

จดหมายเหตุพระราชาธิราชยวณ

พระราชาธิราชยวณในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ภาค ๑๑

พิมพ์แจกในงานพระราชาทานเพลิงศพ
หม่อมอมรวงศ์วิมลเมฆ

ณ วัดประทุมวนาราม

เมื่อวันที่ ๑๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๗๘

โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร

959.3057

065700

ก. 11

ด. 4

จดหมายเหตุพระราชกิจรายวัน
พระราชันยในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ภาค ๑๑

พิมพ์แจกในงานพระราชทานเพลิงศพ
หม่อมอมรวงศ์วิวัฒน์
ณ วัดประทุมธาราม
เมื่อวันที่ ๑๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๗๘

โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร

เลขที่ ๔๑๑

เลขที่ ๙๕๙,๓๐๕๗

เลขที่ ๗๖๕๗๗๐

๗.๑๑

๑๒.๔

เลขที่ ๑๑๑ ๑๑๑๑๑ ๑๑๑

หม่อมอ่อน รพัตน์

คำอธิบาย

พระยาภักติการบัญชา รับฉันทแทนหม่อมเจ้าวิมาทิตยร์พีพัฒน์ มาแจ้งแก่กรมศิลปากรว่า ในงานพระราชทานเพลิงศพ หม่อมอ่อน รพีพัฒน์ ในกรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ เจ้าภาพมีความประสงค์จะได้เรื่องจดหมายเหตุพระราชกิจรายวัน ซึ่งเป็นพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า ฯ ต่อจากที่ได้มีผู้พิมพ์แล้ว พิมพ์สำหรับถวายและแจกเป็นที่ระลึกในงานนั้น กรมศิลปากรยินดีอนุโมทนาและจัดการให้พิมพ์ได้ตามประสงค์ จดหมายเหตุพระราชกิจรายวันตอนนี้ นับเนื่องเป็นภาค ๑๑ จากที่พิมพ์ไว้แล้ว

เรื่องจดหมายเหตุพระราชกิจรายวันนี้เดิมอยู่ในหอพระสมุดหลวง ต้นฉบับเป็นอักษรพิมพ์ดีดมี ๑๐ เล่ม กำหนดเล่มละ ๑ ปี คือตั้งแต่ปีฉลู จุลศักราช ๑๒๓๕ (พ.ศ. ๒๔๒๐) ถึงปีกุน จุลศักราช ๑๒๔๕ (พ.ศ. ๒๔๓๐) ขาดปีเถาะ จุลศักราช ๑๒๔๐ ไป ๑ ปี ปรากฏในบานแผนกบางเล่มของหนังสือนี้ว่า กรมหลวงปราจิณกิติบดีตรัสสั่งให้คัดขึ้นทูลเกล้า ฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๐ ครั้น พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า

(ข)

เจ้าอยู่หัวเสด็จสวรรคตแล้ว พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานหนังสือหอพระสมุดหลวงมาเป็นสมบัติของหอพระสมุดสำหรับพระนคร ซึ่งได้เปลี่ยนมาเป็นหอสมุดแห่งชาติกรมศิลปากรในบัดนี้ หนังสือจึงได้ตกมาเป็นสมบัติของหอสมุดแห่งชาติด้วย เห็นได้ว่าหนังสือเรื่องนี้ต้องเป็นพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวอย่างแน่นอน

ที่ว่า “ต้องเป็นพระราชนิพนธ์” ก็เพราะปรากฏในภาคต้น ๆ ที่หอสมุด ฯ ได้จัดให้พิมพ์มาแล้วนั้น ได้ทรงไว้เป็นคำสามัญ ไม่มีราชาศัพท์เลย จนถึงหน้า ๑๕ ในภาคที่ ๕ ต่อแต่นั้นไปเข้าใจว่ารับสั่งให้ผู้อื่น จดจึงใช้ราชาศัพท์เช่น “เสด็จพระราชดำเนิน” “ทรงพระราชนิพนธ์” เหล่านี้เป็นต้น แต่ถึงกระนั้นก็ยังมีส่วนพอเป็นเครื่องสังเกตได้ว่าเป็นพระราชนิพนธ์ คือตรัสสั่งให้อำลักษณ์หรือผู้หนึ่งผู้ใดจด เช่นตรัสเล่าว่า “บ้ายไปศาลเจ้า และข้ามไปดูงานวัดนิเวศน์ ย่ำค่ำกลับ” ผู้จดก็เดิมราชาศัพท์ลงไปว่า “บ้ายเสด็จไปศาลเจ้า และข้ามไปทอดพระเนตรงานวัดนิเวศน์ ย่ำค่ำเสด็จกลับ” (หน้า ๑๔ ภาค ๗) แต่ที่ยังสังเกตได้อยู่ว่าเป็นพระราชนิพนธ์นั้น ก็เพราะมีคำบางคำหรือโดย

(ค)

มากที่สุดผู้รับสั่งให้จัดล้มเปลี่ยนหรือเดิมราชาศัพท์ลงไปให้
สมบูรณ์ เช่น “องค์มุนษย์ถวายเป็นเรื่องพระพุทธรัตน์” คำว่า
“องค์มุนษย์” คือ “พระองค์เจ้ามุนษยนาคนาณพ” ซึ่งเป็นพระนามเดิมของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยา
วชิรญาณวโรรส และเช่นคำว่า “ถ้าสมเด็จพระ พระ ฉัน
ก็ต้องร่างเอง เพราะมหาชาติไทยและกรมเมืองเหมือนอยู่ใน
พระองค์” คำว่า “ฉัน” เป็นคำแทนพระนามพระบาทสมเด็จพระ
พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งพระองค์ตรัสหมายพระองค์
เองและผู้รับสั่งให้จัดล้มเปลี่ยน แต่คำว่า “พระองค์”
เป็นคำที่ผู้รับสั่งได้เปลี่ยนแล้ว ซึ่งความจริง ถ้าทรงจด
ลงเอง ก็คงจะเป็นว่า “ถ้าสมเด็จพระ พระ ฉันก็ต้อง
ร่างเอง เพราะมหาชาติไทยและกรมเมืองเหมือนอยู่ในฉัน”
หรือถ้าผู้รับสั่งจะไม่ล้มเปลี่ยน ก็คงจะเป็นว่า “ถ้าสมเด็จพระ
กรมพระ พระองค์ก็ต้องร่างเอง เพราะมหาชาติไทยและกรม
เมืองเหมือนอยู่ในพระองค์” ดังนี้ เป็นต้น จึงเห็นได้ว่า
ในตอนหลัง ๆ มา ตรัสสั่งให้ผู้อื่นจด แต่ยังคงถือเป็น
พระราชนิพนธ์อยู่

หนังสือนี้ ถ้าได้อ่านแต่ละเฉพาะวันหนึ่ง ๆ จะเห็นว่า
ไม่ค่อยได้เรื่องราวอะไรนัก เพราะพูดถึงเรื่องโน้นนิดเรื่องนี้

(ณ)

น้อย ข้อความไม่ติดต่อกัน แต่ถ้าอ่านไปหลาย ๆ วัน จะเห็นว่าล้วนมีข้อความติดต่อกันเกี่ยวโยงถึงกันตลอด ย่อม อำนวยประโยชน์ให้แก่ผู้อ่านหลายจำพวก โดยเฉพาะ ผู้ที่จะได้รับประโยชน์อันยิ่งใหญ่จากหนังสือนี้มี ๒ จำพวก คือ

จำพวกที่ ๑ นักประวัติศาสตร์ จะมองเห็นคุณค่าของ หนังสืออย่างแท้จริง เมื่อเจียนพงศาวดารประเทศสยาม ยุคนี้ เพราะพระราชกิจรายวัน ๆ ละเล็กละน้อยนี้ เป็นต้นเหตุ ให้รู้ถึงเรื่องใหญ่ ๆ เช่นการออกพระราชบัญญัติ กฎหมาย หรือราชการแผ่นดินอื่น ๆ อันปรากฏอยู่ในราชกิจจานุเบกษา เป็นต้นนั้น ในปีใดถ้าไม่มีการออกหนังสือราชกิจจานุเบกษา เช่นในปีมะโรง จุลศักราช ๑๒๔๒ และปีมะเมีย จุลศักราช ๑๒๔๔ ก็ไม่อาจทราบได้ว่าใน ๒ ปีนั้นได้มีราชการงานเมือง อะไรบ้าง ถึงแม้จะค้นได้ในหนังสืออื่น เช่นหนังสือ ราชการตามกระทรวงต่าง ๆ เป็นต้น ก็ต้องค้นหาได้ด้วยความลำบากยิ่ง ทั้งอาจไม่ได้เรื่องราวตลอดและเป็นหลักฐานพอ แต่อาจค้นหาได้ในหนังสืออื่น

จำพวกที่ ๒ นักศึกษาทางการเมือง เมื่อได้อ่านหนังสือนี้ แล้ว จะมองเห็นรัฐประศาสน์นโยบาย ทั้งในเรื่องที่เกี่ยวกับ ต่างประเทศและเป็นการภายใน ว่าพระบาทสมเด็จพระจุล

(ง)

จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงนำสยามประเทศหลักัดเกาะแก่ง
และ มรสุม แห่ง การเมือง มา ด้วย ความ ยาก ลำบาก เพียง ไร
สมควรเป็นทีฐานคติของนักการเมืองในชั้นหลังได้เป็นอย่างดี
หวังใจว่า หนังสือนี้เป็นที่พอใจของผู้ที่ได้รับไปอ่าน
เป็นอันมาก

กรมศิลปากร

วันที่ ๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๗๘

จดหมายเหตุพระราชกิจรายวัน

พระราชนิพนธ์

ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒ (พ.ศ. ๒๔๒๓)

วันที่ ๔๓๗๕ วัน ๓๓๑๒ ค่ำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒

เวลาบ่ายโมงเศษ ทรงเรือพระที่นั่งบุษบกพิศาล เรือ
พระที่นั่งรองพิมานอมรินทร์ เรือชลพิมานไชยเป็นเรือผ้าไตร
เข้าคลองมอญ ประทับวัดเคลือวัลย์ที่ ๑ พระราชทานผ้า
พระกฐินแล้ว โปรดให้พระองค์เจ้าจิตรเจริญถวายของ
แล้วเสด็จประทับวัดพระยาทำที่ ๒ พระราชทานกฐินแล้ว
โปรดให้พระองค์เจ้าสิงหนาทถวายของ แล้วประทับวัด
นาคกลางที่ ๓ โปรดให้พระองค์เจ้าโสณบัณฑิตถวายของ
แล้วประทับวัดชินวรารามที่ ๔ โปรดให้พระองค์เจ้า
สวัสดิโสภณถวายของ แล้วเสด็จกลับ

วันนี้ทรงฉลองพระองค์ฟรอกโค้ต ข้าราชการและ
เจ้านายแต่งเหมือนวัน ๒๓๑๑ ค่ำ

เจ้าพระยามหินทร สักร่างประกาศคุ้มสัก
ร่างประกาศไม่ได้คัดไว้ ด้วยยังไม่ตกลง

มีพระราชหัตถ์ถึงเจ้าพระยามหินทร เรื่องประกาศ
 สักเลข ให้ปรึกษาท่านเสนาบดี และเรื่องเลขเจ้าพระยา
 ภูธราภัยไม่สมควรอยู่กับพระยาราช ให้เอาเลขนายตายให้
 สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ตอบ เรื่องเลขเจ้าพระยาภูธราภัย และ
 เรื่องบ่อทอง

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้
 ศิริรินทร์และสมเด็จพระนางสุพรรณมา

พระยาจำแสนถวายหนังสือ ขอเกณฑ์คนเมืองตาก
 เมืองกำแพง เมืองสวรรคโลกไม่ต้องบอก (ไม่ได้คัดพระ
 ราชทานสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ)

วันที่ ๔๓๗๖ วัน ๔๕๑๒ ค่ำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒

เวลาบ่าย ๒ โมงเศษ ทูลกระหม่อมพระองค์ใหญ่เฝ้า
 ถวายพระราชกุศล พระองค์เทวัญเฝ้าด้วย

เวลา ๒ หุ่่มเศษ เสด็จพระที่นั่งอาภรณ์พิโมกษ์ ทรง
 จุตเทียน พระสงฆ์พระปริตร ไทย รมัญ สวดมนต์ ใน
 การพระราชพิธีจองเปรียง แล้วทรงพระดำเนินไปประทับ
 หอธรรมสังเวช พระยาพิพัฒน์อ่านบอกเมืองระยอง เมือง
 ตราด เมืองปัจจันตคีรีเขตต์ สามเมือง ส่งไม้และสิ่งของ

เครื่องพระเมรุ วันนั้นไม่ได้ทรงธรรม เพราะพระเทศน์หาได้
 มาไม่ เวลายามหนึ่งเสด็จขึ้น

หนังสือพระเทพผลู เรื่องผู้ร้ายฆ่านายแหยมตาย
 พระยามหามนตรีถวายวิโปรตเรือพระที่นั่งรับเสด็จพระ
 ราชดำเนิน พระกฐินเมืองนครเขื่อนขันธ์ สมุทรปราการ
 ร่างศาสดาเจ้าพระยาพระคลัง ถึงเมืองขึ้นกรมท่า
 ทั้งปวงเรื่องสักเลข

วันที่ ๔๓๗๗ วัน ๕๗๑๒ ค่ำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒
 ยกโคมไชยวันนี้

บ่าย ๓ โมงเสด็จออก พระยาสมบัตินายราชบาล ถวาย
 บานแพนง ทรงขึ้นไป พระไชยยศถวายตัวอย่างเงินที่จะ
 ทำแจกในการทำบุญพระบรมอัฐิ ในกรมสมเด็จพระเทพ
 ศิรินทรามาตย์ ทูลกระหม่อมพระองค์ใหญ่เฝ้า

เงินที่ทำนี้ เป็นเงินพดด้วง ๕ อย่าง ตัวละ ๑ ชั่งทำ
 ๕ ตัว ตัวละ ๑๐ ตำลึงทำ ๑๖ ตัว ตัวละ ๕ ตำลึงทำ ๓๐ ตัว
 ตัวละ ๒ ตำลึง ๒ บาททำ ๖๐ ตัว ตัวละ ๑ ตำลึงทำ ๑๐๐ ตัว

เวลา ๒ ทุ่มเสด็จออกทรงจุดโคมไชย แล้วเสด็จ
 หอธรรมสังเวช พระยาพิพัฒน์ทูลเบิก พระไพรัชพากย์
 ภักดี พระศิริสมบัติ หลวงโกษาณการสวัสดิ์ หลวงรักษา

สมบัติ ข้าหลวงในพระบรมมหาราชวัง ๔ นาย พระยา
 วิสูตรโกษา ข้าหลวงในพระราชวังบวรนาย ๑ รวม ๕ นาย
 กราบถวายบังคมลาไปสักเลขาหัวเมือง พระยาศรีอ่านบอ
 เมืองปัตตบอง ส่งความลงมาเรื่องหนึ่ง กับได้รับผ้าไตรบวช
 ผู้ช่วย ขอลถวายพระราชกุศล พระมหายังถวายเทศน์กัณฑ์
 หนึ่ง มหาสาร วัดหงสอาราม ถวายเทศน์กัณฑ์หนึ่ง เวลา
 ๔ ทุ่มเสด็จขึ้น

วันขึ้นท้าวหน่อเนื้อเดือน

ทรงประทับตัวคุ้มสักทฬทวาราว ๒๐๐ ฉะบับ

รวมเก่าใหม่ ๕๕๓ ฉะบับ

พระยาสมบัติยาธิบาล เรื่องกองแก้วจินดาจะขอตั้ง
 ฎีกาเบิกเป็นคราว ๆ

เจ้าหมื่นไวยวรนาถ ขอรับพระราชทานเงินแจกคน
 สมัคเป็นทหาร

พระยาเทพประชน เรื่องราชการ และทราบข่าวว่า
 สมเด็จพระนางเจ้าสุพรรณาทาและทูลกระหม่อมหญิงอุบลรัตนราชกัญญา
 สิริภินทรามา

มีพระราชหัตถเลขาถึงพระยาเทพประชน เรื่องเจ้า
 พระยาภาณุวงศ์ออกไปทำสัญญาที่ลอนดอน และเรื่องที่
 เกิดเหตุเรือล่ม

พระยาพิทักษ์ภูบาล เรื่องไพร่หลวงกรมรักษาพระองค์
ระดมจ่าย

วันที่ ๔๓๗๗ วัน ๖ ๕๑๒ คำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒
เวลาเช้า ๓ โมงครึ่ง เสด็จลงเรือพระที่นั่งเวสชาติ
ขึ้นไปกลับลำหน้าวัดราชาธิวาส แล้วล่องตามลำน้ำอ้อมลัดไป
ถึงหน้าวัดทรงธรรมเวลาเที่ยงครึ่ง เสด็จลงทรงเรือพระที่นั่ง
รุ่งประสารสาย พระยารามกำแหงลงเรือกลองแขก ประทับ
วัดทรงธรรมที่ ๑ โปรดให้เจ้าพระยาสุรวงศ์เข้าไปเฝ้ารับสั่ง
ให้ซ่อมแซมวัดนั้น แล้วพระราชทานพระกฐิน พระสงฆ์วัด
นั้นเป็นพระสงฆ์คณะรามัญ โปรดให้ทุกละห่อมพระองค์
ใหญ่ถวายของ แล้วเสด็จลงเรือพระที่นั่งรุ่งประสารสาย
กลับมาประทับเรือพระที่นั่งเวสชาติแล่นลงไป เวลาบ่าย
๒ โมงครึ่งถึงเมืองสมุทรปราการ เสด็จลงทรงเรือพระที่นั่ง
กลับสมุทร พระอนุรักษโยธาลงเรือกลองแขก ประทับท่า
ขึ้นทรงพระราชยานไปทางตลาดถึงวัดกลางที่ ๒ พระราชทาน
พระกฐินแล้ว โปรดให้เจ้าพระยาภาณุวงศ์ไปเฝ้าในพระ
อุโบสถ แล้วพระราชทานเทียนให้ไปบูชาพระสมุทรเจดีย์
โปรดให้ห่อมเจ้าแฉ่งถวายของ แล้วเสด็จกลับทางเดิม
ลงเรือพระที่นั่งโสภณภักวดี เรือเวสชาติร่นนั้นโปรดให้มาคอย

อยู่ที่ปากลัดบน แล้วเสด็จออกจากท่าเมืองสมุทรขึ้นมาตามลำน้ำเข้าลัดล่าง ประทับวัดโปรดเกษที่ ๓ พระราชนานพระกฐิน แล้วเสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรการต่าง ๆ ที่วัดพระอาราม แล้วเสด็จเข้าไปในพระอุโบสถอีก โปรดให้พระองค์เจ้าจักรพรรดิถวายของ แล้วเสด็จลงเรือพระที่นั่งโสภณถอยข้ามไปประทับวัดไผ่ยนต์พลเสพย์ที่ ๔ พระราชนานกฐิน แล้วโปรดให้พระองค์เจ้ายุคนธรถวายของ แล้วเสด็จลงเรือโสภณออกปากลัดบน ประทับเรือเวสাত্রซึ่งมาคอยอยู่ก่อน ถึงเรือเวสাত্রเวลาย่ำค่ำ ออกจากที่นั้นมาถึงกรุงเทพ ฯ ประทับทำราชวรดิษฐ เวลาทุ่มเศษ เกือบ ๒ ทุ่มเสด็จขึ้น เวชทรงชักโคมไชยก่อนแล้วเสด็จขึ้น

วันที่ ๔๓๗๘ วัน ๗๕๑๒ ค่ำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒

เสด็จออกบ่าย ๒ โมงเศษ พระยารัตนโกษาเฝ้าเรื่องทำหีบลงยาอย่างฝรั่ง หม่อมเจ้าตั้งถวายตัวอย่างกลองทุลกระหม่อมพระองค์ใหญ่เฝ้า

เวลาค่ำไม่ได้ทรงจุโคมไชย เสด็จออกหอธรรมสังเวชยามหนึ่ง พระมหายัง พระมหาสาตถวายเทศน์ สมเด็จพระเทพถวายพระราชกุศลในการกฐิน ทรงเรื่องทำบุญสมเด็จพระเทพ พระยาราชนเฝ้า ๕ ทุ่มเสด็จขึ้น

เจ้าพระยามหินทรถวายหนังสือ นำร่างหมายประกาศ
ไปปรึกษาเจ้าพระยาสุรวงศ์ เจ้าพระยาภาณุวงศ์
ความเห็นเจ้าพระยาสุรวงศ์ถึงเจ้าพระยามหินทร เรื่อง
ขุนหมื่นขึ้นใหม่และเลขเจ้าพระยาภครากัย
ความเห็นเจ้าพระยาภาณุวงศ์เรื่องขุนหมื่นขึ้นใหม่
ร่างหมายประกาศขุนหมื่นขึ้นใหม่

วันที่ ๔๓๘๐ วัน ๑๖๑๒ ค่ำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒
เสด็จออก ๒ โมงเศษ พระยาสมบัติยาธิบาลถวาย
ต้นไม้ ทูลกระหม่อมพระองค์ใหญ่เฝ้า กับกรมหมื่นภูเรศ
เฝ้า ค่ำไม่ได้เสด็จออกทรงจุดโคมไฟ

เวลา ๒ โมงเสด็จออก ทอดพระเนตรช่างทองทำฐาน
พระพุทธรูปที่โรงทอง แล้วเสด็จหอธรรมสังเวช พระองค์
เจ้าจันทร์ทัดถวายพระราชกุศลในการที่บวช พระมหายัง
กับพระมหาสาธถวายเทศน์กัณฑ์หนึ่ง ยามเศษเสด็จขึ้น

สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ทรง
สมเด็จกรมพระถวายเป็นหนังสือเรื่องบ่อทองเมืองกระ-
บับ

มีเสนาบดีราชบัณฑิต

เจ้าพระยาศรีพิพัฒน์ขอเพิ่มเลขทำการวัดพระ เขตุน
เงินจูงขอขานน้ำมนต์พร้าวดอกคลังราชการ

วันที่ ๔๓๘๓ วัน ๒๗๑๒ ค่ำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒

บ่าย ๓ โมงเศษ พระองค์สายเฝ้าเรื่องสุนันทาลย์
ทูลกระหม่อมพระองค์ใหญ่เฝ้า กรมขุนบดินทรเฝ้า เรื่อง
เงินทำโรงพิมพ์ที่เกี่ยวค้างกันกับเจ้าบงกช รับสั่งให้ทูล
กระหม่อมพระองค์ใหญ่ชำระว่ากล่าว ไม่ได้เสด็จออกทรง
จุดโคมไชย

๒ ทุ่มเสด็จออกประทับโรงทอง ทอดพระเนตรการ
ทำฐานพระแก้ว แล้วเสด็จไปประทับหอธรรมสังเวช พระยา
จำแสน พระยาราช และขุนนางอื่นๆ อีกหลายคนกราบ
ถวายบังคมลาขึ้นไปสักเลขในหัวเมืองมหาดไทย เจ้า
พรหมเทวานุเคราะห์ห้วงศ์ถวายพระแก้วองค์หนึ่ง พระมหายัง
กับมหาเสนาถวายเทศน์ วันนี้เป็นวันยก ขามเศษเสด็จขึ้น
หนังสือเจ้าพระยามหินทร ว่าด้วยการจับสัก บัดนี้ถึง
เดือน ๑๒ แล้ว จะโปรดเกล้า ฯ ประการใด

พระยาสมบัตินายบาล ถวายรายงานทำการบ่อทอง

วันที่ ๔๓๘๒ วัน ๓๗๑๒ ค่ำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒

บ่าย ๒ โมงเศษเจ้าพระยาภาณุวงศ์เฝ้า ทรงเรื่องบ่อ
ทอง เรื่องขุนหมื่น และอื่นๆ แล้วทูลกระหม่อมพระองค์

ใหญ่เฝ้า กรมหมื่นภูเรศเฝ้าถวายพระแก้ว ซึ่งไปทำฉัตร
และฐานแล้วเสร็จ พระราชทานเงิน ๒ ชั่ง เป็นรางวัลช่าง

บ่าย ๕ โมงเสด็จทอดพระเนตรงานวัดพระแก้ว แล้ว
เสด็จโรงพระเบญจา สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ยำคำเสด็จกลับ
ประทับที่สนามหญ้า ทรงชักโคมไชยก่อนแล้วเสด็จขึ้น

๒ หุ้มเสด็จออกหอธรรมสังเวช วันนี้เป็นวันทำบุญ
ฉลองพระพุทธรูปนาคปรกประจำวัน และเป็นวันตรงกับ
วันประสูติสมเด็จพระนางเจ้าตามสุริยคติกาล พระองค์เจ้า
ประดิษฐ์เชิญพระนั้นมาถวายที่หอธรรมสังเวช รับสั่งให้
ภูษามาลาเชิญขึ้นตั้งเคียงกับพระพุทธรูปประจำวัน สมเด็จพระ
พระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้ากรมราชนิกุล พระสงฆ์สวดมนต์
ของหลวง ๒๑ ของเจ้าภาพ ๕ รวม ๒๖ สวดมนต์จบแล้ว
สดับปกรณ์ มหาเดช ๔ ประโยค วัดโสมนัส ถวายเทศน์
กัณฑ์หลวง มหาชู ๔ ประโยค วัดสุทัศน์ถวายเทศน์กัณฑ์
เจ้าภาพ เสด็จกลับเกือบ ๒ ยาม ทรงจุดดอกไม้ที่พระที่นั่ง
อาภรณ์พิโมกษ์ แล้วเสด็จขึ้น

กัปตันลอฟต์สกราบถวายบังคมลาไปอ่างศิลา

กัปตันลอฟต์สเรื่องทุน

วันที่ ๔๓๗๓ วัน ๔ ๕ ๑๒ คำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒

เช้า ๔ โมงเศษ เสด็จออกหอธรรมสังเวช เลี้ยงพระ
ที่สวดมนต์ ๒๖ รูป แล้วสดับปกรณ์ของหลวง ๑๐๐ ของ

เจ้าภาพ ๑๐๐ มหาพลับถวายเป็นเทสน์กัณฑ์หลวง มหาบุญ
ถวายเป็นเทสน์กัณฑ์เจ้าภาพ บ่าย ๒ โมงเศษเสด็จขึ้น

วันนี้เป็นวันฉลองพระแก้ว ซึ่งนายเพิ่มรักษาพระองค์
ทูลเกล้าถวาย เมื่อวันที่ ๒๓ ๑๐ คำนั้น ตั้งพระแท่นมณฑล
ตั้งพระไชย ๕ องค์ กับพระแก้วองค์ใหม่ เสด็จออกเวลา
๒ หุ่่มเศษถวายไตรครองแล้ว พระสงฆ์ธรรมยุติกา ๒๘ รูป
กรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์เป็นประธาน สวดมนต์จบแล้ว
พระญาณรักจิตถวายเทศน์บนพระที่นั่งเสวตฉัตร ๒ ยาม
เสด็จกลับ ทรงจุดดอกไม้แล้วเสด็จขึ้น

วันที่ ๔๓๔๔ วัน ๕ ๑๐ ๑๒ ค่ำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒

เข้ารุ่งแล้ว เสด็จท้องสนาม ฤกษ์ยกเส้าพระเมรุ
เข้าโมง ๑ กับ ๒๒ นาที แล้วเสด็จมาประทับพระที่นั่งดุสิต
มหาปราสาท เลี้ยงพระแล้วเสด็จขึ้นเข้าที่

๒ หุ่่มเสด็จพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ทรงถวายไตร
เหมือนเวลาวานนี้ พระสงฆ์คณะมหานิกาย สมเด็จพระ
พุทธโฆษาจารย์นำ รวม ๒๘ รูปสวดมนต์ สมเด็จพระ
พุทธโฆษาจารย์แก้ไขจัดตำนานมหาสมัยสูตรใหม่ ได้ใช้
จัดตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป พระนรินทรถวายหนังสือบอก
เมืองตะกั่วป่า พระยาแสนนุจิตตาย พระราชทานหนังสือ

คืนไป สวดมนต์จบแล้ว พระปริยัติวงศาจารย์ ถวายเทศน์
ไตรสิกขา เกือบ ๒ ขามเสด็จทรงจุดดอกไม้ แล้วเสด็จขึ้น

วันที่ ๔๓๘๕ วัน ๖ จี ๑๒ ค่ำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒

เสด็จออกพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท เวลา ๕ โมงเช้า
เลี้ยงพระที่สวดมนต์เวลาวานนี้ ย้ำเทียงครั้งเสด็จขึ้น
ทูลกระหม่อมพระองค์น้อยเฝ้า ถวายเต้าเผือกตัวหนึ่ง
จรเข้เล็ก ๆ สองตัว ขาบางปลาสร้อยสมุกหนึ่ง เสด็จเข้าที่
บ้าย ๒ โมง บันทัดขึ้น ๕ โมงบ้าย พระยาอาหารเฝ้า ถวาย
มะนาวถุงช่วยในการทำบุญสมเด็จพะเทพของตัว และ
พระไชยยศถวายเงินสำหรับแจกที่รับสั่งให้ไปทำนั้น เป็น
จำนวนตัวละ ๑ ชั่ง ๘ ตัว ตัวละ ๑๐ ตำลึง ๑๗ ตัวตัวละ ๕ ตำลึง
๔๒ ตัว ตัวละ ๒ ตำลึง ๒ บาท ๗๕ ตัว ตัวละ ๑ ตำลึง ๑๑๕ ตัว
ตัวละ ๒ บาท ๒๐๕ ตัว ยกไว้เป็นของเก็บอย่างละ ๒ ตัว
นอกนั้นเป็นเงินแจก

๒ ทุ้มเศษเสด็จพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ถวายไตร
เหมือนเวลาวานนี้ พระสงฆ์รามัญ ๒๘ รูปสวดมนต์ พระ
นรินทร์อ่านบอกเมืองนครเขื่อนขันธ์เรื่องผู้ร้ายปล้น กับ
พระสุนทรมาตย์กราบถวายบังคมลาไปชำระผู้ร้ายเมืองนคร
เขื่อนขันธ์ นายชิดหุ้มแพรกราบถวายบังคมลาไปสักเลข

เมืองราชบุรี พระพิศาลสมณกิจถวายเทศน์ ๔ ท่มเศษเสด็จ
ทรงจุดดอกไม้แล้วเสด็จขึ้น

อนึ่งพระแก้วองค์ที่ฉลองนี้ ถวายพระนามว่าพระพุท
บุษยรัตนน้อย

มีพระราชหัตถเลขาถึงเจ้าพระยาสุรวงศ์ เรืองบ่อทอง

วันที่ ๔๓๘๖ วันที่ ๗ ๑๒ คำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒

เสด็จออกเสวยพระที่พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท เวลา
เช้า ๔ โมงเศษ เสวยพระแล้วเสด็จขึ้น

วันนี้เป็นวันทำบุญ กรมสมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราช
ด้วยพระชนม์พรรษาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้วัน
เท่ากับกรมสมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราชเมื่อสิ้นพระชนม์
จึงทรงบำเพ็ญพระราชกุศลเป็นการใหญ่ เวลาบ่ายเจ้าพนักงาน
เชิญพระบรมอัฐิกรมสมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราชตั้งบน
บุษบกมุขพระมหาปราสาทด้านตะวันตก พระพุทธรูปพระ
ชนม์พรรษาประจำวันในกรมสมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราช
ตั้งมุขตะวันออก เวลาบ่ายทูลกระหม่อมปราสาทเสด็จไป
มีเทศน์กัณฑ์หนึ่ง พระปรีชาเฉลิมถวายเทศน์

พระยานรรัตน และพระนายไวย เฝ้าเรื่องจะทำโรง
ทหารใหม่ พระครูญาณโมฬีเมืองสงขลา ส่งของเข้ามาถวาย
มีตอก ๕ เล่ม ตะกรหงส์ ๑๐ เล่ม ผลส้มตรังกานู ๑๕๐ ผล

๒ ทุ่มเศษเสด็จพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท พระสงฆ์
ในกรุงและหัวเมือง ๔๗ รูปสวดมนต์ สดับปกรณ์ผ้าไตร
ครองไตรก่อนจึงสวดมนต์ จบแล้วพระอมราภิกษิตถวาย
เทศน์กัณฑ์ของหลวง พระอริยมุนีถวายเทศน์กัณฑ์ของ
สมเด็จพระนางเจ้า จบแล้วเสด็จทรงจุดดอกไม้ แล้วเสด็จ
โรงสลากที่ทิมคต แล้วเสด็จขึ้น

หนังสือเจ้าพระยามหินทร เรื่องบ่อทองและกล่าวโทษ
พระยาไชยสุนทร

สมเด็จพระกรมพระ เรื่องพระยาเสนานุชิตตาย จะพระ
ราชทานโกศหรือหีบแล้วแต่จะโปรด กับพระยาราชวรานกล
นั้น ยศสูงกว่าพระยาศรี พระยาราชเสนา แต่ได้รับ
พระราชทานเครื่องยศยังต่ำอยู่

พระยาเวียงในนฤนาถ ขอรับพระราชทานเลขหมื่นศรี
ในกรมพระสุรัสวดี ถวายเป็นเลขพระองค์เจ้ารพีพัฒนศักดิ์
สมเด็จพระกรมพระถวายนานแผนกภาษีมาดเรือโกลกน
ทุลกระหม่อมพระองค์ใหญ่ถวายบัญชีสลาก
ทุลกระหม่อมพระองค์น้อยถวายบัญชีสลาก

วันที่ ๔๓๘๘ วัน ๑ ๑๓ ๑๒ กำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒
เสด็จพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท เลี้ยงพระที่สวดมนต์
วานนี้ แล้วสดับปกรณ์ถวายบัญชีของ เป็นของสมเด็จพระ

พระเจ้าลูกเธอ และพระเจ้าลูกเธอจัตมาองค์ละ ๔๗ แล้ว
 สดับปกรณ์อีก ๑๐๐ รูป เป็นสลากเกณฑ์ข้างใน แล้วทรง
 แจกเงินพระราชทานแก่เจ้านายข้าราชการทั่วกัน หนัก...
 บ้าง สดับปกรณ์อีก ๒๐๐ เสด็จแจกเงินข้างใน แล้วเสด็จ
 ขึ้นมุขเด็จ ทรงโปรยมะนาว และสลาก ทูลกระหม่อม
 พระองค์ใหญ่ถวาย ๑๐๐ ทูลกระหม่อมพระองค์น้อยถวาย
 ๑๐๐ พระยานรรัตนอีก ๑๐๐ โปรดให้ทูลกระหม่อม
 พระองค์ใหญ่ ทูลกระหม่อมพระองค์น้อยทรงทั้งข้าง แล้ว
 มีเทศน์กัณฑ์ของพระนางเธอพระองค์เจ้าสุขุมาลัย มหา
 เอยมวัดพิไชยญาติเทศน์ กัณฑ์ของพระนางเธอพระองค์เจ้า
 เสาวภาผ่องศรี มหาเพ่งเทศน์ ๆ จบ ๒ กัณฑ์แล้ว พระ
 ราชทานเงินแก่คนที่เป็นข้าหลวงแต่ครั้งกรมสมเด็จพระเทพ
 ศรินทรามาตย์ ทั้งฝ่ายหน้าและฝ่ายในที่เป็นข้าราชการแล้ว
 ที่ไม่ได้เป็นข้าราชการบ้าง คนละ — บ้าง คนละ — บ้าง
 แล้วเสด็จขึ้นข้างใน เจ้านายราชวรวงศ์ พระประพันธ
 วงศ์เธอฝ่ายหน้าฝ่ายใน สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ สดับ
 ปกรณ์อีก ย่ำคำเศษเสด็จขึ้น เจ้าพนักงานเชิญพระ
 อัญมณีกลับ

๒ ทุกครั้งเสด็จออกพระที่นั่งอนันตสมาคม สวดมนต์
 ฉลองไตรปิ จบแล้วขุนนางเฝ้า พระนรินทรอ่านบอกเมือง

ไชยาส่งน้ำรัก ส่งเครื่องพระเมรุ เมืองหลังสวนส่งเงินช่วย
สรรพเหตุ ส่งเครื่องพระเมรุ ๔ ทุ่มเสด็จขึ้น

วันที่ ๓๔๘๘ วัน ๒๙ ๑๒ ค่ำ ปีมะโรง โทศก จุลศักราช ๑๒๔๒
เสด็จออกเลี้ยงพระที่พระที่นั่งอนันตสมาคม เลี้ยง
พระฉลองไตรปี วังหน้ามาเฝ้าถวายพระราชกุศลในการ
ทอดกฐิน ย่ำเทียงเสด็จขึ้นเข้าที่

บ่าย ๕ โมงเศษรับสั่งให้หาพระองค์เจ้าประดิษฐวรการ
มาเฝ้า รับสั่งให้ทำบุษบกฯ จะตั้งพระแก้ว

ยามเศษเสด็จออกหอธรรมสังเวช พระศรีวิสุทธิวงศ์
ถวายเทศน์กฐินทาน จบแล้วเสด็จลงลอยพระประทีป
เสด็จขึ้น ๒ ยาม

เจ้าพระยาสุรวงศ์ถวายหนังสือ ตอบพระราชหัตถ์ ว่า
ควรจะให้อินนิเณย์ฝรั่งมาตรวจบ่อทอง และให้สมเด็จพระ
พระไปตรวจการเมืองปราจีนบุรี

มีพระราชหัตถเลขาส่งหนังสือ พระราชหัตถ์ถึงเจ้า
พระยาสุรวงศ์ และเจ้าพระยาสุรวงศ์ตอบ เรื่องบ่อทอง

วันที่ ๔๓๘๘ วัน ๓๑ ๑๒ ค่ำ ปีมะโรง โทศก จุลศักราช ๑๒๔๒
เสด็จออกเลี้ยงพระที่พระที่นั่งอนันตสมาคมเหมือน
วานนี้ เสด็จขึ้นย่ำเทียงเศษ

บ้ายกรมขุนเจริญผลเฝ้า พระยาภาสเฝ้า แล้วเข้าที่

บ้าย ๔ โมงเศษเสด็จวัดพระแก้ว ทอดพระเนตรการ
แล้วทรงรถเสด็จทอดพระเนตรพระเมรุ ประทับตรัสกับ
สมเด็จพระศรีนครินทร์ แล้วเสด็จวังพระองค์เจ้าเทวัญ
ทอดพระเนตรทั่วแล้ว เสด็จกลับประทับสนามหญ้า ทรง
ชักโคมไชยแล้วเสด็จขึ้น

๒ ทุ่มเศษเสด็จออกหอธรรมสังเวช พระเทพกระวี
ถวายเทศนาจื๊วทานจบแล้วเสด็จลงลอยพระประทีป ๕ ทุ่ม
เสด็จขึ้น

พระยาพิพัฒน์โกษา ถวายสำเนาหนังสือกงสุลสยาม
ซึ่งไปอยู่ในเมืองต่าง ๆ รวม ๘ ฉบับ ถึงกรมท่า

๑. พระยาสยามรฐพาหิ กงสุลสยามเมืองลอนดอน
ได้รับหนังสือตอบและเตเลแกรม ลงวันที่ ๑๗ เชบเตมเบอ
ส่งสำเนาเตเลแกรมที่ได้รับมาด้วย

๒. พระสยามรฐานุรักษ์ ขอดราเพิ่มเติมให้แก่ฝรั่ง
ซึ่งช่วยในการเอกสิธิเบน ลงวันที่ ๑๗ เชบเตมเบอ

๓. หลวงทวีปสยามกิจ เรื่องพระยาเสนานุชิตตาย
๒๘ ออกโตเบอ

๔. หลวงสยามานุเคราะห์ เรื่องเจ้าพะมา ลงวันที่
๒๑ ออกโตเบอ

๕. พระยาสยามรพาทย์ เรื่องสูล้านเตอร์กีย์ ไม่ยอม
ประพาศตามบังคับประเทศอื่น ๆ ลงวันที่ ๑ ออกโตเบอ

๖. พระยาสยามรพาทย์ เรื่องสูล้านเตอร์กีย์มีหนังสือ
มายังประเทศทั้งปวงว่าไม่ยอมประพาศตามข้อบังคับ และ
พูดจาองอาจด้วยถือว่าประเทศทั้งปวงคงจะแตกร้างกันขึ้น
เอง กับเรื่องหม่อมเจ้าปฤษฎางค์ ไปจากลอนดอนจะไป
ถวายตราเจ้าเยอรมัน ลงวันที่ ๘ ออกโตเบอ

๗. มิสเตอร์ปิกกินแปก เรื่องเจ้าเยอรมันกำหนดวันที่
จะรับตรา ลงวันที่ ๑ ออกโตเบอ

๘. มิสเตอร์ปิกกินแปก เรื่องเด็กนักเรียน ลงวันที่
๑ ออกโตเบอ

เจ้าพนักงานหอรัษฎากรพิพัฒน์ถวายรายรับ รายจ่าย
จำนวนเดือน ๑๑

พระนายไวยถวายริโปตจุกช่อง ล้อม วงวัน ลอย กระทง
วัน ๓๑๕๑๒ คำ

วันที่ ๔๓๘๐ วัน ๔๗๑๒ คำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒

เสด็จออกเลี้ยงพระที่พระที่นั่งอนันตสมาคม เลี้ยงพระ
แล้วเสด็จวัดพระแก้ว เป็ล้องเครื่องพระแก้ว เข้าหมั้น
ตฤตุ เสด็จกลับบ่ายโมงเศษ กรมขุนเจริญเฝ้า พาช่างรัก

ช่างกระจก มาซ่อมบุษบกจะตั้งพระแก้ว พระองค์เจ้าชุมพล
เอาต้นไม้เงินทองเล็ก ๆ ไปทูลเกล้าฯ ถวาย ทูลกระหม่อม
พระองค์ใหญ่เฝ้า กราบถวายบังคมลาไปเที่ยว กรมหมื่น
พิชิตเฝ้า

๒ ทุ้มเศษเสด็จหอธรรมสังเวช วันนี้เป็นวันมหาดเล็ก
ทูลรายงานพระเมรุวันแรกตั้งแต่นั้นไป พระธรรมภาณพิลาส
ถวายเทศน์ปฐีสัจจนทาน แล้วเสด็จขึ้น ๕ ทุ้มเศษ

มีพระราชหัตถ์สั่งพระยาพิพัฒน์ ให้ตอบกงสุลร่างกุ้ง
เรื่องเจ้าพะม่า และหนังสือกงสุลปักกินแปกเรื่องเด็ก
นักเรียนให้คัดถวาย ทูลกระหม่อมพระองค์น้อยทราบ
และให้คัดกงสุลอเมริกันเมืองเอมบูมาเฝ้าในวัน ๖ ๗ ๑๒ คำ

มีพระราชหัตถ์เลขา ให้สมเด็จพระและเจ้าพระยา
สุรวงศ์ ให้ปรึกษาเรื่องราวเจ้าพระยามหินทร์ ซึ่งกล่าวโทษ
พระยาไชยสุนทรเรื่องบ่อทอง

พระนายไวยถวายหนังสือจัดมหาดเล็กให้ดูงานพระเมรุ
ห้าง บักริมขอ พระราชทาน พระบรมราชานุญาติแอป
ปอยนต์

ประทับตัวทหาร ๓๐๐ คือลาว ๒๑๔ ไทย ๗๐ มอญ ๑๔
เขมร ๑ เขก ๑ รวมเก่าใหม่ ๔๕๓ คน

พระนายไวยถวายริโปตทหารจากช่องล้อมวงลอยกระทง
วัน

วันที่ ๔๓๘๑ วัน ๕๒ ๑๒ ค่ำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒
 วันนี้เป็นวันสถาปนาถวัลย์กาล แต่ไม่เสด็จออก
 โปรดให้เลี้ยงพระสดับปกรณ

บาย กรมขุนเจริญผลพาข้างไปช่อมบุษบกพระแก้ว
 เหมือนเวลาวานนี้ ทูลกระหม่อมพระองค์ใหญ่ ทูล
 กระหม่อมพระองค์น้อยเฝ้า ยำคำเสด็จออกทรงชักโคมไชย
 แล้วเสด็จวังพระองค์เจ้าเทวัญพร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้า
 และพระนางเธอ จวนท่มเสด็จกลับ

๒ ท่มเสด็จออกหอธรรมสังเวช พระมหาอุตตโม
 (พลับ) เปரியัญ ๔ ประโยกวัดบรมนิवास ถวายเทศน์
 กัณฑ์หนึ่ง พระวินัยธร (เกษ) ๓ ประโยกวัดราชบพิศ
 ถวายเทศน์กัณฑ์หนึ่ง เวลา ๔ ท่มเสด็จขึ้น

พระยาภาสกรวงศ์ ถวายหนังสือ เรื่องอ้ายผู้ร้าย
 เอาปิ่นยังโขนจะจับตัว ถ้าพลาดพลั้งถึงตาย ขอรับพระ
 ราชทานบรมราชานุญาตอย่าให้มีความผิด

พระเทพพลู เรื่องอ้ายผู้ร้ายเอาปิ่นยังโขนเรื่องเดียวกับ
 พระยาภาส

วันที่ ๔๓๘๒ วัน ๖๒ ๑๒ ค่ำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒
 วันนี้ไม่มีราชการอะไร

วันสี่พระองค์เจ้าเทวัญ ทำการมงคลขึ้นวังใหม่ เวลา
บ่าย ๕ โมงเศษสวดมนต์ เจ้านายข้าราชการฝ่ายหน้าฝ่ายใน
ไปช่วยพร้อมกัน เวลาสวดมนต์ยังไม่จบ เสด็จพระราช
ดำเนินไปประทับที่นั่น ครั้นสวดมนต์จบแล้วทรงนำพระ
พุทธรูป ๒ ห่มเสด็จกลับ

อนึ่งบ่ายวันสี่กษัตริย์เมกกันที่เมืองเมาะตะมะเวลาบ่าย
มีพระราชหัตถเลขา ถึงเจ้าพระยาสุรวงศ์ ขอนายดุษฎี
โชนพินายจ่าง มาอยู่ในกรมมหาดเล็ก

วันที่ ๔๓๘๓ วัน ๗๕๑๒ ค่ำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒

วันสี่เสด็จพระท้าวพระองค์เจ้าเทวัญ

บ่ายทรงเครื่องใหญ่ แล้วเสด็จทอดพระเนตรงานพระ
ที่นั่งใหม่ เสด็จกลับแล้วกรมหมื่นพิชิต พระนายไวยเฝ้า
เฝ้าเฝ้า

ยามเศษเสด็จออกหอธรรมสังเวช พระยาศรีอ่านบอ
กเมืองเชียงใหม่ว่า ได้ทำบุญในการเฉลิมพระชนม์พรรษา
ขอถวายพระราชกุศล เมืองนครสวรรค์บอกได้ทราบท้องตรา
ว่า มีสเตอร์กัลเบิดขันขอทำทองตำบลดสระแก้ว ให้ไป
ตรวจดูนั้นได้ไปตรวจแล้ว แต่จุดเล็กไม่ได้ ด้วยเป็นหนาน้ำ
มหาพลับถวายเทศน์ เวลา ๕ ห่มเสด็จขึ้น วินัยธรเกษ
เทศน์ต่อไป

มีพระราชหัตถเลขาถึงเจ้าพระยาสุรวงศ์เรื่องทหาร
เจ้าพระยาสุรวงศ์ เรื่องนายอำเภอจีนเข้ารีตตำบลบาง
นกแขวกและดอนกระเบื้องตายและชรา ขอดังใหม่ กับ
ขอดังนายรอกเป็นขุนนารถักดีปลัดสนมกลางซ้าย

วิโปรตพระยาวิเศษสงครามเรื่องประชุมจีนเข้ารีต ปรีกษา
เลือกนายอำเภอ

รายงานภาษีฝิ่นและภาษีร้อยชักสาม พระนรินทรถวาย

วันที่ ๔๓๘๔ วัน ๑๕๑๒ คำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒
บ่าย ๒ โมงเศษมิสเตอร์อาลบาสเตอร์เข้า แล้วหม่อม
แดง เฝ้าถวายสาขนาฬิกากระ กรมหมั่นพิชิตเข้า

๒ ท่มเศษเสด็จหอธรรมสังเวช พระยาศรีอ่านบอก
เมืองตากเรื่องผู้ร้าย ทรงตั้งหลวงศัลยยุทธ เป็นจมน
ไชยาภรณ์ นายรองชิต เป็นหลวงสรสิทธิยานุการ มหาพลับ
วินัยธรเกษถวายเทศน์ ๔ ท่มเศษเสด็จขึ้น

มีพระราชหัตถเลขา สั่งพระยาราชภักดีให้ส่งเงินเบี้ย
หวัดข้างใน

สมเด็จพระอมรินทราบรมราชินีทรงมาถึงเมืองตาก เมืองพิษณุ
โลก เรื่องได้โปรดเกล้า ฯ ให้พระยาจำแสน พระยา
ราชวรานุกุล ขึ้นไปสักเลขา และให้ชำระความเก่าที่ค้าง

และให้เตรียมกองทัพ ถ้าราชการเมืองเชียงแสนแข็งแรงจะ
ได้ยกไปช่วยกันทั่วทั้งที่ แต่เมืองพิษณุโลกความแปลกที่ให้
พระยาราชข้าราชการหลวงวาสุเทพ กับพระยาพิษณุโลก
ต่างคนต่างกล่าวโทษกัน

พระยาราชรองเมือง ถวายหนังสือเรื่องฆ่ากันตายที่โรง
เลื่อยมีสกล๊อก

วันที่ ๔๓๘๕ วัน ๒๗๑๒ ค่ำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒

เสด็จออกพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย แจกเบี้ยหวัด
ข้างหน้า แล้วประทับพระที่นั่งไพศาลทักษิณ แจกเบี้ยหวัด
ข้างในแล้วเสด็จขึ้น

บ่าย ๓ โมงเศษ พระยานรรัตนไพฑูริย์ กรมหมื่นนเรศวร
ถวายบิลค่าพรมน้ำมันและอื่น ๆ กรมหมื่นอดิศรถวายบัญชี
ถ่านน้ำมันที่ใช้ในเรือปานมารุต

๒ ทุ่มเสด็จหอธรรมสังเวช มหาพลับ วินัยธรเกษ
ถวายเทศน์ ๕ ทุ่มเสด็จขึ้น

จมนักราชนาคา ถวายเรื่องราวกล่าวโทษนายโม่ นาย
กล่อมว่าเป็นผู้ร้ายคุมพรรคพวกมาจะปล้นบ้าน และกลับ
จับเอาบ่าวของจมนักราชนาคา ไปส่งศาลต่างประเทศ

พระยานรรัตนฯ ขอเลื่อน ตำแหน่งช่างทอง และตั้งขุน
นฤบาล เป็นขุนอินทรปราสาท

พระนายศรี ขอดังเจ้ากรมโรงงาน และจะรับพระราช
ทานช่วยดูแลการโรงพิมพ์ด้วย

วันที่ ๔๓๘๖ วัน ๓๓ ๑๒ ค่ำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒

แจกเบี้ยหวัด ที่พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย และท้อง
พระโรงข้างใน บ่าย ๔ โมงมิสเตอร์บัลเกรฟพากัปตันเรือรบ
เฝ้า แล้วทูลกระหม่อมพระองค์น้อยเฝ้า ถวายตัวอย่าง
อนุสาวรีย์

๒ ทูมเสด็จหอธรรมสังเวช มหาพลับถวายเทศน์กัณฑ์
หนึ่ง วินัยธรเกษถวายเทศน์กัณฑ์หนึ่ง เป็นวันยก ๕ ทูม
เศษเสด็จขึ้น

ทูลกระหม่อมพระองค์น้อย ถวายหนังสือ พระพิเศษ
สงคราม เรื่องเลขสมในสัสดิสมัครมาอยู่ในกรมล้อมวัง

มีพระราชหัตถเลขา สั่งให้ทูลกระหม่อมพระองค์น้อย
ชำระเลขล้อมวัง

พระยาพิพัฒน์ถวายหนังสือกงสุลอเมริกันบอกตั้งแมก
ดอนัล เป็นไวยกงสุลอเมริกัน

พระยาพิพัฒน์ถวายหนังสือกงสุลอเมริกันเรื่องหมอกลิ้ม
เบิดขันขอเฝ้าเรื่องจะทำแร่ทอง

มีพระราชหัตถ์ไปรเวตถึงเสด็จที่วัดมะขาม

วันที่ ๔๓๘๗ วัน ๔ ๗ ๑๒ ค่ำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒

รุ่งเช้าทรงรถเสด็จสระประทุมวัน ประทับวังใหม่ซึ่งจะ
พระราชทานพระองค์เจ้าสวัสดิโสภณ แล้วเสด็จวังประทุมวัน
แล้วเสด็จบ้านเจ้าคุณตำหนักเดิม แล้วเสด็จกลับ ประทับ
หอธรรมสังเวช มีเทศน์เรื่องมโหสถ พระเทศน์ ๘ องค์ คือ
๑ พระสาธุศีลสังวร ๒ พระธรรมกิติ ๓ พระครูวัดกนิษนารณ
๔ พระปลัดจุ่นวัดสระเกษ ๕ พระสมุห์ตาบ วัดนาคกลาง
๖ พระใบฎีกานุ่มวัดราชนัดดา ๗ พระสระวัดมหาธาตุ ๘ พระ
วัดมหาธาตุ ทรงฟังอยู่จนเวลาบ่าย ๒ โมงเสด็จขึ้นเข้าที่

บ่าย ๕ โมงพระยารัตนโกษาเฝ้า ขอพระราชทานเพ็ชร
ไปประดับกลอง กรมหมื่นภูเรศถวายหนังสือ แล้วเสด็จ
วัดพระแก้ว และโรงพระเบญจา สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ยำคำ
เศษเสด็จขึ้น

วันนี้ไม่เสด็จออกหออ ไม่มีราชการอันใด

กรมหมื่นภูเรศ ขอเพิ่มเบี้ยหวัดหลวงเสนานนท์

นักตีสบุตรนักร้องคีตฉา กล่าวโทษพระพิพิธว่า ทำชู้
ด้วยมารดาเลี้ยง และขอถวายตัวทำราชการ

วันที่ ๔๓๘๘ วัน ๕ ๗ ๑๒ ค่ำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒

วันนี้เสวยพระโอสถถ่าย ไม่ได้เสด็จออก ไม่มีราชการ

พระยาพิพัฒน์ถวายหนังสือหม่อมเจ้าปฤษฎางค์ มาถึง
พล. ๑ มหาโกษาธิบดี เรื่องไปเฝ้าถวายตราเจ้าเยอรมัน

พระยาพิพัฒน์ถวายหนังสือพระยาสยามรূพาทย์ ถึง
กรมท่าเรื่องเมืองเตอร์กี และมิสเตอร์กอกกาเรลบอกว่า
ร่างสัญญาที่ส่งไปในประเทศต่าง ๆ ยังมีได้ว่าประการใด
และมิสเตอร์ปิกกินแปก บอกมาได้ไปเฝ้าเจ้าเยอรมัน
และได้ให้เงินปิกกินแปกและเจ้าปฤษฎางค์ และส่งบัญชี
ข้อหนังสือว่าด้วยอินเตอรนาชันนัลลอ ลงวันที่ ๑๕ ออก
โตเบอ

พระยาพิพัฒน์ถวายหนังสือพระยาสยามรূพาทย์ถึงกรม
ท่าว่า ตั้งแต่มีหนังสือมาราชการในยุโรปยังไม่เจริญขึ้น และ
เรื่องจะให้เตอร์กียกเมืองคูละซิกโนให้แก่ประเทศมอนเตนิ
โครนั้น การยังไม่สำเร็จ นานไปเตอร์กียะเกิดวุ่นวายขึ้น ลง
วันที่ ๒๒ ออกโตเบอ

พระยาพิพัฒน์ถวายหนังสือมิสเตอร์ปิกกินแปก ว่า
ด้วยไปถวายตราเจ้าเยอรมันพร้อมด้วยหม่อมเจ้าปฤษฎางค์

พระยาพิพัฒน์ถวายหนังสือมิสเตอร์โรดกงสุลสยามที่
เมืองฮ่องกง เรื่องเรือสยามชื่อแคนตอนแตกคนรอด ๕ คน
หนังสือพิมพ์เรื่องเรือแคนตอนแตก

หนังสือพระยาอัครมุขทัตเกล้า ๆ ถวาย ได้รับพระราชหัตถเลขา ลงวัน ๖ ๓ ๑๐ คำทราบเกล้า ๆ แล้ว เจ้าคุณกรมท่ามาถึงสิงคโปร์ ได้เล่าเรื่องหนังสือสัญญาใหม่ให้ฟัง และเรื่องพระองค์สายไปถึงสิงคโปร์เมืองยะโฮเกะหมากและ บัลเกรฟไปรับเมีย และดาโต๊ะมันดาราบายาพาหังไปสิงคโปร์ และเรื่องพระยาเสนานุจิตตาย

หนังสือพระสยามธรรนุรักษ์ทัตเกล้า ๆ ถวาย เรื่องเปลี่ยนเปรสิเดนต์ใหม่ และเรื่องพระรูปสมเด็จพระนางเจ้าที่สิ้นพระชนม์

หนังสือพระสยามธรรนุรักษ์ทัตเกล้า ๆ ถวาย บอกข่าวต่างประเทศ

วันที่ ๔๓๘๘ วัน ๖ ๓ ๑๒ คำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒
เสด็จออกพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยบ่าย ๑ โมง แจกเบี้ยหวัด

บ้ายหลวงสุวรรณภักดีเฝ้าทรงเรื่องเครื่องถม พระยานานาพระไชยยศเฝ้า แล้วทูลกระหม่อมพระองค์น้อย กรมหมื่นพิชิต พระองค์เทวัญ พระนายไวยเฝ้า

เวลา ๒ ท่มเศษ เสด็จพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท พระศรีสุนทรโวหารอ่านประกาศ ๒ ประกาศนี้ขึ้นในคราวนี้เป็น

คราวแรก สวดมนต์จบแล้วเสด็จขึ้นเวลา ๔ ทุ่มเศษ หนึ่ง
วัน^๕พระโทรเลข ถวายพระแก้วองค์หนึ่ง

พระยาพิพัฒน์นำหนังสือมิสเตอร์ซิกเกิลส์ทูลเกล้าฯถวาย
หนังสือมิสเตอร์ซิกเกิลส์ถวาย ขอเผ้าถวายคืนเอกส

วาเตอร์

หม่อมเจ้าหญิงสว่างวงศ์พ้องมรดก

วันที่ ๔๔๐๐ วัน ๓ ^{๑๑} ๑๒ ค่ำปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒

เวลา ๕ โมงเช้า เสด็จพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทเลี้ยง
พระแล้ว พราหมณ์อ่านคุชดิสั่งเวย แล้วเวียนเทียนสมโภช
พระมหาเศวตฉัตร ย่ำเทียงเศษเสด็จขึ้น

แล้วเสด็จออกพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย แจกเบี้ยหวัด
เสด็จขึ้นบ่าย ๒ โมงเศษ ทรงเรื่องฎีกากับกรมหมื่นพิชิต

๒ ทุ่มเสด็จพระที่นั่งไพศาลทักษิณ สวดมนต์สมโภช
เศวตฉัตร ๔ ทุ่มเสด็จขึ้น

วันที่ ๔๔๐๑ วัน ๑ ^{๑๒} ๑๒ ค่ำปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒

เช้า ๕ โมงเศษ เสด็จพระที่นั่งไพศาลทักษิณ เลี้ยง
พระแล้ว พราหมณ์อ่านคุชดิสั่งเวย และเวียนเทียน บ่าย
โมงเศษเสด็จขึ้น

บ่าย ๔ โมง เสด็จออกพระที่นั่งอนันตสมาคม ประชุม
พระบรมวงศานุวงศ์ และข้าราชการ ตามธรรมเนียมเหมือน
อย่างทุกปี พระราชทานตราจุลจอมเกล้า ที่ ๑ พระองค์
เจ้าสวัสดิโสภณ ท.จ. พานทอง ที่ ๒ พระองค์เจ้าไชยันตมงคล
ท.จ. พานทอง ที่ ๓ พระองค์เจ้าหัตถ์ดิศพร ท.จ. ที่ ๔ พระองค์
เจ้านาวรัตน์ ท.จ. (๒ องค์นี้รับพานทองวงหน้าอยู่แต่เดิม)
ที่ ๕ หม่อมเจ้าน้อยสมวงศ์ ในกรมหมื่นอมเรศรัสมิ์ ต.จ.
ที่ ๖ หม่อมเจ้าอุทัยแจ่ม ในกรมหมื่นอนันตการฤทธิ ต.จ.
ที่ ๗ เจ้าหมื่นเสมอใจราช ในพระองค์เจ้ามงคลเลิศ ต.จ. ที่ ๘
พระยาราชวรานุกุล เวก ท.จ. ที่ ๙ พระยาพิพัฒน์โกษา
ทัพบ ท.จ. ที่ ๑๐ พระยาโชฎึกราชเศรษฐีเจียน ท.จ. ที่ ๑๑
นายเสนห์ บุตรเจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรง ต.จ. ที่ ๑๒
นายช่วง บุตรจมนไชยภูษานุ่ม หลานเจ้าพระยาอมราชเดช
ต.จ. ที่ ๑๓ นายใหญ่ บุตรนายสนิทยศฐาน หลานพระยา
เสนหามนตรี ต.จ. (ตัวไม่ได้มารับ) แล้วเสด็จพระที่นั่ง
สุทไธยสวรรค์ ทรงนมัสการพระบรมรูป แล้วพระราชทาน
สตาร์ทุติยจุลจอมเกล้าพิเศษ แก่พระยานรรัตนราชมานิตย์
บ่าย ๕ โมงเศษเสด็จขึ้น

ทุ่มเศษเสด็จพระที่นั่งอนันตสมาคม สวดมนต์สมโภช
เศวตฉัตร ยามเศษเสด็จขึ้น

หนังสือเจ้าพระยาภูวนาค์ทูลเกล้าฯ ถวาย เรื่องที่ได้
ไปจัดการสักเลขและเรื่องคนสมัครไปสักเป็นเลขวงหน้ามาก

มีพระราชหัตถเลขา ถึงกรม พระ ราชวัง บวร เรื่องเลข
 สมักรไปเป็นเลขวังหน้าให้จัดการให้เสมอเหมือนแบบอย่าง
 หนังสือเจ้าพระยาภาณุวงศ์ทูลเกล้า ฯ ถวายความเห็น
 เรื่องบ่อทอง

วันที่ ๔๔๐๒ วัน ๒ ๑๒ ค่ำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒
 เช้า ๕ โมงเศษ เสด็จพระที่นั่งอนันตสมาคม เลี้ยง
 พระแล้ว พราหมณ์อ่านดุขี้สังเวย และเวียนเทียนเสร็จ
 แล้ว แจกเบี้ยหวัดที่นั้น บ่าย ๒ โมงเศษเสด็จขึ้น

บ่ายพระยานรรัตนไพฑูรย์เรื่องสลาก ค่ำไม่เสด็จออก
 หอธรรมสังเวช วันนั้นไม่มีราชการ

วันที่ ๔๔๐๓ วัน ๓ ๑๒ ค่ำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒
 บ่าย ๓ โมงเศษ พระยานรรัตนไพฑูรย์ ทรงแสดงเรื่องทการสมักร
 เจ้าหมื่นชิงเอาไปสัก พระนายไวยไพฑูรย์ ทูลกระหม่อม
 พระองค์น้อยไพฑูรย์ ถวายแข่งขันพระที่นั่งใหม่ และทูลเรื่อง
 ความหม่อมราชวงศ์เนตร พ้องมรดก รับสั่งให้เขียนเรื่อง
 ราวไป ว่าให้ไปร้องที่วังหน้า ด้วยหม่อมราชวงศ์เนตรก็เป็น
 คนวังหน้าจำเลยก็เป็นคนวังหน้า ประทับตัวคุ้มสักทการ
 วันที่ ๔๔๑ ฉะบับ รวมทั้งเก่าใหม่ ๑๕๐๐ ฉะบับ

คำไม่เสด็จออกหอธรรมสังเวช ประชวรพระเนตร วันนั้น
เครื่องประดับพระโกศสมเด็จพระนางเจ้า ส. ก. ร. และ
สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ ก. พ. มาถึงแต่ยังไม่ครบ พระองค์
เจ้าเทวัญนำมาทูลเกล้า ฯ ถวาย

วันที่ ๔๔๐๔ วัน ๔ ๓๕ ๑๒ คำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒
เที่ยงแล้วมีเทศน์มีลินทบัญญัติ ที่หอธรรมสังเวช
พระมหาอัม ๔ ประโยควัดมหาธาตุเป็นพระยามิรินทร์ พระ
อาจารย์เทศ วัดสามพระยา เป็นพระนาคเสน เทศน์ตั้งแต่
เวลาบ่ายเที่ยง บ่ายโมงเศษเสด็จออกหอธรรมสังเวช ทรงฟัง
ธรรมอยู่จนบ่าย ๒ โมงเศษเสด็จขึ้น เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ
เทศน์จบ วันนั้นทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้กรมหมื่นพิชิต
แตงฉันท์ที่จะจารึกทองโมราที่จะทรงพระอัฐิสมเด็จพระนาง
เจ้า ส. ก. ร. คำไม่ได้เสด็จออกหอธรรมสังเวช พระเนตร
ยังไม่หายประชวร

วันที่ ๔๔๐๕ วัน ๕ ๑ ๑ คำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒
บ่ายวันนั้น หม่อมเจ้าชายในพระองค์เจ้าศรีเสาวภาคี
เฝ้า แล้วพระยานรรัตนกับพระนายไวยเฝ้า เรื่องพระนายศรี
จะไปแจกตัวทหาร คำไม่เสด็จออกหอ เพราะประชวร
พระเนตร ไม่มีราชการ

วันที่ ๔๔๐๖ วัน ๖ ๓ ๑ ค่ำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒
 บ่าย ๒ โมงเสด็จออก พระยาโชฎิ์ก่น้ำของที่สั่งหลวง
 นายสิทธิถวาย กรมหมื่นพิชิตเผ้าทรงเซ็นฎีกา แล้วพระองค์
 สายเผ้า ไม่เสด็จออกหอธรรมสังเวช ไม่มีราชการ ค่ำ
 พระองค์เทวัญเผ้า

บัญชีสิ่งของหลวงนายสิทธิไปทำเมืองจีน
 พระยาพิพัฒน์ถวายสำเนาหนังสือกงสุลอเมริกัน ตอบ
 เรื่องซีเกลสจะเผ้าคั้นเอกสกวาเตอร์
 วันนี้เป็นวันแขกเริ่มเจ้าเซ็น

วันที่ ๔๔๐๗ วัน ๗ ๓ ๑ ค่ำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒
 เสด็จออกย่ำเที่ยง ท้าวภักทสารนุรักษ์เผ้า แล้วพระยา
 นรรัตน์เผ้า กรมพิชิตเผ้ากับพระองค์เจ้าสายเผ้า ค่ำเสด็จ
 ลงพระตำหนักทูลกระหม่อมปราสาท

วันที่ ๔๔๐๘ วัน ๑ ๓ ๑ ค่ำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒
 บ่าย ๒ โมงเศษ กรมหมื่นภูเรศเผ้า ถวายพุ่มเข้า
 บิณฑัตร์พระแก้ว แล้วพระองค์เจ้าเทวัญเผ้า
 ค่ำไม่เสด็จออกหอธรรมสังเวช พระองค์เจ้าเทวัญเผ้า
 ถวายฎีกาใบสั่ง ๔ ทุ่มเศษเสด็จขึ้น

วันที่ ๔๔๐๘ วัน ๒๕ ๑ ค่ำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒

บ่าย ๓ โมง เสด็จออกในออฟฟิศครุหนึ่ง แล้วบัล-
เกรฟกับบุตรภรรยาเฝ้า แล้วไปเฝ้าสมเด็จพระนางเจ้าที่พระ
ตำหนัก และทูลกระหม่อมปราสาทด้วย แล้วพระองค์เจ้า
เทวัญเฝ้า ค่ำเสด็จพระตำหนักทูลกระหม่อมปราสาท วันนั้น
เป็นวันทำบุญเฉลิมพระชนม์พรรษาของท่าน สวคมนตรี
๓๑ รูป เจ้านายข้าราชการเข้าไปพร้อมกัน

วันที่ ๔๔๑๐ วัน ๓๖ ๑ ค่ำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒

เช้าเสด็จพระที่ตำหนักทูลกระหม่อมปราสาท เวลาบ่าย
๒ โมงเสด็จออก กรมพิชิตเฝ้า กรูวพระองค์ทองกองก้อน
ใหญ่ เรื่องสอนให้พระองค์รพีพัฒน์ทำตัมบ์ชลัฏกรมพิชิต
รับสั่งให้ไปขอมา ค่ำเสด็จพระตำหนักทูลกระหม่อม
ปราสาท มีสวคมนตรีเหมือนเวลาวานนี้

วันที่ ๔๔๑๑ วัน ๔๗ ๑ ค่ำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒

เสด็จพระที่ตำหนักทูลกระหม่อมปราสาท ในการแซยิด
แล้วเวียนเทียน บ่าย ๒ โมงเศษเสด็จลง บ่าย ๓ โมง
พระฤกษ์สงฆ์แล้ว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราช
ทานพระราชหัตถเลขาพระราชทานพร และพระราชทาน

แหวนงูประดับเพชรและพลอยนิลวงหนึ่ง กับเงินเท่า
พระชนม์พรรษาปีละ ๕ ตำลึง ๖๒ ปีเป็นเงิน ๑๕ ชั่ง ๑๐ ตำลึง
แล้วสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ถวายเทศน์กัณฑ์หนึ่ง เป็น
สิ้นการเฉลิมพระชนม์พรรษา ทูลกระหม่อมปราสาทแทน
อนึ่งเกิดความเรื่องพระองค์ใหญ่ยังชำระกันอยู่จนเกือบ
สว่าง ความแจ้งอยู่ในจดหมายถ้อยคำและคำปริกษานั้นแล้ว

วันที่ ๔๔๑๒ วัน ๕ ๕ ๑ คำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒
บ่าย ๓ โมงเศษ เสด็จประทับที่ออฟฟิศ กรมหมื่นพิชิต
เฝ้าแล้วเสด็จพระเมรุ พระราชทานเสื้อคนทำงาน เสด็จกลับ
มาทอดพระเนตรการวัดพระแก้ว แล้วเสด็จโรงพระเบญจา
สมเด็จพระกรมพระเฝ้า ทรงเรื่องพระองค์ยิ่งเยาว์ลักษณะ แล้ว
พระราชทานจดหมายถ้อยคำและคำปริกษาให้สมเด็จพระกรมพระ
ทอดพระเนตร ทุ่มเศษเสด็จกลับจากโรงพระเบญจาตรงไป
ประทับหอธรรมสังเวช มหาอัม วัตรมหาธาตุ ๓ ประโยคถวาย
เทศน์กัณฑ์หนึ่ง มหาทศวัตรจักรวรรดิ ๔ ประโยคถวายเทศน์
กัณฑ์หนึ่ง เทศน์วิเศษ ขามเศษเสด็จขึ้น

วันที่ ๔๔๑๓ วัน ๖ ๕ ๑ คำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒
บ่ายมิสเตอร์ซิกเกิลส์เฝ้า แล้วพระองค์สายเฝ้า คำ
ไม่เสด็จออกหอธรรมสังเวช เพราะไม่สู้ทรงสบาย

วันที่ ๔๔๑๔ วัน ๑ ๑๐ ๑ คำ ปี่มะโรงโทสก จุลศักราช ๑๒๔๒
 บ่าย ๓ โมง กรมหมื่นภูเรศเฝ้า แล้วกรมพิชิตเฝ้า
 และมีสเตอร์ปรูเออผู้ว่าการแทนกงสุลเยอรมันเฝ้าถวาย
 หนังสือคราน์ปรีนส์เยอรมัน วันนี้หลวงนายสิทธิกลับมา
 จากเมืองจีนมาเฝ้า

คำไม่เสด็จออกหอธรรมสังเวช ประทับตัวคุ้มสักทหา
 ๔๐๐ ฉะบับ รวมกับของเก่า ๑๕๐๐ ฉะบับ

มิสเตอร์ปรูเออถวายหนังสือปรีนส์เฟรเดอริกวิลเลียม
 ขอบพระเดชพระคุณที่พระราชทานตรา

พระยาพิพัฒน์ถวายหนังสือนำและสำเนาออริสปอนด์-
 เดนต์ต่าง ๆ เรื่องความนายวัด

วันที่ ๔๔๑๕ วัน ๑ ๑๑ ๑ คำ ปี่มะโรงโทสก จุลศักราช ๑๒๔๒
 เสด็จออกบ่ายโมงเศษ กรมพิชิตเฝ้าเรื่องความนายवाद
 แล้วหลวงนายสิทธิเอาของต่างๆ เข้ามาถวาย ทูลกระหม่อม
 พระองค์น้อยถวายความเรื่องผู้ร้ายแทงหม่อมเจ้าเสนาหา ทรง
 เสด็จให้ลูกขุนปรึกษา คำไม่เสด็จออกหอธรรมสังเวช

วันที่ ๔๔๑๖ วัน ๒ ๑๒ ๑ คำ ปี่มะโรงโทสก จุลศักราช ๑๒๔๒
 บ่าย ๓ โมง กรมหมื่นพิชิตเฝ้าเรื่องปลอมตรา พระยา
 นรรัตน์เฝ้าเรื่องจะทำผ้าที่พระตำหนัก บ่าย ๔ โมงเศษ

มิสเตอร์บัลเกรฟเฝ้าจนเวลาช้าค่ำ แล้วทูลกระหม่อม
พระองค์น้อยเฝ้า ค่ำไม่เสด็จออกหอธรรมสังเวช

อนึ่งวันนั้นเวลาบ่าย ๒ โมงเศษ เพลิงไหม้ขึ้นที่บ้าน
นายอ่วมคลองบางซื่อ ไหม้ไปถึงบ้านก้านนเปี่ยม ประมาณ
๔ หลัง ๕ หลังจึงดับ

วันนี้เป็นวันแขกเลิกเจ้าเซ็น

วันที่ ๔๔๓๗ วัน ๓ ๑๓ ๑ ค่ำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒
พระองค์ชุมพลถวายม้าเล็ก ๆ ๔ ม้า สำหรับตั้งต้นไม้
เงินทองบูชาพระแก้วองค์น้อย หลวงนายสิทธิถวายผ้ากราบ
บั๊กและพัตรอง พระยานรรัตน์ พระนายไวยเฝ้า บ่าย ๔ โมง
เศษ มองซิเออบลันเซตองกงสุลฝรั่งเศสเฝ้า ค่ำไม่เสด็จ
ออกหอธรรมสังเวชด้วยไม้ทรงสบาย พระองค์สายเฝ้าถวาย
พระโอสถ ทูลกระหม่อมพระองค์ใหญ่เฝ้าเยี่ยมประชวร

วันที่ ๔๔๓๘ วัน ๔ ๑๔ ๑ ค่ำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒
บ่าย ๓ โมงเจ้าพระยาภาณุวงศ์เฝ้า กราบถวายบังคม
ลาไปเมืองราชบุรีช่วยสมเด็จพระยา ในการทำแซยิด
แล้วกรมหมื่นพิชิต กรมหมื่นภูเรศเฝ้า แล้วทูลกระหม่อม
พระองค์น้อยเฝ้า ค่ำไม่เสด็จออกหอธรรมสังเวช ยังไม่หาย
ประชวร

วันที่ ๔๔๑๙ วัน ๕ ๕ ๑ ค่ำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒
 บ่าย ๕ โมง กรมหมื่นภูเรศ พระองค์เทวัญ พระยา
 นรรัตน์เฝ้าฯ ของสลาก

วันนี้มีจันทร์ปราศ จับเวลา ๒ ท่วมกับ ๒๗ นาที โหร
 ไม่มีผู้ใดทายถูก เสด็จออกทรงพระมูรธาภิเศกที่หน้าพระที่นั่ง
 ราชฤดี แล้วพระราชทานเงินแก่พระบรมวงศานุวงศ์ข้าราชการ
 คราวนี้รับสั่งว่าไม่สู้ทรงสบายจะทรงแจกเงินนานไม่ได้
 พระราชทานให้สมเด็จพระทรงแจกบ้าง ทูลกระหม่อม
 พระองค์ใหญ่แจกบ้าง ทูลกระหม่อมพระองค์น้อยแจกบ้าง
 เสด็จขึ้น ๔ ท่วมเศษ เวลา ๒ ยาม ๑๔ นาที เป็นโมกข
 บริสุทธิ

วันที่ ๔๔๒๐ วัน ๖ ๖ ๑ ค่ำ ปีมะโรง โทศก จุลศักราช ๑๒๔๒
 บ่าย ๔ โมงเศษ กรมหมื่นพิชิตถาวรัตน์ กรมหมื่น
 ภูเรศเฝ้า แล้วทูลกระหม่อมพระองค์น้อยขอรับพระราชทาน
 เงินล่วงหน้า ๖๐ ชั่งไปทำอนุสาวรีย์ที่สวนสราญรมย์ พระ
 องค์สายเฝ้า ค่ำไม่เสด็จออก พระองค์เทวัญ พระศรีสุนทรเฝ้า

วันที่ ๔๔๒๑ วัน ๗ ๖ ๑ ค่ำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒
 เสด็จออกบ่าย ๕ โมง ทูลกระหม่อมพระองค์ใหญ่เข้า
 มาเฝ้า ทรงพระกรุณาโปรดให้ทอดพระเนตรคอริสปอน
 เดนต์เรื่องบ่อทองที่จะคิดทำต่อไป พระองค์เทวัญเฝ้า ค่ำ
 ไม่มีราชการอะไร

วันที่ ๔๔๒๒ วัน ๑ ๗ ๑ ค่ำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒

วันนี้เวลาบ่าย ๓ โมง ๕๗ นาที เจ้าจอมมารดาโหมด
ประสูติพระเจ้าลูกเธอเป็นพระองค์ชาย

บ่าย ๕ โมงทูลกระหม่อมพระองค์น้อย กรมหมื่นภูเรศ
เฝ้า ค่ำไม่เสด็จออกหอธรรมสังเวช พระองค์เทวัญถวาย
ใบสั่งฎีกา พระองค์เจ้าศรีเสาวภาคย์ถวายบัญชีเครื่องมือช่าง
พระองค์เจ้าโสณบัณฑิตถวายบัญชีเครื่องมือช่างสลัก

อนึ่งเวลาเช้าวันนั้นซักศพพระองค์สัງวาล ที่วัดสุวรร
ณาราม

วันที่ ๔๔๒๓ วัน ๒ ๗ ๑ ค่ำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒

ทูลกระหม่อมพระองค์ใหญ่เฝ้าเรื่องความ นายหวาด^(๑)
กับพระอรุณมณฑลภิบาลเป็นความกันเรื่องสวนตำบลงบางแวก
มรดกพระยาสีหราชเดโช พระศรีสุนทรโวหารเฝ้า เรื่อง
คิดพระนามพระเจ้าลูกเธอที่ประสูติให้ ต้นพระนามว่า
“ อาภากร ” ให้พระศรีสุนทรคิดสร้อยพระนามต่อยังไม่
ตกลง ทูลกระหม่อมพระองค์น้อยเฝ้า ทรงเรื่องการพระ
เมรุ พร้อมกับทูลกระหม่อมพระองค์ใหญ่ นายพลพินเฝ้า
ถวายขันครอบนาก ค่ำไม่เสด็จออกหอธรรมสังเวช พระองค์
เทวัญ พระศรีสุนทรเฝ้า

(๑) อาจเป็นคนเดียวกับกับนายวัดหรือนายวาด หน้า ๓๔

วันนี้เฝ้าศพพระองค์สังวาล ไม่ได้เสด็จ

วันที่ ๔๔๒๔ วัน ๓๓ ๑ ค่ำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒

เช้าเสด็จขนมเบ้อง พระสงฆ์รับพระราชทานฉันที่พระ
ที่นั่งอมรินทรมิได้เสด็จออก พระองค์ก็กิตติยากรเสด็จไป
ทรงประเคน

บ่าย ๔ โมง พระยาโชฎึกเฝ้า ถวายขวดยานต์ถัมาแต่
จีน พระยารัตนโกษาเฝ้า พระราชทานเครื่องประดับพระโกศ
พระอัญญา สมเด็จพระนางเจ้า ส. ก. ร. และ ส. ม. เจ้าฟ้า
ก. พ. ให้พระยารัตนโกษาดู หม่อมเจ้าจรถวยครอบ
ภาพจับอย่างเล็ก กรมหมื่นพิชิต พระศรีสุนทรเฝ้า เรื่องทำ
ฉันท์ ทูลกระหม่อมพระองค์น้อยเฝ้า

๒ ทุ่มเสด็จออกหอธรรมสังเวช พระยาพิพัฒน์อ่าน
บอกเมืองสมุทรสงครามเรื่องฆ่ากันตาย เมืองนนทบุรีบอกเรื่อง
ฆ่ากันตาย ๓ ฉบับ ผู้ร้ายปล้นฉบับหนึ่ง พระนรินทร์อ่าน
บอกเมืองตะกั่วป่า พระยาตะกั่วป่าตาย เมืองกาญจนบุรี
บอกเข้ามาว่า พระยากาญจนบุรีตาย พระศรีเสนาอ่าน
บอกเมืองอ่างทองขอรับพระราชทานพระปลัดเอี่ยมเป็นที่
พระครูพุทธรักจิต เมืองพิจิตรบอกขอพัทธสีมาฉบับหนึ่ง
บอกถวายพระราชกุศลในการทอดกฐินบรรดาศักดิ์ที่พระราช
ทานไปฉบับหนึ่ง พระนรินทร์ถวายรายงานภาษีฝิ่นภาษีร้อย
ชักสามจำนวนเดือน ๑๑ พระมหาบุญ ๔ ประโยกวัดสุทัศน์

ถวายเทศน์กัณฑ์หนึ่ง พระครูมงคลวิลาสถวายเทศน์กัณฑ์
หนึ่ง ๔ ท่มเสด็จขึ้น

วันที่ ๔๔๒๕ วัน ๔ ๕ ค่ำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒

เสด็จออกบ่ายโม่งเศษ พระศรีสุนทรเฝ้า คิดพระนาม
พระเจ้าลูกเธอ ตกกลงเป็นพระนามว่า “พระองค์เจ้าอาภากร
เกียรติวงศ์” จะพระราชทานในวันสมโภชพรุ่งนี้ กรมหมื่น
ภูษเรศ ถวายแพรลายตราที่สั่งมาทำถลกบาตร ย่าม หมอน
ผ้าห่อคัมภีร์ และแพรปักเป็นตราทำพัตรองสังเค็ดโท กรม
หมื่นพิชิตเฝ้าเรื่องฉันทวรรณพฤติ ทูลกระหม่อมพระองค์
ใหญ่เฝ้าเรื่องบ่อทอง ทูลกระหม่อมพระองค์น้อยเฝ้าถวาย
คำลูกขุนปรึกษาโทษแทงเจ้าปัว (คือหม่อมเจ้าเสนาหา)
พระองค์เจ้าเทวัญเฝ้า

๒ ท่มเสด็จหอธรรมสังเวช พระมหามงกุฎ พระครู
มงคลวิลาสถวายเทศน์ ๔ ท่มเสด็จขึ้น

วันที่ ๔๔๒๖ วัน ๕ ๕ ค่ำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒

มิสเตอร์วอนบาสวีตกงสุลเยอรมันคนใหม่ซึ่งจะเข้ามา
เป็นกงสุลในกรุงเทพฯ เฝ้าไปรเวตเวลาบ่าย ๔ โมงเศษ แล้ว
กรมหมื่นพิชิตอ่านคำปรึกษาลูกขุนเรื่องความหม่อมเจ้าเสนาหา

บ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จลงตำหนักพระองค์ศรีวิไล
สมโภชพระเจ้าลูกเธอที่ประสูติใหม่ คำไม่เสด็จออกหอธรรม
สังเวช ไม่มีราชการ

วันที่ ๔๔๒๗ วัน ๖๗๑ คำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒
บ่ายหม่อมเจ้าปรีดา หม่อมเจ้าจรเฝ้า ถวายตักดาทอง
เป็นรูปโลออนบัง รูปเสือโคบัง หุ้มทองใบมีครอบแก้ว
ครอบ สำหรับพระราชทานในการพระเมรุ

บ่าย ๔ โมงเศษ เสด็จพระเมรุ ทรงพระราชนิพนธ์
พระเนตรโดยรอบแล้วประทับพลับพลา สมเด็จพระ
เจ้า ทูลกระหม่อมพระองค์น้อยถวายที่รองดอกไม้ และ
ดอกไม้ผ้าเชิงเทียนเป็นของสั่งมาแต่ นอก สำหรับตั้งประดับ
พระเบญจา นายพุ่มรัตนายัต ถวายธารพระกรกลัดบังหา
เวลาจนคำเสด็จกลับจากพระเมรุ เสด็จวัดพระแก้วทรง
นมัสการที่แท่นศิลาแลงหน้าพระอุโบสถ แล้วเสด็จทาง
หน้าวัด เสด็จขึ้นทางพระที่นั่งอนันตสมาคม

๒ หุ้มเสด็จออกหอธรรมสังเวช พระมหาเชิข ๓
ประโยค วัดประยุรวงศ์ กับพระครูปริยัติธรรมคุณาจารย์
ถวายเทศน์พิเศษทั้งสองกัณฑ์ วันนั้นนายรอดมหาดเล็ก
ข้าหลวงเดิมถวายฎีกาเป็นเรื่องดับไฟในวังแต่ครั้งปีมะแม

ตรีศก ๑๒๓๓ และเรื่องตัดผม ด้วยนายรอดคนนี้เป็นคน
เสียจริต เสด็จขึ้นขามเสย

วันที่ ๔๔๒๘ วัน ๗๕๑ ค่ำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒

บ่าย ๒ โมง พระนายไวยเฝ้าเรื่องทหาร พระยาอาหาร
ถวายหนังสือ พระองค์สายเฝ้าเรื่องสังเค็ด กรมหมื่นภูเรศ
ถวายตัวอย่างพุ่มเข้าบิณฑียอดพระโกศแล้วรับสั่งให้ทำตรา
พระนามสมเด็จพระ ส. ก. ร. สมเด็จพระ ก. พ. ติดกรอบกระจก
กรอบนอกเป็นไม้เลื้อยปรุ โปรดเกล้า ๆ ให้พระยาประภากร
วงศ์ทำนั้น ให้กรมหมื่นภูเรศ และพระยานรรัตน์ทำตรา
ติดที่กรอบไม้ นั้น สำหรับใส่ผ้าปักฉันทวรรณพฤติ พระ
องค์เจ้าจิตรเจริญ ถวายแผนที่ และบัญชีแสดติเมตทำบ้าน
พระราชทานเงิน ๔๐ ชั่ง ทูลกระหม่อมพระองค์น้อยถวาย
กำยานมาแต่่นอก โรยบนถ่านกลั่นหอม ใช้ถ่านมาแต่่นอก
สำหรับจะอบที่พระเมรุ กรมหมื่นพิชิตอ่านฎีกานายรอด
ถวาย ทูลกระหม่อมพระองค์ใหญ่ทูลลาไปเที่ยว พระยา
ภาสเฝ้า พระศรีสุนทรถวายฉันทวรรณพฤติ

๒ ทูมเสด็จออกหอธรรมสังเวช พระยาศรีอ่านบอก
เมืองพนมสกล ว่าพระยาพนมพินิตได้รับพระราชทานทราบ
ท้องตราพระราชสีห์โปรดให้ชำระ ผู้ร้ายแขวงเมือง จงกันได้

ชำระได้ตัวบ้าง พระยาคทาธรเมืองปัตตบองบอกมา ๒ ฉบับ
ฉบับหนึ่งความเหมือนบอกเมืองพนมสกล ฉบับหนึ่งว่าได้
ทำบุญในวันเฉลิมพระชนม์พรรษา ขอถวายพระราชกุศล
พระนรินทรอ่านบอกพระอมรวิสัยแม่กองและข้าหลวงสักเลข
เมืองราชบุรีว่าได้สักเลขเท่านั้น ๆ พระยาราชบุรีบอกน้ำฝน
ต้นเข้า ๒ ฉบับ พระมหาบุญ พระक्रमงคลวิลาส ถวาย
เทศน์ ๔ ท่มเสด็จขึ้น

วันที่ ๔๔๒๘ วัน ๑๙ ๑ ค่ำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒
บ้ายทรงเซ็นเรื่องราวเจ้าพระยามหินทร เรื่องจันทศ
พระยามหาเทพเฝ้า ถวายคำปรึกษาเรื่องจีนสงฆาเมียตาย
และคำให้การอายุผู้ร้ายลักเรือ ๒ ฉบับ พระยานรรัตนถวาย
พระโสดกแก้มือขานานหนึ่ง พระวุฒิกการเข้ามาจะบัญชา
สิ่งของทำบุญในการพระเมรุ แล้วทูลกระหม่อมพระองค์
น้อยเฝ้า

๒ ท่มเสด็จหอธรรมสังเวช มหาบุญถวายเทศน์ เสด็จ
ขึ้นยามหนึ่ง พระक्रमงคลวิลาสเทศน์ต่อไป

วันที่ ๔๔๓๐ วัน ๒๙ ๑ ค่ำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒
บ้าย ๒ โมงพระอมรเฝ้า ถวายบัญชีสักเลข กับนาย
ชิดหุ้มแพร กรมหมื่นภูธเรศ พระจนารังสรรค์ถวายลง

โมรา ทูลกระหม่อมพระองค์น้อยถวายที่ใส่ดอกไม้สำหรับ
ตั้งพระเบญจา พระวชิการบตีเข้ามากะบัญชีสิ่งของทำบุญ
ในการพระเมรุพร้อมด้วยพระยาภาส เจ้าพระยาสุรวงศ์เข้า
มาเฝ้า ทูลกระหม่อมพระองค์ใหญ่เฝ้า

๒ ทุ้มเสด็จหอธรรมสังเวช พระราชทานสัญญาบัตร
ตั้งขุนนาง ๕ คน ๑ พระสุภาลังการ เป็นพระยาสุภาลังการ
๒ ขุนพินิจอนันต์ เป็นหลวงพินิจอนันต์ ๓ ขุนผลาญ
ไพรีรณปลัดกรม เป็นหลวงศรีรณรงค์เจ้ากรมไพร่หลวงกอง
กลางขวา ๔ ขุนชำนาญตรวจพล สมุหบัญชี เป็นขุน
ผลาญไพรีรณ ปลัดกรมไพร่หลวงกองกลางขวา ๕ หมื่น
รามนที เป็นหลวงวิสูตรสมบัติ เจ้ากรมคลังวังไชย
๖ หมื่นคุณแพทยพิทยาภรณ์ เป็นขุนสิทธิพรหมา ๗ หมื่น
สิทธิแพทยา เป็นขุนไชยแพทย์ เจ้ากรมหมอฝรั่ง
๘ หมื่นประสาธแพทยา เป็นขุนราชแพทย์ ๙ หมื่น
ประดิษฐไธสธ เป็นขุนราชวโรธธ จางวางกรมหมอ
เครื่องต้น มหาบุญ กับพระक्रमงควิลาส ถวายเทศน์
๔ ทุ้มเสด็จขึ้น

วันที่ ๔๔๓๑ วัน ๓๒๑ ค่ำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒

วันนี้เสด็จออกหอธรรมสังเวช เมื่อเวลาเสด็จขึ้น รับ
สั่งให้หาพระยานรรัตน์ พระนายไวย เข้าไปเฝ้า รับสั่ง
ถามไล่เลียงเรื่องที่วิวาทกัน

วันที่ ๔๔๓๒ วัน ๔๓ ๑ ค่ำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒
 ทรงร่างข้อบังคับสำหรับผู้บังคับการทหารหน้า กรม
 หมื่นพิชิต พระองค์สายเฝ้า แล้วทูลกระหม่อมพระองค์
 น้อยเฝ้า พระยาวิเศษสงคราม และฝรั่งพระหลวงในกรม
 ฝรั่งแม่นปืน ทูลเกล้าฯ ถวายของในการครีสมัส เสด็จ
 ประทับที่พระบัญชาธรในออฟฟิศ พระยาวิเศษสงคราม
 และฝรั่งเข้ารีตทั้งปวงเฝ้าที่ศาลา

๒ ทุ่มเสด็จออกหอธรรมสังเวช มหาชาติ ๔ ประโยก
 วัดสามพระยา ถวายเทศน์กัณฑ์หนึ่ง พระครูกุศลคุณธาดา
 วัดตรีทศเทพ ถวายเทศน์กัณฑ์หนึ่ง ๔ ทุ่มเสด็จขึ้น

วันที่ ๔๔๓๓ วัน ๕ ๓ ๑ ค่ำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒
 บ่าย ๓ โมงเสด็จวัดพระแก้ว แล้วเสด็จโรงพระ ทอด
 พระเนตรจัดเครื่องตั้งพระเบญจา แล้วเสด็จทอดพระเนตร
 การพระเมรุ เวลาบ่ายคำเศษเสด็จกลับ

๒ ทุ่มเสด็จออกหอธรรมสังเวช มหาสาขสุทธสีโล วัด
 บวรนิเวศ ถวายเทศน์กัณฑ์หนึ่ง พระวินัยรักจิตถวายเทศน์
 กัณฑ์หนึ่ง (เทศน์วิเศษ) เสด็จขึ้นยามเศษ

วันที่ ๔๔๓๔ วัน ๖ ๓ ๒ ค่ำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒
 บ่าย ๒ โมงเสด็จออก หม่อมเจ้าจรูญดาบสรูป
 สัตว์ต่าง ๆ กรมหมื่นพิชิตเฝ้าอ่านฎีกาถวาย ทูลกระหม่อม

พระองค์น้อยเฝ้า ถวายเงินเดือนบัญชีพระนั่งที่สั่งด้วยมัท
 ทูลกระหม่อมพระองค์ใหญ่ พระองค์เทวัญเฝ้า พระยา
 นรรัตน์เฝ้ากับพระนายไวย พระราชทานคำตัดสินเรื่องวิวาท
 และข้อบังคับสำหรับผู้บังคับการทหารหน้า ให้พระยา
 นรรัตน์และพระนายไวยดู

๒ ทุ่มเสด็จหอธรรมสังเวช ตั้งตำแหน่งขุนนาง ๖ คน
 มหาพิทและพระครูวัดตรีถวายเทศน์ เสด็จขึ้น ๔ ทุ่มเศษ

วันที่ ๔๔๓๕ วัน ๑๗๒ คำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒
 เวลาเช้า ๒ โมง ๕๕ นาที พระนางเธอพระองค์เจ้า
 เสาวภาผ่องศรี ประสูติสมเด็จพระเจ้าลูกเธอเป็นพระราช
 กุมาร เวลาเที่ยงเจ้านายเข้าไปที่พระตำหนัก เสด็จออกครุ
 หนึ่ง เวลาบ่าย ๓ โมง เสด็จออกพระที่นั่ง ไม่มีราชการ
 อันใด

ทุ่มหนึ่งเสด็จหอธรรมสังเวช พระมหาพิทพระครู
 กุสุมคุณชาดาถวายเทศน์ เสด็จขึ้น ๒ ทุ่มเศษ

วันที่ ๔๔๓๖ วัน ๑๗๒ คำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒
 พระศรีสุนทรเฝ้าเรื่องคิดพระนาม กรมหมื่นพิชิตอ่าน
 ฎีกาทูลเกล้า ฯ ถวาย ทูลกระหม่อมพระองค์น้อยเฝ้า
 คำไม่เสด็จออกหอธรรมสังเวช ไม่มีราชการ

วันที่ ๔๔๓๗ วัน ๒๕๒ ค่ำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒
 พระศรีสุนทรเฝ้าคิดพระนามสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ ยัง
 ไม่ตกลง ท่านผู้หญิงสุนักรรยาพระยาโชฎีกเฝ้า กรมหมื่น
 พิจิตอ่านความ

บ่าย ๔ โมงเสด็จออกพระที่นั่งอนันตสมาคม แห่กาล
 ฟอนบาสวิส กงสุลเยอรมันคนใหม่เข้าเฝ้า เจ้านายขุน
 นางแต่งเยียรบับ

บ่าย ๕ โมงเสด็จกลับจากแขกเมืองแล้ว เสด็จลง
 พระตำหนัก สมโภชสามวัน สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ
 เจ้านายขุนนางเข้าไปมาก ค่ำไม่เสด็จออกหอธรรมสังเวช
 พระศรีสุนทรเฝ้า

วันที่ ๔๔๓๘ วัน ๓๕๒ ค่ำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒
 พระศรีสุนทรเฝ้า กรมหมื่นพิจิตอ่านความทูลเกล้า ฯ
 ถวาย ทูลกระหม่อมพระองค์น้อยเฝ้า พระยาภาสเฝ้า
 พระยามหามนตรี ถวายสารบบความกรมนครบาล จำนวน
 เดือนอ้าย

๒ ทุ้มเศษเสด็จออกหอธรรมสังเวช พระนรินทร์อ่าน
 บอกเมืองนครเขื่อนขันธ์ เรื่องชำระผู้ร้าย พระสุนทร
 มาตย์ ซึ่งออกไปชำระกลับเข้ามาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท

หม่อมเจ้าพระประสิทธิ์เฝ้าทูลลาสิก รับสั่งให้ถวายเทศน์
พระราชทานเงิน ๑๐ ตำลึง มหาชาติถวายเทศน์ เสด็จขึ้น
ขามเสข พระครุวัดตรีเทศน์ต่อไป

วันที่ ๔๔๓๘ วัน ๔๖๒ ค่ำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒
วันนี้พระองค์เจ้าสิงหนาทสิ้นพระชนม์ เวลาเช้า
หม่อมเจ้าจรรยาครอบรูปสัตว์
บ่าย ๔ โมงเสด็จวังพระองค์เจ้าสิงหนาท สรงน้ำพระ
ศพ พระราชทานลู่ผ้าขาวทรงพระศพ สดับปกรณ์แล้ว
เสด็จกลับ เวะทอดพระเนตรการที่พระเมรุ ย่ำค่ำเสด็จขึ้น
ค่ำไม่เสด็จออกหอธรรมสังเวช พระศรีสุนทรเฝ้า

วันที่ ๔๔๔๐ วัน ๕๖๒ ค่ำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒
วันนี้เลี้ยงพระ ที่พระที่นั่งสุทไธสวรรย์ ๑๕ รูป ใน
การพระราชพิธีตรียัมปวาย เข้าสามโมงเสข แท้พระยานานา
มานั่งโล้ชิงช้าที่หน้าเทวสถาน

บ่ายพระนายไวยเฝ้า กรมหมื่นพิชิตอ่านความฎีกา
ทูลกระหม่อมพระองค์น้อยเฝ้า พระศรีสุนทรเฝ้า พระองค์
เทวัญเฝ้า

๒ ทุ่มเศษ เสด็จหอธรรมสังเวช ตั้งขุนพรหมสมบัติ
บุตรพระมงคลรัตน์ เป็นขุนมหาวิสูตรปลัดนั่งศาลกรม
สรรพากรใน นายยมมหาดเล็ก บุตรพระอินทรมนตรี เป็น
ขุนศรีสาครปลัดนั่งศาลกรมสรรพากรนอก จินเข้ารีตเป็น
หมื่นคนหนึ่ง พระมหาพิทและพระครูวัดตรี ถวายเทศน์
ยกทั้งสองกัณฑ์ เสด็จขึ้น ๔ ทุ่มเศษ

คำสวดมนต์ ๕ รูป ที่วัดพระแก้ว ในการพระราชพิธี
ตรียัมปวาย

วันที่ ๔๔๔๓ วัน ๖๕๒ คำ ปี่มะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒
เสด็จออกที่พระที่นั่งบ้าย ๒ โมง ไม่มีราชการ

บ้าย ๓ โมง เสด็จออกประทับหน้าโรงทอง อารบาท
เตอร์เฝ้า แล้วเสด็จทอดพระเนตรการในโรงทอง แล้วเสด็จ
วัดพระแก้ว พระองค์เจ้าศรีสิทธิถวายตัวอย่างข่มสังเค็ด
ยอด ทอดพระเนตรแล้ว เสด็จโรงพระเบญจา ทอด
พระเนตรตั้งเครื่องตั้ง แล้วเสด็จพระเมรุ เจ้าพระยาภาณุวงศ์
มาเฝ้า แล้วเสด็จมาที่โรงละครท้องสนาม ทอดพระเนตร
การต่าง ๆ ที่ทำ เสด็จกลับย่ำค่ำเศษ

ยามเศษเสด็จหอธรรมสังเวช มหาแก้ว ๔ ประโยก
วัดรังษี พระครูสังฆวินิต วัดราชบูรณ ถวายเทศน์ เทศน์
วิเศษ ๔ ทุ่มเศษเสด็จขึ้น

สวดมนต์พระราชพิธีรับม้วยวายที่วัดพระแก้ว ๕ รูป

วันที่ ๔๔๔๒ วัน ๑๙๒ ค่ำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒
 บ่าย ๓ โมง พระยาพิทักษ์ภูบาลเฝ้าเรื่องคนกระถาง
 ต้นไม้ลายคราม หม่อมเจ้าจรรยาครอบรูปสัตว์ กรมหมื่น
 ภูเรศถวายดอกไม้ไหวระดับพระโกศพระบรมอัฐิ ใน
 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จออกพระ
 ที่นั่งสุทไธยสวรรย์ ทอดพระเนตรเห็นพระยานานาพิชฌาย์
 ไปนั่งชิงช้า ทูลกระหม่อมพระองค์น้อยถวายสมุดอาลเบต
 เมมโมเรียน ซึ่งจะเป็นตัวอย่าง ทำน้ำพุที่พระเมรุ เสด็จ
 ขึ้นจากพระที่นั่งสุทไธยสวรรย์ ประทับพระที่นั่งบรมพิมาน
 ประดับดอกไม้ไหวพระโกศพระบรมอัฐิ ถ้าไม่เสด็จออก
 หอธรรมสังเวช

วันที่ ๔๔๔๓ วัน ๑๙๒ ค่ำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒
 บ่าย ๒ โมงเศษ พระศรีสุนทรเฝ้าเรื่องพระนามทูล
 กระหม่อมชายที่ประสูติใหม่ กรมหมื่นภูเรศเฝ้าลองโมรา
 มาถวายทอดพระเนตร โปรดให้จารึกอักษรทั้ง ๔ ด้าน พระยา
 เทพประขุนกลับมาแต่เชียงใหม่เข้ามาเฝ้า ตรัสอยู่นานแล้ว
 กรมหมื่นพิชิต พระองค์เทวัญ พระศรีสุนทรเฝ้าเรื่องพระ
 นาม ถ้าไม่เสด็จออกหอธรรมสังเวช ไม่มีราชการ

วันที่ ๔๔๔๔ วัน ๒๑๒ ค่ำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒

บ่าย ๒ โมง เสด็จออกทรงบัญชาเบี้ยหวัด แล้วพระองค์เจ้าดิศวรกุมารนำกัปตันลอฟตัสเฝ้า แล้วกรมหมื่นพิชิตอ่านฎีกา กรมหมื่นภูเรศเฝ้า พระยานรรัตนเฝ้า พระนายไวเฝ้า เรื่องที่สวนสระประทุม นายเสนอลถวายรายงานนักโทษ และถวายตะกร้าถ่านฟัดสาน ซึ่งจะใช้เป็นของสังเค็ด

วันที่ ๔๔๔๕ วัน ๓๑๒ ค่ำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒

เสด็จออกบ่าย ๔ โมงเศษ พระยานรรัตน พระยานานาเฝ้า กรมหมื่นพิชิตเฝ้า แล้วกรมหมื่นภูเรศเฝ้า กรมหมื่นนเรศเฝ้า เรื่องแกรช้ค้างเงิน พระองค์เจ้าเทวัญเฝ้า ค่ำไม่เสด็จออกหอธรรมสังเวช พระยาภาสเฝ้า

วันที่ ๔๔๔๖ วัน ๔๑๒ ค่ำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒

บ่าย ๒ โมงเศษ กรมหมื่นภูเรศเฝ้า แล้วกรมหมื่นพิชิตเฝ้า พระองค์ชุมพลถวายฐานรองต้นไม้เงินทองและม้ารอง ตั้งบูชาพระจุลบุษย์รัตน ทูลกระหม่อมพระองค์น้อยเฝ้ากล่อมมะนาวกลับฟฤกษที่ จะพระราชทานคนถวายผ้าขาวช่วยในการพระศพครั้งนี้ พระไชยยศเฝ้าบัญชาคนถวาย

ผ้าขาวช่วยในการพระศพแต่ครั้งก่อน ๆ มาทูลเกล้าฯ ถวาย
พระยาราชสงครามถวายแผนที่พระเมรุ ทรงกะห้องที่พระ
ที่นั่งทรงธรรม เจ้าพระประสิทธิ์เข้ามาถวายพระราชนกศล
คำไม่เสด็จออกหอธรรมสังเวช พระยาภาสเฝ้า

วันที่ ๔๔๔๗ วัน ๕ ๑๕๒ คำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒
บ่าย ๒ โมง พระนายสรรเพ็ชเฝ้า จะขอรับพระ
ราชทานใช้ตราของพระองค์เจ้าสิงหนาทต่อไป ด้วยตรา
ดวงนี้ ได้ไขเบิกเงินทองมาแต่ก่อน อนึ่งหนึ่งโรงใหญ่ของ
พระองค์เจ้าสิงหนาท จะขอรับพระราชทานเล่นในการพระเมรุ
พระยานรรัตนเฝ้าเรื่องสลากและเรื่องทหารปากน้ำ กรม
หมื่นพิชิตเฝ้า และกรมหมื่นภูเรศเฝ้า ทูลกระหม่อมพระ
องค์น้อยเฝ้า คำเจ้าพระประสิทธิ์เข้าไปถวายเทศน์จุลพน
พระราชทานรางวัลผ้าม่วง ๒ ผืน และของกินอีกสองสามสิ่ง
คำไม่เสด็จออกหอธรรมสังเวช พระยาภาสเฝ้า พระ
ศรีสุนทรถวายคำนันท์ที่จะจารึกพระลองโมรา และพระนาม
สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ

วันที่ ๔๔๔๘ วัน ๖ ๑๕๒ คำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒
บ่าย ๔ โมง หม่อมเจ้าจรถวายครอบรูปสัตว์ เจ้า
พระยาพลเทพเฝ้า ถวายของช่วยในการพระเมรุ หมอ

เกาเวน พระองค์สายเฝ้า รับสั่งว่าให้มาเฝ้าในวันพรุ่งนี้อีก
 เสด็จออกบ่าย ๕ โมง ขุนหม่อมมณฑิรานุรักษ์เฝ้า เรียบรายมั่งงว
 ที่บางปอีนกลางเดือน ๓ แล้วเสด็จโรงพระเบญจา แล้ว
 เสด็จพระเมรุ ประทับตรัสกับสมเด็จพระบรมชนกพระที่นั่ง
 ทรงธรรม แล้วพระวิสูตรสาครดิษฐ์มาเฝ้าที่พระเมรุ เสด็จ
 กลับย่ำค่ำเศษ

ยามเศษเสด็จหอธรรมสังเวช พระวินัยธรรมเกษ มหา
 สายถวายเทศน์ เทศน์วิเศษจบแล้วทรงปิดทองพระพุทธรูป
 นล่องพระองค์สมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์ และ
 สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมฯ เสด็จขึ้น ๕ ท่ม

วันที่ ๔๔๔๘ วัน ๓๒๒ ค่ำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒

บ่าย ๔ โมงเศษ พระองค์สายหม่อมเกาเวนเฝ้า แล้ว
 เสด็จออกพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย แจกเบี้ยหวัดมหาดเล็ก
 แล้วเสด็จพระเมรุ เสด็จกลับท่มเศษ ค่ำไม่เสด็จออกหอ
 ธรรมสังเวช

วันนี้เป็นวันพระราชพิธีตรียัมปวาย แห่พระนเรศวร

วันที่ ๔๔๕๐ วัน ๑๒๒ ค่ำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒

บ่าย ๓ โมง พวกพราหมณ์พิธีเข้ามาเฝ้า ถวายของ
 ต่าง ๆ พระมหाराชครูพิธีถายน้ำสังข์ พระครูอัมมจารย์

ยกพานแว่นฟ้ามีเข้าดอกเต็มเสกเป็นภาษาพราหมณ์ (ดู
เหมือนภาษาสังสกฤต) เป็นคำถวายพระพร แล้วหลวงราช
มนี หลวงสีกาจารย์ เสกอย่างเดียวกัน พระราชทานเงิน
ทั่วทุกคน พระยานรรัตนถวายเป็นผ้าเช็ดหน้า พระนาย
เสมอใจถวายแผนที่วางโคมพระเมรุ กับต้นลอฟตัส พระยา
อนุชิตชาญไชย พระยารัตนโกษาเผ่าเรื่องสวนริมสระประทุม
วัน หม่อมเจ้าจรรยาครอบรูปสัตว์ หม่อมเจ้าปรีดาถวาย
ต้นไม้กระถางแก้ว กรมหมื่นพิชิตเผ่าเรื่องะบันดอ พระ
ศรีสุนทรถวายวิสุงคามสีมาทรงเส้น และถวายช้อนนาง
ซึ่งจะทรงพระกรุณาโปรดให้ตั้งขึ้น รับราชการในสมเด็จพระ
นางเจ้า และถวายคำแปลคาถาพระราชทานพระนามเจ้านาย
(คาถานี้เป็นพระราชนิพนธ์ ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว ทรงพระราชทานแก่พระเจ้าลูกเธอทุกๆ พระองค์
โปรดให้คัดไว้แล้วให้พระศรีสุนทรแปลเป็นคำไทย) พระ
องค์ทองแถมถวายกลองไม้ราชวัง และตลับยาแดงหลัง
โมรา โปรดเกล้าฯพระราชทานรางวัลซึ่งสืบตำลึง กรมหมื่น
ภูเรศถวายแพรยามู แพรถลกบาตร แพรพัตรอง

ยามหนึ่งเสด็จหอธรรมสังเวช พระสุนทรามาตย์
อ่านบอกเมืองนครเขื่อนขันธ์ ผู้ร้ายปล้น ตั้งขุนนาง ๓ คน
เจ้ากรมเกณฑ์บุญ ๑ ชาวที่ ๒ คน มหาคำ ๔ ประโยควัด

มหาธาตุ มหาอิม ๓ ประโยควัดบุณฑริกวิทยเทสน์ เสด็จ
ขึ้น ๔ ทุ่มเศษ พระนายไวยเฝ้า

วันที่ ๔๔๕๓ วัน ๒๓๒ ค่ำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒
หม่อมเจ้าชายในกรมหมื่นนเรศวรมาเฝ้า พระราชทาน
ชื่อว่า หม่อมเจ้าเสรรฐศิริ พระนายไวยถวายแผนที่ ๆ จะตั้ง
ทหารไปลืออยู่ประจำรักษารอบพระนคร กรมหมื่นพิชิต
ถวายโคลงโสฬสไตรยางค์ ซึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ๆ
ให้ไปแต่งแก้ไขใหม่ให้ถูกต้องกับความในภาษาอังกฤษ

พระราชทานใบอนุญาตให้มิสเตอร์ออลเบิตยูเกอ เป็น
กงสุลอิตาลีในกรุงเทพ ฯ พระราชทานตราทิพยาภรณ์แก่
กอลอแนลนอกซ์

บ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จลงสมโภชพระองค์เจ้าอาภากร
เกียรติวงศ์ สมโภชเดือน

ค่ำไม่เสด็จหอธรรมสังเวช

วันที่ ๔๔๕๒ วัน ๓๓๒ ค่ำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒

พระองค์สายเฝ้า ท้าวแพถวายหนังสือเจ้าพระยาภาณุ
วงศ์ พระนายศรีกลับมาจากราชบุรีเข้ามาเฝ้า พระยาเจริญ
เฝ้าถวายประกาศเรื่องคนไทยที่จะขอของสงฆ์ของฝรั่ง ให้มี

ลายมือเป็นสลักสำคัญ พระยาโชฎีกาทูลเรื่องเลียงตรุษจีน
สิ่งเล็ก

บ้าย ๕ โมงเศษเสด็จลงตำหนักแพ สวดมนต์จบแล้ว
ย่ำคำเสด็จกลับ

วันที่ ๔๔๕๓ วัน ๔๗ ๒ ค่ำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒

บ้าย ๓ โมง มีสเตอร์บัลเกรฟเฝ้าอยู่จนบ้าย ๕ โมง
หม่อมเจ้าจรเฝ้าถวายครอบรูปสัตว์ สมเด็จพระส่ง
รายเดือน รับเงินจ่ายเงินหอรัชฎาจำนวนเดือนอ้าย เสด็จ
ลงตำหนักแพ มีการฟังสวดมนต์โกนจุกหม่อมราชวงศ์เป๊ยะ
ในหม่อมเจ้าจร ๑ หม่อมราชวงศ์ชม ๑ หม่อมราชวงศ์ข้อ ๑
ในพระองค์เจ้าสายสนิทวงศ์ หม่อมราชวงศ์สอสี ในหม่อม
เจ้าบงกช ๑ รวม ๔ คน สวดมนต์ในพระที่นั่งราชกิจวินิจัย
จบแล้ว ขุนนางเฝ้า เสด็จกลับย่ำคำ พระนายศรีเฝ้า
เรื่องออกไปแจกตัวทหารที่ราชบุรี พระศรีสุนทรถวายฉันท
วรรณพฤติและคำแปลชื่อเจ้านาย พระยาภาสกรวงศ์ถวาย
หนังสือ ขอรับพระราชทานเงินยืมทำบ้าน โปรดพระราชทาน
เงินพระคลังข้างที่ ๓๐๐ ชั่ง ให้ยืมแล้วให้ส่งปีละ ๓๐ ชั่ง ไป
๕ ปี ๒๐ ชั่ง ปี ๑ รวม ๖ ปี แล้วไม่ต้องส่งต่อไป พระราช
ทานพระราชหัตถเลขาเป็นสำคัญฉบับหนึ่งแจ้งอยู่ในสำเนา

พระราชหัตถเลขา ป. ที่ ๒๒/๔๒ หน้า ๒๓๖ นั้นแล้ว แล้ว
เขียนลงท้ายใบยืมของพระยาภาสกรวงศ์ ความต้องกันกับ
พระราชหัตถเลขา ทรงเซ็นพระนาม มอบให้ทำวณณสารไว้

วันที่ ๔๔๔๔ วัน ๕ ๓ ๒ ค่ำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒

บ่าย ๓ โมงเสด็จลงเรือเวสাত্রี สมเด็จพระนางเจ้า
ตามเสด็จพระราชดำเนินไปด้วย เล่นลงไปตามลำน้ำถึง
เมืองนครเขื่อนขันธ์ ได้ลัดบนลงไป แล้วกลับเรือพระที่นั่ง
กลับขึ้นมาถึงท่าราชวรดิฐ จวนย่ำค่ำ เสด็จขึ้นทรงจุดเทียน
พระสงฆ์สวดมนต์จบแล้ว เสด็จขึ้นจวนท่ม

วันที่ ๔๔๔๕ วัน ๖ ๓ ๒ ค่ำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒

เช้า ๒ โมงครึ่ง เสด็จดำหนักแพ ทรงรดน้ำสังข์หม่อม
ราชวงศ์ทั้ง ๔ คน สมเด็จพระกรมพระ กรมขุนภูวไนยตัดจุก
แล้วเสด็จรดน้ำเสร็จแล้ว ทรงประเคนสำรับเลี้ยงพระ
แล้วโปรดเกล้า ฯ พระราชทาน ตราคอมมานเดอเชินต์
ไมเคิลแอนต์เชินต์ยอช และตราคอมมานเดอ ลีอง
ออฟอเนอ รวม ๒ ดวง แก่เจ้าพระยาภาณุวงศ์ พระราช
ทานตราคอมเปเนียนเชินต์ไมเคิลแอนต์เชินต์ยอช และ
ตราคอมเปเนียนลีองออฟอเนอ ๒ ดวง แก่พระยารัตน

โกษา พระราชทานตราคอมเปเนียน ลือองออฟอเนอดวง
 หนึ่ง แก่พระศรีธรรมสาสน์ ตราบเมื่อเจ้าพระยาภาณุวงศ์
 และพวกทูตทั้งปวงออกไปราชการเมืองอังกฤษ และเมือง
 ฝรั่งเศสได้มา เมื่อกลับเข้ามาเฝ้า จึงทูลเกล้าฯ ถวาย เพื่อ
 พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้แต่ง วันนี้เป็นวันดีจึง
 พระราชทาน รับสั่งกับสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าพระยาสุรวงษ์
 เจ้าพระยาภาณุวงศ์ให้รวมทำบัญชีคน ซึ่งต้องเกณฑ์ในการ
 พระเมรุ จะยกเงินค่าราชการในปีนี้ เวลาเช้า ๔ โมงเสด็จ
 ลงเรือพระที่นั่งเวสชาติศรี สมเด็จพระนางเจ้าตามเสด็จด้วย
 แล่นลงไปตามลำน้ำถึงเมืองสมุทรปราการ บ่าย ๒ โมงกับ
 ๑๕ นาที แล่นเรือพระที่นั่งขึ้นพระสมุทรเจดีย์ไปหน่อยหนึ่ง
 กลับขึ้นมา พระยาสมุทรธานินทร์ ลงเรือไฟเล็กมากับพระ
 ยาพิพัฒน์โกษา มาจอดที่เรือพระที่นั่งถวายเครื่องเฝ้า
 แล้วเสด็จจากเมืองสมุทรขึ้นมาถึงกรุงเทพ ฯ ประทับตำหนัก
 แผล บ่าย ๕ โมงกับ ๒๐ นาที ทำขวัญหม่อมราชวงศ์ ๔ คน
 ที่พระที่นั่งราชกิจวินิจฉัย แล้วเสด็จมาประทับหอธรรม
 สังเวช ทอดพระเนตรพระโกศทองใหญ่ ทรงพระศพสมเด็จพระ
 พระนางเจ้า ส. ก. ร. ซึ่งเจ้าพนักงานเปลี่ยนแต่เวลา
 กลางวัน แล้วทรงผ้าพระพุทธรูปฉลองพระองค์ทั้ง ๒ องค์
 แล้วเสด็จขึ้น

วันที่ ๔๔๕๖ วัน ๗๖๒ ค่ำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒

กลางวัน กรมหมื่นภูธรเสถรวายแหวนเพชร ซึ่งโปรดเกล้า ฯ ให้ทำ ๓ หีบ พระองค์เจ้าดิศวรกุมารถวายกระบะหมากเครื่องในพร้อมเป็นลายเลื่อยปรุ หม่อมเจ้าจรวายครอบรูปสัตว์ หลวงนายฤทธิธวายนัญชีของถวายต่าง ๆ กรมหมื่นนเรศวรวายฉลองพระองค์ต่าง ๆ ซึ่งโปรดเกล้า ฯ ให้สั่งเบตแมนให้ตัดครั้งจะเสด็จยุโรป พระองค์เทวัญเฝ้าทูลเรื่องศิลาที่จะกลิ้งกล่องบรรจุพระอัญญาหาไม่ได้ โปรดเกล้า ฯ ให้เอาแท่นสิงห์โตที่ตั้งอยู่ที่ทรงบาตรไปใช้ พระศรีสุนทรถวายสัญญาบัตรพระทรงเซ็น แล้วรับสั่งให้ทำฉันทจารีกลองโมราเล็ก

บ่าย ๕ โมง เสด็จโรงพระเบญจาครุหนึ่งแล้วเสด็จพระเมรุ กลับย่ำค่ำ

๒ ทุ้มเศษ เสด็จหอธรรมสังเวชมีการสวดมนต์ฉลองพระพุทธรูป ฉลองพระองค์ สมเด็จพระนางเจ้า ส. ก. ร. และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ ก. พ. ของหลวง ๒๐ ของเจ้าภาพ ๑๐ รวม ๓๐ สวดมนต์จบแล้วสดับปกรณ์ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ถวายเทศน์กัณฑ์หลวง พระโพธิวงศ์ถวายเทศน์กัณฑ์เจ้าภาพ ๕ ทุ้มเสด็จทรงจุดดอกไม้ที่นาง

ร้องไห้ ร้อง ๓ เวลา คือ ย่ำเท้า ย่ำคำ ยามหนึ่ง ร้องตั้ง
แต่วันนี้เสมอไป กว่าจะพระราชทานเพลิง

วันที่ ๔๔๔๗ วัน ๑๗๒ ค่ำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒

เวลาเช้า ๒ โมงเสด็จทรงรถพระที่นั่ง สมเด็จพระนาง
เจ้าตามเสด็จพระราชดำเนินด้วย ทอดพระเนตรพระเมรุ
แล้ว เสด็จลงถนนบำรุงเมืองออกประตูวัดสระเกษ ทรง
ไปประทับวังใหม่ซึ่งจะพระราชทานพระองค์เจ้าสวัสดิโสภณ
แล้วเสด็จสระประทุมวัน ลงถนนหัวลำโพง แล้วเสด็จกลับ
มาประทับที่เรือนเจ้าคุณดำหนักเดิม พระยาโชฎีกตั้งเครื่อง
และเลี้ยงเจ้านายข้าราชการที่ตามเสด็จ เวลาเช้า ๕ โมงเศษ
เสด็จกลับประทับหอธรรมสังเวช เลี้ยงพระเสร็จแล้วพระ
ราชทานตาลปัตรยศผ้าไตรยามบริขารเล็กน้อย พระราช
ทานสัญญาบัตรตั้งพระสงฆ์ ๑๐ รูป คือ (๑) พระครูปิฎกธร
วัดทรงธรรมเป็นพระครูวิสุทธวงษ์ เจ้าคณะใหญ่ฝ่ายรามัญ
เมืองนครเขื่อนขันธ์ มณีตยภัตต์เดือนละ ๘ บาท (๒) เจ้าอธิ
การรอด เปரியุนอกราชการ วัดกลางนาแขวงเมืองนคร
เขื่อนขันธ์ เป็นพระครูปิฎกธร เจ้าคณะรองฝ่ายรามัญเมือง
นครเขื่อนขันธ์ มณีตยภัตต์เดือนละ ๖ บาท (๓) พระมหาพวง

เปรียญ ๓ ประโยค วัดศาลาเขื่อนแขวงเมืองเพ็ชรบุรี เป็นพระ
 ครูญาณวิมล เจ้าคณะรองเมืองเพ็ชรบุรี (๔) พระวินัยธรแผน
 วิทยางแขวงเมืองเพ็ชรบุรี เป็นพระครูญาณเพ็ชรรัตน์ เจ้า
 คณะรองเมืองเพ็ชรบุรี (๕) พระปลัดฟ่วงวัดแก่นเหล็ก
 แขวงเมืองเพ็ชรบุรี เป็นพระครูญาณวิสุทธิวงศ์ เจ้าคณะ
 รองเมืองเพ็ชรบุรี (๖) พระปลัดเอี่ยมวัดท้ายบ้านแขวง
 เมืองอ่างทอง เป็นพระครูพุทธรักจิต เจ้าคณะใหญ่เมือง
 อ่างทอง (๗) พระสมุห์สวนวัดช่องลมแขวงเมืองนครสวรรค์
 เป็นพระครูธรรมราชมนี เจ้าคณะใหญ่เมืองนครสวรรค์
 (๘) เจ้าอธิการช้างวัดไชยชุมพลชนะสงคราม (ต้นฉบับมี
 เท่านั้น หาหลักฐานทางอื่นก็ไม่พบ)

วันที่ ๔๔๕๘ วัน ๒๓ ๒ ค่ำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒

บ่าย ๓ โมง พระยาโชฎิกนำเงินแพดถวายของตรุษจีน
 กรมหมื่นพิชิตถวายร่างตอบกงสุลอังกฤษ เรื่องความจะ
 บันดอ พระยาเจริญกับจมนักราชมาตย์ถวายของในการ
 พระเมรุ นายพลพันถวายหนังสือเจ้าพระยาพลเทพ หมอ
 เกาแวนเฝ้าเรื่องไปดูอาการพระยาราชโยธา พระองค์สาย
 เฝ้า กรมหมื่นนเรศร์ถวายพวงระย้าห้อยฉัตรเป็นตัวอย่าง
 หม่อมเจ้าประวิชัยเฝ้าเรื่องทำเรือนแก้วตั้งพระอัฐิ ทูลกระ
 หม่อมพระองค์น้อยเฝ้ากะของแจกในการพระเมรุ

เวลา ๒ ทุ่มเสด็จหอธรรมสังเวช พระศรีเสนาอำานบอก
 ขำหลวงสักเลข มหาคำ ๔ ประโยค วัดมหาธาตุ ถวาย
 เทศน์กัณฑ์หลวง มหาอัม ๓ ประโยค วัดบูรณศิริ ถวาย
 เทศน์กัณฑ์เจ้าภาพ ตั้งข้าราชการ ๑๒ คน (๑) หม่อม
 ราชวงศ์ทัดเป็นหลวงบรมนารินทรามาตย์ รับราชการใน
 สมเด็จพระนางเจ้า ถ้อยศักดิ์นา ๘๐๐ (๒) นายเย็นเป็น
 หลวงบรมนารณิตยภักดี รับราชการในสมเด็จพระนางเจ้า
 ถ้อยศักดิ์นา ๘๐๐ (๓) นายแยมเป็นขุนรัตนเทววิฤตติการ
 รับราชการในสมเด็จพระนางเจ้า ถ้อยศักดิ์นา ๖๐๐ (๔)
 หม่อมหลวงจำเริญเป็นขุนบริบาลบรมรักษ์ สมุหบัญชีขอเฝ้า
 รับราชการในสมเด็จพระนางเจ้า ถ้อยศักดิ์นา ๖๐๐ (๕)
 นายร้ายเป็นหมื่นวรนาถพลรักษ์ สมุหบัญชีขอเฝ้า รับ
 ราชการในสมเด็จพระนางเจ้า ถ้อยศักดิ์นา ๔๐๐ (๖) นาย
 ภัศตามหาดเล็กเวรเดชบุตรพระยาธรรมจรรย์ยานุกลมนตร์
 เป็นนายรองบำรุงราชบทมลายัมหาดเล็กเวรเดช ถ้อยศักดิ์นา
 ๓๐๐ (๗) นายพร้อมมหาดเล็กเวรเดช บุตรพระราชวรินทร์
 เป็นนายรองขรรค์มหาดเล็กเวรเดช ถ้อยศักดิ์นา ๓๐๐ (๘)
 นายเฉื่อยมหาดเล็กเวรสีธิ์ บุตรพระยาสัมภารากร เป็น
 นายรองชิดมหาดเล็กเวรสีธิ์ ถ้อยศักดิ์นา ๓๐๐ (๙) นาย

วังมหาดเล็กเวรสีทึ บุตระขุนอินทรรักษา เป็นนายรอง
 พินิตราขการ มหาดเล็กเวรสีทึ ถือศักดินา ๓๐๐ (๑๐)
 นายเพิ่มมหาดเล็กเวรศักดิ์ บุตรพระพิเรนทรเทพ เป็นนาย
 รองไชยขรรค์ มหาดเล็กเวรศักดิ์ ถือศักดินา ๓๐๐ (๑๑)
 นายสมบุญมหาดเล็กเวรศักดิ์ บุตรขุนอมรภักดี เป็นนาย
 รองเล่ห์อาวุธมหาดเล็กเวรฤทธิ์ ถือศักดินา ๓๐๐ (๑๒)
 ขุนรามสรชิตปลัดกรม เป็นหลวงสนิทอาวุธ เจ้ากรมแสง
 ปันต้นซ้าย ถือศักดินา ๔๐๐ เสด็จขึ้น ๔ ทุ้มเศษ กรม
 หมันพิชิต พระองค์เจ้าเทวัญเฝ้า เรืองระบันดอ

วันที่ ๔๔๕๙ วัน ๓ ๓ ๒ ค่ำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒
 บ่าย ๓ โมง กรมหมันภูเรศเฝ้า ถวายเครื่องล้างหน้า
 ลงยา พระนายไวยกับกรมหมันพิชิตเฝ้า ไปเรารากสุล
 ไปรดเกดเฝ้า พวกญวนถวายของตรุษจีน ทูลกระหม่อม
 พระองค์น้อยเฝ้า กะของแจกในการพระเมรุ

เวลา ๒ ทุ้มเสด็จหอธรรมสังเวช มหาคำถวายเทศน์
 จบแล้วเสด็จขึ้น มหาอัมเทศน์ต่อไป พระยาภาสเฝ้า
 พระองค์เทวัญถวายบัญชีเบี้ยหวัดเจ้านาย และบัญชีแผนก
 อากรยาสูบ

วันที่ ๔๔๖๐ วัน ๕ ๗ ๒ ค่ำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒

เวลาบ่าย ๒ โมงครึ่ง พวกขุนถวายของตรุษจีน เจ้าพระยาภาณุวงศ์เฝ้าพร้อมกับพระยาเทพประทุม เรื่องความงะบันตอ นายพลพันถวายหนังสือ เจ้าพระยาพลเทพ ทูลกระหม่อมพระองค์น้อยเฝ้า เอาของต่างๆ เข้ามาถวายที่จะใช้แจกในการพระเมรุ ไม่โปรดไม่ได้เอาไว้

เวลา ๒ ทุ่ม เสด็จหอธรรมสังเวช มหาคำถวายเทศน์กัณฑ์หลวง มหาอัมถวายเทศน์กัณฑ์เจ้าภาพ เสด็จขึ้นเวลา ๔ ทุ่มเศษ

วันที่ ๔๔๖๑ วัน ๕ ๗ ๒ ค่ำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒

บ่าย ๓ โมง พวกจีนถวายของตรุษจีนหลายคน วันนี้เป็นวันแจกเบี้ยหวัดเจ้านาย แจกในพระที่นั่งบรมราชสถิตยมโหฬารตามเคย ทูลกระหม่อมพระองค์น้อย กรมหมื่นพิชิต กรมหมื่นนุสรเสด็จเฝ้า กะของแจกในการพระเมรุ

เวลา ๒ ทุ่มเศษ เสด็จหอธรรมสังเวช บอกเมืองนครสวรรค์ขัดข้องเรื่องเลขหางกุ่ม มหาคำถวายเทศน์กัณฑ์หลวง มหาอัมถวายเทศน์กัณฑ์เจ้าภาพ เสด็จขึ้น ๔ ทุ่มเศษ

วันที่ ๔๔๖๒ วัน ๖ ๗ ๒ ค่ำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒

เช้าเสด็จลงเลี้ยงพระดำเนินักแพในการตรุษจีน บ่าย ๓ โมง พระนายไวยเฝ้าเรื่องเจ้าหมื่นเอาตัวพรรคพวกของทหารสมัครไปจ้ง พระยาภาส กรมหมื่นพิชิตถวายเป็นโคลงโสฬส ไตรยางค์ กรมหมื่นภูเรศถวายเป็นเงิน ทรงซื้อไว้สำหรับพระราชทานนายด่านทำการพระเมรุ ทูลกระหม่อมพระองค์น้อยเฝ้า พระศรีสุนทรเฝ้าเรื่องคิดคำนึงที่ ไม่เสด็จหอธรรมสังเวช

วันที่ ๔๔๖๓ วัน ๗ ๗ ๒ ค่ำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒

เช้าเสด็จดำเนินักแพ เลี้ยงตรุษจีน บ่ายกรมหมื่นภูเรศเฝ้า เอาถาดขามาถวายทรงซื้อไว้อีก พระองค์เทวัญ พระนายไวยเฝ้า

บ่าย ๔ โมงเสด็จวัดพระแก้วและโรงพระเบญจา แล้วเสด็จพระเมรุ เสด็จกลับ เวลาค่ำเสด็จขึ้น ไม่ได้เสด็จหอธรรมสังเวช

วันที่ ๔๔๖๔ วัน ๑ ๗ ๓ ค่ำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒

เช้าเสด็จเลี้ยงพระดำเนินักแพ เสด็จขึ้นบ่ายโมงเศษ บ่าย ๓ โมงพระอนุรักษโยธาเฝ้า ถวายเครื่องศิลาต่างๆ

ที่โปรดเกล้า ฯ ให้ทำใช้ในการพระเมรุ สำหรับพระราช
ทานพระสงฆ์ที่ถวายของช่วยในการพระเมรุ นายป่านมหาด
เล็กบุตรพระเทพถวายรูปสมเด็จพระนางเจ้าสุชนา กรม
หมื่นภูเรศเฝ้า รับสั่งทำพระเจดีย์ที่วัดราชบพิธ สำหรับ
บรรจุพระอัฐิสมเด็จพระนางเจ้าสุชนา และสมเด็จพระ
เจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้ากรมฯ

บ้าย ๔ โมงเศษ มิสเตอร์บัลเกรฟ กงสุลเยเนอรอล
อังกฤษเฝ้าจนเวลาค่ำ แล้วกรมหมื่นพิชิต พระองค์เทวัญเฝ้า
เรื่องหนังสือสัญญา ไม่เสด็จออกหออธรรมสังเวช

วันที่ ๔๔๖๕ วัน ๒๓ ค่ำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒

บ้ายพระยาอภัยรัตนฤทธิเฝ้า ถวายขัดข้องเรื่องความ
ผู้ร้ายลักโคกระบือ ๓ ฉะบับ ทรงเซ็นพระราชทานไป ไม่
ได้คัดไว้ พระองค์ทองแถมเอาโมราหลังตลับต่างๆ เข้ามา
ถวายทรงซื้อไว้ กรมหมื่นภูเรศเอาเงินมาถวายทรงซื้อไว้
สำหรับพระราชทานรางวัลนายด่านทำการพระเมรุ ทูล
กระหม่อมพระองค์น้อยเฝ้า พระราชทานไปยืมเงินล่วงหน้า
ทำพระที่นั่งใหม่จำนวนเดือน ๒

เวลา ๒ ทุ่ม เสด็จหออธรรมสังเวช พระปลัดภูวัด
บุบผาราม ถวายเทศน์กัณฑ์หลวง มหาอิม ๔ ประโยค
วัดมหาธาตุถวายเทศน์กัณฑ์เจ้าภาพ เสด็จขึ้น ๔ ทุ่มเศษ

วันที่ ๔๔๖๖ วัน ๓ ๓ ๓ ค่ำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒

บ้ายกรมหมื่นภูเรศเฝ้า ถวายแพรลายตราที่โปรดเกล้า ๆ ให้สั่งมาไว้ทำถลกบาตรและย้อมและพัตรองพระองค์สาย กรมหมื่นพิชิต พระองค์เทวัญเฝ้า

เวลา ๒ ท่ม เสด็จหอธรรมสังเวช ปลัดภูถวายเทศน์กัณฑ์หลวง มหาอัมถวายเทศน์กัณฑ์เจ้าภาพ เสด็จขึ้น ๔ ท่มเศษ

วันที่ ๔๔๖๗ วัน ๔ ๓ ๓ ค่ำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒

บ้ายขุนนางเจ้าชายและมหาดเล็กหลายคนถวายผ้าขาวและของในการพระเมรุ พระยาเจริญเฝ้าทรงเรื่องเงินใต้จอพระยานรรัตนถวายหนังสือ บ้าย ๕ โมงเสด็จพระเมรุทอดพระเนตรการต่าง ๆ เสด็จขึ้นย่ำค่ำ

ยามหนึ่งเสด็จหอธรรมสังเวช พระยาศรีอ่านร่างตราถึงข้าหลวงกองสักเลข เรื่องพระยาประสิทธิ์ศุภการ ปลัดภูถวายเทศน์กัณฑ์หลวง มหาอัมถวายเทศน์กัณฑ์เจ้าภาพ เสด็จขึ้น ๔ ท่มเศษ

วันที่ ๔๔๖๘ วัน ๕ ๓ ๓ ค่ำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒

บ้ายมหาดเล็กถวายผ้าหลายคน พระนายศรีเฝ้าของต่าง ๆ ถวาย ที่เป็นเครื่องเงินเครื่องทอง ทรงเลือกสำหรับ

พระราชทานในการพระเมรุ หลวงนายสิทธิถวายแผนที่พระ
ปรารักษ์ลาที่ส่งเมืองจีน จะมาทำเหมมณเฑียรเทวราช เจ้า
พระยาศรีพิพัฒน์ถวายของในการพระศพ หม่อมเจ้านิล
ถวายครอบตุ๊กตาเป็นรูปละครที่โปรดเกล้า ฯ ให้ทำ สำหรับ
แจกฝรั่งในการพระเมรุ

เวลา ๒ ท่ม เสด็จหอธรรมสังเวช ปลัดภูถวายเทศน์
กัณฑ์หลวง มหาอิมถวายเทศน์กัณฑ์เจ้าภาพ เสด็จ
ขึ้น ๔ ท่ม

วันนั้นสวดมนต์ที่พระตำหนัก ในการสมโภชเดือน
สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ ไม่ได้เสด็จลง

วันที่ ๔๔๖๘ วัน ๖ ๕ ๓ ค่ำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒

บ่าย พระภักดีภัทรากร และหลวงศรีทรงยศ ถวาย
ของในการพระเมรุ พระราชโยธาเทพ กรมหมื่นนภเรศ
เฝ้าเรื่องทำพัตรอง กรมหมื่นพิชิตเฝ้า เรื่องความเงินไถ่จ้อ
พระวิสูตรสาครดิษฐ์ถวายของในการพระเมรุ นายเสนอ
ถวายกระเช้าเงินที่โปรดเกล้า ฯ ให้กำกับคนนักโทษสาน

บ่าย ๕ โมง เสด็จลงสมโภชเดือนสมเด็จพระเจ้าลูก
ยาเธอ พระราชทานพระนามว่า สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ
เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ สมโภชแล้วเจ้าพระยาสุรวงค์ขึ้น มาเฝ้า
บนพระที่นั่งบรมราชสถิตยมโหฬาร ไม่เสด็จหอธรรมสังเวช

วันนี้พระยามหามন্ত্রীถวายรีโปตความศาลกรมพระ-
นครบาล พระองค์ตีศถวายรีโปตหัตถ์ทหารมหาดเล็ก

วันที่ ๔๔๗๐ วัน ๗ ๗ ๓ ค่ำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒
 บ่าย ๔ โมงเศษ กรมหมื่นพิชิตเพ็ญอักษรวิภาดา
 พระยานรรัตน กรมหมื่นนฤนาถเสนา หม่อมเจ้าประวิชัย เพ็ญ
 เรืองทำครอบพระรูป พระยาอาหารถวายของในการพระเมรุ
 แล้วเสด็จพระเมรุ เสด็จกลับท่อมเศษ เสด็จขึ้นทรงเครื่อง
 ใหญ่ เสด็จหอธรรมสังเวช

วันที่ ๔๔๗๑ วัน ๑ ๗ ๓ ค่ำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒
 บ่าย ๓ โมง นายพุ่มรัตนายัตถวายของ กรมแสง
 ถวายผ้าขาว พระนายไวยถวายรีโปตทหาร พระองค์
 เจ้าสายเพ็ญ

บ่ายเสด็จพระเมรุ ทอดพระเนตรงานพระเมรุเสร็จแล้ว
 เสด็จประทับพลับพลา ทอดพระเนตรมหาเศวตฉัตร ช่อม
 รำทวนถวายทอดพระเนตร เวลาค่ำเสด็จกลับแวหะหอธรรม
 สังเวช พระศกยบุตติยวงศ์ถวายเทศน์กัณฑ์หลวง เทศน์
 วิเศษ เสด็จขึ้น ๒ ท่อม พระประสิทธิ์ศีลคุณเทศน์กัณฑ์
 เจ้าภาพต่อไป

วันที่ ๔๔๗๒ วัน ๒๕ ๓ ค่ำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒

บ้ายโมงเศษ กรมมหาดเล็ก กรมหมอ ถวายของถวาย
ผ้าขาว พระยานรัตนถวายกระโถนเขียนลายและรูปภาพ
ต่าง ๆ และกลองจันทน์ และของอื่น ๆ อีกหลายสิ่ง ที่โปรด
เกล้า ๆ ให้กรมพระราชวังบวรสถานมงคลทำ เจ้าพระยา
ภานุวงศ์เฝ้า

บ้ายเสด็จพระราชดำเนินประทับพระเมรุ ทอดพระ
เนตรการต่าง ๆ แล้วประทับพลับพลา ทอดพระเนตรซ่อม
รำทวนเหมือนเวลาวานนี้ เสด็จกลับเวะหอธรรมสังเวช
พระนรินทรอ่านบอกเมืองแขกเรื่องภาษี ปลัดภักถวายเทศน์
กัณฑ์หลวง มหาอิมถวายเทศน์กัณฑ์เจ้าภาพ ยกทั้งสองกัณฑ์
เสด็จขึ้น ๒ ทม

วันที่ ๔๔๗๓ วัน ๓ ๑ ๓ ค่ำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒

ย่ำเที่ยงเศษเสด็จออก ไม่มีราชการ มีแต่ถวายของ
ถวายผ้า กรมหมั่นพิชิตเฝ้า บ้าย ๕ โมงเศษ เสด็จทอด
พระเนตรงานพระเมรุ เสด็จกลับย่ำค่ำเศษ ประทับหอธรรม
สังเวช มหาเทศ ๔ ประโยค วัดบวรนิเวศถวายเทศน์กัณฑ์
หลวง พระครูพจนโกศลวัดพระเชตุพนถวายเทศน์กัณฑ์เจ้า
ภาพ เสด็จขึ้น ๒ ทมเศษ

วันที่ ๔๔๗๔ วัน ๔ ๑๓ ค่ำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒
 บ้ายพระนายไวยถวายแผ่นที่พระนครนี้ ที่จะกะวาง
 โปลิศรักษาทั่วไป กรมพระคลังมหาสมบัติถวายผ้าขาว
 พระองค์สายเฝ้า

บาย ๔ โมงเศษ ทรงพระบัญชาชาวลาย ทรงฉลองพระองค์
 ขาว ทรงรถพระที่นั่งเสด็จพระราชดำเนินประทับพลับพลา
 วัดสระเกษ โปรดเกล้าฯ ให้พระองค์เจ้าสวัสดิประวัติเข้าไป
 สดับปกรณ์ในเมรุไทร ๓๐ โปรดเกล้าฯ พระราชทานเทียนให้
 พระองค์เจ้าศรีเสาวภาคย์ไปที่พระศพ ทรงจุดฝักแกพระราช
 ทานเพลิงพระศพ พระเจ้าวรวงศ์เธอขึ้น ๒ กรมหมื่นอัมเรศ
 รัศมีทรงไปรยผลมะนาว ๒๐๐ ผล แล้วเสด็จจากพลับพลา
 วัดสระเกษประทับพระเมรุ ทอดพระเนตรการต่างๆ ย่ำคำ
 เสด็จกลับ ไม่เสด็จหอธรรมสังเวช

วันที่ ๔๔๗๕ วัน ๕ ๑๓ ค่ำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒

บายกรมหลวงวรศักดิ์ดาเฝ้า ถวายของในการพระเมรุ
 กรมอาลักษณ์เงินเจ้าภาษี มหาดเล็กถวายของ พระยาโชฎีก
 เฝ้า พระวุฒิการถวายบัญชีกะพระที่จะเทศน์สดับปกรณ์ใน
 การพระเมรุ พระนายเสมอใจถวายของที่สั่งมาเป็นของสลาก

บาย ๔ โมงเศษ เสด็จทอดพระเนตรการพระเมรุ เสด็จ
 กลับจากพระเมรุประทับหอธรรมสังเวช มหาเทศถวาย

เทศน์กัณฑ์หลวง พระครูพจนโกศลถวายเทศน์กัณฑ์เจ้าภาพ
ทรงธรรมแล้วขุนนางถวายผ้า กรมท่า ศาลต่างประเทศ ดำรง
ถวายผ้าขาว พระนรินทร์อ่านบอกเมืองพังงา ๒ ฉะบับ ๆ หนึ่ง
ส่งเงินปีจีน ฉะบับหนึ่งถวายของในการพระศพ พระนรินทร์
ถวายรายงานภาษีฝันทายร้อยชักสาม จำนวนเดือนอ้าย
ปีมะโรงโทศก เสด็จขึ้น ๒ ท่ม

วันที่ ๔๔๗๖ วัน ๑๕ ๓ ค่ำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒

วันที่ ๔๔๗๗ วัน ๒๖ ๓ ค่ำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒

เวลาบ่ายรุ่งออกปากอ่าว เล่นมาไม่ได้หยุดถึงเกาะสี่ซึ่ง
เวลาเช้า ๓ โมงครึ่ง ไม่ได้แวะเล่นต่อไป บ่าย ๓ โมงถึงแสม
สาร เสด็จขึ้นฝั่งทรงพระราชดำเนินไปถึงหาดทรายข้างหน้า
โน้น เสด็จกลับทางเรือเวลาจวนค่ำ วันนั้นมีสเตอร์อาบาส
เตอร์เอากล่องขึ้นไปตั้งบนเกาะแสมสาร เวลา ๒ ท่มเสด็จ
พระราชดำเนินขึ้นไปบนเกาะทอดพระเนตรดาวพระเสาร์
และดาวต่าง ๆ เสด็จกลับ ๔ ท่มเศษ ออกเรือจากแสมสาร
เวลา ๑๐ ท่ม

วันที่ ๔๔๗๘ วัน ๓๗ ๓ ค่ำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒

เวลาบ่ายกับ ๕๕ นาทีถึงเกาะสเกิด เสด็จขึ้นบนเกาะ
แล้ว เสด็จกลับลงเรือพระที่นั่งออกจากเกาะสเกิดเวลา ๓ โมง

เข้าเล่นต่อไป ๕ โมงเช้าถึงปากอ่าวระยอง แต่แรกทรงพระ
ราชดำริว่าจะเสด็จพระราชดำเนินเมืองระยอง แต่น้ำน้อย
เรือเข้าไม่ได้เล่นต่อมา บ่าย ๒ โมงถึงช่องเสม็ด เสด็จลง
เรือไฟเล็กไปขึ้นหน้าเกาะ ประพาสหาดทราย จนเวลา
บ่าย ๕ โมงเสด็จกลับ วันนี้มีพระราชหัตถ์เข้าไปกรุงเทพ ฯ
บอกข่าวที่เสด็จพระราชดำเนินคราวนี้ ถึงสมเด็จพระพุทธ
กระหม่อมพระองค์น้อย เจ้าพระยาสุรวงศ์ เจ้าพระยาภาณุวงศ์
เจ้าพระยามหินทร ความเหมือนกันทุกฉบับ ให้หลวงนริศ
ถือเข้าไปกรุงเทพ ฯ เวลา ๑๐ ทุ่มออกเรือ

วันที่ ๔๔๗๘ วัน ๔๓๓ ค่ำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒
เวลาเช้าคลื่นอยู่ข้างจัด เรือเล่นมาไม่ได้พักที่ไหน ถึง
เกาะช้างบ่ายโมง ๑ เสด็จลงทรงเรือพระที่นั่งโบตเล็ก เวลาบ่าย
๒ โมง เข้าในคลองมะยม เข้าไปน้อยหนึ่งถึงที่จอด เสด็จขึ้น
ทรงพระราชดำเนินไปตามทางถึงที่น้ำพุแล้ว ประทับอยู่บ่าย ๔
โมงเศษ สรงน้ำพุแล้วเสด็จกลับมาลงเรือพระที่นั่งตามทาง
เดิม เสด็จมาขึ้นเรือพระที่นั่งเวสาลี เวลาตี ๑๑ ครึ่งออกเรือ
พระที่นั่งเล่นจากเกาะช้างต่อลงไปอีก

วันที่ ๔๔๗๙ วัน ๕๓๓ ค่ำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒
เวลา ๒ โมงเช้าถึงเกาะกระดาศ เสด็จขึ้นบนเกาะ
เวลา ๓ โมงเช้า ประทับอยู่จนเวลาบ่ายเสวยกลางวันบนเกาะ

พระองค์สายและทหารเรือเวสাত্রี และทหารหน้าไปไล่เนื้อ
ในป่า ไม่พบเนื้อ เวลาค่ำเสด็จกลับเรือเวสাত্রี ออกเรือ
เวลา ๒ ขามแล่นกลับขึ้นมา

วันที่ ๔๔๘๑ วัน ๖ ๗ ๓ ค่ำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒

เช้าโมงครึ่งถึงปากน้ำเมืองจันทบุรี ทอดสมออยู่ที่ปาก
อ่าว พระยาจันทบุรี กรมการเมืองจันทบุรี และเจ้าภาษีมาเฝ้า
ถวายของ ถวายมาถวายของคนหนึ่ง พระราชทานเงิน ๘ บาท
รับน้ำจืดลงเรือเสร็จแล้ว เวลา ๔ โมงเช้าออกจากปากอ่าว
จันทบุรีแล่นต่อมา ถึงช่องเสม็ดเวลาบ่าย ๓ โมงครึ่ง เสด็จ
ขึ้นบนเกาะทอดพระเนตรหมู่บ้าน คนชาวบ้านนั้นเป็นคนวัง
หน้า พระราชทานเงินให้ทุกคน เสด็จลงเรือย่ำค่ำ ออกเรือ
เวลา ๓ ขาม

วันที่ ๔๓๘๒ วัน ๗ ๗ ๓ ค่ำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒

เวลาเช้าโมงครึ่งถึงเสมสาร ไม่ได้ประทับเล่นตรงมา พอ
พ้นเสมสารมา เวลา ๓ โมงเช้าเห็นเรือเทียมลมแล่นมา
หม่อมเจ้าปฤษฎางค์มาในเรือนั้น โปรดให้เอาเรือใบโตไปรับมา
ขึ้นเรือพระที่นั่ง กราบทูลว่ากลับมาจากลอนดอนถึงกรุงเทพฯ
แต่วันเดือน ๓ แรม ๒ ค่ำ เจ้าพระยาสุรวงศ์จัตเรือให้ตาม
มาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท และได้เอาหนังสือมาถวายหลาย

ฉบับ และถวายของทูตกระหม่อมพระองค์น้อยฝากมาจาก
กรุงเทพ ฯ เวลาบ่าย ๓ โมงถึงเกาะสี่ซัง จอดเรือพระที่นั่ง
เสด็จขึ้นบนเกาะสี่ซังทอดพระเนตรวัดที่เกาะนั้น แล้วเสด็จ
ลงเรือไปขึ้นเกาะขามคลื่นจัดนัก เวลาค่ำเสด็จกลับอ้อมเกาะ
มาถึงเรือพระที่นั่งเวสตราเวลาทุ่มเศษ ออกเรือเวสตราที่ ๑๑

วันที่ ๔๔๘๓ วัน ๑ ๆ ๓ ค่ำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒

เวลาเช้า ๓ โมงครึ่ง ถึงปากน้ำเจ้าพระยาเล่นมาตรง
พระสมุทรเจดีย์ ๔ โมงเช้าพักเรือพระที่นั่งพระราชทานเทียน
ให้กรมการขึ้นไปบูชาพระเจดีย์ กลับภรรยาหลวงอินทราวุธ
มาถวายของ พระราชทานเงิน ๑ ชั่ง แล้วเล่นต่อมา เวลา
บ่ายโมง ๒๐ นิมิต ถึงหน้าตำหนักแพ เสด็จขึ้นบนพระที่นั่ง
ตรัสกับข้าราชการที่มารับเสด็จ แล้วเสด็จจากตำหนักแพ
แวะหอธรรมสังเวชครู่หนึ่ง แล้วเสด็จมาทอดพระเนตรการ
ที่โรงทอง เสด็จขึ้น

บ่ายเสด็จออกเมรุ ทอดพระเนตรการที่ต่าง ๆ เสด็จ
กลับย่ำค่ำ

วันที่ ๔๔๘๔ วัน ๒ ๆ ๓ ค่ำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒

บ่ายกรมหมื่นนุชเรศ ถวายพานรองพระโกศพระอัญวิ
สมเด็จพระนางเจ้า ส. ก. ร. และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ

เจ้าฟ้า ก. พ. และถวายตัวอย่างยาสำหรับลงของต่าง ๆ พระราชโขนาทะถวายพัตรองสำหรับใช้ในสังเค็ด ซึ่งโปรดเกล้า ๆ ให้หุ้มนั้น พระนายสรรเพ็ชร์นำกรมม้าถวายผ้า หม่อมเจ้าปฤษฎางค์เฝ้า โปรดเกล้า ๆ พระราชทานตราฝรั่งเศส และตราเยอรมัน ซึ่งได้มาจากกรุงฝรั่งเศส กรุงเยอรมันนั้น พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้แต่ง หลวงนายสิทธิเอาของที่ส่งเมืองจีนจะมาใช้เป็นของแจกของสลากในการพระเมรุ พระองค์สาย พระยามนตรีเฝ้า แล้วทูลกระหม่อมพระองค์น้อยเฝ้า

บ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จทอดพระเนตรการที่พระเมรุ เมื่อเวลาเสด็จกลับมาแวะหอธรรมสังเวช มหาพันธมหารณพมหาน้อยวัดราชบูรณถวายเทศน์ เสด็จขึ้น ๒ ทุ่มเศษ

วันที่ ๔๔๗๕ วัน ๗๗ ๓ ค่ำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒

เสด็จพระวัดราชโอรสถวายผ้าวัสสาวาสิกพัตรตามเคยอย่างเช่นทุกปี ไม่ได้เสด็จพระราชดำเนิน

เวลาเช้าเสด็จออกที่ขาลาพระมหาปราสาทข้างพระพิฆเนศวร มีเสนาบดีมาต้อนรับพระรูป เวลาบ่ายเสด็จออกพระยามหาเทพเฝ้าถวายคำให้การอัยผู้ร้ายในลำน้ำ ๓ เรื่อง ทรงเซ็นพระราชหัตถ์ไปทั้ง ๓ ฉบับ เสด็จในออฟฟิศทรง

บัญชี บ่ายพระวุฒิการบดีเฝ้าทูลเรื่องพระกรุปลัดเปี้ยววัตรราช
ประดิษฐ์ ว่ามีผู้ยกอชिरณีก่่าวโทษ พระศรีสุนทรโวหาร
ถวายฉันทที่ทรงพระกรุณาโปรด ฯ ให้ทูล กรมหมื่นภูษเรศ
เฝ้าถวายเครื่องลงยาเล็ก ๆ ทอดพระเนตร พระองค์จรรุญ
และขุนนางถวายของไตรผ้าขาว พระนายไวยเฝ้าถวายแผนที่
วังที่ริมประทุมวันแล้วเสด็จขึ้น

เวลา ๕ โมงเศษ เสด็จทอดพระเนตรที่พระเมรุตามเคย
เช่นทุกวัน เสด็จกลับประทับหอธรรมสังเวช มีสเฑอระเคอชา
ถวายหนังสือ พระนรินทรทูลบอกเมืองกลันตัน ว่าได้แต่ง
คนเข้ามาซื้อข้าวที่กรุงเทพฯ ฯ ไปกิน ด้วยข้าวที่เมืองแพงนัก
พระยาราชรองเมืองเฝ้าถวายหนังสือเรื่องจีนวิวาทกันที่สาม
เพ็ง พระมหาเดชาวัดโสมนัสวิหารเทศนากัณฑ์หลวง พระ
มหาชวตสุทัศน์เทพวรารามเทศนากัณฑ์รองทรง แล้วเสด็จ
ประทับที่ขุนนางเฝ้า พระยาอนุรักษ์อ่านบัญชีผ้าไตรผ้าขาว
และสิ่งของ ๆ หม่อมเจ้าและข้าราชการทูลเกล้า ฯ ถวาย
เวลายามเศษเสด็จขึ้น แล้วออกข้างในที่เทวัญเฝ้า

วันที่ ๔๔๗๖ วัน ๑๗ ๓ ค่ำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒

เวลา ๔ โมงเช้าเศษ เสด็จพระราชดำเนินทรงรดพระ
ที่นึ่งแต่ประตูประหมโสภา ไปประทับวัตรราชประดิษฐ์เลี้ยง

พระสงฆ์ถวายผ้าวัสสาวาสิกพัสดร์ตามเช่นเคยเสด็จทุกปี และพระราชทานตัวเงินเบี้ยหวัดสมเด็จพระพุทธานุชาจารย์ เป็นมูลค่าราคา ๕ ชั่ง แล้วเสด็จจากวัดราชประดิษฐ์ ไปประทับสวนวังสราญรมย์ทอดพระเนตรงาน และประทับวังสราญรมย์ทอดพระเนตรเครื่องจักรที่ทูลกระหม่อมพระองค์น้อยส่งเข้ามา แล้วเสด็จประทับพระเมรุทอดพระเนตรงาน เวลาย่ำเที่ยงเสด็จออกจากพระเมรุกลับเข้าพระบรมมหาราชวัง เวลาบ่าย ๒ โมง พระองค์ประดิษฐ์เฝ้า ขอรับพระราชทานเครื่องประดับพระโกศพระอัญธิ สมเด็จพระนางเจ้า ส. ก. ร. และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้า ก. พ. ไปประดับพระโกศพระอัญธิที่ทำ พระยาโชฎีกเฝ้า และพระนายไวยพระนายศรีเฝ้า ทรงจัดสิ่งของสลากและอื่น ๆ พระยาภาสเอาที่น้ำพุเป็นแก้วและเงินเยอรมันมาถวาย และสิ่งของสังเค็ดเอกโทเข้ามาถวายทอดพระเนตร แล้วพระยามนตรีสุริยวงศ์เฝ้ารับสั่งเรื่องพระเมรุ เวลาเย็นวันนี้ไม่ได้เสด็จพระเมรุ หม่อมเจ้าประวิฑเภาเรือนแก้วเข้ามาถวายทอดพระเนตร เสด็จลงไปประทับที่ศาลาทอดพระเนตรเรือนแก้วและร่างพระราชหัตถ์ วันนี้ไม่ได้เสด็จหอธรรมสังเวช

วันนี้มีพระราชหัตถ์ถึงเจ้าพระยาภาณุวงศ์เรื่องงานพระเมรุ ให้ออกประกาศห้ามรถ และให้บอกกงสุลทุก ๆ คน

วันที่ ๔๔๘๗ วัน ๒๑๔ ค่ำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒

เวลาบ่าย ๒ โมงเศษ เสด็จออก หม่อมเจ้าจรเอาเข้ามาถวาย หม่อมเจ้าจ้งหวัดเข้ามาถวายถึงทองเงินใส่ขวดเงินเป็นน้ำเลมโมนะที่โปรดให้ทำ พระองค์โตเข้ามาถวายของ และพระยาภาส พระนายไวยเฝ้า พระองค์เจ้าเกษมสันต์เข้ามาถวายของ พระองค์เจ้าทองแถมเอาเครื่องกำไลและตลับหลังโมรา และกลองไม้ราชวังเข้ามาถวายด้วย ทรงพระกรุณาโปรดให้ทำ ทูลกระหม่อมพระองค์น้อยเข้ามาเฝ้า และพระยามนตรีด้วย เวลาบ่ายเสด็จพระเมรุทอดพระเนตรงานตามเช่นเคย เวลาบ่ายค่ำเสด็จกลับประทับหอธรรมสังเวช พระยาศรีอ่านบอก พระยาสุจริตส่งบอก พระพิทักษ์อุไทยเขตต์ ว่าด้วยไปชำระความมอญที่เมืองมรแมน แล้วพระมหาเดชวัดโสมนัสถวายเทศนากัณฑ์หนึ่ง พระมหาชูวัดสุทัศน์ถวายเทศนากัณฑ์หนึ่ง แล้วเสด็จไปประทับ ขุนนางเฝ้าถวายผ้าและของ เวลา ๒ ทุ่มเศษ เสด็จขึ้น

วันที่ ๔๔๘๘ วัน ๓๑๔ ค่ำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒

เวลาบ่าย ๒ โมง เสด็จออก พระองค์สายเอาครกดำหมากและหีบมิดเข้ามาถวาย พระองค์ทองแถมเข้ามาเฝ้า

และพระวุฒิการเฝ้า ทูลกระหม่อมพระองค์น้อยเฝ้า หม่อม
 เจ้าจรเอาครอบแก้วรูปภาพใหญ่เล็กเข้ามาทูลเกล้า ฯ ถวาย
 แล้วสั่งหีบลงยาพระราชทานหม่อมเจ้าจรเป็นรางวัล เวลาบ่าย
 ๕ โมงเศษ เสด็จพระเมรุทอดพระเนตรงาน เวลาทุ่มเสด็จ
 กลับประทับหอธรรมสังเวช พระนรินทรอ่านบอกเมืองกลัน
 ตันแต่งให้บุตรเข้ามาเฝ้า แล้วพระมหาเดชเทศนาภักดิ์หลวง
 พระมหาชีวิตสุทัศน์เทศนาภักดิ์ร้องทรง เวลายามเสด็จ
 ประทับที่ขุนนางเฝ้า ข้าราชการถวายผ้าและสิ่งของ เสด็จขึ้น

วันที่ ๔๔๘๘ วัน ๔ ๓ ๔ ค่ำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒
 เวลาเช้า ๔ โมงเศษ เสด็จไปประทับพระเมรุแล้ว เดิน
 กระบวนแห่พระบุพโพสมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์
 และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้ากรมการณีนพีชรัตนี แต่
 หอธรรมสังเวชไปตั้งที่พลับพลาวิดมหาราชู แล้วพระบาท
 สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จประทับที่บนพลับพลา แล้วสดับ
 ปกรณ์ของหลวงของเจ้าภาพ และของพระบรมวงศานุวงศ์
 เสร็จแล้วยกพระบุพโพไปในปรา แล้วเสด็จพระราชดำเนินไป
 พระราชทานเพลิง แล้วเสด็จประทับพลับพลาครุหนึ่ง
 เสด็จกลับพระบรมมหาราชวัง เวลาบ่าย ๓ โมงเศษเสด็จออก
 เจ้าพระยามหินทรฯ เฝ้า ถวายเครื่องเฟื่องพระโกศ และ
 เครื่องห้อยพระภุษาโยงทอดพระเนตร บ่ายพระยามนตรี

เข้ามาเฝ้า เวลาวันนี้ไม่ได้เสด็จพระเมรุ เพราะเสด็จแต่
เช้าแล้ว พระยาราชรองเมืองเข้าเฝ้า พระยานรรัตนและ
พระนายไวยเฝ้า เวลาทุ่มเศษเสด็จออกหอธรรมสังเวช วันนี้
ไม่มีราชการ พระเทพกระวีวัดเครือวัลย์ถวายเทศนาภักดิ์
หลวง พระมหาบุญวัดสุทัศน์เทพวรารามเทศนาภักดิ์ทรง
พระยาราชรองเมืองเฝ้า แล้วเสด็จประทับที่ขุนนางเฝ้า
ข้าราชการถวายผ้าและของแล้วเสด็จขึ้น

วันนี้เปลี่ยนพระโกศสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้า
กรมมาภรณ์เพ็ชรรัตน์

วันที่ ๔๔๘๐ วัน ๕ ๕ ค่ำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒
เวลา ๒ โมงเศษ เสด็จออกที่ท้องสนามหลวงประทับ
พลับพลา ยกยอดพระเมรุใหญ่ และหอสวดเมรุประตู เมื่อ
เวลาเย็นนั้นประโคมพิณพาทย์ เมื่อเวลานั้นมีสมเด็จพระ
พุทธกระหม่อมพระองค์น้อย พระองค์กมลาศน์ พระองค์เทวัญ
เจ้านายอื่น ๆ อีก ขุนนางมีเจ้าพระยาพลเทพ เจ้าพระยา
มหินทร์ พระยาศรี และขุนนางอื่น ๆ ครั้นยกเสร็จแล้ว
เสด็จพระราชดำเนินกลับพระบรมมหาราชวัง แล้วพระองค์
เจ้าเทวัญเฝ้า แล้วเสด็จขึ้น เวลาบ่ายโมงเศษเสด็จออก
พระองค์กมลาศน์ พระองค์ศรีสิทธิ พระองค์ไชยา พระองค์
วัฒนาเข้าเฝ้าถวายของ แล้วพระองค์ประดิษฐ์เอาของเข้ามา

ถวายพร้อมด้วยหม่อมเจ้าช่าง และเอาพระโกศพระอัญริ
 สมเด็จพระนางเจ้า ส.ก.ร. สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าก.พ.
 เข้ามาถวายทอดพระเนตร พระองค์ทอ้งแถมเฝ้า พระองค์
 เจ้าดิศวรกุมารเข้ามาเฝ้าถวาย หนังสือขอตั้งผู้ว่าการแทนกับตัน
 และออฟฟิศเชอในกรมทหาร พระพิเทศสันตรพานิชเฝ้า
 และมิตเตอร์เบตแมนมิสซิสเบตแมนเข้ามาเฝ้าถวายของ
 แล้วสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์เข้ามาเฝ้า เวลา
 ๕ โมงเศษ เสด็จพระเมรุทอดพระเนตรเมรุตามเคย เวลา
 หุ่่มเศษเสด็จกลับประทับหอธรรมสังเวช พระนรินทร
 ทูลบอกเมืองระนองบอกส่งเงิน แล้วพระเทพกระวีวัด
 เครือวัลย์ถวายเทศนาภัณฑ์หลวง พระมหาบุญถวายเทศนา
 ภัณฑ์รองทรงแล้ว สมเด็จพระกรมพระเฝ้า ข้าราชการถวายผ้า
 และของ เวลายามเสด็จขึ้น

วัน^{นี้}รับหนังสือพระยาอัยมงค์^{นี้}เรื่องจะมาในการพระศพ
 และหนังสือพระสยามธรรนุรักษ์

วันที่ ๔๔๘๑ วัน ๖ ๕ ๔ ค่ำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒
 เวลาเช้า ๕ โมง เสด็จออกพระเนลียง พระองค์
 ประดิษฐานการเฝ้าแล้ว มาประทับที่ในพระที่นั่ง พระยาศรี
 เฝ้าแล้ว พระวุฒิกการเฝ้า ทูลเรื่องพระครูปลัดวัตราชประดิษฐ์

แล้วเวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกพระเมรุตามเคย พอ
 เสด็จถึงประตูพรมโสภา มองซิเอออลอง เอาอิตาเลียน
 กรฮานมาถวาย ๒ ตัว แล้วเสด็จพระเมรุ เวลาทุ่มเศษ
 เสด็จกลับประทับหอธรรมสังเวช พระนรินทร์ถวายร่างตอบ
 กงสุลอเมริกัน แล้วพระเทพกระวีวัดเครือวัลย์ถวายเทศนา
 ถิ่นท่หลวง พระมหาบุญวัดสุทัศน์เทพวรารามถวายเทศนา
 ถิ่นท่รองทรง เวลา... เสด็จขึ้น

วันที่ ๔๔๘๒ วัน ๗ ๖ ๔ ค่ำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒
 เวลาบ่ายเที่ยงเศษ เสด็จออกทรงเครื่องใหญ่ แล้ว
 กรมหมื่นนเรศวรเฝ้า แล้วพระองค์เจ้าประดิษฐไผ่ที่พระเนลียง
 แต่งพระโกศพระอัญญาทั้งสองแล้ว กรมภูเรศเฝ้า พระยา
 โชฎีก และพระองค์ประดิษฐไผ่ หม่อมเจ้าวงษเข้ามาถวาย
 ของ และหม่อมเจ้านิลเอกราชรูปภาพเข้ามาถวาย พระราช
 ทานรางวัล ๓ ชั่ง กรมหมื่นพิชิตเฝ้ารับสั่งให้ร่างประกาศ

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกพระที่นั่งอมรินทรวินิ-
 ฉัย พระนรินทร์นำแขกเมืองไทโรปลิดสตน ถิ่นท่ตันเข้ามา
 เฝ้า ทูลเกล้า ฯ ถวายผ้าขาวและสิ่งของในการพระศพ
 สมเด็จพระนางเจ้า ส.ก.ร. และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ
 เจ้าฟ้า ก.พ. ทรงปราศรัยศรีตะวันกรมการ แล้วเสด็จขึ้น

แล้วเสด็จออกทางประตูพรหมโสภา ทรงพระราชยาน
เสด็จทอดพระเนตรงานที่พระเมรุตามเคย เวลาทุ่มเศษ
เสด็จกลับประทับหอธรรมสังเวช กรมหมื่นพิชิตเผ้า

— พระเทพกระวีวัดเครือวัลย์ถวายเทศนากัณฑ์หลวง พระ
มหาบุญวัดสุทัศน์ถวายเทศนากัณฑ์รองทรง แล้วเสด็จไป
ประทับที่ขุนนางเผ้า ข้าราชการทูลเกล้า ฯ ถวายผ้าและ
สิ่งของ

วันที่ ๔๔๘๓ วัน ๑ ๆ ๔ ค่ำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒

เวลาเช้า ๔ โมงเศษ เสด็จออกพระเมรุทอดพระเนตรการ
เวลา ๕ โมงเศษเกือบเที่ยงเสด็จกลับพระบรมมหาราชวัง
เวลาบ่าย ๒ โมงเศษเสด็จออก พระองค์เกษมศรี เอาบาตร
พระญวนที่ทรงพระกรุณาโปรดให้ทำ และถวายของในการ
พระเมรุด้วย พระองค์ยุคนธรถวายของ และข้าราชการก็
ถวายผ้าขาวบ้าง สิ่งของบ้าง พระอนุรักษโยธา เอาขันและ
กระโถนทำด้วยศิลาและกล้องเข้ามาถวาย พระไชยศสมบัติ
ถวายเงินเถาที่จะบรรจุสุณันทาลัย แล้วทรงปิดทองอิฐที่จะ
ก่อพระฤกษ์ เวลาบ่าย ๕ โมงเศษเสด็จออกท้องสนามหลวง
ทอดพระเนตรงานที่พระเมรุ เวลาทุ่มเศษเสด็จกลับ แล้ว
ออกทางพระที่นั่งพุทธรณีเวสน์ วันนั้นทำบุญ วันพระบาท

สมเด็จพระพุทธเลิศหล้า เวลาเช้าเลี้ยงพระไม่ได้เสด็จออก
พระธรรมไตรโลก ถานาอันดับวัดอรุณ ๑๐ พระวัดเขมา ๕
สวตมนต์ หม่อมเจ้าพระธรรมมุนีศราดาถาวายเทศนา

วันขึ้นพระเบญจาทพระเมรุ และสวตมนต์ที่สุนันทา
ลัยไม่ได้เสด็จ พระองค์เจ้าเทวัญไปจุดเทียน

วันที่ ๔๔๔๔ วัน ๒๙๔ ค่ำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒

เวลาเช้าโมงเสษ เสด็จทรงรถพระที่นั่งไปประทับที่
สุนันทาลัย ก่อฤกษ์เอาหีบทองซึ่งใส่เงินเหรียญเกาหนึ่ง
เงินบาทเกาหนึ่ง แพนที่สุนันทาลัย ประกาศสุนันทาลัย
ไว้ในที่ก้อนศิลาแล้วก่อพระฤกษ์ พระสงฆ์มีสมเด็จพระ
พุทธโฆษาเป็นประธานสวดไชยมงคล กรันเสร็จแล้ว
พระสงฆ์รับพระราชทานฉน์ แล้วทรงถวายไทยทาน แล้ว
ถวายอดิเรก ยถาสัพพี แล้วเสด็จกลับไปประทับที่
โรงยักษ์หน้าวังพระองค์ประดิษฐ แล้วประทับพระเมรุ แล้ว
เสด็จกลับ เวลาเที่ยงเสด็จออก แล้วเสด็จขึ้น เวลาบ่าย
เสด็จออก พระยาเทพประชนเฝ้า และข้าราชการอื่นๆบ้าง
เวลาบ่าย ๕ โมงเสษ เสด็จพระราชดำเนินประทับพลับพลา
หน้าพระที่นั่งสุทไธสวรรย์ปราสาท ทอดพระเนตรหัตถการ
แล้วเสด็จทรงรถพระที่นั่งไปประทับพระเมรุ ทอดพระเนตร

งาน วันนั้นสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์มาเฝ้าที่
พระเมรุ วันนั้นไม่ได้เสด็จออกหออธรรมสังเวช

วันที่ ๔๔๘๕ วัน ๓๑๔ ค่ำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒
เวลาเช้า ๔ โมงเศษ เสด็จออกพระเมรุทอดพระเนตร
งานแล้ว เจ้าพระยาสุรวงศ์มาเฝ้า พระนรินทรอ่านบอกแล้ว
ข้าราชการทูลเกล้าฯ ถวายผ้า และพระราชทานรางวัล
คุมเพชร สมเด็จพระกรมพระ ทูลกระหม่อมพระองค์น้อย กรม
หมื่นภูเรศ ทรงจัดแจงอื่น ๆ แล้ว เสด็จที่พระเมรุ เวลา
บ่าย ๔ โมงเศษเสด็จขึ้น ก็ปัดันเรือรบซื้อเอติลปและ
ออฟฟิซเซอร์เข้ามาเฝ้า ว่าคอเวอนเมนต์เมืองไซ่ง่อนมา
ในการพระศพ เวลาบ่าย ๕ โมงเศษเสด็จออกที่ออฟฟิซ
พระองค์ชุมพลและเจ้านายอื่นทูลเกล้าฯ ถวายผ้าขาวและ
สิ่งของแล้ว เสด็จออกพระเมรุ เสด็จอยู่ที่พระเมรุจนเวลา
๒ ทุ่มเศษ เสด็จขึ้นประทับหออธรรมสังเวช พระนรินทรนำ
แขกเมือง ๗ เมืองเฝ้า พระเทพกระวีถวายเทศน์กัณฑ์หลวง
พระมหาบุญเทศน์กัณฑ์เจ้าภาพ เวลายามเศษเสด็จขึ้น

วันที่ ๔๔๘๖ วัน ๔๑๔ ค่ำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒
เวลาเช้า ๔ โมงเศษ เสด็จออกพระเมรุทอดพระเนตร
งานจนเวลาบ่าย สมเด็จพระเจ้าพระยามาเฝ้า และมีสเตอร์

บัลเครฟกับมิสเตอร์กุลเฟ้า และข้าราชการทูตเกล้า ๆ
ถวายผ้าและสิ่งของ เวลาค่ำทุ่มเศษเสด็จกลับประทับหอ
ธรรมสังเวช พระเทพกระวีถวายเทศน์กัณฑ์หนึ่ง พระมหาบุญ
ถวายเทศน์กัณฑ์หนึ่ง เวลายามเศษเสด็จขึ้น ไม่ได้ออก
พระที่นั่งข้างใน

วันที่ ๔๔๗ วัน ๕๑๔ ค่ำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒

เวลาย่ำเที่ยงเศษเสด็จพระเมรุ เวลาบ่าย ๓ โมงเศษ
เสด็จกลับแล้ว ประทับหอธรรมสังเวช ทรงทอดผ้าไตร
สลับบัณเฑาะ ๑๐๐ ไตร แล้วพระสงฆ์มีกรมพระปวเรศ หม่อม
เจ้าพระ พระราชาคณะถาปนาเปรียญ ๑๐๐ รูป สดับปกรณ์
แล้ว จะได้ไปสวดมนต์ที่พระเมรุ ครั้นสดับปกรณ์แล้ว
เสด็จขึ้นที่หน้าแท่นบรรทมพระอัฐิ ตั้งกระบวนแห่พระบรมธาตุ
พระบรมอัฐิ พระอัฐิ เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออก
ทางประตูพรหม เสด็จพระราชดำเนินประทับพระเมรุด้าน
ตะวันออก เสด็จกระบวนแห่ แล้วกรมพระราชวังเสด็จมาเฝ้า
อยู่ที่นี่ และสมเด็จพระเอกาทศธรรมเฝ้าอยู่ที่นี่ พระบรม
วงศานุวงศ์ก็อยู่พร้อมแล้ว เกือบค่ำจึงได้แห่มา มีทหาร
และเทวตาดกลองชนะระฆังตามธรรมเนียม มีสามคานรอง
บุษบกพระเจดีย์ซึ่งบรรจุพระบรมธาตุ สามคานรองบุษบก
พระพุทธรูปรัตน และพระราชนทรยานทรงพระโกศพระ
บรมอัฐิ พระราชยานทรงพระอัฐิแห่มาเข้าประตูเมรุ

ด้านตะวันตก แล้วเชิญบุษบกพระเจดีย์พระธาตุตั้งบน
 เกรินขึ้น ไปตั้งบนชั้นพระเบญจาทองคำด้านเหนือ บุษบก
 พระพุทธบุษยรัตน์ตั้งด้านใต้ แล้วโปรดให้นิมนต์พระสงฆ์
 ซึ่งสดับปกรณ์ที่หอธรรมสังเวช ๑๐๐ รูป ขึ้นมาสวดมนต์
 บนพระเมรุด้านละ ๕๐ รูป มุขตะวันออกกรมพระปวเรศ
 เป็นประธาน ด้านตะวันตกสมเด็จพระวันรัตน์เป็นประธาน
 กรันพระสงฆ์สวดมนต์จบแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้า
 อยู่หัวพระราชทานดิโปลมากับดวงตราช้างเผือกชั้นที่ ๓ นิภา
 ภรณ์ แก่กรมหมื่นพิชิต ๑ กรมหมื่นภูเรศ ๑ พระองค์เจ้า
 เทวัญ ๑ แล้วพระราชทานดิโปลมากับตรามหาสุรภรณ์
 มงกุฎสยามชั้นที่ ๑ แก่สมเด็จพระเจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ ๑
 แล้วพระราชทานดิโปลมากับดวงตรามัณฑนาภรณ์ มงกุฎ
 สยามชั้นที่ ๓ แก่พระองค์เจ้าทองกองก้อนใหญ่ ๑ พระองค์
 เจ้าสวัสดิ์ ๑ พระยาราชสงคราม ๑ พระยาประภากรวงศ์ ๑
 พระนรินทร์ ๑ และพระราชทานดิโปลมากับดวงตราภักตรา
 ภรณ์ มงกุฎสยามชั้นที่ ๔ แก่พระองค์เจ้ากมลาศน์ ๑ พระ
 องค์เจ้าเกษมศรี ๑ พระองค์เจ้าศรีสิทธิ ๑ พระองค์เจ้า
 ทองแถม ๑ พระองค์เจ้าชุมพล ๑ หม่อมเจ้าปรีดา ๑ เจ้า
 หมื่นศรี ๑ เจ้าหมื่นสรรเพ็ช ๑ แล้วพระราชทานสัญญาบัตร
 นายบันบุตรเจ้าพระยาสุรวงศ์ เป็นหลวงดำรงสุรินทรฤทธิ ๑
 นายสายเป็นหลวงประสิทธิ์ราชศักดิ์ ๑ นายพุ่มเป็นหลวง

บริรักษ์จตุรงค์ ๑ กรมพระกลาโหม จื่นโป้เป็นหลวงสาทร
 ราชายุทธจื่นเจ้าภาษี ๑ จื่นจิ้นเป็นหลวงเลขาวิจารณ์กรมช่าง
 สิบหมู่ ๑ แล้วเสด็จประทับพระที่นั่งทรงธรรม เจ้าพนักงาน
 ภูษามาลาเชิญพระบรมอัฐิ สมเด็จพระพุทธยอดฟ้า สมเด็จพระ
 พระพุทธเลิศหล้า สมเด็จพระนั่งเกล้า สมเด็จพระปฐม ขึ้น
 สถิตยับนบุษบกกลาง พระอัฐิกรมสมเด็จพระอมรินทร กรม
 สมเด็จพระศรีสุริเยนทร กรมสมเด็จพระศรีสุลาไลย สมเด็จพระ
 พระปรมัยกาศเธอและพระชนนี กรมสมเด็จพระเทพศิรินทร
 เหล่าขึ้นตั้งบนบุษบก ๕ ยอด แล้วสดับปกรณ์ผ้าไตรสังเค็ดตรี
 ไตรเปล่า ผ้าขาว แล้วพระราชทานธงตราแผ่นดินสำหรับ
 แห่เสด็จ และธงสำหรับบริวารแก่พระนายไวย และพระ
 ราชทานพร และพระบรมราโชวาทแก่พระนายไวยและออฟ
 ฟิชเชอร์ทั้งปวง แล้วเสด็จออกประทับพลับพลามวย ข้า
 ราชการเฝ้าที่หน้าพลับพลา แล้วทรงจุดดอกไม้เพลิง มี
 รำโคม สิ่งใดมั่งกรตามธรรมเนียม เวลา ๒ ยามเสด็จ
 กลับเข้าพระบรมมหาราชวัง วันนั้นสวมเสื้อเย็บระบายเข้มขาม
 นุ่งสับกบาย ทหารตำรวจแต่งเต็มยศทั้งสิ้น

วันที่ ๔๔๘๘ วัน ๖ ๑๒ ๔ ค่ำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒
 เวลาเช้า ๔ โมงเศษ เสด็จพระราชดำเนินจากพระ
 บรมมหาราชวัง เข้าประตูเมรุด้านตะวันออก ประทับบนบุษ

ตะวันออก ทรงประเคนพระสงฆ์รับพระราชทานฉัน ครั้น
ฉันแล้วถวายขณาสัพพัตติเรก แล้วพระราชทานดวงตรา
มหาสุราภรณ์แก่ทูตกระหม่อมพระองค์น้อย เพราะเมื่อ
เวลานั้นพระราชทานแต่สาย แล้วพระราชทานตรามงกุฏ
สยามชั้นที่ ๕ วิจิตรภรณ์แก่หม่อมเจ้าฉาย ๑ หม่อมเจ้า
นิลวรรณ ๑ หม่อมเจ้ายินดี ๑ แล้วเจ้าพระยาสุรวงศ์ฯ ขึ้นมา
เฝ้าอยู่ในที่นั้น พระนรินทรนำผู้ช่วยกรมการเมืองพัทลุง
เมืองตะกั่วป่า เฝ้าทูลเกล้าฯ ถวายของในการพระเมรุ

เสด็จพระที่นั่งทรงธรรม มิสเตอร์มาติน กรมหมื่น
อดิศร ถวายพระรูปที่ประทับอยู่บนพระที่นั่งทรงธรรม แล้ว
พระราชทานตรามงกุฏสยามชั้นที่ ๕ วิจิตรภรณ์แก่หม่อมเจ้า
จังหวัด หม่อมเจ้าอลังการ พระวุฒิการนิมนต์พระสงฆ์ขึ้น
มาสดับปกรณ์พระบรมอัฐิพระอัฐิแล้ว พระราชทาน
ตรามงกุฏสยามชั้นที่ ๓ มัณฑนาภรณ์แก่พระยาราชประสิทธิ์ ๑
หลวงนายสิทธิ์ ๑ จำยอง ๑ ตรามงกุฏสยามชั้นที่ ๔ ภัทรา
ภรณ์แก่พระองค์เจ้าดิศวรกุมาร ๑ พระองค์เจ้าศรีเสาวภาคย์ ๑
พระองค์เจ้าโสณบัณฑิตย์ ๑ หม่อมเจ้าประวิชัย ๑ พระวุฒิ
การ ๑ ตรามงกุฏสยามชั้นที่ ๕ พระยาราชวงศา ๑ หลวง
สรสิทธิ์ ๑ นายราชภักดิ์ ๑ แล้วพระยาศรีน่านเจ้านครหลวง
พระบาง เจ้าราชวงศ์แสนท้าว พระยาลาวมาเฝ้า พระราช

ทานเสื้อเข็มขาวอัดหลักเสื้อครุย ผ้าสไบกลายแก่เจ้านาย
เหล่านั้น แล้วพระราชทานตรามงกุฏสยามชั้นที่ ๔ ภัทรา
ภรณ์แก่หลวงนายฤทธิ สังฆการีนำแจ้งพระบรมมุณีศรดา
ถวายเทศนาภักดิ์หนึ่ง

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกพลับพลามวย ทรง
โปรยผลกัลปพฤกษ์ โปรดให้เทวดาทิ้งทาน แล้วโปรดให้
มีรำทวน ๓ คู่ คือ นายสนิท นายเล่ห์อาวุธคู่ ๑ นายชิต
นายฉันทคู่ ๒ นายรองพิจิตร นายรองสรรพวิไชยคู่ ๓ มีมวย
คู่หนึ่ง พอคำทรงจุดดอกไม้ มีรำโคม สิงห์โต มังกร
วันนี้มีกรมหรสพ โขน หุ่น จั้ว หน้า ขำราชการเฝ้าทูล
ละอองธุลีพระบาทหน้าพลับพลา เวลายามเศษเสด็จประทับ
พระที่นั่งทรงธรรม เจ้าพระอรุณนิภาคุณากรถวายเทศนาภักดิ์
หนึ่ง และสดับปกรณ์พระบรมอัฐิพระอัฐิ ในพระเมรุนั้น
เจ้าพนักงานตั้งเกรินเชิญบุษบกพระเจดีย์ของพระธาตุและ
พระพุทธรูปยรัตน์มาขึ้นสามคาน แล้วเชิญพระบรมอัฐิพระ
อัฐิมาขึ้นพระราชนทรยานและพระราชนาง แล้วแห่
เดินกระบวนจากพระเมรุเข้ามาในพระบรมมหาราชวัง แล้ว
เสด็จพระราชดำเนินกลับเข้าพระบรมมหาราชวัง

อนึ่งเวลาออกพลับพลาเมื่อยังไม่ค่านั้น มีสิงห์โตจีนบู
ด้วย

วันที่ ๔๔๘๘ วัน ๗ ๑๓ ๔ ค่ำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒
 เวลาเช้า ๓ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
 เสด็จออกพระเมรุทางในพร้อมด้วยข้างในทอดพระเนตร
 พระเมรุ และห้องข้างซึ่งแสดงเครื่องมือมือช่างต่างๆ ซึ่ง
 ตั้งภายในร้านดอกไม้ และทอดพระเนตรที่อื่น ๆ จนเวลาเช้า
 ๕ โมง เสด็จกลับพระบรมมหาราชวัง เวลาบ่าย ๒ โมงเศษ
 เสด็จออกในพระที่นั่งบรมราชสถิตยมโหฬารทรงราชการบ้าง
 เวลาบ่าย ๔ โมง พระยาอภัยภูงค์เข้ามาเฝ้าทรงพระราชปฏิ
 สันถารพอकर

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกประคุดพระหมโสภา ทรง
 พระราชยานออกทางประตูวิเศษไชยศรีเลี้ยวบ้อมเผด็จัดสกร
 ไปทอดพระเนตรพระมหาพิไชยราชรถ พระมหาเวไชยยันต
 ราชรถ และกระบวนเครื่องสังเค็ดยออด และรูปสัตว์ต่างๆ
 แบกบุษบกผ้าไตร พระมหาพิไชยราชรถ เวไชยยันต
 ราชรถล้อและคุมชำระุด พระยามหาเทพ พระยามหามนตรี
 กำลังทำอยู่ รับสั่งกับกรมพิชิต พระยามหาเทพ พระยามหา
 มนตรี เรื่องทำรถทั้งสองสักครู่หนึ่งเสด็จกลับขึ้นมาประทับ
 พระเมรุทอดพระเนตรการต่างๆ แล้ว เสด็จประทับพระที่นั่ง
 ทรงธรรม รับสั่งกับทูลกระหม่อมพระองค์น้อย และเจ้า
 นายอื่น ๆ เวลาบ่ายเศษเสด็จกลับลงไปทอดพระเนตร

พระมหาพิไชยราชรถอีกจนเวลา ๔ ทุ่ม เสด็จกลับเข้าพระ
บรมมหาราชวัง

วันที่ ๔๕๐๐ วัน ๑๙ ๔ ค่ำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒
เวลาก่อนย่ำรุ่ง ที่หอธรรมสังเวช เจ้าพนักงานรื้อ
พระโกศซึ่งประทับรองพระศพสมเด็จพระนางเจ้าสุนันทา
กุมารีรัตน์ สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้ากรมมณเฑียรรัตน์
และจัดกระบวนแห่เตรียมไว้ พอเวลาย่ำรุ่งเศษพระบาท
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกประทับที่หอธรรมสังเวช ทรง
พระกรุณาโปรดให้เจ้ากรมปลัดกรมพระตำรวจเชิญพระโกศ
ทั้งสองลงจากหอธรรมสังเวช มาขึ้นพระยานุมาศสามคันที่
หน้าหอธรรมสังเวช เจ้าพนักงานประทับพระโกศทองใหญ่
ทรงพระศพสมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์ พระโกศทอง
น้อยซึ่งโปรดให้หุ้มทองคำใหม่ ทรงพระศพสมเด็จพระเจ้า
ลูกเธอ เจ้าฟ้ากรมมณเฑียรรัตน์เสร็จแล้ว พระบาทสมเด็จพระ
เจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินออกประตูศรีสุนทรเลี้ยว
ไปออกประตูพิทักษ์บวรเลี้ยวถนนหว่างอุโบสถวัดพระเชตุ
พนกับกุฎี ประทับพลับพลายกหน้าวัดพระเชตุพน ขณะนั้น
กระบวนแห่เตรียมพร้อมแล้ว เวลาเช้า ๒ โมงเศษโปรด
ให้แห่พระศพแต่หอธรรมสังเวชไปออกประตูพิทักษ์บวร ไป

เลี้ยวถนนหว่างอุโบสถวัดพระเชตุพนกับกุฎี ไปพักหน้าวัดพระเชตุพน เชิญพระศพเทียบกับเกรินไว้ เมื่อเวลาแห่ไปจากหอธรรมสังฆเวชนันมีเทวดาเครื่องสูงกลองชนะและเสลี่ยงโยงไปรบกัพระยานุมาศสามคัน พระศพและข้าหลวงมหาดเล็กตามเท่านั้น แล้วกรมภูษามาลาเลื่อนพระโกศสมเด็จพระนางเจ้าจากสามคันขึ้นเกรินบันไดนาค ขึ้นไปประทับพระมหาพิไชยราชรถเสร็จแล้ว เลื่อนพระโกศสมเด็จพระเจ้าลูกเธอจากพระยานุมาศขึ้นเกรินบันไดนาคขึ้นไปประทับเวไชยยันตราขรถ เชิญพระโกศสถิตย์ในรถทั้งสองเสร็จแล้วพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงทอดผ้าขาว พระพิมพ์ลธรรมพระราชาคณะธรรมาเปรียญสดับปกรณ์หน้ารถทั้งสองพระศพ ในที่นั้นมีสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย พระองค์ใหญ่พระองค์น้อย เจ้านายต่างกรม และยังไม่ได้ตั้งกรมเฝ้าอยู่ทั้นั้น แล้วสมเด็จพระยามาเฝ้าอยู่ทั้นั้นด้วยครั้นสดับปกรณ์แล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินแต่พลับพลายกวัดพระเชตุพน ไปประทับพลับพลายกหน้าพระเมรุด้านตะวันออก เวลาเช้า ๕ โมงเดินกระบวนแห่ มีทหารและธงชาวยธงตะขาบธงต่างๆ และเครื่องผ้าเหลืองเครื่องสังเค็ดขอด และรูปสัตว์ต่างๆ แบกบุษบกผ้าไตรมีระหาผ้าขาวเหลือง เครื่องบำเพ็ญพระราชกุศลต่างๆ

เป็นอันมาก มีแรตทรงบุษบกเพลิง เทวดาคู่แห่กลองชนะ
 เตร่สังข์เครื่องสูงบังแซกคู่เคียงตามโบราณราชประเพณี และ
 มีรถกรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ทรงอ่านพระอภิธรรมนำหน้า
 รถพระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าไชยันตมงคลทรงโปรย
 รถพระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าสวัสดิโสภณทรงถือแว่น
 และโยง ถึงพระมหาพิไชยราชรถเวไชยันตราขรถซึ่งทรงพระ
 ศพทั้ง ๒ กระบวนหลังมีเครื่องและข้าหลวงมหาดเล็ก เครื่อง
 สังกะเลียดและเครื่องไทยทานต่าง ๆ ซึ่งจะพระราชทาน
 บริจาคเป็นเอนกอนันต์ ครั้นกระบวนถึงหน้าพระที่นั่งสุทไธ
 สวรรย์ทหารปืนใหญ่ก็ยิงสลุต ๒๑ นัด ครั้นกระบวนถึง
 หน้าพระเมรุ ราชรถทั้ง ๒ ประทับหน้าพระเมรุ เจ้าพนักงานตั้ง
 เกรินพาดบันไดนาคเลื่อนพระโกศสมเด็จพระนางเจ้า และ
 สมเด็จพระเจ้าลูกเธอลงจากพระมหาพิไชยราชรถเวไชยันต
 ราชรถเลื่อนขึ้นยานุมาศสามคันโดยเรียบร้อย แล้วกรม
 พระปวเรศ พระองค์เจ้าสวัสดิโสภณ พระองค์เจ้าไชยันต
 ก็เสด็จขึ้นยานุมาศนำพระศพแห่เวียนพระเมรุโดยอุดรวัตร
 ๓ รอบตามธรรมเนียมโบราณวิธี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
 เสด็จประทับมุขพระเมรุด้านตะวันออก แล้วเทียบยานุมาศ
 สามคันพระโกศสมเด็จพระนางเจ้าเข้ากับเกยที่บันไดพระเมรุ
 เลื่อนพระโกศจากสามคัน ขึ้นบนเกรินเลื่อนไปตามตะพาน

ไปขึ้นบันไดนาคขึ้นไปถึงทางแยก ๆ ไปถึงพระเบ็ญจาทองคำ
 เชิญพระโกศสมเด็จพระนางเจ้าสวดีขึ้นบนพระเบ็ญจาทองคำ ๓
 ชั้นด้านเหนือเสร็จแล้ว จึงเชิญพระโกศสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ
 ขึ้นไปดังเช่นว่าแล้ว แยกไปตามทางเชิญสวดีขึ้นบนพระ
 เบ็ญจาทองคำด้านใต้เสร็จแล้ว เสด็จประทับพระเมรุมาชเหนือ
 พระบรมวงศานุวงศ์เฝ้า เจ้าพระยาภาณุวงศ์นำกงสุลต่างประเทศ
 เฝ้า เวลาบ่าย ๒ โมง ทรงทอดผ้าไตรสังเวยดับปรณ
 เสด็จพระที่นั่งทรงธรรม

อนึ่งเกรินคราวนี้ทำแปลกกว่าทุกคราว เพราะเกริน
 นั้นเป็นแบบต้องตั้งด้านเหนือหรือด้านหน้าเท่านั้น คราวนี้
 จะตั้งด้านเหนือเล่า ก็จะต้องเชิญพระโกศสมเด็จพระเจ้าลูก
 เฮอร์ก่อน ทรงพระราชดำริว่าอยากจะเชิญพระโกศสมเด็จพระ
 พระนางเจ้าขึ้นก่อน จึงโปรดให้สมเด็จพระกิตติ์ตั้งด้าน
 หน้ามาชตะวันออกทำทางแยกไปตามพระเบ็ญจาทั้งสองทิศทำ
 ใหม่ให้ดูเรียบร้อยดี และสะพานซึ่งเลื่อนพระโกศจากสาม
 คานมานั้นก็เป็นของทำใหม่ด้วย เพราะมีพระราชประสงค์
 จะมิให้หรือพระโกศประทับอย่างเช่นแต่ก่อนบ่อย ๆ ได้หรือ
 คราวเดียว แต่เมื่อเชิญลงจากหอธรรมสังเวชคราวเดียว

เวลาบ่าย ๕ โมง เสด็จออกประทับพระเมรุด้าน
 ตะวันออก พระยวง พระจีนและขุนนางจีนเข้าเฝ้าตั้งเครื่อง

พระญวนพระจีนสวดกงเต็ก ครั้นเสร็จแล้ว พระราชทาน
 ผ้าไตรญวนบริกขาร แก่พระญวน พระจีน แล้วเสด็จพระราช
 ดำเนินออกพลับพลาผาย ทรงโปรยทานแก่พระบรมวงศา
 นวงศ์ข้าราชการและกงสุลต่างประเทศ แล้วโปรดให้เทวดา
 ทั้งทานตามต้นกล้วยพฤกษ์ทุกต้น มีรางวัลคู่ ๑ หม่อมราชวงศ์
 กลมกับนายเสนห์ เวลาค่ำทรงดอกไม้เพลิงมีดอกไม้ต่าง ๆ
 ราโคมสิงห์โตมังกร ตามธรรมเนียม เวลา ๒ ทุ่มเศษ เสด็จ
 กลับพระเมรุสดับปกรณ์ผ้าไตรสังเค็ด เอก โท สลากแล้ว
 เสด็จกลับประทับพระที่นั่งทรงธรรมมีเทศนา ๒ กัณฑ์ สมเด็จพระ
 พุทธโฆษาจารย์ถวายเทศนาพระสังคินี พระพิธีธรรมวัดบวร
 นิเวศสวดพระสังคินีจบแล้ว พระพิมพ์ธรรมถวายเทศนา
 พระวิงศ์ พระพิธีธรรมวัดพระเชตุพนสวดพระวิงศ์
 จบแล้วเสด็จพระราชดำเนินพระเมรุ เสด็จประทับตรัสกับ
 สมเด็จพระนพรัตน์น้อยหนึ่งแล้ว พระราชทานสลากสมเด็จ
 กรมพระ และคนอื่น ๆ แล้วเสด็จกลับพระที่นั่งทรงธรรม
 ทรงโปรยสลากแก่นายเล็กน้อย เวลา ๕ ทุ่มเศษเสด็จเข้า
 พระบรมมหาราชวัง วันนี้มีกรมหรศพเต็มที โขน ๒ โรง
 หุ่น ๒ โรง งิ้ว ๑ โรง หนังโรง โรงรำก็เล่นทุกช่องระथा ๑๒ โรง
 ข้าราชการนุ่งสมบัติกลายทองขาว คาคกรุยสวมเสื้อ
 ขาว ขำหลวงเดิมพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าและใน

ปัจจุบันนางสาว อนึ่งการแจกมะนาวนั้นผู้ใดถวายผ้าขาวแล้ว
ต้องมารับต่อเจ้าพนักงานพระคลังมหาสมบัติ ตั้งแจกที่คต
พระเมรุหน้าพระที่นั่งทรงธรรม ผู้ที่ถวายของนั้นพระราช
ทานสิ่งของตอบแทนตามควร เป็นพนักงานไปรวตเสีเกร
ตารือออฟฟิศ

วันที่ ๔๕๐๑ วัน ๒ ๑๕ ๔ ค่ำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒
เวลาเช้า ๔ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
เสด็จพระราชดำเนินออกพระเมรุ เสด็จเข้าประตูด้าน
ตะวันตก ประทับมุข ตะวันตก แล้วเสด็จประทับมุข
ตะวันออก พระยวงพระจันทร์กับจันเจ้าภานี้ตั้งเครื่องพระ
ยวงนสวดกตึก แล้วเสด็จประทับพระที่นั่งทรงธรรม พระ
ราชทานครอบและสิ่งของแก่ข้าราชการในกรุงนอกกรุงตาม
ควร แล้วพระธรรมกิตติถวายพระธาตุกถา พระพิธีธรรม
วัดระฆังสวดธาตุกถาจบแล้ว พระปรากฏมุนีถวายบุคคล
บัญญัติ พระพิธีธรรมวัดหงส์สวดบุคคลบัญญัติจบแล้ว พระ
ราชทานรางวัลเจ้านาย และข้าราชการที่ได้ฉลองพระเดช
พระคุณในการพระเมรุนี้ และที่ได้ถวายของในการพระเมรุ
นี้บ้าง แล้วเสด็จขึ้นข้างในพระราชทานรางวัลเจ้านาย
ข้าทูลละออง และภรรยาข้าราชการ ที่ได้ถวายของในการ
พระเมรุนี้บ้าง

เวลาบ่าย ๔ โมงเศษ เสด็จออกพลับพลามวยทรง
 ไปรยสลากระและมะนาว แล้วพระราชทานครอบและมะนาว
 แก่กงสุลต่างประเทศ และชาวต่างประเทศที่ควรจะพระราช
 ทาน โปรดให้เทวดาทิ้งทานต้นกล้วยพฤษ์ทุกต้น มีรำทวน
 ๒ คู่ เวลาค่ำทรงจุดดอกไม้ มีรำโคมสิงห์โตมังกรและ
 ดอกไม้ต่าง ๆ การมหรสพมีเต็มตัวอย่างเช่นว่าไว้แล้วใน
 วันก่อน ๆ

เวลา ๒ ทุ่ม เสด็จกลับประทับในพระเมรุ ทรง
 ทอดผ้าไตรสังเค็ดเอกโท ไตรเปล่าสลากระ แล้วเสด็จกลับ
 พระที่นั่งทรงธรรม พระราชทานรางวัลเจ้ากรมพระตำรวจ
 และอื่น ๆ ซึ่งเป็นนายด่านทำการพระเมรุครั้งนี้ และพระราช
 ทานรางวัลเจ้านายซึ่งถวายของใน การพระเมรุคราวนี้ด้วย
 และมีพระธรรมเทศนา ๒ ถิ่นท์ พระราชมนู์ถวายเทศน์
 พระกถาวัตถุ พระพิธีธรรมวัดสุทัศน์สวดพระกถาวัตถุ
 จบแล้ว พระเทพกระวีถวายเทศน์พระยมก พระพิธีธรรม
 วัดมหาธาตุสวดพระยมก แล้วเสด็จในพระเมรุพระราช
 ทานสลากระแก่เจ้านาย มีสมเด็จกรมพระเป็นต้น เสด็จ
 กลับพระที่นั่งทรงธรรม ทรงไปรยสลากระเจ้านายข้าราชการ
 เล็กน้อย เวลา ๒ ยามเสด็จกลับเข้าพระบรมมหาราชวัง

อนึ่งเวลาเสด็จกลับจากพลับพลามวย และเวลาเสด็จ
 เข้าพระบรมมหาราชวังนั้น เสด็จขึ้นและเสด็จออกลงทรง

พระราชยานทางเกยหน้าพระที่นั่งทรงธรรมด้านนอกเสมอ
ทุกวัน

ข้าราชการสวมเสื้อนุ่งผ้าเหมือนเวลาวานนี้ ข้าราชการ
เดิมแผ่นดินพระจอมเกล้า และแผ่นดินปัจจุบันนุ่งขาว
ทุกวัน

วันที่ ๔๕๐๒ วัน ๓๓ ๔ ค่ำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒

เวลาเช้า ๔ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
เสด็จพระราชดำเนินออกพระเมรุ เสด็จเข้าประตูด้าน
ตะวันตก แล้วประทับบนพระเมรุมาชตะวันตก แล้วเสด็จมา
พระที่นั่งทรงธรรม ทรงประเคนพระสงฆ์รับพระราชทานฉัน
แล้วมิสเตอร์อาลบาสเตอร์เฝ้า หม่อมเจ้าปฤษฎางค์นำมิส
เตอร์ตอเรและชาวยุโรปอีกหลายคนเฝ้า พระราชทานครอบ
มิสเตอร์อาลบาสเตอร์และชาวยุโรปอื่นๆ แล้วเสด็จพระราช
ดำเนินเข้าพระเมรุ เสด็จประทับด้านตะวันตกทรงทอดผ้า
ไตรสังเค็ดเอกโทสดับปกรณ์ แล้วประทับพระเมรุด้าน
ตะวันออก ทอดพระเนตรพระญวนพระจีน และจีนเจ้า
ภาษิตเครื่องพระญวนสวดกวดึก พระนรินทร์นำเจ้าเมือง
พระบริสุทธิเมืองตะกั่วทุ่ง และพระไทรโยคและเมืองอื่นๆ
เสด็จกลับพระที่นั่งทรงธรรม พระราชทานครอบข้าราชการ
และพระราชทานรางวัลของเจ้านายข้าราชการและคนอื่นๆ

เวลาบ่ายโมงเศษเสด็จขึ้นข้างในพระราชทานรางวัลของผู้ที่
ถวายของในการนี้บ้างตามที่ท่านมาเฝ้า

อนึ่งเมื่อเวลาเย็นแล้วมีพระธรรมเทศนา ๒ ถิ่นที่ พระ
เทพโมฬีถวายเทศนามหาปรัชญาน พระพิธิธรรมวัดราชสีห์
สวดมหาปรัชญานจบแล้ว พระอมรโมฬีถวายเทศนาสังคห
ปริจเฉท ๑ พระพิธิธรรมวัดพระเชตุพนสวดสังคหปริจเฉท ๑

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกพลับพลามวย ทรง
โปรยสลากและมะนาว โปรดให้เทวดาโปรยทานตามต้น
กัลปพฤกษ์ทั้ง ๔ แล้วโปรดให้พระองค์เจ้าเทวัญอุไทยวงศ์
ทั้งสลากมะนาวขุนนางท่ายพลับปลา มีรำทวน ๒ คู่ มีดี
พลองคู่หนึ่ง เวลาค่ำทรงจุดดอกไม้ และการอื่น ๆ ก็มี
เหมือนวานนี้เหมือนกัน

เวลา ๒ ทุ่ม เสด็จขึ้นจากพลับพลามวย ประทับเกย
พระที่นั่งทรงธรรม แล้วเสด็จประทับพระเมรุด้านตะวันออก
ทรงทอดผ้าไตรสังเค็ดเอกโทและสลากสดับปกรณ์แล้ว
เสด็จกลับพระที่นั่งทรงธรรมมีเทศนา พระธรรมภาณพิลาส
ถวายเทศนาสังคหปริจเฉท ๒ พระพิธิธรรมวัดเทพธิดาสวด
สังคหปริจเฉท ๒ จบแล้ว พระประสิทธิศีลคุณถวายเทศนา
สังคหปริจเฉท ๓ พระพิธิธรรมวัดหงส์ สวดสังคห
ปริจเฉท ๓ แล้วทรงโปรยสลากพระราชทานเจ้านายเล็กน้อย

เวลา ๒ ยามเศษ เสด็จกลับเข้าพระบรมมหาราชวัง วันขึ้นการ
มหรสพและแต่งตัวเหมือนวานนี้

วันที่ ๔๕๐๓ วัน ๔๒๔ ค่ำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒

เวลาเช้า ๔ โมงเศษ เสด็จพระราชดำเนินพระเมรุเข้า
ประตูด้านตะวันตก เสด็จขึ้นพระเมรุแล้วไปประทับพระที่
นั่งทรงธรรม ฝรั่งผู้หญิงเฝ้าหลายคน พระราชทานครอบ
และสิ่งของตามควร แล้วคนยุโรปที่เป็นพ่อค้าขายห้างเฝ้า
พระราชทานครอบและผลไม้แล้วประทับที่พระที่นั่ง
ทรงธรรมห้องกลาง พระสงฆ์รับพระราชทานฉัน แล้วเสด็จ
สดับปกรณ์ด้านตะวันตก แล้วมาประทับด้านตะวันออก
พระญวน พระจีนเจ้าภาษีตั้งเครื่อง พระญวน พระจีนสวด
กัณฑ์ แล้วเสด็จกลับพระที่นั่งทรงธรรมทรงแจกครอบ
และสิ่งของแก่ข้าราชการเจ้านายตามควร เสด็จเข้าที่หลวง
ราโชถวายอยู่งาน ครั้นแล้วเจ้าพนักงานนิมนต์พระสงฆ์ขึ้น
มาถวายเทศน์ พระโพธิวงศ์ถวายเทศนาสังคหปริจเฉท ๔
พระพิธีกรรมวัดราชบูรณสวดสังคหปริจเฉท ๔ จบ และ
พระศรีวิสุทธิวงศ์ถวายเทศน์สังคหปริจเฉท ๕ พระพิธีกรรม
วัดสระเกษสวดสังคหปริจเฉท ๕ จบ

เวลาเที่ยงเชิญพระศพสมเด็จพระนางเจ้าและสมเด็จพระ
พระเจ้าลูกเธอลงจากพระเบญจมาดั่งในห้อง ซึ่งกันรักไว้

เมรุ มุขตะวันตกและใต้ต่อกัน เจ้าพนักงานภูษามาลาชำระ
พระศพเสร็จแล้ว เสด็จพระราชดำเนินมาทรงทอดผ้าไตร
พระราชอาคันธธานาเปรียญ สดับปกรณ์ปากพระโกศทั้ง ๒
พระศพแล้ว เวลาเกือบค่ำจึงได้เชิญพระศพขึ้นตั้งบนที่
พระราชทานเพลิง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระบรม
วงศานุวงศ์สมเด็จพระเจ้าพระยา ท่านเสนาบดีกงสุลต่างประเทศ
เฝ้าอยู่พร้อมกัน อยู่ด้านตะวันออก ครั้นเรียบร้อยแล้ว
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินขึ้นไป
พระราชทานเพลิงพระศพทั้ง ๒ และพระบรมวงศานุวงศ์
ข้าราชการฝ่ายหน้าและกงสุลต่างประเทศ พร้อมกันขึ้นไป
ถวายพระเพลิง และสมเด็จพระนางเจ้า พระนางเธอ
พระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการและราษฎรที่เฝ้าในและ
คนอื่น ๆ ก็ขึ้นไปถวายพระเพลิงเป็นอันมาก เสียงร้องไห้
กึกก้องไปทั้งนั้น

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินออก
พลับพลามวย ทรงโปรยผลสลากและมะนาว และโปรดให้
ทั้งทาน มีการเล่นอย่างเช่นทุกวัน พอค่ำทรงจุดดอกไม้ แล้ว
เสด็จประทับพระเมรุด้านตะวันออก แล้วสดับปกรณ์กอง
เพลิงทั้ง ๒ แล้วเสด็จพระที่นั่งทรงธรรมเสวย ครั้นแล้วเสด็จ
ออกที่พระเมรุ เสด็จขึ้นไปบนฐานบัวที่ทรงแจกทรงโปรย

สลากเจ้านายซึ่งอยู่ที่นั่นบ้าง และทรงโปรยพระราชทาน
 ภูษามาลาแล้ว พระราชทานเงินภูษามาลาที่ฉลองพระเดช
 พระคุณ แล้วเสด็จประทับพระที่นั่งทรงธรรม ทรงแจก
 สลากเจ้านายข้าราชการ เวลา ๔ ทุ้มเสด็จกลับพระบรม
 มหาราชวัง

อนึ่งตั้งแต่วันชักพระศพมาจนวันนี้ สมเด็จพระนางเจ้า
 พระนางเธอท่านก็ทรงบริจาคทานถวายสังเค็ด มีเทศน์สวด
 ปกรณ์ถวายเป็นเอนกอนันต์เป็นส่วนเจ้าภาพ และได้พระ
 ราชทานของตอบแทนผู้ที่ถวายของและพระราชทานมะนาว
 แก่ผู้ถวายผ้าเหมือนกัน และไทยทานที่ถวายพระสงฆ์
 เป็นของดี ๆ โดยทั่วไปทั้งนั้น

วันที่ ๕๕๐๔ วัน ๕ ๓ ๔ ค่ำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒

เวลาบ่ายรุ่งเสด็จพระราชดำเนินออกพระเมรุ เสด็จ
 ประทับบนฐานบัวท่ม ทอดพระเนตรเจ้าพนักงานภูษามาลา
 แปรพระรูป แล้วมีสามหาบของหลวง ๖ สำหรับ ของ
 สมเด็จพระนางเจ้าและพระนางเธอ ๖ สำหรับ กรันแปร
 พระรูปแล้วเวียนสามหาบรอบพระเมรุสามรอบ ผู้หาบ
 นั้นคือ พระยาราชประสิทธิ์ พระยาประสิทธิ์ศุภการ พระยา
 พิพิธโกศสุวรรณย์ พระยาพิพิธไศศุขย์ เจ้าหมื่นไวย

เจ้าหมื่นเสมอใจ เจ้าหมื่นศรีสรักษ์ เจ้าหมื่นสรรเพช
 นายกวดหุ้มแพร นายพิจารณ์ นายบำรุง หม่อมไกล
 หม่อมกลม หม่อมปี่ หม่อมมนโรธ นายสงบ หลวง
 อังคนิษฐ์ หลวงบรมนารินทร์ ขุนเทวีภักดีการ ด้วยที่ถือ
 ไตรบัง หาบสำหรับคาวหวานบ้าง ครั้นเวียนครบสามรอบ
 แล้ว จึงทรงทอดไตรแพรสามหาบ สดับปกรณ์พระรูป
 ทั้งสอง พระสงฆ์ราชาคณะผู้ใหญ่มีกรมพระปวเรศเป็น
 ประธาน พระองค์เจ้าพระมณูญย์และราชาคณะผู้ใหญ่ รวม
 ๑๒ รูป สดับปกรณ์แล้ว ลงมารับพระราชทานฉัน แล้ว
 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้า พระนาง
 เสรอ ทรงเก็บพระอัญญาทั้งสอง เจ้าพนักงานเชิญพระอัญญา
 ลงพระลองโมรา แล้วลงพระโกศมณฑปทองคำลงยา
 ประดับนาวรัตน์อันวิจิตร เชิญพระโกศมณฑปพระอัญญา
 ตั้งบนพานทองคำ ๒ ชั้น ตั้งในบุษบกทองคำเชิญขึ้นตั้งบน
 พระเบญจา ๓ ชั้น ตามเดิมเสร็จแล้ว

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระที่นั่งทรงธรรม
 พระสงฆ์รับพระราชทานฉันเพล แล้วพระราชทานเครื่อง
 ศีลามีขันน้ำพานรองกระโถนและโต๊ะเป็นต้น แก่พระสงฆ์
 ซึ่งถวายของช่วยในการพระเมรุ มีกรมพระปวเรศและพระ
 องค์เจ้าพระมณูญย์และหม่อมเจ้าพระเป็นต้น

เจ้าพนักงานเชิญพระอังคารขึ้นยานุมาศมีกระบวนแห่
เทวดา เครื่องสูงกลองชนะไปลงท่าพระ เชิญพระอังคาร
ลงเรือไชย ๒ ลำ มีเรือแห่ไปลอยที่หน้าวัดปทุมคงคาตาม
อย่างโบราณประเพณี แล้วกระบวนแห่ซึ่งเชิญพระอังคาร
ไปส่งลงเรือแล้ว กลับเข้ามารับพระบรมอัฐิจากพระบรม
มหาราชวัง เชิญออกพระที่นั่งทรงธรรมสดับปกรณ์อย่าง
เช่นแต่ก่อน พระบรมอัฐิที่เชิญออกมาวันนี้ พระบาท
สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ๑ สมเด็จพระเทพศิรินทรา
มาตย์ ๑ เชิญสถิตย์บนบุษบกทองคำเปลวกลางพระที่นั่ง
ทรงธรรม สมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวล
ลลักษณ์ พระเจ้าน้องนางเธอ เจ้าฟ้าอริยาฉัตร พระองค์เจ้า
อนุภรณ์อนันตนครไชย พระองค์เจ้าอิศวรวิมลราชกุมาร
พระองค์เจ้าณภางค์นิพัทธพงศ์ เชิญสถิตย์ในบุษบกห้ายอด
แล้วพระราชทานรางวัลเจ้านายข้าราชการที่ถวายของในการ
พระเมรุ แล้วเสด็จขึ้นข้างใน

เวลาบ่าย ๕ โมงเสด็จออกพลับพลามวย ทรงโปรย
สลากมะนาวโปรยให้ทั้งทาดันกลับพฤกษ์ มีรำทวนคู่หนึ่ง
แล้ว กับตัน ลิขลิวเอาทหารเรือเวสาลี แต่งตัวสวมเครื่อง
เกราะถือปืนปลายหอกมาทำท่าแทงกันและกันต่าง ๆ โดย
แข็งแรงและว่องไว การมหรสพตามอย่างเช่นวันก่อน

เวลา ๒ ท่มเสด็จขึ้นพระที่นั่งทรงธรรม มีเทศนา ๔ ถิ่นต์
 พระญาณรักจิตถวายเทศนาสังคหปริจเฉท ๖ พระพิธีกรรม
 วัดอรุณสวตสังคหปริจเฉท ๖ จบแล้ว พระปริยัติวงศาจารย์
 ถวายเทศนาสังคหปริจเฉท ๗ พระพิธีกรรมวัดมหาธาตุสวต
 สังคหปริจเฉท ๗ จบ และพระอมราภิกษิตถวายเทศนา
 สังคหปริจเฉท ๘ พระพิธีกรรมวัดระฆังสวตสังคหปริจเฉท ๘
 จบแล้ว พระพิศาลสมณกิจถวายเทศนาสังคหปริจเฉท ๕
 พระพิธีกรรมวัดอรุณสวตสังคหปริจเฉท ๕ จบแล้ว เสด็จ
 พระราชดำเนินพระเมรุ แล้วเสด็จกลับพระราชทานสลาก
 เจ้านายข้าราชการเล็กน้อย เวลา ๒ ยามเสด็จกลับพระบรม
 มหาราชวัง

วันที่ ๔๕๐๕ วัน ๖ ๗ ๔ ค่ำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒

เวลาเช้า ๕ โมงเศษ เสด็จพระราชดำเนินประทับพระ
 เมรุด้านตะวันตก สดับปกรณ์แล้ว เสด็จประทับด้านตะวันออก
 พระญวน พระจีน เจ้าภาษิตั้งเครื่องแล้ว สดับปกรณ์
 ไตรสังเค็ดพระญวน พระจีน แล้วประทับพระที่นั่งทรงธรรม
 พระราชทานครอบและสิ่งของเจ้านายข้าราชการ แล้ว
 สดับปกรณ์พระบรมอัฐิพระอัฐิ แล้วเสด็จประทับในพระ
 เมรุด้านใต้ มีแจจ สมเด็จพระวันรัตน์ถวายเทศนาอนิสงส์

แจ่งกัณฑ์หนึ่ง พระธรรมวโรดมถวายเทศนาพระวินัยกัณฑ์
 หนึ่ง แล้วพระสุธรรมธีรคุณ พระคุณาจารย์วัตร พระธรรม
 ธานาจารย์ พระธรรมสมาจารย์ ๔ รูปขึ้นเตียงสวดพระวินัย
 จบแล้ว พระพรหมมุนีถวายเทศนาพระสูตรกัณฑ์หนึ่ง
 พระวินัยรักจิต พระครูปลัดสัมพิพัฒน์สุตาจารย์ พระครู
 ปลัดสัมพิพัฒนศีลาจารย์ พระครูปลัดจุฬานุนายก ๔ รูป
 สวดพระสูตรจบแล้ว พระธรรมไตรโลกถวายเทศนาพระ
 ปรมัตถกัณฑ์หนึ่ง แล้วพระมงคลเทพมุนี พระธรรมถาวร
 พระญาณวิริย พระบัญญัติคมภีรเถร ๔ รูปสวดพระปรมัตถ์
 พระสงฆ์ถนออันดับ ๕๐๐ นั่งเฝ้า ครั้นเทศน์และสวด
 จบแล้ว เสด็จพระที่นั่งทรงธรรม

บ่าย ๕ โมงเสด็จออกพลับพลามวย ทรงโปรยสลาก
 มะนาวแล้ว โปรดให้เทวดาทิ้งทาน มีราทวน ๒ คู่ เวลาค่ำ
 จุดดอกไม้ มีการมหรสพตามธรรมเนียมอย่างทุกวัน เวลา
 ๒ ท่มเศษเสด็จกลับเข้าพระเมรุสดับปกรณ์ แล้วเสด็จ
 พระที่นั่งทรงธรรม เวลา ๕ ท่มเศษเสด็จกลับพระบรมมหา
 ราชวัง

วันที่ ๔๕๐๖ วัน ๗๗ ๔ ค่ำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒

เวลาเช้า ๔ โมงเศษ เสด็จออกพระพุทธรณีเวศน์ ทำบุญ
 วันประสูติ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้า พระสงฆ์รับ

พระราชทานฉันทแล้วสดับปกรณ์ ครั้นสดับปกรณ์แล้ว เสด็จ
ทางพระที่นั่งอนันตสมาคม ทรงพระราชยานเสด็จพระราช
ดำเนินพระเมรุ เลี้ยงพระและสดับปกรณ์เหมือนอย่างทุกวัน
วันนี้สมเด็จพระนางเจ้า พระนางเธอ ทรงมีแจ้ง ๕๐๐
เหมือนวันวาน

บ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกพลับพลา ทรงโปรยสลาก
มะนาวแล้วโปรดให้ทั้งทาน เวลาค่ำทรงจุดดอกไม้ การ
มหรสพเหมือนทุกวัน เวลา ๒ ทุ่มเสด็จขึ้นพระที่นั่งทรง
ธรรม พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าพระมณีนุชยานุมา
นพ ถวายเทศนาชาณโสณสูตรกัณฑ์หนึ่ง หม่อมเจ้าพระประภากร
ถวายเทศนาอนิจจลักษณะกัณฑ์หนึ่ง หม่อมเจ้าพระพุทธรูปาท
ปัลลันธถวายเทศนาทุกขลักษณะกัณฑ์หนึ่ง พระสาธุศีล
สังวรถวายเทศนาอนัตตลักษณะกัณฑ์หนึ่ง แล้วออกฟิซเซอร์
และกัปตันเรือรบฝรั่งเศสมาเฝ้าในพระที่นั่งทรงธรรม กรม
ทำน้า ทรงพระราชปฐิตันถารตามควร เวลา ๕ ทุ่มเศษ
เสด็จกลับพระบรมมหาราชวัง

อนึ่งผู้ซึ่งรำทวนในงานคราวนี้ คือ

นายสนิทหุ้มแพร

นายเสน่หหุ้มแพร

นายเล่ห์อาวหุ้มแพร

นายสรรพวิไชยหุ้มแพร

นายชิตหุ้มแพร

นายฉันทหุ้มแพร

นายรองชิต

นายรองสรรพวิไชย

นายรองพิจิตร

นายพินมหาดเล็กบุตรพระยาศรีสุรราช

นายพรมมหาดเล็กบุตรพระยารัตนโกษา

นายเชยมหาดเล็กบุตรเจ้าพระยาพลเทพ

นายบุญมากมหาดเล็กบุตรพระนรินทรราชเสนี

หม่อมกลม ในพระองค์เจ้าชิตเชื้อวงศ์

วันที่ ๔๕๐๗ วัน ๑๕ ค่ำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒

วันนี้เวลาเช้า ๔ โมงเศษ เสด็จพระราชดำเนินออก
พระเมรุ เสด็จประทับพระที่นั่งทรงธรรม สดับปกรณ์พระ
บรมอัฐิแล้วเสด็จพระ แล้วเชิญพระบรมอัฐิพระอัฐิ
ขึ้นพระราชนทรยานและเสด็จ มีเครื่องสูงกลองชนะคู่
แห่กลับพระบรมมหาราชวัง เสด็จไปประทับพระเมรุสดับ
ปกรณ์พระอัฐิ โปรดให้นิมนต์พระสงฆ์ราชาคณะถา
เปรียญที่ได้รับพระราชทานสังเค็ดเอกโทของหลวง ของ

เจ้าภาพทั้งสิ้นให้ถือพัตสังเค็ด รวมพระสงฆ์ ๔๐๐ รูปเศษ
 สดับปกรณ์ผ้าสลาก แล้วเสด็จแจกของพระที่นั่งทรงธรรม

บ่าย ๒ โมงเศษ เสด็จพระโกศพระอัญญาสมเด็จพระนาง
 เจ้าและสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เสด็จขึ้นบุษบกเชิญตั้งบนราช
 ยานมาศสามคัน เหมือนเมื่อแห่พระธาตุมีเครื่องสูงกลอง
 ชะนะคู่แห่ไม่ผิดอะไรเลย แห่จากพระเมรุมาเข้าประตูวิเศษ
 ไชยศรี อ้อมกำแพงพระมหาปราสาทเข้าประตูพรหมซ้าย
 แห่ผ่านพระที่นั่งไปเลี้ยวหัวถนนถึงพระตำหนัก เสด็จขึ้น
 สถิตย์บนเรือนแก้วบนพระตำหนัก แล้วพระสงฆ์เข้าไป
 สดับปกรณ์ด้วย

วันที่ ๔๕๐๘ วัน ๒๗ ๔ ค่ำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒

เวลาบ่าย ๔ โมงเศษ เสด็จออกพระที่นั่งบรมราชสถิตย
 มโหฬาร กรมวังกรมทำนามิสเตอร์บัลเครฟเผ้ากราบถวาย
 บังคมลาไปเมืองญีปุ่น รับสั่งให้พระนายเสมอใจไปด้วย
 แล้วกลับไป

แล้วเสด็จพระมหาปราสาททอดพระเนตรการที่จัดจะทำ
 บุญ ๗ วัน เสด็จขึ้นย่ำคำเศษ พระราชทานกรอบไปบูชา
 พระแก้วมรกต พระชินศรีและที่อื่น ๆ

วันที่ ๔๕๐๘ วัน ๓๗๔ ค่ำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒

เวลาย่ำเที่ยงเศษ เสด็จออกพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท
ทอดพระเนตรสมเด็จพระพุทธเจ้า กรมหมื่นมโหรีวงศ์น้อย
กรมหมื่นนฤนาถ จัตยชนพระเบญจาที่จะตั้งพระอัญริสมเด็จ
พระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์ และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ
เจ้าฟ้ากนิษฐาธิราช เจ้าฟ้ากรมพระเทพสุดาธิบาย
ระย้าแก้ว มีสมเด็จพระพุทธเจ้า กรมหมื่นมโหรีวงศ์น้อย
กรมหมื่นนฤนาถ กรมหมื่นนฤนาถ พระองค์ทองเฝ้า เวลา
บ่าย ๔ โมงเศษ เสด็จขึ้นประทับในออฟฟิศ พระองค์เจ้า
เทวัญเฝ้า แล้วเวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกพระที่นั่ง
ดุสิตมหาปราสาททอดพระเนตรจัดการ แล้วแห่พระอัญริ
สมเด็จพระนางเจ้า และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอเชิญขึ้นบน
บุษบกทองคำ เวลาค่ำพระสงฆ์ ๘๐ รูป มีกรมพระปวเรศ
หม่อมเจ้าพระ และพระราชอาคัน พระครูเจ้าวัด ถานา
เปรียญนอกกรุงในกรุงสวตมณต์ ครั้นสวดจบแล้ว พระ
บาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวประทับมุขตะวันตก ทอดผ้าไตร
พระสงฆ์ ๘๐ รูปสดับปกรณ์ ครั้นเสร็จแล้วถวายอดิเรก
ถวายพระพรลา แล้วพระพิมลธรรมถวายเทศนาภรณ์หนึ่ง
ครั้นเทศนาจบแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรง
ทอดผ้าไตร ๑ ผ้าขาว ๔ พระพิมลธรรม ๑ ถานา ๔

ลำดับปรณแล้วถวายอติเรกถวายพระพรลา หม่อมเจ้าพระ
อรุณถวายเทศนาภักดิ์ที่ ๒ ครั้นเทศนาจบแล้ว ลำดับปรณ
ผ้าไตรสังเค็ด ๑ ผ้าขาว ๔ พับ แล้วถวายอติเรกถวาย
พระพรลากลับ แล้วพระราชาคณะถาษาเปรียญลำดับปรณ
เรือนร้อย ผ้าขาวพับ

วันนั้นพระราชหัตถ์ถึงเจ้าพยานวงษ์เรื่องเตลิเครฟ

วันที่ ๔๕๑๐ วัน ๔ ๕ ๔ คำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒

เวลาเช้า ๔ โมงเศษ เสด็จออกพระที่นั่งดุสิตมหา
ปราสาทปรณนิบัติพระสงฆ์รับพระราชทานฉัน แล้วถวายของ
ไทยธรรม พระสงฆ์ถวายยถาสัพพี อติเรกพระพรลา แล้ว
พระสงฆ์ราชาคณะถาษาเปรียญอันดับสามเณรเปรียญสามเณร
ลำดับปรณผ้าไตร แล้วเสด็จทรงโปรยบนมุข เสด็จพระ
ที่นั่งดุสิตมหาปราสาทแล้ว พระพรหมมุนีถวายเทศนาภักดิ์ที่ ๑
เทศนาจบแล้ว พระพรหมมุนีถาษา ๔ ลำดับปรณผ้าไตร
และผ้าขาวทรงถวายของเครื่องภักดิ์แล้ว พระธรรมวโรดม
ถวายเทศนา แล้วลำดับปรณผ้าไตรผ้าขาวแล้ว ถวายของ
เครื่องภักดิ์ แล้วลำดับปรณเรือนร้อย วันนั้นพระราชทาน
รางวัลคนซึ่งคิดฉันท์ เวลาบ่าย ๓ โมงเศษเสด็จขึ้น เจ้า
พยานวงษ์เฝ้า เวลาเย็นมีสเตอรมาเควศเปเรารากสุล

โปรตุเกศเฝ้า เวลาบ่ายแล้วเสด็จออกพระที่นั่งดุสิตมหา
ปราสาท สดับปกรณ์เรือนร้อย แล้วพระโพธิวงศถวาย
เทศนาถันท์ ๑ พระศรีสุนทรเฝ้า เทศนาจบสดับปกรณ์
ถวายอดิเรกถวายพระพรลา แล้วพระอมรโมฬีถวายเทศนา
แล้วสดับปกรณ์ถวายอดิเรกถวายพระพรลา แล้วสดับปกรณ์
สลาก และผ้าไตร และผ้าขาว ๓๐ รูป แล้วพระราชทาน
รางวัลเครื่องอุปโภคต่างๆ แก่อาจารย์ซึ่งบอกหนังสือมคธ
หนังสือไทยและเลข แก่ภิกษุสามเณรคฤหัสถ์ทั่วทั้งพระนคร
เวลา ๔ ทุ่มเศษ เสด็จทรงจุดดอกไม้ที่พระที่นั่งอาภรณ์
พิโมกขปราสาทแล้วเสด็จขึ้น

วันที่ ๕๕๑๑ วัน ๕ ๗ ๔ ค่ำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒

เวลาเช้า ๔ โมง เสด็จออกพระพุทธรูปนิเวศน์ พระสงฆ์
รับพระราชทานฉันแล้วสดับปกรณ์พระบรมอัฐิ พระบาท
สมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ด้วยเป็นวันทำบุญประสูติใน
พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าฯ แล้วเวลาบ่ายเสด็จลงพระ
ตำหนัก แล้วสวตมณฑพระสงฆ์ ๑๐ รูป ไม่ได้เสด็จออก
ทรงธรรมพระพุทธรูปนิเวศน์ รับสั่งให้พระองค์เจ้าจิตรเจริญไป
จุดเทียน

วันที่ ๔๕๑๒ วัน ๖ ๗ ๔ ค่ำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒

เวลาเช้า ๕ โมง พระสงฆ์ที่สวดมนต์ในพระตำหนัก
สมเด็จพระนางเจ้าเข้ามารับพระราชทานฉัน แล้วมีเทศนา
๒ กัณฑ์ คือพระเทพกระวีกัณฑ์ ๑ พระเทพโมฬีกัณฑ์ ๑
ทรงโปรยแล้วเสด็จออกพระที่นั่ง ทรงร่างสำเนาทรงสปีช
ตอบแล้ว เวลาบ่าย ๔ โมงเศษเสด็จออกพระที่นั่งอนันต
สมาคม มองซิเออวิกอมเตเดอ ฟอโกละตะคอมมันตัน
ฝรั่งเศสกับออฟฟิซเซอร์เรือบฝรั่งเศสรวม ๘ นาย เข้ามา
เฝ้ากราบถวายบังคมลากลับไปเมืองไซ่ง่อน แล้วพระราชทาน
ตราช้างเผือกชั้นที่ ๓ ข้อนิภาภรณ์ แก่คอมมันตัน กับตัน
เรือบ ช้างเผือกชั้นที่ ๔ ข้อนุสนาภรณ์ เสด็จขึ้นเวลาย่ำค่ำ
เสด็จออกพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ตั้งน้ำวงด้ายพระสงฆ์
ราชาคณะ ๒๐ รูปสวดมนต์พิธีตรุษ แล้วพระนรินทรอ่าน
บอกเมืองนครศรีธรรมราช ส่งต้นไม้เงินทองและอื่น ๆ
กับหนังสือ ๔ ฉบับ แล้วนำพระจุฑาราชเดชะและกรมการ
เมืองตะวันตกกราบถวายบังคมลากลับไปบ้านเมือง และ
อ่านบอกเมืองสงขลาเรื่องเดินนาและบอกส่งเงินเสนารวม
๓ ฉบับ และบอกเมืองกาญจนดิษฐ์บอกส่งเงินภาษีผล
ประโยชน์

วันที่ ๔๕๓๓ วัน ๗ ๑๒ ๔ คำ ปี่มะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒

เช้า ๒ โมงเศษ เสด็จพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ทรง
ศีลแล้ว พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์
ทรงจุดเทียนไชย แล้วเสด็จพระเสร็จแล้ว ขุนนางเฝ้า
พระยาศรีอ่านบอกพระยาจำแสน ขำหลวง สักเลขเมืองตาก
บอกส่งจำนวนเลขที่ได้สักไปแล้วฉบับ ๑ อีกฉบับ ๑
นำหนังสือพระยาแพรมีมาด้วยเรื่องราชการทางพะม่า พระ-
ยานุภาพไทรภพถวายของหล่อต่าง ๆ เป็นของโบราณมา
แต่เมืองเขมร พระยานครนายกทูลลากลับไปรักษาเมือง
เวลาบ่าย คอมนันตันเรือรบฝรั่งเศสมาเฝ้า โปรดเกล้า ฯ
พระราชทานตราภุสนาภรณ์ แก้มองชีเออเกเลขามบัส
เลฟเตนแนนต์ สตาฟออฟฟิซเซอร์

เวลาทุ่มเศษ เสด็จพระมหาปราสาท สวดมนต์จบ
แล้วขุนนางเฝ้า พระนรินทรอ่านบอกพระยาพิไชยชาญฤทธิ์
บอกจำนวนเลขเมืองสงขลา เมืองจนะที่ได้รับหนังสือ
พิมพ์ไปแล้ว บอกพระวิจิตรภักดีศรีสุรสงคราม ปลัดผู้
ว่าราชการเมืองตะกั่วป่า บอกมา ๓ ฉบับ ๆ ๑ บอก
ส่งเงินปีจันในเมืองตะกั่วป่า เมืองตะกั่วทุ่ง เมืองคีรีรัฐนิคม
จำนวนปีเถาะ เอกศก ฉบับ ๑ ว่าได้ทราบตราพระคชสีห์
โปรดเกล้า ฯ ให้ว่าราชการเมือง มีความยินดีเป็นล้นเกล้า ฯ

ฉบับ ๑ ส่งบรรณาการ พระจรรุณราชโกศการเมืองหลวง
บอกฉบับ ๑ ว่าได้ผูกพัทธสีมา ขอลววยพระราชกุศล
เสด็จขึ้นยามเศษ

วันที่ ๔๕๑๔ วัน ๑๓^{๑๓} ค่ำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒

เข้าเลี้ยงพระที่พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ไม่ได้เสด็จ
ออก บ่ายกรมหมื่นพิชิตเผ้า เรื่องจะทำปราสาทสุนันทาลัย
โปรดให้หม่อมเจ้าตั้งเขียนตัวอย่าง แล้วเสด็จขึ้นเสวย ค่ำ
นายเสนอลววยกระเณอเงินที่รับสั่งให้ทำ พวกลาวเมือง
เพ็ชรบุรีลววยของ ๕ คน ลาวเหล่านี้เป็นเด็กชา

ย่ำค่ำเศษ เสด็จพระมหาปราสาทสวตมนต์ เสด็จขึ้น
เวลา ๒ ทุ่มเศษ ก่อนสวตมนต์จบ

วัน^๕เสด็จที่วัด กรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ประวร
เสด็จมาไม่ได้ ส่งอาการเข้ามาทูลเกล้า ฯ ถวาย

วันที่ ๔๕๑๕ วัน ๒๓^{๑๔} ค่ำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒

เข้า ๓ โมง ๔๕ นาที เสด็จพระมหาปราสาท เกษา
กัณฑ์หม่อมเจ้า ๔ องค์ แล้วเลี้ยงพระ ปิ่นโปรดเกล้า ฯ ให้
พระโพธิวงศ์ประกาศเทวดา เสด็จขึ้นเช้า ๕ โมงเศษ

บ้ายพระยารัตนโกษา ถวายบาญแผนกหอย ทรงเห็น
ให้หลวงสวามิภักดิ์ภูวนารถทำ

จนย่ำค่ำเสด็จประทับสนามหญ้าทอดพระเนตรเห็น
พระ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์เป็นประธาน แล้วเสด็จ
ขึ้นบนพระมหาปราสาท สวดมนต์จบแล้ว พระโพธิวงศ์
ประกาศเทวดา แล้วสวดธรรมจักร มหาสมัยสูตรจบแล้ว
วัดมหาธาตุสวดภาณยักษ์จบ ๑ วัดระฆังสวดภาณพระ
จบ ๒ วัดบวรนิเวศสวดภาณยักษ์จบ ๓ วัดสุทัศน์สวด
ภาณพระจบ ๔ เสด็จขึ้น ๕ หุ้มเศียร

อนึ่งเมื่อเวลาบ้ายสมโภชหม่อมเจ้าที่เกษากันต์

วันนี้ได้ข่าวว่า ฮิส รอยัล ไฮเนส ดยุกออฟเอนัว
ซึ่งเป็นพระอนุชาของพระมหากษัตริย์เจ้ากรุงอิตาลี จะเข้ามา
กรุงเทพฯ โปรดให้ทูตกระหม่อมพระองค์น้อย จัดวง
สราญรมย์

วันที่ ๔๕๑๖ วัน ๓ ๑๕ ค่ำ ปีมะโรงโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒

เวลาเช้า ๔ โมงเศษ เสด็จพระมหาปราสาท ทรง
ประเคนแล้ว พรหมณ์ถวายน้ำสังข์ โหรถวายปฏิทินปี
มะเส็ง เลี้ยงพระแล้วพระพิมลธรรมดับเทียนไขย แล้ว
พระราชทานน้ำสังข์ และทรงเจิมพระบรมวงศานุวงศ์
เสด็จขึ้นย่ำเทียง ที่พระมหาปราสาทเวียนเทียน แล้ว

พระสงฆ์ราชาคณะฝ่ายสมณะเข้าไปประณั้พระพุทธรมณต์ใน
พระบรมมหาราชวัง

เวลานาย ๕ โมง เสด็จออกในออฟฟิศ ทรงเรื่องรับ
ดุกออฟเยนัว โปรดให้พระนายไวยจัดทหารรับและอยู่
ประจำ รับสั่งให้พระองค์เจ้าดิศวรกุมาร พระยานรรัตน
ลงไปรับที่ปากน้ำ รับสั่งให้พระองค์สายจัดเรือเวสตรลิงไป
พระองค์สายก็ไปด้วย เวลาค่ำทรงรับโทรเลข ได้ความว่า
เรือรบอิตาลีมาถึงสันดอนแล้ว จะโปรดเกล้า ฯ ให้เรือ
เวสตรลิงไปรับพรุ่งนี้เช้า

วันที่ ๔๕๑๗ วัน ๔๕๑๕ ค่ำ ปีมะเส็งยังเป็นโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒
เสด็จออกพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย สดับปกรณ์
กาลานกาลเชิญพระอัญญาสมเด็จพระนางเจ้า ส.ก.ร. ตั้งที่
อัทฒจันท์พระที่นั่งเศวตฉัตรข้างขวา ทรงพระอัญญาสมเด็จ
พระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้า ก.พ. ข้างซ้ายประกอบอัทฒจันท์ให้
กว้าง วันนั้นเจ้านายข้าราชการถวายกำด่ปีใหม่ อนึ่งพระ
ราชทานดิโปลมา แก่เจ้านาย ขุนนาง ที่ได้รับพระราชทาน
ตราที่พระเมรุแล้ว เสด็จขึ้นย้าเทียงเศษ

เมื่อเวลาเช้าเรือเวสตรลิงไปปากน้ำ รับดุกออฟเยนัว
ขึ้นมากรุงเทพ ฯ ผู้ที่ไปรับ พระองค์เจ้าดิศวรกุมาร พระ
องค์เจ้าสายสนิทวงศ์ พระยานรรัตน พระยาพิพัฒน์ พระ

ไพรัช จมนวิจิต ออกไปรับจากเรือรบที่จอดอยู่ที่น้ำเขียว
มาถึงกรุงเทพ ฯ เวลา ๒ ยาม ขึ้นพักอยู่ที่บ้านราชทูต มี
ขุนนางกรมท่า เจ้าพระยาภาณุวงศ์เป็นต้นคอยรับอยู่ มี
ทหาร ๑๐๐ จุดโคมไฟและแต่งใบไม้ตามสมควร

ที่ในพระที่นั่งเวลาค่ำวันนี้ จุดโคมไฟเป็นการสนุก
สำหรับปีใหม่ แต่หาได้มีปาตีเหมือนอย่างทุกปีไม่ ด้วยยัง
อยู่ในเขตต์มอญ

พระยาราชโยธาขอเบิกเงินค่าตลาดสำเพ็งขึ้นอีก ๒ ชั่ง
ทรงเห็นให้ทำไปทีหนึ่ง

มีพระราชหัตถ์เลขาถึงเจ้าพระยาภาณุวงศ์ อะโปรแกรมน
ที่จะรับดุกออฟเอนัวตามรายวัน

วันที่ ๔๕๑ วัน ๕๒๕ ค่ำปีมะเส็งยังเป็นโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒

เวลาเช้า ๓ โมงเศษ โปรดเกล้าฯ ให้พระองค์เจ้าดิศวร
กุมารเอารถลงไปรับ ดูกอออฟเอนัว ที่บ้านราชทูต มีทหารม้า
ราชวัลลภตาม ๘ คน มาถึงในวัง สลุต ๒๑ นัด มีทหาร
คอยรับ เจ้านายข้าราชการแต่งเต็มยศ มีตำรวจมหาดเล็ก
ทหารมหาดเล็ก แต่กรมท่ากับกรมวังตามดูกอออฟเอนัว
เข้ามา เสด็จพระราชดำเนินลงไปรับที่อัฒจันทร์ ขึ้น
มาบนพระที่นั่งบรมราชสถิตยมโหฬารห้องเหลื่อ ออฟ
ฟิชเซอร์มาด้วย ๔ คน คือคอนเต คามิลโลคันดียนีโดลิโวละ

กัปตันเอดเดออง ๑ นิโคลเลเลคันดโนเปมาสเตอร์เรือรบ ๑
 หมอชีวาชีโนวิเคลตตะ ๑ อัลเบิตโต เปาโล อีโสละ เลฟ
 เตนแนนต์ในเรือรบ ๑ ทรงพระราชปฐิสน์ถารตามสมควร
 แล้วพระราชทานตรามหาสุรภรณ์แก่ดุกออฟเบนัว ทรง
 สวมให้แล้วทรงพาเข้าไปเฝ้าสมเด็จพระนางเจ้าในหอน้ำเงิน
 ครู่หนึ่งกลับมา เสด็จพระราชดำเนินลงไปส่งถึงอัทฒจันท์
 พระที่นั่ง อนึ่ง เจ้าพนักงานลาดผ้าแดงตั้งแต่หน้าโรงทอง
 ซึ่งเป็นที่หยุดรถมาถึงอัทฒจันท์พระที่นั่ง เมื่อจากกลับไป
 ฝักรถที่หน้าโรงทองไปอยู่วังสราญรมย์ มีทหารคอยรับ
 ทูลกระหม่อมพระองค์น้อยรับอยู่ที่นั่น

เวลาบ่าย ๔ โมง เสด็จพระราชดำเนินด้วยรถพระที่นั่ง
 ประทับวังสราญรมย์ ตรัสกับดุกออฟเบนัว แล้วพระราชทาน
 ตรามัณฑนาภรณ์แก่คอนเตคามิลโล แอดเดออง พระ
 ราชทานตราภัทรภรณ์แก่นิโคลเลเลคันดโนเปมาสเตอร์ และ
 หมอชีวาชีโนวิเคลตตะ พระราชทานตราวิจิตรภรณ์แก่
 อัลเบิตโต เปาโล อีโสละเลฟเตนแนนต์ ประทับอยู่
 ประมาณครู่ ๑ เสด็จกลับ อนึ่งเมื่อเวลาเช้าทรงฉลอง
 พระองค์ที่หามหาดเล็กเต็มยศ ทรงสายตะพายและดวง
 ตราอิตาลี เมื่อเวลาเสด็จวังสราญรมย์ทรงฉลองพระองค์
 ครึ่งยศดำ ทรงตราอิตาลี เจ้านายข้าราชการแต่งเหมือนเมื่อ
 เวลาเช้า

เวลาเสด็จกลับแล้ว พระยาภาส พระองค์เทวัญ
พระองค์สายเฝ้า ทรงเรื่องที่จะเสด็จไปทอดพระเนตรเรือรบ
อิตาลี

เวลาค่ำเสด็จพระที่นั่งไพศาลทักษิณ นมัสการพระ
ชนมพรรษา แล้วเสด็จออกพระที่นั่งอมรินทร์ เสด็จวัด
พระแก้ว เสด็จกลับก่อนสวดมนต์จบเวลา ๔ ทุ่ม

พระนายไวยถวายหนังสือเรื่องทหารสมัครที่มาระดมใน
การพระเมรุขึ้น ครั้นสิ้นการแล้วกลับไป ที่ได้อนุญาตบ้าง
ยังไม่ได้อนุญาตบ้าง ขอรับพระราชทานให้พระนายศรี นาย
ประจันต์ออกไปต้อนรับคนที่เมืองราชบุรี

กับถวายข้อบังคับสำหรับจางวางนายหมวดที่จะคุมพล
ทหารอยู่ในหัวเมืองต่าง ๆ

วันที่ ๕๕๑๙ วัน ๖ ๓๕ ค่ำ ปีมะเส็งยังเป็นโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒

เวลาเช้า ๕ โมงเศษเสด็จวัดพระแก้ว ดูกออฟเยนัวมาดู
แห่เสด็จที่หน้ามิวเซียมข้างด้านตะวันตก แล้วโปรดเกล้า ฯ
ให้ ดูกออฟเยนัวตามเสด็จพระราชดำเนินเข้าไปในพระอุ
โบสถ์ นั่งกับเจ้านาย ครั้นถือน้ำแล้ว เสด็จลงทางหลัง
พระอุโบสถเสด็จกลับ ทรงนมัสการพระบรมอัฐิที่พระที่นั่ง
สนามจันทร์ แล้วเสด็จขึ้น

บ้ายพระองค์เทวัญ พระองค์สายเฝ้า ทรงถึงเรื่องที่
จะเสด็จไปทอดพระเนตรเรือรบ

วันนี้สวตมณฑ์พิทักษ์เสนาที่พระที่... ไม่ได้
เสด็จพระราชดำเนิน พระองค์เจ้าจิตรเจริญไปจุดเทียน

เจ้าพระยาสุรวงศ์ไวยวัฒน์ ขอรับพระราชทาน
พระเสนหามนตรีเป็นพระศรีธรรมบริรักษ์ปลัด ขอลื่อนยศ
พระเกษตรไทร ตนกูอับดุลลา ตนกูสมาแอ และตนกูมูดา
ตนกูเยะ บุตรพระยาگلันตัน (ต้นฉะบับตก) ขอรับ
พระราชทานนิโวะ บุตรพระยายะริงเป็นผู้ช่วยราชการเมือง
ยะริง นายชวามหาดเล็ก บุตรพระนรินทร์ เป็นปลัดเมือง
หลังสวน

วันที่ ๔๕๒๐ วัน ๗ ๕ ค่ำปีมะเส็งยังเป็นโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒

บ้ายพระนายไวย หม่อมเจ้าปฤษฎางค์เฝ้า ทรงเรื่อง
วังสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ

เวลาบ่าย ๕ โมง เสด็จออกพระที่นั่งสุทไธสวรรย์ สมเด็จพระ
พระเจ้าน้องยาเธอพระองค์น้อย พาดูกอฟเียนว้ขึ้นเสด็จ
ขึ้นพระกลดมาที่พระที่นั่งสุทไธสวรรย์ นั่งกับเจ้านายบนพระ
ที่นั่ง โปรดให้เรียกกระบวนแห่ แล้วเรียกช่างมีพัดพาน แล้ว

มัลลอแพน ช่างที่ผัดนั้น ๒ ช่าง คือ พลายแก้ว และ
พระยาปราบ ผัดข้างแล้วเรียกม้าห้อ เวลาจวนย่ำค่ำเสด็จขึ้น

วันนี้โปรดเกล้า ฯ ให้มีดินเนอร์เป็นไปรวต เลี้ยง
ดุ๊กออฟเณว์ เวลาทุ่มหนึ่งดุ๊กออฟเณว์เข้ามาในพระบรม
มหาราชวัง มารอหยุดที่หน้าโรงทอง ภูผู้รับตั้งแต่ที่รถถึง
อัฒจันทร์พระที่นั่ง ประทับในห้องน้ำเงิน ตรัสอยู่ประมาณ
ครึ่งชั่วโมง แล้วเสด็จลงมาประทับที่โต๊ะเสวย ผู้ที่นั่งโต๊ะ
ดังนี้

จมนัสรุฤทธิ พระยามหาเทพ

พระนายสรรเพ็ช	อาเลศซานโตรีกโนน
พระยาพิพัฒน์	พระยาประภา
ฟรานเศสโค อากตอน	มิสเตอร์ยูเกอ
พระยาภาสกรวงศ์	พระองค์สาย
พระองค์เจ้าดิศวรกุมาร	พระองค์สวัสดิประวัติ
คอนเตคามิลโล	พระองค์เทวัญ
เจ้าพระยาภาณุวงศ์	ดุ๊กออฟเณว์
ทูลกระหม่อมพระองค์น้อย	ที่ประทับ
กรมหมื่นภูษเรศ	กรมหมื่นพิชิต
พระองค์ทองใหญ่	กรมหมื่นอดิศร
มิสเตอร์อาลบาสเตอร์	พระองค์สวัสดิโสภณ
นิโคลเปมาสเตอร์	อัลเบิตโตเปาโล

หม่อมเจ้าเจ๊ก

หม่อมเจ้าปฤษฎางค์

พระยานรรัตน

หม่อชีวาชิโนวิเคลตตะ

พระยามหามนตรี

พระพายไวย

จมนวิจิต พระนายเสมอใจ

นั่งโต๊ะอยู่จนเวลา ๔ ทุ่มเศษ เลี้ยงเสร็จแล้วเสด็จไป
ประทับห้องน้ำเงิน ตรัสกับดุกออฟเอนัว แล้วพระราชทาน
ตราวิจิตรภรณ์ แก่

เวลา ๕ ทุ่มเศษ ฝรั่งกราบถวายบังคมลากลับไป เสด็จ
ขึ้น ๒ ยาม

วันที่ ๔๕๒๑ วัน ๑ ๕ ๕ คำปี่มั่งเส็งยังเป็นโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒

เสด็จออกบ่าย ๔ โมงเศษ พระองค์กมลาสน์ถวายวนร
เผือกและถวายหนังสือ พระรจนากวายเป็นทำด้วยแร่
พระองค์เทวัญเผา ทรงเรื่องสวนสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ ไม่ได้
ออกขุนนาง

หนังสือ

๑. เจ้าพระยาสุรวงศ์ถวายหนังสือเป็นไปรวต ว่าด้วยยศ
ตนกุมดาเป็นพระนั้น กลัวจะมีความเสียใจ กับนำ
หนังสือ พระยาระแงะ พระยาอะวังถวาย

๒. หนังสือพระยาระงะขอให้พระ กิริอรรณพิศาลผู้บุตร
เป็นเจ้าเมืองระงะ
๓. หนังสือพระยาบะริงขอให้นิโวะบุตรเป็นผู้ช่วยราชการ
เมือง
๔. มีพระราชหัตถ์ตอบไปรวตฉบับ ๑
๕. พระองค์เจ้ากมลาศน์ ถวายเรื่องราวขอทำบ่อทอง เป็น
๓ ข่อ ข่อ ๑ ทำเป็นของหลวงทั้งสิ้น ข่อ ๒ จะลงทุน
เองคนเดียว เมื่อสิ้นปีจะทำบัญชีสิ่งของที่ใช้สอย
ต่าง ๆ และจำนวนทองถวาย ถ้าขาดทุนของหลวงไม่
ต้องเสีย ข่อ ๓ ขอผูกขาดและจะเรียกหุ้นส่วนทำ
๖. พระองค์เจ้ากมลาศน์ ขอเลขจมนั้ประมาณมนเทียร
๘ คน

วันที่ ๔๕๒๒ วัน ๒๕ คำ ปีมะเส็งยังเป็นโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒
บ้ายหม่อมเจ้าอุทัยเฝ้า พระราชทานเงินเฟื้องใช้ในการ
พระศพกรมหมื่นอนันต์ ๕ ชั่ง พระองค์ดีศ พระองค์สาย
เฝ้า เรื่องคุกออฟเฮนัวไปตุละครเป็นต้น กรมหมื่นภูเรศ
เฝ้าทูลว่าช่างถมเมืองนครจะกราบถวายบังคมลากลับไป โปรด
ให้แจกเงินคนละ ๘ ตำลึง กรมหมื่น..เฝ้า ทรงถามข่าวเรื่อง
หม่อมเจ้าหญิงคนเล็กสิ้นชีพิตักษัย โปรดให้พระองค์ชุมพล

มอนิง ๑๕ วัน เจ้านายอื่น ๆ ๗ วัน พระราชทานตราภิ
ภรณ์แก่หลวงชลยุทธโยธิน

บ่าย ๕ โมงเศษเสด็จเมรุ พระองค์เจ้าพระมณเฑียรมา
มานพมาเฝ้าทูลอากรกรมพระปวเรศ เสด็จกลับทูลมเส

วันนี้พระราชทานของไปช่วยเสด็จที่วัด สมุดหนังสือสวด
มนต์ ๓๐๐ เล่ม ผ้าขาว ๒๔ ศอก ๒๐๐ พับ ผ้าลาย ๒๐๐ ผืน

วันนี้ดุกออฟเอนัวให้ตราแก่เจ้านายขุนนางรวม ๗ คน
คือ พระองค์เจ้าดิศวรกุมาร พระองค์เจ้าสาย แกร่นออฟ
ฟิชเชอร์เซนต์มอร์ริสแอนด์ ลัสร์ส

พระยาพิพัฒน์โกษา คอมมานเดอ์เซนต์มอร์ริส แอนด์
ลัสร์ส พระยานรรัตน์ คอมมานเดอ์เคราน์ออฟิตาลี
พระไพรัช หลวงชลยุทธโยธิน จมื่นวิจิต ออฟฟิชเชอร์
เคราน์ ออฟ อิตาลี

วันนี้ ทูลกระหม่อมพระองค์น้อย ประชุมเจ้านายขุนนาง
คนต่างประเทศ เต้นรำที่วังสราญรมย์

หนังสือ

มีพระราชหัตถเลขาถึงสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์
กรมลาสน์ยื่นเรื่องราวขอทำบ่อทองเป็น ๓ ข้อ ทรงเห็นว่าข้อ
ที่ ๒ ดี ให้ทรงเรียกตัวมาไล่เลียงดู

วันที่ ๔๕๒๓ วัน ๓๗ ๕ คำ ปีมะเส็งยังเป็นโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒

เวลาเช้า ๓ โมงเศษ เสด็จออกพระที่นั่งดุสิตาภิรมย์

กระบวนยังไม่พร้อม จนเวลา ๔ โมงเศษกระบวนพร้อมแล้ว
ทรงพระที่นั่งทอดตาล มีเครื่องสูงกลองชนะนะแตรสังข์ แห่
๔ สาย เป็นกระบวนพยุหยาตราแต่พระที่นั่งดุสิตาภิรมย์ ออก
ประตูวิเศษไชยศรี ตรงไป เลี้ยวหน้าโรงเรือประทับพลับพลา
โปรดให้เรียกกระบวนแห่พระศพ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรม
หมื่นอนันตการฤทธิ พระศพนั้นชักเรือข้ามมาแต่วังมาขึ้น
พระยานุมาศ ๓ คาน พักที่ท่าพระ ตั้งกระบวนแห่บก แต่ทำ
พระมาเลี้ยวมุมวังสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ ตรงไปหน้าวัด
มหาธาตุ เลี้ยวถนนข้างวังหน้าวกมาเข้าประตูพระเมรุด้าน
ตะวันออก หม่อมเจ้าพระอรุณอานนัสนำพระศพ
หม่อมเจ้าแก่นในพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าสุก โปรยเข้า
ตอก หม่อมเจ้าอุทัยในกรมหมื่นอนันต์โยง เวียนพระเมรุ
เสร็จแล้ว เสด็จจากพลับพลาทรงพระราชยานถมตะทองแห่
๔ สาย ยกเครื่องสูงกลองชนะ แห่เสด็จเข้าทางประตู
พระเมรุด้านตะวันออก ชักพระศพขึ้นที่แล้วสดับปกรณ์
ไตร ๑๐ ไตร ผ้าขาว ผ้าเหลือง ๒๐๐ วันนั้นโปรดให้
พระเทศน์มาสดับปกรณ์ ไม่ได้ทรงธรรม เสร็จแล้วเสด็จ

ประทับพระที่นั่งทรงธรรม ทรงพระที่นั่งทอดตาล แห่พยุหยาตราเต็มกระบวนกลับพระบรมมหาราชวัง

เวลานั้น ทรงบัญชาเขียนทองขาวูตรานพรัตน์ ทรงฉลองพระองค์ครุย และพระมาลาเฮลเมตม์พระเกี้ยว เมื่อเวลาเช้าแห่ เจ้านายทรงผ้าเขียนทองพันขาว้าง ผ้าลายพื้นขาว้าง ทรงเสื่อขาวาคาส้มรด ติดตราตามตำแหน่ง ขุนนางนุ่งสมบัติกลายสวมเสื่อขาวาคาส้มรดติดตราตามยศ ตำรวจแห่เสด็จแต่งเต็มยศ ตำรวจสวมเสื้อครุย คู่เคียงมหาดเล็กแห่สวมเสื้อขาวครุยข้างนอกนุ่งสมบัติกลาย

เวลาบ่าย ๕ โมง เสด็จพระราชดำเนินเป็นกระบวนพยุหยาตราเหมือนเมื่อเวลาเช้า ประทับพลับพลาทรงโปรยแล้วเรียกทวน นายฉั่น นายชิต คู่ ๑ นายพินเทพเฉลิมบุตรพระยาศรีสุรราช นายบุญมาก บุตรพระนรินทร์ คู่ ๑ เรียกมวย ๒ คู่ เวลาค่ำทรงจุดดอกไม้เพลิง มีญวนรำโคมสิ่งหัตถ์มั่งกร ทุ่มเศษเสด็จพระราชดำเนินจากพลับพลาเป็นกระบวนพยุหยาตรากลับพระบรมมหาราชวัง

วันนี้เวลาบ่ายในหลวงทรงพระบัญชาเขียนทองศรีฉลองพระองค์ขาวูตราข้างเผือก ทรงฉลองพระองค์ครุยพระมาลาเมื่อเวลาแห่ เจ้านายแต่งเหมือนเวลาเช้า แต่เปลี่ยนผ้าทรงเป็นเขียนทองศรี ขุนนางกระบวนแห่และขุนนางเฝ้าหน้าพลับพลา แต่งเหมือนเวลาเช้า

วันนั้นทูลกระหม่อมพระองค์น้อย พาดูกออฟเยนัวมาค
งานที่พลับพลา ค่ำมีดินเนอร์บ้านเจ้าพระยาภาณุวงศ์
เจ้าพระยาภาณุวงศ์ ถวายบาญเผนกตั้งภาษีใต้ชั้นน้ำ
มันยาง จำนวนปีมะเส็งตรัส

วันที่ ๔๕๒๔ วัน ๔๕๕ ค่ำ ปีมะเส็งยังเป็นโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒

เวลาเช้า ๔ โมงเศษ เสด็จพระราชดำเนินแต่พระที่นั่ง
ดุสิตาภิรมย์ เป็นกระบวนพยุหยาตราไปประทับพระที่นั่ง
ทรงธรรม เสด็จเข้าพระเมรุสดับปกรณ์ ผ้าไตร ๑๐ สังเค็ด
หัวทาน ๑ รวม ๑๑ ผ้าขาวผ้าเหลืองจีบเป็นดอกไม้ ๑๐๐
สดับปกรณ์แล้วเสด็จมาประทับพระที่นั่งทรงธรรม พระศรี
วิสุทธิวงศ์ถวายเทศน์จบแล้ว เสด็จกลับพระบรมมหาราชวัง

เสด็จออกพระที่นั่งอนันตสมาคม ทูลกระหม่อมพระ
องค์น้อยพาดูกออฟเยนัวเข้าไปดูพระพุทธรัตนสถาน และ
พระที่นั่งอนันตสมาคม ทรงซักพระรูปกับดูกออฟเยนัว

เวลาเช้าวันนี้ ทรงเครื่องราชอิสริยยศมงกุฎสยาม

เวลาบ่าย ๕ โมง เสด็จพระราชดำเนินพลับพลาเหมือน
เวลาวานนี้ ดูกออฟเยนัวมาด้วย ทรงโปรยและทรงจุดดอกไม้
เพลิง เสด็จขึ้นท่มุเศษ เวลาบ่ายนี้ทรงเครื่องราชอิสริย
ยศจุลจอมเกล้า

วันนี้ พระองค์เจ้าเทวัญเชิญ ดูกออฟเบนัว กับออฟ
 ฟิชเซอร์ไปประชุมดินเนอร์ที่วัง แล้วเจ้าพระยามหินทร
 เชิญดูกออฟเบนัวไปดูละครที่บ้าน

วันที่ ๔๕๒๕ วัน ๕๕๕ คำ ปีมะเส็งยังเป็นโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒

เวลา ๔ โมงเศษทรงแต่งพระองค์เหมือนเข้าวานนี้ ทรง
 เครื่องราชอิสริยยศข้างเผือก เสด็จพระราชดำเนินพระเมรุ
 ประทับมุขตะวันตกสดับปกรณ์ แล้วทรงธรรมที่พระที่นั่งทรง
 ธรรม หม่อมเจ้าพระพุทธรูปบาทถวายเทศน์ จบแล้ว เสด็จ
 กลับพระบรมมหาราชวัง

เวลาบ่าย ๕ โมง ทรงเครื่องราชอิสริยยศมงกุฎสยาม
 ทรงขาวลายเขียนทอง เสด็จพระเมรุทรงจุดไฟพระราชทาน
 เพลิงพระศพ ดูกออฟเบนัวมาด้วย แล้วเสด็จกลับไปพล
 ทรงโปรย คำทรงจุดดอกไม้ ทอดพระเนตรดอกไม้แล้ว
 เสด็จขึ้นท่มเศษ

เจ้าพระยาสุรวงศ์ มีดินเนอร์ เลี้ยงดูกออฟเบนัว

หนังสือ

เจ้าพระยาภาณุวงศ์ถวายหนังสือนิวแมนพาคนอังกฤษ
 ซ้อมิสเตอร์เยสตีวารถเผา ได้โปรดเกล้า ฯ ให้เฝ้าที่
 พระเมรุ

วันที่ ๔๕๒๖ วัน ๖ จี ๕ คำ ปี่มะเส็งยังเป็นโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒

เวลาเช้า ๔ โมงเศษ เสด็จพระราชดำเนินเป็นกระบวน
ราบตามธรรมเนียม เลี้ยงพระเก็บพระอัญฐิแล้วสดับปกรณ์
ผ้าขาวพับ ๒๐ แล้วเสด็จขึ้น เจ้าพนักงานเชิญพระอัญฐิไป
วังฟากข้างโน้นเวลาบ่าย

บ่ายวันนั้นทรงจัดของที่จะพระราชทานดุกออฟเยนัว พระ
รัตนโกษาเผ้าถวายตัวอย่างตลับและกระโถน

บ่าย ๔ โมงเศษเสด็จตำหนักแพ เสด็จลงในเรือเวสา
ตรีทอดพระเนตรเรือพระที่นั่งต่าง ๆ และแข่งเรือ ดุกออฟ
เยนัวและออฟฟิซเซอร์มาดู เสด็จขึ้นย่ำคำ วันนี้ไม่
มีราชการอะไร สมเด็จพระมโหฬารเสด็จเลียบดุกออฟ
เยนัว

วันที่ ๔๕๒๗ วัน ๗ จี ๕ คำ ปี่มะเส็งยังเป็นโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒

เวลาบ่าย ๒ โมงเศษเสด็จออก พระยาไชยสุรินทร์เผ้า
พระองค์เทวัญเผ้า กรมหมื่นอดิศรเอารูปพระเมรุเข้ามาถวาย
เวลาบ่าย ๔ โมงเสด็จขึ้น เวลา ๒ หุ่่มครึ่งเจ้านายพระเจ้า
น้องยาเธอทั้งปวงกับขุนนางบ้างเข้าไปพร้อมกันในพระตำหนัก
สมเด็จพระนางเจ้า แล้วสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอพระองค์
น้อย พาเจ้าอิตาลี ดุกออฟเยนัว กับแอดเดอแกมและ

ออฟฟิซเซอร์ที่มาด้วยกับเจ้าเข้าไปที่พระตำหนัก แล้ว
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าเสด็จออก
มาปราศรัยกับคุณออฟเฟนัวแล้วเสด็จขึ้นบนพระตำหนักชั้นบน
สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอและท่านคุณออฟ และเจ้านาย
ขุนนางและออฟฟิซเซอร์ฝรั่งก็ขึ้นไปพร้อมกันนั่งที่พืงสักระวา
และล้ามโหรีต่าง ๆ แล้วเสด็จพระราชดำเนินพาเจ้าอิตาลีไป
นั่งที่ชาลาบนพระตำหนัก แล้วเสด็จไปเสวยขับเปอพร้อมด้วย
เจ้าอิตาลีและเจ้านาย แล้วประทับทรงฟังอยู่จนเวลา ๗ โมง
เจ้าอิตาลีกราบถวายบังคมลากลับ เวลา ๓ ยามเศษเจ้านาย
ขุนนางกราบถวายบังคมลากลับออกมา

วันที่ ๔๕๒๘ วัน ๑ ๆ ๕ คำปี่มะเส็งยังเป็นโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒

เวลาบ่าย ๓ โมงเศษเสด็จออก พระยาไชยสุนทรเฝ้า
แล้วพระไชยยศเฝ้า รับสั่งอยู่ครู่หนึ่งเสด็จออกประทับ
ในออฟฟิซ แล้วประทับที่พระทวาร พระยาประสิทธิ์ศุภการ
เฝ้าถวายหนังสือขอขนามรสดำขึ้นไปสักเลข พระยาสมุทร
เฝ้าถวายหนังสือด้วยขึ้นไปจับผู้ร้ายที่พระพุทธรบาท พระองค์
เจ้าประเสริฐศักดิ์เฝ้า พระนายสรเพ็ชรเฝ้า พระนรินทรทุล
เกล้า ๆ ถวายม้า แล้วเสด็จออกที่สนามหญ้าทอดพระเนตร
ม้าที่พระนรินทรทุลเกล้า ๆ ถวาย ราคาม้าถึง ๒๐ ชั่ง แล้ว

เสด็จทรงรถพระที่นั่งไปประทับวัดเทพศิรินทราวาส กรมหมื่น
 พิจิตพระองค์เจ้าเทวัญตามเสด็จไปในรถ เสด็จทอดพระเนตร
 ในพระอุโบสถแล้วประทับในโรงอุโบสถ สวดมนต์พระทราย
 พระเทพโมฬีเป็นประธาน แล้วเสด็จกลับประทับในพระที่นั่ง
 กรมหมื่นพิจิต กรมหมื่นภูเรศ พระองค์เทวัญเฝ้าจนเวลา
 ๒ บ่ายเศษเสด็จขึ้น

หนังสือ

๑. เจ้าพระยามหินทร ถวายหนังสือนำหนังสือเจ้าพระยา
 สุรวงศ์ และเรื่องราวพระปรกาการบริรักษ์
๒. หนังสือเจ้าพระยาสุรวงศ์ถึงเจ้าพระยามหินทร นำ
 เรื่องราวพระปรกาการบริรักษ์ร้องว่าไพร่หลวงไม่มารับ
 ราชการไปเก็บเงินไม่ให้ว่าสมัครเป็นทหาร กรมพระ
 สรรค์ศักดิ์เกาะเจ้าหมื่นไ้เร่งเงิน เห็นว่าพระราชบัญญัติ
 ฉะเพาะแต่คนแขนขาว ซึ่งคนแขนดำขัดขวางเจ้าหมื่น
 ดั่งนี้ไม่เคยได้ยิน จะเห็นการอย่างไรขอให้ทราบ
๓. เรื่องราวพระปรกาการบริรักษ์ร้องต่อ ฯพณฯ สมห
 พระกลาโหมว่า เลขไพร่หลวงลวการรักษาบ้อมไม่มา
 รับราชการตั้งแต่เดือนยี่มะโรงโทศก เจ้าหมื่นไปเก็บ
 เงินก็ไม่ให้ว่าสมัครเป็นทหาร กรมพระสรรค์ศักดิ์เกาะ
 เอาเจ้าหมื่นไปจำเร่งเงินอยู่

๔. เจ้าพระยามหินทร ถวายหนังสือเป็นไปรวเถ ว่า
เจ้าพระยาสุรวงศ์มีจดหมายมานั้นประสงศ์หลาย
ประการ ๑ ลาวที่จ่ายรักษาบ้อมต่อไปจะไม่มีตัวมา
ก็ถือว่าได้ขัดข้องไว้ต่อเจ้าพนักงานแล้ว ประการ ๑
เงินที่ได้จ่ายไว้แต่ก่อนยังค้างอยู่จะเร่งท่านก็จะรื่องว่า
ได้ขัดข้องไว้ยังไม่มีคำตัดสิน ครั้นจะตัดสินไปตาม
ธรรมเนียมให้เร่งเอาแก่ตัวเลข เจ้าหมูกักกดขี่ไพร่
เป็นช่องให้พวกที่จะสมัครเป็นทหาร คิดรวนเรไป
ต่าง ๆ และมีความวิตกด้วยทหารที่สมัครมีสำคัญแล้ว
ก็มี ยังมี ถ้าจะหนีวิวาทขอให้ทหารที่สมัครมี
สำคัญทุกคน
๕. มีพระราชหัตถเลขาถึงเจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรงตอบ
หนังสือที่ถวาย ว่าลาวพุงดำพวกนี้ ควรจะเก็บเงิน
ค่าราชการตามธรรมเนียม เว้นแต่คนที่บุตรมาเป็น
ทหาร ๒ คน ๓ คน จึงควรจำหน่ายบ้างเหมือนคนมี
บุตรสัก ๓
๖. เจ้าพระยาอมราชถวายหนังสือเรื่องนักโทษที่พระองค์
เจ้าประเสริฐศักดิ์ทูลขอนั้น เป็นคนโทษไม่มีกำหนด
๗. พระยาสมุทรบุรณรักษ์ ถวายหนังสือ ว่าขึ้นไป
พระพทบาทจับผู้ร้ายดีชิงวิ่งราวได้ ๒ คนส่งพระ
พิทักษ์ไว้ที่กรุงเก่า

๘. พระยาประสิทธิ์ศุภการ เรื่องขุนมรืตตานการรับจ้าง
ทำหางว่าว และขอขุนมรืตตาขึ้นไปรับราชการ
ทำการที่ค้างต่อไป

วันที่ ๔๕๒๘ วัน ๒๑ ๕ คำปมะเส็งยังเป็นโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒
เวลาบ่าย ๒ โมงเศษเสด็จออก พระองค์คีศวรกุมารเฝ้า
หลวงราโชถวายอยู่งาน แล้วหลวงโลกที่ไปเข้ามาถวาย
สงครามต๋เดือน พระองค์เจ้าเทวัญเฝ้าแล้วเสด็จออกประทับ
สนามหญ้า พระนรินทร์นำข้าราชการหัวเมืองตะวันตกเฝ้ากราบ
ถวายบังคมลาไปบ้านเมือง เวลาบ่าย ๕ โมงเศษเสด็จขึ้น
เวลาค่ำเสด็จออกในออฟฟิศ วันนี้ไม่ได้เสด็จออกที่
สวนมนต์พระที่นั่งอมรินทร

หนังสือ

๑. พระยาจำแสนบดีทูลเกล้า ฯ ถวายหนังสือ ว่าได้
ทราบตราพระราชสีห์น้อยว่า หลวงตันทำเรื่องราว
กล่าวโทษพระยาสุจริต โปรด ฯ ให้ว่ากล่าวนั้น ได้ให้
พระศักดิ์เสนีเป็นตระลาการชำระ ได้ส่งคำหาคำให้
การมายังเวรแล้ว
๒. พระยาจำแสน ขอรับพระราชทานปิ่นขึ้นไปไว้ใช้
ราชการและบอกจำนวนเลข

๓. พระยาจำแสน เรื่องให้จัดเลขคอยเตรียมราชการอยู่
๔. บัญชีเลข
๕. เจ้าพระยามหินทรฯ นำร่างตอบเจ้าพระยาสุรวงศ์ฯ เรื่อง
ถาวรรักษาบ่อ
๖. เจ้าพระยามหินทรฯ ตอบเจ้าพระยาสุรวงศ์ฯ ว่าลาวข้อมือ
ดำ ไม่ได้เกี่ยวข้องกับทหาร
๗. เจ้าพระยาภาณุวงศ์ฯ นำหนังสือกงสุลโปรตุเกสและ
กงสุลเยอรมันทูลเกล้าฯ ฯ ถวาย
๘. หนังสือกงสุลโปรตุเกส ขอตราให้แก่นิพนธ์ออกอุทิศ-
การโลสเดเชรการากัวที่ได้ทูลเกล้าฯ ฯ ถวายหนังสือ
สมุทว่าด้วยเรื่องเงินโปรตุเกสของโบราณต่าง ๆ โปรด
พระราชทานตราบุษปมาลาส่งไปวัน ๕ ๗๕ คำปี่มะเส็ง
ตรีศก
๙. หนังสือวอนบาสวิตกงสุลเยอรมัน เรื่องมิสเตอร์
กอตเตอชอที่เกาะสีชัง
๑๐. หนังสือมิสเตอร์กอตเตอชอที่เกาะสีชัง ขอสื่อที่
เกาะสีชัง
๑๑. หนังสือกงสุลเยอรมัน เรื่องมิสเตอร์ฟอกส์ มิสเตอร์
บรามัน มิสเตอร์ไปเดก ขอเช่าตึกของคอเวอน-
แมนตส์ยาม (คือตึกอ้ายสำอาง)

๑๒. มีพระราชหัตถเลขาถึงเจ้าพระยาภาณุวงศ์ เรื่องเกะ
สั้งที่จะให้ชื่อนั้นไม่ได้ ให้คิดตอบตามควร เรื่อง
ขอเช่าที่ดินนั้นเห็นว่ามั่นคงไว้ใจได้ให้เข้าไป เรื่องตรา
โปรดเกล้าจะส่งตามไปที่หลัง

วันที่ ๔๕๓๐ วัน ๓๑ & คำปี่มะเส็งยังเป็นโทษก จุลศักราช ๑๒๔๒
เสด็จออกเวลาเช้า ๔ โมงเศษ เสด็จออกปรนนิบัติ
พระสงฆ์ที่พระที่นั่งอมรินทร์ พระสงฆ์รับพระราชทานฉนั้น
เสร็จแล้ว ทรงพระเคนไตรแพรพระสงฆ์ ๓๐ รูปแล้วเสด็จ
ไปประทับโรงกระสาป่นสรงน้ำพระสงฆ์ที่รับไตร ครั้นแล้ว
เสด็จกลับประทับพระที่นั่งอมรินทร์เลี้ยงข้าวแซ่ พระสงฆ์ฉนั้น
เสร็จแล้วถวายยถาสัพเพอดิเรกพระพรลา แล้วขุนนางเฝ้า
พระยาจันทบุรี พระยากราด พระแกลง กราบถวายบังคม
ลาไปรักษาบ้านเมือง เวลา ๕ โมงเศษเสด็จขึ้น พระนรินทร์
นำแขกเมืองไทรบุรีเข้ามาเฝ้าในพระที่นั่ง แล้วเสด็จออก
ในออฟฟิศ เวลาบ่ายเสด็จขึ้น

วันนี้ไม่ได้เสด็จออกสวดมนต์ฉลองพระทรายที่อมรินทร์

หนังสือ

๑. สมเด็จพระเทพฯ หนังสือ เรื่องผู้ว่าราชการเมือง
นครเสียมราฐ ที่ได้รับพระราชทานเครื่องยศแต่
ก่อน ๆ

๒. มีพระราชหัตถเลขาถึงสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ ๒ ฉบับ ๑ ว่าพระยานุภาพก็มีความชอบต่อราชการ สมควรได้รับพานทองได้ ให้สั่งเจ้าพนักงานมาตั้งวันสี่ค่ำ ทั้งตราจุลจอมเกล้าด้วย
๓. ฉบับ ๑ ว่าด้วยเรื่องเตเลแกรฟทางเมืองฝรั่งเศส สมเด็จพระเจ้าพระยาเห็นว่าควรให้เจ้านายไปทำ และกะคนให้ทำเป็นตอน ที่กะนั้นทรงเห็นว่าพอใช้ได้ ให้ทรงตริตรองดู
๔. มีพระราชหัตถเลขาถึงเจ้าพระยาสุรวงศ์ฯ เรื่องที่จะทำเตเลแกรฟทางตะวันออกให้ตรวจดูของที่จะใช้ และให้จัดอินยิเนียร์ที่จะกะเสาและไม้
๕. มีพระราชหัตถเลขาถึงเจ้าพระยาภาณุวงศ์ฯ เรื่องดุ-ออฟเอนัวจะทูลลาวันแรมค่ำ ให้จัดเหมือนวันมาฆบูชาแรก และเรื่องสลุดนั้นควรสลุดที่บอมปากน้ำ

วันที่ ๔๕๓๑ วัน ๔๕ ๕ ค่ำ ปีมะเส็งยังเป็นโทศก จุลศักราช ๑๒๔๒

เวลาเช้า ๔ โมงเศษเสด็จออกพระที่นั่งอมรินทร์ พระสงฆ์มีสมเด็จพระวันรัตน์เป็นประธานรับ พระราชทานฉันทน์ฉันทน์แล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระเคนไตรแพรพัดขนนกพระสงฆ์ ๓๐ รูป แล้วเสด็จไปประทับ

โรงกระสาปณ์พระสงฆ์ที่รับไตรมาสรองน้ำ แล้วกลับมา
รับพระราชทานฉันทข้าวเช้าเวลาเพล ฉันทแล้วถวายยถาสัพพี
อเทรัก แล้วเสด็จขึ้น เสด็จออกในออฟฟิศพระองค์เจ้า
เทวัญเฝ้าแล้วเสด็จขึ้น เวลา ๒ ทุ่มเศษเสด็จออกใน
ออฟฟิศอีก เสด็จอยู่จนเวลาเกือบ ๔ ทุ่ม เสด็จขึ้น
วันนั้นสวดมนต์ฉลองพระทราย แต่ไม่ได้เสด็จออก

หนังสือ

๑. เจ้าพระยาภาณุวงศ์ถวายหนังสือ กะการส่งตุก-
ออฟเยนัว
๒. เจ้าหมื่นไวยวรนาถถวายหนังสือ ขอรับพระราชทาน
โรงปิ่นที่สวนกุหลาบให้ทหารพัก
๓. มีพระราชหัตถเลขาถึงสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ทำโรงพักทหาร
๔. เจ้าพรหมเทวานุเคราะห์ห้วงศ์ถวายหนังสือ กราบ
ถวายบังคมลากลับไปรักษาเมืองและจะเก็บเงินส่วย
ต่าง ๆ มาส่ง
๕. สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ อดุลยเดช รัชกาลที่ ๖
เรื่องเตเลแกรฟขอรับฉลองพระเดช ฯ
๖. สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ อดุลยเดช รัชกาลที่ ๖
ราชทานของรตน้า

วันที่ ๔๕๓๓ วัน ๕ ๗ ๕ คำ ปี่มะเส็งตรีศก จุลศักราช ๑๒๔๓

เช้าเวลา ๔ โมงเศษ เสด็จออกพระที่นั่งอมรินท
 พระสงฆ์มีสมเด็จพระพุทธรโฆษาจารย์เป็น ประธานาธิบดี
 แล้วทรงจุดเทียน สมเด็จพระพุทธรโฆษาจารย์ถวายศีล
 ถวายพรพระแล้ว ทรงประเคนพระสงฆ์รับพระราชทานฉัน
 แล้ว เจ้าพนักงานภูษามาลาเชิญพระโกศพระบรมอัฐิขึ้น
 บนพระที่นั่งเศวตฉัตร และโต๊ะเงิน แล้วเสด็จประทับพระ
 ที่นั่งราชฤดี แล้วเสด็จเข้าสู่ที่ทรงพระมูรธาภิเศก พราหมณ์
 ไหฺรชาวที่ภูษามาลาถวายน้ำกรดสังข์และหม้อน้ำพระพุทธรมนต์
 พระสงฆ์ถวายโหมมงคล ครั้นเสร็จแล้วทรงเครื่อง และทรง
 พระภูษาตามวัน แล้วเสด็จกลับเข้ามาสดับปกรณ์ผ้าคู่ขวด
 น้ำอบพระบรมอัฐิพระอัฐิ เวลาเที่ยงเศษเสด็จขึ้น วันน
 เลี้ยงข้าวเช้าพระบรมวงศานุวงศ์ แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้า
 อยู่หัวไม่ได้ประทับเสวย ๆ แต่พระบรมวงศานุวงศ์ เจ้า
 พนักงานแห่พระทรายไปวัดมหาธาตุ เสด็จออกในออฟฟิศ
 แล้วเสด็จขึ้น เวลาบ่าย ๓ โมงครึ่ง เสด็จออกในพระที่นั่ง
 ห้องเหลือง มีเจ้านายตำรวจทหารมหาดเล็ก มหาดเล็กแต่ง
 ตัวเต็มยศ สวมเสื้อเยียรบับและเสื้อเต็มยศตำรวจและ
 ทหาร พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จลงไปรับตึกออฟ
 เยนัวที่ข้างล่าง แล้วตึกออฟเยนัวเข้ามาพร้อมด้วย

ออฟฟิซเซอร์ของเขา เจ้าพระยาภาณุวงศ์และขุนนาง
 กรมท่าตามเข้ามา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพาตุ๊ก
 ออฟเอนัวขึ้นบนพระที่นั่งประทับในห้องน้ำเงิน สมเด็จพระ
 พระนางเจ้าประทับอยู่ในนั้น แล้วพระบาทสมเด็จพระเจ้า
 อยู่หัวพระราชทานตราช้างเผือกสยาม ชื่อมหาสุรางค์และ
 พระบรมรูปใส่กรอบทองคำลงยาราชาวดี กับพระราชสาส์น
 ไปพระราชทานพระเจ้าแผ่นดินกรุงอิตาลี และพระราชทาน
 ตรามงกุฎสยามชั้นที่ ๑-๒-๓-๔ ไปพระราชทานเสนาบดี
 และขุนนางกรุงอิตาลีที่สมควรจะรับพระราชทาน แล้ว
 สมเด็จพระนางเจ้าพระราชทานพระบรมรูปและพระรูปกรอบ
 ทองแก่ตุ๊กออฟเอนัว แล้วตุ๊กออฟเอนัวก็กราบถวายบังคม
 ลากลับไปบ้านเมือง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จลง
 ไปส่งที่ข้างล่าง แล้วตุ๊กออฟเอนัวไปเฝ้ากรมสมเด็จพระ
 สุदारัตน์ที่พระตำหนัก แล้วกลับไปลงเรือเวสาตรีไปส่งที่
 ปากน้ำ เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จไปพระพุทธรัตน์สร่งน้ำ
 พระพุทธรูปสุยรัตน์ แล้วเสด็จวัดพระศรีรัตนศาสดาราม
 เสด็จใน พระอุโบสถทรงบูชาและทรงโปรย พระสุหรัย
 พราหมณ์เวียนเทียนสมโภชพระพุทธรูปนิมิตกร แล้วเสด็จ
 ไปประทับหอราชกรมานุสร หอราชพงศานุสร แล้วไป
 ประทับหอพระนาคตดับปกรณ์พระอัญญา พระบรมวงศานุวงศ์
 ที่ล่องกลับไป เวลา ๒ ทุ่มเศษ เสด็จกลับเข้าพระบรมมหาราชวัง

หนังสือ

๑. มีพระราชสาส์นถึงสมเด็จพระเจ้าฮุมเบอโตกรุงอิตาลี
เรื่องคุกออฟเอนัว เข้ามากรุงสยาม
๒. ดิโปลมาพระราชทานตรามหาวราภรณ์แก่สมเด็จพระ
เจ้าฮุมเบอโตกรุงอิตาลี

วันที่ ๔๕๓๒ วัน ๖ ๒๕ คำ ปีมะเส็งตรีศก จุลศักราช ๑๒๔๓

เวลาบ่ายโมงเศษ เสด็จออกในออฟฟิศ เวลาบ่าย ๔
โมงเศษ พระอมรวิไชยเอาเครื่องแต่งตัวทหารปืนใหญ่มา
ถวาย แล้วเสด็จขึ้น เวลาบ่าย ๕ โมงเศษเสด็จทรงรถ
พระที่นั่งที่หน้าสนามหญ้า พระองค์เทวัญขึ้นรถพระที่นั่ง
เสด็จไปประทับวัดบวรนิเวศ แล้วเสด็จประทับในพระ
อุโบสถและพระเจดีย์วิหารพระศาสดา ต้นพระโพธิ์ แล้ว
เสด็จไปประทับบนตำหนักกรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ตรัส
อยู่ครู่หนึ่ง แล้วทรงรดน้ำกรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์
แล้วเสด็จทรงรถพระที่นั่งไปประทับ วัดราชประดิษฐ์ประทับ
ในพระอุโบสถทรงจุดเทียนทรงโปรยพระสุร่าย สมเด็จพระ
พุทธโฆษาจารย์ลงมาในพระอุโบสถทรงตรัสกับสมเด็จพระ
พุทธครูหนึ่งทรงรดน้ำ แล้วสมเด็จพระพุทธออกไป
ครองผ้าแล้ว กลับเข้ามาในพระอุโบสถพร้อมด้วยพระครู

๕ รูป ถวายอนุโมทนาอดิเรก แล้วมีพระบรมราชโองการ
ให้พระองค์สวัสดิประวัติดอกกรรมเรศร์ให้เอาโต๊ะหมู่ที่ตั้ง
พระเมรุ สมเด็จพระนางเจ้า ส. ก. ร. มาตั้งถวายวัดราช
ประดิษฐและวัดราชบพิตร แล้วทรงรถพระที่นั่งกลับเข้าพระ
บรมมหาราชวัง เวลาทุ่มเศษเสด็จออก พระองค์เทวัญเฝ้า
เวลา ๔ ทุ่มเศษเสด็จขึ้น

หนังสือ

๑. มีพระราชหัตถเลขาถึงเจ้าพระยาภาณุวงศ์ เรื่องฝรั่ง
ขอซื้อที่เกาะสีชัง
๒. มีพระราชหัตถเลขาถึงเจ้าพระยาภาณุวงศ์ เรื่องร่าง
หนังสือตอบกงสุลเยอรมัน เรื่องฝรั่งขอซื้อเกาะ
สีชังนั้น กล่าวจะไม่ป้องกันอะไรได้ ยังมีที่พูดมากนัก
ขอทรงตรัสรองดูก่อน เรื่องเมฆันถามเรื่องพะม่านั้น
ให้คัดคอรืสปอนเดนต่าง ๆ ส่งออกไป

วันที่ ๔๕๓๓ วัน ๓ ๓ ๕ ค่ำ ปีมะเส็งตรีศก จุลศักราช ๑๒๔๓

เวลาบ่าย ๒ โมงเศษเสด็จออก กรมหมื่นภูเรศเฝ้า
เอาแหวนเพชรที่โปรดให้ทำเข้ามาถวาย แล้วพระองค์
ถามลาสน์เฝ้าทูลเรื่องบ่อทอง และการที่จะไปตรวจที่บ่อทอง

เมืองปราจีน โปรดพระราชทานเรือนฉิมเขลาให้ไปเมือง
ปราจีนบุรี กรมหมื่นพิชิตเผ้า พระนายไวยเผ้า บ่าย ๕
โมงเศษเสด็จบ้านสมเด็จพระเจ้าพระยา เจ้าพระยาสุรวงศ์
เจ้าพระยาพานวงศ์ ขุนนางกรมพระกลาโหม กรมท่า และ
หัวเมืองกรมพระกลาโหมเผ้าพร้อมกัน ประทับตรัสอยู่
จน ๒ ท่มเศษเสด็จกลับ เรือเวสাত্রีที่ไปส่งดุกออฟเยนัว
กลับมาถึงค่ำวันนี้

หนังสือ

๑. เจ้าพระยาสุรวงศ์ถวายหนังสือ เรื่องพระปรการ
บริรักษ์ร้องทุกข์ ว่าไพร่หลวงไม่มารับราชการเงินค้ำ
อยู่ ๒๖ ชั่ง ๘ ตำลึง ๒ บาท ได้ส่งเรื่องราวไปปรึกษา
เจ้าพระยามหินทรฯ ตอบมา ได้ถวายหนังสือเข้ามา
ด้วย ๓ ฉบับ เรื่องราวพระปรการบริรักษ์ ๑
(เหมือนกับ ร. ที่ ๑๓) หนังสือมีไปถึงเจ้าพระยา
มหินทร ๑ (เหมือนกับ ร. ที่ ๑๔) เจ้าพระยา
มหินทร ๑ (เหมือนกับ ร. ที่ ๒๓)
๒. มีพระราชหัตถเลขาถึงเจ้าพระยาสุรวงศ์ เรื่องพระ
ปรการบริรักษ์นั้น เจ้าพระยามหินทรได้ทูลเกล้า ฯ
ถวายแล้ว โปรดเกล้า ฯ รับสั่งไปว่าลาวรักษาม้อม
พวกนี้ไม่ได้เกี่ยวข้องในกรมทหาร ความถูกต้อง
กับใบตอบเจ้าพระยามหินทรนั้นแล้ว

วันที่ ๔๕.๓๔ วัน ๑ ๗ ๕ คำ ปี่มะเส็งตรัสก จุลศักราช ๑๒๔๓

เวลาบ่ายพระยานานาเฝ้า พระศรีสุนทรถวายติโปลงมา
พระยานุภาพไทรภพ ทรงเซ็น พระยานรรัตน์มาเฝ้าทูลเรื่องที่
ไปส่งตุ๊กออฟเียนัวกลับมา พระองค์เจ้ากมลาศน์เข้ามาเฝ้า
กับพระองค์เจ้าทองแถมมาทูลลา จะไปเมืองปราจีนบุรีกับ
พระองค์กมลาศน์ ไม่โปรดพระราชทานพระบรมราชานุญาต
ให้ไป เจ้าพระยาสุรวงศ์เฝ้าเรื่องเตเลแกรฟทางไซ่ง่อน
และถวายหนังสือไปรเวทที่ท่านมีไปถึงกงสุลฝรั่งเศสถามถึง
ราคาของต่าง ๆ ที่ใช้ในการเตเลแกรฟที่คอ เวอนแมนต์
ฝรั่งเศสทำทางทางเมืองไซ่ง่อน และคำตอบเขามาเป็น
อักษรอังกฤษทั้งนั้น กรมหมื่นพิชิตเฝ้า พระนายไวยเฝ้า
แล้วทูลกระหม่อมพระองค์น้อยเฝ้า เรื่องที่ไปส่งตุ๊กออฟ
เียนัวที่เรือรบ

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ ทรงฉลองพระองค์ครึ่งยศดำ
ทรงตรามงกุฎสยาม เสด็จออกพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย
พระยาศรีทูลเบ็็กเจ้ามหินทรเทพนิภาธร เจ้านครหลวง
พระบาง ทูลเกล้า ฯ ถวายต้นไม้เงินทองเครื่องราชบรรณาการ
และทูลถวายเครื่องราชบรรณาการเจ้าดาราดิเรกรัตนไพโรจน์
เมืองนครลำพูนส่งลงมาทูลเกล้า ฯ ถวายด้วย หัวเมืองมหา
ไทยทูลลาหลายคน โปรดเกล้าพระราชทานตราทูลเชิญจุ-

จอมเกล้าและพานทองแก่พระยานุภาพไตรภพผู้ว่าราชการ
เมืองนครเสียมราฐ แล้วพระราชทานสัญญาบัตรให้พระ
เสนหามนตรี เป็นพระศรีธรรมบริรักษ์ ปลัดเมืองนคร
ศรีธรรมราช ให้นายชวามหาดเล็ก บุตรพระนรินทรราชเสนี
เป็นหลวงสโมสรรราชกิจปลัดเมืองหลังสวน ให้พระเกษตร
ไทรสถลบุรินทร์ เป็นพระยาเกโศสวรินทร์ผู้ช่วยราชการ
เมืองไทรบุรี ให้ตันกูอัब्ดุลลา เป็นพระเกษตรไทรสถล
บุรินทร์ผู้ช่วยราชการเมืองไทรบุรี ให้ตันกูสมาแอเป็นหลวง
ชานินทรนิพัทธ์ รับราชการในเมืองไทรบุรี ให้ตันกูมุตาเป็น
พระรัชฎาธิษฐานบุตรบุรุษยพิเศษผู้ช่วยราชการเมืองกลันตัน
ให้หิโวะบุตรพระยาเยะริงเป็นพระยาโยธานุประดิษฐ์ ผู้ช่วย
ราชการเมืองเยะริง รวมไทย ๒ คน แขก ๖ คน แล้วเสด็จขึ้น
เวลาค่ำพระองค์เทวัญเข้า ทรงพระราชหัตถ์ถึงเจ้าพระยา
ภานุวงศ์ฉบับ ๑

หนังสือ

๑. เจ้าพระยาภานุวงศ์ถาวรร่างตอบกงสุลเยอรมัน ร่าง
ใหม่ว่า ได้นำความเรื่องคนเยอรมันขอซื้อที่เกาะ
สีชังขึ้นกราบบังคมทูลแล้ว โปรดเกล้า ฯ ให้ตอบ
มาว่า ที่เกาะสีชังนี้เป็นที่อยู่หน้าอ่าวปากน้ำ สมเด็จ

- พระเจ้าแผ่นดินได้ทรงปรึกษาท่านเสนาบดีเห็นพร้อม
กันว่าจะทำเป็นที่รักษาปากน้ำ และจะเป็นที่สำหรับ
ลูกค้าพักรับสินค้าที่นั่นด้วย ซึ่งจะขายนั้นไม่ได้
๒. กับถวายหนังสือกงสุลเยอรมันมีมาว่า เมื่อวันที่ ๒๗
เพบยูารี ๑๘๘๑ ปรีนส์วิลเลียม ปรูเซีย พระราช
นัดดาของเอมเปโร เยอรมันนี้ ทำการวิวาห์กับ
ปรีนเซสออกัสตาวิกตอเรีย ให้นำความขึ้นกราบ
บังคมทูล
๓. มีพระราชหัตถเลขาตอบไปว่า ร่างตอบกงสุล
เยอรมันนั้นเห็นพอใช้ได้ แต่กลัวจะไม่จบ แต่ไว้
ค่อยคิดต่อไป เรื่องแต่งงานนั้นให้ตอบไปตามเคย
แล้วจะส่งเวดดิ้งเปเรเชนต์ไปต่อภายหลัง
๔. พระยานรรัตน์ พระนายไวย กงษีทำวัดพระแก้ว
ถวายรายงานที่นายด่านต่าง ๆ ตั้งเอสติเมตเบิกเงิน
ไปแล้ว และยังไม่ได้เบิกทุก ๆ ด่าน

วันที่ ๔๕๓๕ วัน ๒๕ คำ ปีมะเส็งตรีศก จุลศักราช ๑๒๔๓

บ้ายหลวงนายฤทธิเฝ้าเรื่องความโปรดเกศ และขอ
ถันดาหาว่าทหารจับคนลูกจ้างผิด กรมหมื่นพิชิต พระ
นายไวยเฝ้า เรื่องสวนประทุมวัน พระองค์เจ้าดิศวรกุมารเฝ้า

เรื่องไปส่งตุ๊กออฟเยนัว หลวงนริศรเฝ้า ทรงเรื่องทูล
กระหม่อมพระองค์ใหญ่ประจวร รับสั่งให้ไปเที่ยวทางหัวเมือง
ตะวันตกเฉียงสักเดือนหนึ่ง คำกรมหมื่นพิชิต กับพระองค์
เจ้าเทวัญเฝ้า

วันที่ ๔๕๓๖ วัน ๓๒๕ คำ ปีมะเส็งตรัสศก จุลศักราช ๑๒๔๓

บ้ายพระยาพิทักษ์ภูบาลเฝ้ารับสั่งให้ทำดำหนักที่ในวัง
พระยานรรัตนเฝ้า กรมหมื่นพิชิตถวายหนังสือฝรั่ง ๒ เล่ม
พระยาเทพประชนเฝ้า

บ้าย ๔ โมงเสด็จออกขุนนางในห้องเหลือง พระยา
พิพัฒน์อ่านบอกเมืองชลบุรีว่าพระยาชลบุรานุรักษ์ถึงแก่กรรม
ฉบับ ๑ ว่าหลวงพิทักษ์เงินประชาตายฉบับ ๑ รวม ๒
ฉบับ พระนรินทร์อ่านบอกเมืองไชยาส่งเงินส่วยต่าง ๆ
๔ ฉบับ ส่งเงินปีเงินจำนวนปีเถาะเอกศกฉบับ ๑ ส่งเงิน
ค่านาปีขาลสัมฤทธิ์ศก ปีเถาะเอกศกฉบับ ๑ ยืมเงินค่านา
เลี้ยงข้าหลวงที่ไปทำบัญชีสำมะโนครัวฉบับ ๑ บอก
พระยาอร่ามณชิตปลัดผู้ว่าราชการเมืองกาญจนบุรีบอกว่าพระ
ปณัสดิฐบดี ผู้ว่าราชการเมืองท่าขนุนถึงแก่กรรม รับสั่ง
ให้เจ้าพรหมเทวานุเคราะห์วังสกลัดไปเมือง พระยาราช
รองเมืองถวายหนังสือเรื่องตลาดพระยาไพบูลย์ และเรื่อง

สืบลดบำรุงถนน พระนรินทร์ถวายรายงานภาษีฝิ่น ภาษี
ร้อยชักสาม จำนวนเดือน ๒ ปีมะโรงโทศก ๑๒๔๒ และ
หนังสือพระยาอภัยภูงค์ขอประมูลเงินภาษีเมืองภูเก็จ เสด็จ
ขึ้นจากขุนนาง กัปตันลอฟตัสเฝ้ารับสั่งให้ไปเชอเวย์ทาง
เตเลแกรฟทางตะวันออก แล้วถวายนาฬิกาแดดอย่างใหม่
อันหนึ่ง คำไม่มีราชการอะไร

วันที่ ๔๕๓๗ วัน ๔๗๕ คำ ปีมะเส็งตรีศก จุลศักราช ๑๒๔๓

เวลาบ่าย ๒ โมงเศษ หม่อมเจ้าปฤษฎางค์เฝ้า ทรง
เรื่องตอปีโต แล้วมีพระราชหัตถ์ถึงเจ้าพระยาภาณุวงศ์เรื่อง
ตอปีโต แล้วเสด็จประทับ เวลาบ่าย ๓ โมงเศษเสด็จขึ้น
เวลาบ่าย ๔ โมงเศษเสด็จออก พระศรีเสนาทูตบอกพระยา
จำแสนขอพระราชทานปืนและดินขึ้นไปไว้ใช้ราชการ และขอ
ตัวชนหมื่นขึ้นไปแจกเมืองตาก แล้วบอกสักเลขและราช
การอื่น ๘ ฉบับ และข้าราชการที่อยู่เมืองตากบอกถวาย
ของในการพระเมรุ และพระนรินทร์นำกรมการเมืองภูเก็ต
เมืองกลาง กราบถวายบังคมลากลับไปบ้านเมือง และ
ถวายร่างตราตอบ ๒ ฉบับ แล้วทรงคืนไป พระยาพิพัฒน์
ทูลเรื่องบอกเมืองนนทบุรีเรื่องผู้ร้าย พระยารองเมืองถวาย
อัฐปหลอมทรงทอดพระเนตร แล้วทูลว่าได้ตัวไว้ แล้วเสด็จ

ขึ้น เสด็จออกห้องเขียว กรมหมื่นอดิศรอุดมเดช ถวาย
รูปไทรโยคและอื่น ๆ แล้วพระองค์เจ้าเกษมสันต์เฝ้าถวาย
หนังสือเรื่องราวกิจจา เวลาบ่าย ๕ โมงเศษเสด็จขึ้น เวลา
ทุ่มเศษเสด็จออก พระองค์เจ้าเทวัญเฝ้า เวลา ๔ ทุ่มเศษ
เสด็จขึ้น

วันที่ ๔๕๓๘ วัน ๕ ๗ ๕ ค่ำ ปีมะเส็งตรีศก จุลศักราช ๑๒๔๓

เวลาเช้าเสด็จ ทรงรถพระที่นั่งเสด็จพระราชดำเนินไป
ประทับที่สวนประทุมวัน กรมหมื่นพิชิต พระองค์เจ้าเทวัญ
และเจ้านายอื่น ๆ ตามเสด็จไปด้วย เวลาเช้า ๔ โมงเศษ
เสด็จกลับพระบรมมหาราชวัง เวลาบ่าย ๒ โมงเศษ เสด็จ
ลงพระตำหนัก วันนั้นสมเด็จพระนางเจ้าสว่างวัฒนาประสูติ
สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เป็นพระบุตร เวลาบ่าย ๒ โมง
๕๒ นาที

วันนี้ไม่มีราชการอะไร

วันที่ ๔๕๓๙ วัน ๖ ๗ ๕ ค่ำ ปีมะเส็งตรีศก จุลศักราช ๑๒๔๓

เวลาบ่ายโมงเศษเสด็จออกในออฟฟิศ แล้วเสด็จ
ออกที่พระที่นั่งห้องเขียว หม่อมเจ้าปฤษฎางค์เฝ้า แล้วเจ้า
พระยาภาณุวงศ์เข้ามาเฝ้ากราบทูลเรื่องปากน้ำและเรื่องตอปีโต

แล้วเสด็จออกพระที่นั่งอมรินทรมีพระบรมวงศานุวงศ์
ขุนนางฝ่ายทหารพลเรือนตำรวจมหาดเล็กเฝ้าตามที่ พระ
นรินทร์นำแขกเมืองไทยบุรี เมืองปลัด เมืองสตุนและอื่นๆ
เฝ้ากราบถวายบังคมลาไปรักษาบ้านเมือง แล้วพระบาท
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชปฏิสันถารตามสมควร เวลา
บ่าย ๕ โมงเศษเสด็จขึ้น วันนี้รับหนังสือนายเสนารายงาน
ตรวจนักโทษ

วันที่ ๔๕๔๐ วัน ๑๐ ๕ ค่ำ ปีมะเส็งตรีศก จุลศักราช ๑๒๔๓
บ่ายเสด็จออกในออฟฟิศ กรมหมื่นภูธรเสศเฝ้าถวาย
หนังสือขอเลขพระองค์กาพย์ ทรงเซ็นเอกสกวาเตออนุญาต
ตั้งกงสุลอสเตเรียร์ พระยาไชยสุนทรถวายบานแผนก ๔
ฉบับ เจ้าพระยาสุรวงศ์เฝ้า

บ่าย ๕ โมงเสด็จออกขุนนาง พระศรีเสนาอำานบอ
กเมืองนครสวรรค์ว่า ได้รับของพระราชทานทำบุญในการศพ
และได้ปลงศพพระยอดเมืองขวางปลัดฉบับ ๑ ขอรับ
พระราชทานพระเพ็ชรพระราชกระบัตร์เป็นพระยอดเมืองขวาง
ปลัด ขอรับพระราชทานหลวงแพ่งเป็นขกระบัตร์ ขอรับ
พระราชทานหลวงศรีเป็นหลวงอนุรักษ์ผู้ช่วยฉบับ ๑ พระยา
ประทุมเทวาธิบาลผู้ว่าราชการเมืองหนองคาย และพระยา

ภูเขี้ยวลงมาเฝ้า ถวายของต่าง ๆ คือทองคำขี้ผึ้งและอื่น ๆ แล้วจัดเงินมาสดับปกรณ์พระอัญริสมเด็จพระนางเจ้าสุนันทาและสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมการณีน โปรตเกล้าให้พระศรีเสนาทูตสมเด็จพระสังเจ้าพนักงานให้เชิญพระอัญริไปสดับปกรณ์ที่วัดพระแก้ว พระนรินทร์อ่านบอกเมืองเพชรบุรีว่าได้ทำนาหลวงในเมืองเพชรบุรี ได้เอาข้าวขึ้นฉางแล้วจะนับ ๑ บอกมาว่าพระครูวิสุทธิชาติเมธาจารย์ถึงแก่ภรรณาภาพ และถวายรายงานภาษีฝิ่น ภาษีร้อยละสามเดือน ๓ เสด็จขึ้นจากขุนนาง พระศรีสุนทรเฝ้า เวลาค่ำพระยาภาสกรมพิชิต พระองค์เจ้าเทวัญเฝ้า

วันที่ ๔๕๔๑ วัน ๑๓ ๕ ค่ำ ปีมะเส็งตรีศก จุลศักราช ๑๒๔๓

พระยานรรัตนเฝ้า ทรงพระราชหัตถ์พระราชทานสั่งให้ทหารไปประจำรักษาโรงสุรา พระศรีสุนทรถวายพระนามพระองค์ทองเป็นกรม ทรงพระราชหัตถ์ถึงกัปตันรัชลิ่วให้ไปทำแผนที่ปากน้ำ พระราชหัตถ์ไปรเวตถึงทูตกระหม่อมพระองค์น้อยเรื่องกิ่งกาลกะอัว หลวงสวัสดิโกษาถวายบานแผนกภาษีคลังสินค้า ทรงเซ็นให้ตั้งผู้รับเงินสูงไป

เวลาบ่าย ๔ โมงเศษเสด็จลงพระตำหนักสมโภช ๓ วัน สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ พระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยเข้าไปมาก สมโภชแล้วเสด็จขึ้น

วันนี้สมเด็จพระกราบทูลเชิญเสด็จพระราชดำเนิน
ประชุมในการแซยิด เวลา ๒ ทุ่มเศษทรงฉลองพระองค์อว
นิงเดรส ทรงตราจุลจอมเกล้า เสด็จพระราชดำเนินด้วยรถ
พระที่นั่งประทับวังสมเด็จกรมพระ พระบรมวงศานุวงศ์
ข้าราชการคนต่างประเทศ เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทพร้อม
กัน พระราชทานพระราชหัตถเลขาและของขวัญ คือกรอบ
พระรูปทองคำกรอบ ๑ เงินตรา ๒๐ ชั่ง ประทับอยู่สัก
ชั่วโมงหนึ่งเสด็จกลับ

วันที่ ๔๔๔๒ วัน ๒ ๆ ๕ ค่ำ ปีมะเส็งตรีศก จุลศักราช ๑๒๔๓-
๑๒

เวลาบ่าย ๒ โมงเศษเสด็จออก หม่อมเจ้าแฉ่เพ็ญ
เกล้า ๆ ถวายเรื่องราวขอพระราชทานเลขกรมหมื่นอนันต
การฤทธิ พระองค์ติสวรกุมารเข้ามาเฝ้าจะขอพระราชทาน
ลงฝ่ามือทหามหาดเล็กถวาย กรมหมื่นภูเรศถวายด้วย
พระสุธารสที่ทรงโปรดให้ท่านเลี่ยมถวาย พระยานานาเฝ้า
รับสั่งเรื่องปลูกต้นไม้ที่ประทุมวัน เวลาบ่าย ๔ โมงเศษเสด็จ
ออกขุนนาง พระนรินทร์ทูลบอกพระอมรข้าหลวงเมือง
ราชบุรีบอกรายงานสักเลข และขอพระราชทานตัวพิมพ์
คุ้มสักไปแจกกรม ๒ ฉะบับ บอกพระยาชุมพรส่งเงินปีจีน
บอกพระยาราชบุรีส่งเงินค่าปีจีน พระยารองเมืองถวาย

หนังสือ แล้วเสด็จออกที่ห้องเขียวพระนรินทร์เฝ้าแล้วเสด็จขึ้น เวลาทุ่มเศษเสด็จออกพระองค์เทวัญเฝ้า เวลา ๔ ทุ่มเศษเสด็จขึ้น

วันที่ ๔๕๔๓ วัน ๓ ๆ ๕ คำ ปีมะเส็งตรัสก จุลศักราช ๑๒๔๓

เวลาบ่ายโมงเศษเสด็จออก พระยานรรัตนเฝ้า รับสั่งถึงกาลกะอัวจะเข้ามากับพระยานรรัตนและหม่อมเจ้าปฤษฎางค์ แล้วเสด็จออกห้องเหลือง พระองค์สายเฝ้ารับสั่งเรื่องเรือเวสตราว่ายังซ่อมแซมอยู่ แล้วสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ ทูลกระหม่อมพระองค์น้อยเข้ามาเฝ้ารับสั่งเรื่องถึงกาลกะอัว และเรื่องอื่น ๆ พระสุพรรณ พระเทพอาพลอยต่าง ๆ เข้ามาถวายทอดพระเนตร ออกขุนนางพระศรีเสนาอ่านบอกถวาย พระยาราชวานกุล ๕ ฉะบับ บอกรายป็นเมืองพิศณุโลก เมืองพิไชย เมืองสุโขทัย และบอกคนไปสืบข่าวราชการเมืองเชียงแสนกลับมาและบอกพระไชยบูรณ์กับหลวงพิศณุเทพ ต่างคนต่างกล่าวโทษกันและบอกพระยาพิศณุโลก พระยาสุโขทัย พระไชยบูรณ์และกรมการจัดสิ่งของลงมาทูลเกล้า ๆ ถวายในการพระศพสมเด็จพระนางเจ้า และเรื่องผู้ร้ายยิงกันตาย

พระนรินทร์อ่านบอกพระมหาสงครามพระเสน่หานุเบศร์ หลวงไกรนรายบอกบัญชีพระสงฆ์สามเณรสำมะโนครัว

พราหมณ์แขกไทย เมืองไชยา เมืองหลังสวน และได้แจก
ตัวคนเมืองตะวันตก แล้วเสด็จขึ้น

เสด็จออกในออฟฟิศ พระยาศรีเฝ้าทูลเรื่องเลขพระยา
ปราจีน (ขลิบ) หลวงคเชนทรามาตย์บอกเข้ามาว่าเป็นเลข
พระยาเจริญ และญาติพี่น้องฝากสักบ้าง จะโปรดให้ชำระ
อย่างไร โปรดเกล้า ๆ ให้ชำระตามกฎหมายเถิด แล้ว
เสด็จขึ้น

เวลา ๒ ท่มเสด็จออก พระองค์เทวัญเฝ้า ประทับจน
เวลา ๔ ท่มเศษเสด็จขึ้น

วันที่ ๔๕๔๔ วัน ๔ ๙ ๕ คำ ปีมะเส็งตรัสก จุลศักราช ๑๒๔๓

เวลาบ่าย ๓ โมงเศษเสด็จออก พระยาเทพอาสาติดตาม
ต่างๆ เข้ามาถวายและรองเท้าบูต ว่ามีผู้ฝากมาแต่เมืองพะม่า
ทูลเกล้า ๆ ถวายหลายคู่ พระยานรรัตนเฝ้า กรมหมื่นภูเรศ
เฝ้าถวายหีบทอง กระโถนทองลงยาราชาวดี ทรงพระกรุณา
โปรดให้นำเข้ามาถวาย พระองค์ดิสเฝ้า พระองค์นายเนติ
เฝ้าถวายหนังสือทรงเปิดทอง เวลาบ่าย ๔ โมงเศษเสด็จขึ้น
เวลาบ่าย ๕ โมงเศษเสด็จพระราชดำเนินไปประทับที่มิว
เซียม เวลาท่มเศษเสด็จกลับ เวลา ๒ ท่มเศษเสด็จออก
หม่อมเจ้าปฤษฎางค์เฝ้าทูลเรื่องกิ่งกาลกะอัว แล้วพระองค์

ทวัญเฝ้าอยู่จนเวลา ๔ หุ่่มเศษเสด็จขึ้น วันนั้นถึงกาลกะอัวมาถึง เจ้าปฤษฌาค์ พระยาพิพัฒน์และขุนนางกรมท่าลงเรือนฤเบนทรบุตรลงไปรับที่ปากน้ำ ขึ้นท่าศาลต่างประเทศ มีทหารรับ ๑๐๐ แตรวง มาพักอยู่วังกรมขุนเจริญ วันนั้นพระเจ้าลูกเธอประสูติเป็นพระบุตรเจ้าจอมมารดาจันทร์

หนังสือ

๑. รับหนังสือเจ้าพระยาภาณุวงศ์เรื่องมิสเตอร์คุกซัน ขอเป็นธุระรับรองถึงกาลกะอัวและเรื่องที่จะยิงสลุดรับกาลกะอัวที่บอมเสือซ่อนเล็บ
๒. พระราชหัตถ์ตอบว่าคงจะขอตั้งกงสุลและทำสัญญาเป็นแน่ ไม่ทรงเห็นว่าจะมีประโยชน์อะไร เป็นแต่จะให้มีผู้มิบุญขึ้นอีกเท่านั้น
๓. รับหนังสือเจ้าพระยาสุรวงศ์ ส่งหนังสือนิวแมนถึงเจ้าพระยาสุรวงศ์ และส่งหนังสือสิเกรตารีคอเวอนแมนต์อินเดียถึงกงสุลอังกฤษฉบับ ๑ และขอพระราชทานให้จัดขุนนางไทยและมิสเตอร์เดวิซันไปปรึกษากับคนฝ่ายคอเวอนแมนต์อินเดียที่ร่างกุ้ง
๔. สำเนาหนังสือสิเกรตารีคอเวอนแมนต์อินเดียถึงกงสุลอังกฤษเดือนด้วยไทยจะแต่งให้มิสเตอร์เดวิซันไปพบกับผู้ว่าการโทรเลขของคอเวอนแมนต์อินเดีย

๕. พระราชหัตถ์ตอบเจ้าพระยาสุรวงศ์ให้จัดขุนนางไทย และมิสเตอร์เดวิสันไปปรึกษากับผู้ว่าการโทรเลขของ คอเวนแมนตันอินเดียที่ร่างกุ้ง และทางเมืองเขมร นั้นให้หม่อมแดงไป
๖. ทรงไปรเวตถึงทูลกระหม่อมพระองค์น้อยเรื่องกิ่งกาล กะอ้วจะมาถึง ในการจะรับรอง
๗. พระราชหัตถ์ถึงเจ้าพระยาภาณุวงศ์เรื่องกิ่งกาลกะอ้ว ให้จัดแจงเลี้ยงดูรับรอง และให้เจ้าพระยาภาณุวงศ์ มีดินเนอแต่แห่งเดียว และนัดให้เข้าเฝ้า และพา เทียบดูอะไรต่างๆ และถ้าจะพูดเรื่องสัญญาและเรื่อง จะขอเข้ามาค้าขาย ให้เจ้าพระยาภาณุวงศ์ตรึงตรอง พูดให้ถูกต้องกัน
๘. เจ้าพระยาภาณุวงศ์ ตอบพระราชหัตถ์เรื่องกิ่งกาล กะอ้วจะขอทำสัญญา และจัดแจงที่จะให้เข้ามาเฝ้า

วันที่ ๔๕๔๕ วัน ๕ ฯ ๖ ค่ำปีมะเส็งตรีศก จุลศักราช ๑๒๔๓

เวลาบ่ายโมงเศษเสด็จออกพระองค์คิศเฝ้า แล้วพระ นายไวยเฝ้า หม่อมเจ้าปฤษฎางค์เฝ้ารับสั่งเรื่องกิ่งกาลกะอ้ว แล้วพระยาเจริญเฝ้าเอาแผนที่บ้านและตึกเรือนของตัวที่ติด กันกับตึกหลวงถวายทอดพระเนตรมีหนังสือด้วยฉบับ ๑

แล้วพระนายไวยเฝ้าอีก เวลาบ่าย ๓ โมงเศษเสด็จขึ้น
ทรงเครื่องฉลองพระองค์อย่างทหารเสด็จออก มีสมเด็จพระ
พระเจ้าน้อยยาเธอ ทูลกระหม่อมพระองค์น้อย และพระยา
ภาสเฝ้า รับส่งเรื่องถึงกาลกะอัว แล้วเสด็จลงไปรับ
ถึงกาลกะอัวที่พระทวารชั้นล่าง ท่านเจ้าพระยาภาณุวงศ์และ
ขุนนางกรมท่ามาคอยรับอยู่ที่ประตูพรหม มีทหารรับราย
ทางแต่ประตูพืมานไชยศรีถึงหน้าโรงทอง ๑๕๐ คน เตร
วงหนึ่ง ครั้นรถมาถึงหยุดหน้าโรงทองลงจากรถ ท่าน
เจ้าพระยาภาณุวงศ์นำเข้าไปทางประตูพรหม พระบาทสมเด็จพระ
พระเจ้าอยู่หัวก็ทรงนำถึงกาลกะอัวขึ้นบนพระที่นั่งบรมราช
สถิตยัมโหฬาร เข้าไปนั่งในห้องน้ำเงิน ที่เฝ้าอยู่ในที่นั้น
มีทูลกระหม่อมพระองค์น้อยกรมขุนเจษฎา มีเจ้านายพระเจ้า
น้อยยาเธอและหม่อมเจ้าบัง เจ้าพระยาภาณุวงศ์และ
ขุนนางกรมท่าก็อยู่ในที่นั้น ราชเอตเทอแถมและมหาดเล็ก
ก็เฝ้าในที่นั้น ที่ห้องเหลืองหน้าห้องน้ำเงินนั้น เจ้ากรมปลัด
กรมจ้ดำรงและทหามหาดเล็กที่เป็นออฟฟิศเซอร์ใหญ่
เฝ้าอยู่ที่นั้น บรรดาคนที่เฝ้าอยู่ทั้งฝ่ายทหารและพลเรือน
แต่งตัวเต็มยศของตัวทั้งนั้น ถึงนั้นมีสุดมาสองคนคือ วิดเลียม
อาร์มสตรองปรียมินิตสเตอร์ ๑ คอลอเนลย์ยูดค์ฝ่าย
กรมวัง ๑ เฝ้าอยู่ประมาณสักครู่หนึ่ง กราบถวายบังคมลาไป
แล้วพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จลงไปส่งที่พระทวาร

ชั้นล่าง แล้วเสด็จขึ้นมาประทับที่พระที่นั่งเขี้ยว สมเด็จพระ
พระเจ้านั่งยาเธอพระองค์น้อย กรมหมื่นพิชิต พระองค์
เทวัญเฝ้า รับสั่งเรื่องกิ่งกัลลกะอัวและอื่นๆ จนเวลาเกือบ
ย่ำค่ำเสด็จขึ้น

เวลา ๒ หุ้มเศษเสด็จออก กรมหมื่นพิชิต พระองค์
เทวัญ พระยาภาสเฝ้าอยู่จนเวลา ๕ หุ้มเสด็จขึ้น

รับหนังสือเจ้าพระยามหินทร์เรื่องเจ้าเมฆินเอาเลขมา
เขียนดีจำลอง เลขนั้นไม่สมควรอยู่ สมควรเป็นไพร่หลวง
โรงพิมพ์ ได้ให้ไปเชิญเจ้าเมฆิน ฯ ไม่มา เป็นการขัดข้อ

เรื่องราวอัมภรยาจมนั้นประธานมณฑลเชียร (ทัด) จะขอ
เอาสวนของตัวสองแห่งถวายเป็นของหลวง ไม่ให้นายอากร
เก็บอากร

หนังสือพระยาเจริญถวาย ว่าด้วยที่บ้านของตัวใกล้เคียง
กับตึกหลวง ได้ทราบที่ชาวเยอรมันจะเช่าตึกหลวง เกรง
ว่าภายหลังจะเกิดความชุนเคืองได้ฝ่าละอองธุลีพระบาท จึง
เขียนแผนที่มาถวายทอดพระเนตร

พระองค์ติสถวายซื้ออาหารที่ใช้ชกเนนโคมและธงได้

วันที่ ๔๕๔๖ วัน ๖ ๕ ๖ ค่ำ ปีมะเส็งตรีศก จุลศักราช ๑๒๔๓

เวลาบ่ายโมงเศษเสด็จออก พระองค์ติสมาเฝ้าเรื่อง
กิ่งกัลลกะอัว แล้วกรมพิชิตเฝ้า พระนายไวยเฝ้า เรื่อง

ทหารแล้วเสด็จขึ้น พอเวลาบ่าย ๕ โมงเสด็จไปวิสิตตอภ
 กิงกาลกะอัวที่วังกรมขุนเจริญ ประทับที่ห้องพระโรงแล้ว
 กิงกาลกะอัวกับสุดของเขาคือ วิดเลี่ยมอาร์มสตรองปรีย
 มินิสเตอร์ ๑ คอลอเนนยูดค์ฝ่ายกรมวัง ๑ ลงมาเฝ้า มี
 สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์น้อย และกรมขุนเจริญ
 และเจ้านายอีกหลายองค์เฝ้าอยู่ที่นั่น เสด็จประทับอยู่
 ประมาณ ๑๕ นาทีเสด็จกลับ ประทับในออฟฟิศ กรม
 พิชิตและพระองค์เทวัญเฝ้า รับสั่งเรื่องกิงกาลกะอัวแล้ว
 รับสั่งให้หาหลวงนายสิทธิให้ห้ามเรือบางกอกไว้อย่าเพื่อให้
 ออก เพราะกิงกาลกะอัวทูลขอให้เรือไว้ แล้วเสด็จขึ้น

เวลาย่ำค่ำเสด็จลงสมโภช ๓ วัน พระเจ้าลูกเธอซึ่ง
 ประสูติใหม่ แล้วเสด็จขึ้น เวลา ๒ ทุ่มเสด็จออก พระองค์
 เทวัญเฝ้า แล้วพระยาภาสเฝ้า จนเวลาเกือบ ๕ ทุ่ม
 เสด็จขึ้น

รับหนังสือเจ้าพระยาสุรวงศ์ไวยวัฒน์ร่างตราถึงเมือง
 ราชบุรีเรื่องทหาร

พระองค์เจ้าศรีวิไลยลักษณ์ถวายเรื่องราวขออำนาจ
 แสงภรรยาจีนเซยซึ่งเป็นหน้หลวง ว่าจีนเซยฝัวอำนาจแสง
 เป็นหุ้นส่วนกับจีนดำเป็นหน้หลวง ขอพระราชทานแบ่งเงิน

หลวงเป็นส่วนจันทำส่วนหนึ่ง จันทะยส่วนหนึ่ง เงินส่วน
 จันทะยผู้ตายผู้อำแดงแสงนั้นเงิน ๖๕ ชั่ง ๑๕ ตำลึง ขอ
 พระราชทานยกตัวอำแดงแสงผู้ต้องรับหนี้ของจันทะยไปให้
 สอยเป็นข้าในกรม ทรงเห็นไปว่าจะแบ่งส่วนนั้นไม่ควร ๆ
 เร่งแก้ตัวนายอากรกว่าจะสิ้นกำลัง เมื่อขาดเหลือเท่าใด
 จิงจะเป็นส่วนตัว หุ่นส่วนและประกันให้พระยามหาเทพ
 เร่งกับตัวอากรกว่าจะสิ้นเชิงก่อน

เรื่องราวหลวงราโชวาทกล่าวโทษนายพินว่าลักพาบุตร
 สาวไป บุตรนั้นอายุ ๑๕ ปี แล้วแต่งทนายมาขอสม
 ต่อภรรยาหลวงราโช ๆ ว่าจะขอเอาเงิน ๕ ชั่ง ถ้าแก้
 นายพินไม่ยอมให้ ภรรยาหลวงราโชว่าถ้าไม่ยอมก็ให้ส่งบุตร
 สาวคืน นายพินไม่ส่ง ทรงเห็นพระราชหัดดีให้กรมหมื่น
 พิชิตชำระให้โดยเร็ว

วันที่ ๔๕๔๗ วัน ๗ ๓ ๖ ค่ำ ปีมะเส็งตรีศก จุลศักราช ๑๒๔๓

เวลาบ่ายโมงเศษเสด็จออก พระนายไวยเฝ้า แล้ว
 กรมพิชิตเฝ้าอีก เวลาบ่าย ๔ โมงเศษเสด็จขึ้น แล้วออก
 ขุนนางพระยาศรีทศว่าพระยานุภาพไตรภพกับผู้ช่วยกราบ
 ถวายบังคมลาไปเมืองเสียมราฐ พระนรินทร์อ่านบอกเมือง
 หลังสวน เมืองประจวบคีรีขันธ์บอกส่งเงินค่านา พระยา
 อภัยรณฤทธิ์กราบถวายบังคมลาไปแรกนวันพรุ่งนี้ ตั้งสวด

มนต์ท่องสนามตามเคยแล้วเสด็จขึ้น แล้วเสด็จออกที่
 ออฟฟิศกรมพิชิตหม่อมเจ้าปฤษฎางค์เฝ้ารับสั่งเรื่องกิ่งกาล
 กะอัวและอื่น ๆ แล้วเสด็จขึ้น

เวลา ๒ ทุ่มเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรง
 นลองพระองค์อ้วนิงเครส ทรงเครื่องราชอิสริยยศมงกุฏ
 สยาม เสด็จประทับบนพระที่นั่งบรมราชสถิตยมโหฬาร
 ห้องน้ำเงิน แล้วกรมขุนเจริญกับกิ่งกาลกะอัวกับสุดของเขา
 คือ วิลเลียมอาร์มสตรองและคอลอแนนต์ยัคค์มารดพร้อม
 กัน มีทหารแถว ๑ ทหารปืน ๑๕๐ รับที่หน้าประตูพินาน
 ไชยศรีและประตูพรหม และรถที่มานั้นรถหลวงไปรับ
 และทหารม้ามหาดเล็กขี่ม้าตามรถด้วย ครั้นรถมาถึงหน้าโรง
 ทองก็หยุด กรมขุนเจริญกิ่งกาลกะอัวกับสุดลงจากรถ
 มีกรมวังนำเทียน ๕ คู่ เข้ามาในพระที่นั่ง มีทหารแถว
 มหาดเล็กรับที่ขาลาหน้าพระที่นั่งเฝ้าต้อนรับ แล้วขึ้นมาบน
 พระที่นั่ง เข้าไปในห้องน้ำเงิน และเมื่อขณะนั้นพระบรม
 วงศานุวงศ์ข้าราชการที่ถูกเชิญก็เฝ้าพร้อมอยู่ในที่นั้น แล้ว
 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทานตรามงกุฏสยาม
 ชั้นที่ ๑ ซ้อมหาสุราภรณ์แก่กิ่งกาลกะอัว แล้วพระราชทาน
 ตรามงกุฏสยามชั้นที่ ๓ ซ้อมัณฑนาภรณ์แก่สุดทั้งสองคน
 แล้วเสด็จลงมาพร้อมด้วย กิ่งกาลกะอัว และเจ้านาย
 ข้าราชการ มาประทับที่โต๊ะเสวย และผู้ที่นั่งโต๊ะนั่งดังนี้

จมนวิจิต

หม่อมเจ้าเจ็ก

คอลอเนนยุคค์

พระองค์เจ้าดิศวรกุมาร

พระองค์เจ้าเทวัญ

กิงกาลกะอัว

กรมขุนเจริญ

พระองค์เจ้าทอง

วิลเลียมอาร์มสตรอง

หม่อมเจ้าปฤษฎางค์

พระนายไวย

พระยานรรัตน

พระยาภาสกรวงศ์

พระองค์เจ้าสวัสดิโสภณ

กรมหมื่นภูเรศ

ทลกระหม่อมพระองค์น้อย

ที่ประทับ

กรมหมื่นพิจิต

กรมหมื่นอดิศร

พระองค์เจ้าสวัสดิประวัติ

พระยาประภากรวงศ์

พระยามหาเทพ

นั่งโต๊ะอยู่จนเวลา ๔ ทุ่ม
นำเงินตราด้วยกิงกาลกะอัว

เสด็จขึ้นไปประทับบนห้อง
แล้วพระราชทานโต๊ะถม ๑

กาน้ำต้ม ๑ หีบหมากต้ม ๑ กลักไม้ขีดไฟต้ม ๑ พระบรม
รูปใหญ่ไม่มีกรอบ พระรูปคาบิเนตใส่กรอบต้ม พระรูป
สมเด็จพระนางเจ้ารูป ๑ แก่กิ่งกาลกะอัว แล้วพระราชทาน
ของกับพวกสุด ๒ คน คือ หีบหมากต้มอย่างเล็ก กลัก
ไม้ขีดไฟต้ม คนละสำหรับ เวลาเกือบ ๒ ยามกิ่งกาลกะอัว
กราบถวายบังคมลากลับไป เวลา ๒ ยาม พระบรมวงศา
นวนศ์ขุนนางกราบถวายบังคมลาออกไป

รับหนังสือเจ้าพระยาภาณุวงศ์เรื่องกิ่งกาลกะอัวไป
ดินเนอและพุทธมราษฏรและบ้านเมือง แล้วพูดว่าอยาก
ขอทำหนังสือสัญญา ได้ตอบว่ากำลังจะแก้หนังสือสัญญา
เห็นคอเวนแนนต์ และเมื่อมิสเตอร์อาร์มสตรองไปวิสิต
นั้นพูดว่าก็อยากตั้งกงสุล ท่านได้พูดเถียงกันไป

ศาสน์ตราท่านเจ้าพระยาสุรวงศ์ถึงพระยาภูเก็จเรื่อง
ภาษี ๕ อย่าง พระยาอัมมวงศ์ทำเรื่องราวประมุขให้พระยา
ภูเก็จตริตรองดู แล้วให้มีตราเข้ามา จะได้ปรึกษาเสนาบดี
แล้วจะมีตราบังคับไป

มีพระราชหัตถ์ถึงเจ้าพระยาภาณุวงศ์เรื่องจะจัดการส่ง
กิ่งกาลกะอัว และให้มีสลุดที่ปากน้ำ

เจ้าพระยาภาณุวงศ์ตอบได้ส่งลงไปให้คอยสลุดและ
ส่งเจ้าพนักงานจัดการที่จะลงไปส่งเสียเสร็จแล้ว แต่ผู้
ไปส่งจะสวมเสื้อปลดอกโก๊ต

วันที่ ๔๕๔๘ วัน ๑ ๙ ๖ ค่ำ ปีมะเส็งตรีศก จุลศักราช ๑๒๔๓

เวลาบ่ายโมงเศษเสด็จออก หลวงวารีถวายเรื่องราวว่าวิวาทกับฝรั่งที่กรุงเก่า ทรงเซ็นให้สมเด็จพระกรมพระเร่งให้ส่งลงมา แล้วพระศรีสุนทรเฝ้าถวายใบอนุญาตวิสุงคามสีมา ทรงเซ็น ๑๐ ฉบับ เจ้าพระยามหินทรเฝ้ามีหนังสือมาฉบับ ๑ รับส่งกับเจ้าพระยามหินทร จนนับ ๕ โมงเสด็จขึ้น

เวลาที่ทุ่มเศษเสด็จออกพระที่นั่งอาภรณ์พิโมกษ์ทรงจุดเทียนนมัสการ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ถวายศีลแล้ว สวดมนต์ในการหล่อพระป่าเลไลยก์และพระอื่น ๆ แล้วเสด็จไปทอสนามหลวงประทับพลับพลาทอสนาม ทรงประเคนจิวรสะบงผ้ากราบพระ พระสงฆ์มีหม่อมเจ้าพระสังวรพรประสาทและเปรียญรวม ๑๐ รูป พระสงฆ์ครองผ้าแล้ว ทรงจุดเครื่องนมัสการ หม่อมเจ้าพระสังวรพรประสาทถวายศีลและขุมนมหาสิทธิโฆหารอ่านประกาศ พระยาอภัยรณฤทธิ์นั่งเก้าอี้เอาสายสัญญาณคล้องคอฟังสวด พระสงฆ์ ๑๐ รูป สวดมนต์ ด้วยเป็นวันตั้งสวดพิธีพิฆมังคลตามอย่างทุกปี แล้วรับสั่งเรื่องราวการต่าง ๆ กับสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ ครั้นพระสงฆ์สวดมนต์จบแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รับสั่งให้หาพระยาอภัยรณฤทธิ์และเจ้าจอมเผ่าแก้ว

ที่จะเป็นนางเทพี ๔ คน มาพระราชทานน้ำพระมหาสังข์
แล้วทรงเจิมพระราชทาน แล้วพราหมณ์ก็รดน้ำกรดสังข์
ให้พระยาอภัยภักดีฤๅษีกับเด้าแก่ เวลา ๔ หุ้มเศษเสด็จขึ้น

วันนี้ถึงกาลกะอัวกลับไปลงเรือที่ท่าศาลต่างประเทศ
มีทหารส่งที่ท่า ๑๐๐ คน เอาเรือนฤเบนทรบุตรีไปส่งที่เรือ
แม่ที่บ้อมปากน้ำสลุดรับด้วย

รับหนังสือเจ้าหมื่นสรรเพ็ช ขอลูกหมู๋โชนซึ่งมารดา
เป็นโชนเกิดกับนายโก่เป็นบิดาเกิดบุตรชาย ๒ หญิง ๑
ด้วยได้ฝึกหัดเป็นคนร้องเป็นเชนและละคร ขอพระราชทาน
ไว้เล่นละครต่อไป ทรงเห็นว่า ยอมให้อาไว้เล่นละคร
แต่จะถือเป็นสิทธิ์ไม่ได้ ถ้าไพร่ไม่สมัครอยู่ต้องคงตามเดิม
จะให้นับใครไม่ได้

หนังสือเจ้าพระยาบรมราชว่าซึ่งโปรดประทานเรื่องราว
ขุนสุวรรณ ขอพระราชทานโทษอ้ายเล็ก อ้ายอ้อม อ้ายแหวน
อ้ายมอน อ้ายหรั่ง ซึ่งโปรดให้ตรวสอบดู ผู้ร้าย ๔ คน
ยังไม่ครบกำหนด แต่อ้ายเล็กผู้ร้ายนั้นไม่มีกำหนด

นายเสนองานประพาส ขึ้นรายงานนักโทษครบกำหนด
นายเสนองานประพาส ขึ้นรายงานนักโทษจำคุก

หนังสือเจ้าพระยามหินทรว่าเงินค่าราชการที่เป็นกำลัง
ราชการและไพร่ที่ใช้ราชการกับภพร้อง ควรจะประชุมพระ

บรมวงศานุวงศ์ข้าราชการที่คุมเลขไพร่สม เลขไพร่หลวง
จัดการแผ่นดินให้เรียบร้อย

เจ้าพระยามหินทรถวายข้อบังคับต่าง ๆ

วันที่ ๔๕๔๘ วัน ๒๕ ๖ ค่ำ ปีมะเส็งตรีศก จุลศักราช ๑๒๔๓

เช้ารุ่งแล้ว ๔๒ นาฬิกา เสด็จออกเททองที่โรงทองหล่อ
พระพุทธรูปป่าเลไลยก์ และรูปพระราหูจักรุทสำหรับเทวดา
แทรกเสวยพระชนม์พรรษาตามมหาทักษิณ พระพุทธรูปและ
เทวรูปนี้ทองคำทั้งพระองค์ ทองคำหล่อพระป่าเลไลยก์ หนัก
๑ ตำลึง ๑ บาท ชะนวน ๒ บาท เทวรูปราหูหนัก ๑ ตำลึง
๑ บาท จักรุทเป็นพาหนะ หนัก ๒ ตำลึง ๒ บาท ๒ สลึง
ชะนวน ๓ บาท ทองชะนวนที่เหลือนั้นจะทำต้นหล้าประดับ
เขาพระป่าเลไลยก์ พระอุ้มบาตรองค์หนึ่งเป็นพระชนม์พรรษา
ประจำวันในสมเด็จพระนางเจ้าสว่างวัฒนา พระราชมิ่งองค์
หนึ่ง เป็นพระชนม์พรรษาประจำวันในพระนางเธอพระองค์
เจ้าเสาวภาผ่องศรี สององค์นี้หล่อด้วยเงิน พระอุ้มบาตร
หนัก ๑๓ ตำลึง ชะนวน ๓ ตำลึง พระราชมิ่งหนัก ๑๒ ตำลึง
ชะนวน ๓ ตำลึง ตั้งพิมพ์ทิศหุดี ทรงหล่อแล้วเลี้ยงพระสงฆ์
๕ รูป บนพระที่นั่งอาภรณ์พิโมกษ์ เสด็จขึ้นเขาคู่

ที่ทุ่งส้มป่อย เวลาเช้า ๓ โมงเศษให้พระยาอภัยภักดี
ไปจากโรงพักไปที่เทวสถานกลางทุ่ง นุ่งผ้า ๔ คืบ ไถเสด็จ

แล้วเจ้าพนักงานปลดพระโค ๆ กินถั่วกินข้าวโภชน์ ที่ท้อง
สนามหลวงเลี้ยงพระ

เวลาบ่าย ๔ โมงเศษ พระอมรวิไสยเฝ้า แล้วหลวง
ชลยุทธโยธินถวายแผนที่บ่อมฝัเสื้อสมุทรที่ปากน้ำ

บ่าย ๕ โมงเศษ ขุนนางเฝ้า พระนรินทร์อ่านบอก
เมืองราชบุรี ว่ามีผู้ร้ายตีฟันบุตรหลวงพรหมภักดีตาย พระยา
ราชบุรีได้ตัวอ้ายผู้ร้ายมาชำระหารับไม้ กับว่าฝรั่งสองคน
กับพรรคพวกไปดุดอกไม้ เอาปืนยิงนายเดชตาย แล้ว
ทูลนำพระสัจจาภิรมย์กราบ ถวายบังคมลาไปเมืองนครศรี
ธรรมราช ไปทำบัญชีสำมะโนครัวต่อไป และถวายรายงาน
ภาษีฝิ่น ภาษีร้อยละสาม จำนวนเดือน ๔ ปีมะโรงโทศก
เสด็จขึ้นจากขุนนางแล้ว

เวลาค่ำ พระยาภาส กรมพิชิต พระองค์เทวัญเฝ้า
พระราชทานเงินทูลกระหม่อม'พระองค์น้อยในการตั้งกรม
๑๐๐ ชั่ง ในการขึ้นวัง ๑๐๐ ชั่ง พระคลังข้างที่ช่วยในการ
ของแจก ๑๐๐ ชั่ง รวม ๓๐๐ ชั่ง

วันที่ ๔๕๕๐ วัน ๓ ๆ ๖ ค่ำ ปีมะเส็งตรีศก จุลศักราช ๑๒๔๓

บ่าย ๒ โมงเศษเสด็จออก ทรงเห็นเรื่องนายแหนไข
อัฐทองแดงปลอม ให้พระยารองเมืองเอาขึ้นให้ลูกขุน

ปรึกษา กับเรื่องผู้ร้ายแทงอำแดงกลัดตายที่บางเขนให้เร่งจับให้ได้ พระยานุชิต พระยารัตนโกษาเผ้า เรื่องซื้อที่สวนพระยานรรัตนถวายเป็นบุญชื่ของสลากที่จัดซื้อในการพระเมรุเป็นราคา ๑๔๒ ชั่ง ๗๒ บาท ๔๐ สลึง ได้รับพระราชทานไปครั้งหนึ่งเงิน ๑๐๐ ชั่ง ครั้งนี้จะรับพระราชทาน ๔๒ ชั่ง ๗๒ บาท ลงตัวที่ ๘๑๐ แล้ว หลวงนายสิทธิถวายเป็นตัวอย่างที่สั่งทำเหมมณเฑียร และบัญชีของเครื่องเงินเครื่องทองต่าง ๆ ที่โปรดเกล้า ๆ ให้ออกไปสั่งทำในการพระเมรุ แล้วกรมพิชิตเผ้า พระองค์กมลასน์กลับมาจากเมืองปราจีนบุรีมาเผ้า

บ่าย ๕ โมงเศษเสด็จออกขุนนาง พระยาศรีอ่านบอกเมืองศรีสะเกษ ๓ ฉะบับ ๆ ๑ ส่งเงินแทนเร็วส่วย ฉะบับ ๑ ว่าได้รับพระราชทานหีบศิลาหน้าเพลิงเผาศพพระยาวิเศษภักดีเจ้าเมือง พระภักดีภูธรปลัดเสร็จแล้ว ขอถวายพระราชกุศล กับขอรับพระราชทานพระพรหมภักดียกกระบัตรเป็นเจ้าเมือง ฉะบับ ๑ ขอพระราชทานตั้งบ้านหินกองเป็นเมืองขึ้นเมืองศรีสะเกษ บอกเมืองยโสธร ๓ ฉะบับ ๆ ๑ ส่งเงินส่วย ฉะบับ ๑ ขอตั้งบ้านคว้าว เป็นเมืองขึ้นเมืองยโสธร ฉะบับ ๑ ขอพระราชบัญญัติเรื่องดอกเบี่ยทาส แล้วนำพระพรหมภักดียกกระบัตรเมืองศรีสะเกษเผ้า พระนรินทร

อ่านบอกพระอมรวิไชยส่งจำนวนสักเลขเมืองประจวบคีรีขันธ์
เมืองเพชรบุรี แล้วเสด็จขึ้น

คำพระยาภาสเฝ้าถวายโปรแกรมนะการที่จะทำบุญใน
การกรุงเทพ ฯ ครบร้อยปี

วันที่ ๔๕๕๑ วัน ๔ ๗ ๖ คำ ปีมะเส็งตรีศก จุลศักราช ๑๒๔๓

บ่าย ๓ โมง พระนายไวยถวายป็นดาบและเครื่องทหาร
ต่างๆ ทอดพระเนตรเป็นตัวอย่าง พระยามหาเทพถวายเรื่อง
จับผู้ร้ายท้องน้ำ พระยาพิทักษ์ภูบาลเฝ้า หลวงนริศรถวาย
คำปรึกษาผู้ร้ายฆ่ากันตาย

บ่าย ๕ โมงเสด็จออกขุนนาง พระยาศรีอ่านบอกพระ
ยาจำแสนฉบับ ๑ ว่าพระศักดาเรื่องฤทธิ์ปลัดเมืองตาก
ขอทูลเกล้า ฯ ถวายเลขของบิดาเป็นส่วยเงิน บอกพระยา
สุจริต ๔ ฉบับ ๑ เรื่องผู้ร้ายเมืองมรเมน ฉบับ ๑
เรื่องทำที่พักข้าหลวง ฉบับ ๑ ส่งเงินค่าต่อไม้ ฉบับ ๑
ว่าแจกเงินค่าต่อไม้ กับพระศักดาเรื่องฤทธิ์ถวายเสื่อมอม
ตัวหนึ่ง กับนายน้อยสุริยกรบถวายบังคมลากลับไปเมืองน่าน
แล้วเสด็จขึ้น

เวลาคำพระองค์เทวัญ พระยานรรัตน์ พระนายไวย
เฝ้า เวลา ๔ ทุ่มเสด็จขึ้น

สมเด็จพระกัฏฐาจารย์รับสั่งครั้งทำบุญพระบรมอัฐิ
พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อณเดือน ๖
ปีมะเมียโทศก ทูลเกล้าฯ ถวายเป็นตัวอย่าง สำหรับจะได้
ทรงกะทำบุญสมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์ ณ เดือน ๗
ปีมะเส็งตรีศกน

วันที่ ๔๕๕๒ วัน ๕ ๖ ค่ำ ปีมะเส็งตรีศก จุลศักราช ๑๒๔๓
เวลาบ่าย ๒ โมงเศษเสด็จออก เจ้าพระยามหินทร
พระเทพา พระศรีกาฬสมุทรา ขุนอมรภักดี เฝ้าเรื่องเลข
แล้วกลับไป แล้วก็ปิดันลอฟต์สักกับบุตรเข้ามาเฝ้าเอาแผนที่
มาถวายทอดพระเนตร พระองค์ฉายเจดีย์กับกรมราชบัณฑิต
ถวายหนังสือ ทรงปิดทองแล้ว พระนายไวยเฝ้า กรมหมื่น
ภูเรศเฝ้าแผนที่รูปพระศรีรัตนเจดีย์ถวายทอดพระเนตร
แล้วเสด็จขึ้น

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษเสด็จทรงรถพระที่นั่งไปวังสมเด็จพระ
พระเจ้านั่งอาเชอ ทูลกระหม่อมพระองค์น้อย แล้วเสด็จ
ขึ้นบนตำหนัก และเสด็จไปทอดพระเนตรที่อื่น ๆ เสด็จ
ประทับอยู่จนเวลาทุ่มเสด็จกลับพระบรมมหาราชวัง

วันนี้อำมาตย์ไปกราบทูลทำบุญวันสิ้นพระชนม์ สมเด็จพระ
นางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์ สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้า

กรรมาภรณ์เพชรรัตน์ ไปถวายสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ
กรมพระบำราบปรปักษ์

วันที่ ๔๕๕๓ วัน ๖ ค่ำ ปีมะเส็งตรีศก จุลศักราช ๑๒๔๓

เวลาเช้าโมงเศษ เสด็จทรงรถพระที่นั่งไปประทับประ
ทุมวัน และทิวังสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เวลาเช้า ๔ โมงเสด็จ
กลับพระบรมมหาราชวัง เวลาบ่าย ๓ โมงเสด็จออก พระยา
เทพประขุนเฝ้า พระอมรวิไสยเฝ้า รับสั่งถามถึงสมเด็จพระ
เจ้าพระยาและอื่น ๆ แล้วรับสั่งกับพระยาเทพเรื่องเมืองลาว
และอื่น ๆ แล้วเจ้าพระยาภานุวงศ์เข้ามาเฝ้าตรัสอยู่สักระ
แล้วกราบถวายบังคมลาไป แล้วเสด็จออกในออฟฟิศรับสั่ง
อยู่กับกรมหมื่นพิชิต พระองค์ทองประมาณครู่แล้วเสด็จขึ้น

เวลาบ่าย ๕ โมงเสด็จออกขุนนาง พระยาศรีอ่านบอก
เมืองร้อยเอ็จ ส่งเงินส่วยและเผาศพอุปฮาดด้วย กับขอ
ราชบุตรเป็นอุปฮาด กับขอให้ตั้งบ้านท่าเสาเป็นเมืองขึ้น
เมืองร้อยเอ็จ กับราชบุตรเมืองร้อยเอ็จลงมาเฝ้า ทูลเกล้าฯ
ถวายทองคำด้วย รับสั่งกับพระยาศรีเรื่องความฝรั้งที่โคราช
รับสั่งกับพระนรินทร์เรื่องความฝรั้งวิวาทกับไทย แล้วยัง
เอาไทยที่เมืองราชบุรี แล้วเสด็จขึ้น เวลาเกือบทุ่มเสด็จ

ออกทางพระที่นั่งเจี๊ว พระยานรรัตนเฟ้า แล้วกลับไป
กรมหมื่นพิชิต พระองค์เทวัญเฟ้า จนเวลา ๔ ทุ่มเศษ
เสด็จขึ้น

วันนั้นพระราชหัตถ์ถึงกรมหมื่นนเรศร์ เรื่องเกรซ
ขึ้นบัญชีว่าเงินค้างให้เขาเสีย

เจ้าพนักงานหอรัษฎากรพิพัฒน์ขึ้นขัดข้อง เรื่องหลวง
ภาษ่วิเศษร้องเรื่องโรงจิว ว่าพระยารองเมืองห้าม ทรงเห็น
ว่าให้ตั้งเกิดเพราะเป็นบ่อนหลวง แต่อย่าให้ใครตั้งอีก

เรื่องราวหลวงภาษ่วิเศษขัดข้อง เรื่องจันทน์ร้องคืน
บ่อนเบี้ยและเงินล่องหน้า

หนังสือพระยารองเมืองทูลพระองค์เทวัญว่า การตั้ง
โรงจิวขึ้นแต่เดิมก็ยอมให้ตั้ง ภายหลังชาวบ้านเอาอย่าง
ปลุกลงมาริมคลองมาก ครั้นจะเสด็จพระราชดำเนินทางนั้น
บอกให้รู้ก็ไม่ใคร่จะรู้ จึงไม่ยอมให้ตั้ง

เรื่องราวจันทน์ร้องว่า เดิมหลวงภาษ่วิเศษขายบ่อนให้
ว่าตั้งโรงจิวได้ จึงรับซื้อไป บัดนี้พระยารองเมืองห้ามไม่ให้
ตั้ง ขอคืนบ่อนและเงินล่องหน้าที่หลวงภาษ่วิเศษ

เรื่องราวหลวงบำรุงราชากร หลวงเจริญราชชน ขอ
หักเงินค่าส่งของเรือพระที่นั่งกลไฟ ผลักส่งเงินภาษี่ฝืน
ภาษี่รังนกที่ค้าง

หนังสือนายห้างบักริมมูลเลอ ขอเข้าตักอ้ายสำอาง
ทรงเซ็นไปให้ประมุขกันกับผู้ที่เข้าอีก ๒ ราย

หนังสือสมเด็จพระเจ้ากรุงศรีอยุธยา เรื่องหลวงวารี ว่าได้ส่งตัว
ฝรั่งและภรรยาไปกับไปยังกรมท่า ๆ ส่งไปให้กงสุลโปรตุ-
เกศแล้ว มีพระราชหัตถ์ตอบสมเด็จพระเจ้ากรุงศรีอยุธยา
ฉบับ ๑

วันที่ ๔๕๕๔ วัน ๗ ๑๖ ค่ำ ปีมะเส็งตรีศก จุลศักราช ๑๒๔๓

เวลาบ่าย ๒ โมงเศษเสด็จออก พระองค์สวัสดิ์เฝ้า ทรง
เซ็นเรื่องราวและหนังสือราชการ แล้วพระองค์ประดิษฐาน
เฝ้า รับสั่งเรื่องพระและอื่น ๆ แล้วพระยาพิทักษ์ภูบาลเฝ้า
ถวายตรวจรักษาพระองค์จ่ายเดือน แล้วมีสเตอร์อาล
บาสเตอร์เข้ามาเฝ้า รับสั่งอยู่จน ๕ โมงเศษเสด็จขึ้น

ออกขุนนาง พระยาศรีอานบอเมืองพิไชยว่า ไฟ
ไหม้บ้านพระยาพิไชยและราษฎร ๔๐ หลังเศษ

พระยาพิพัฒน์อานบอเมืองนนทบุรีว่า อำแดงม่วงให้
นายกลั่นบุตรมาแจ้งความว่า ใ้ให้อ้ายแสง อ้ายนวน
ทาสไปนอนเฝ้าสวนมะปราง แล้วอ้ายแสง อ้ายนวน ไป
นอนอยู่ที่สวนห้านั้น ห้างเรือนอำแดงม่วง แล้วอ้ายแสง
อ้ายนวนได้ยินเสียงสุนัขเห่าที่เรือนอำแดงม่วง อ้ายแสง

อายนวนจึงได้เข้ามาบ้าน เห็นผู้ร้ายยืนอยู่ข้างเรือนอ้าแฉ่ง
ม่วง ๒ คน อ้ายผู้ร้ายเอาปืนยิงถูกอ้ายแสงขาดใจตาย
อ้ายผู้ร้ายไล่อายนวนไป อายนวนจึงรู้ว่า นายพุดบุตรเขย
อ้าแฉ่งม่วงกับอ้ายเอี่ยมทาสเป็นผู้ร้ายมาลักของ อ้าแฉ่งม่วง
มารดาภรรยานายพุดให้การว่า นายพุดได้ยินเสียงสุนัขเห่า
นายพุดจึงชวนอ้ายเอี่ยมทาสถือปืนและอาวุธลงไปยังยืนอยู่
ข้างเรือน เห็นอ้ายผู้ร้าย ๒ คน เดินมาแต่สวนอ้าแฉ่งม่วง
มีศาสตราอาวุธครบมือ มีผ้าโพกศีรษะทั้ง ๒ คน นายพุดจึง
ยิงปืนไปถูกอ้ายผู้ร้ายหรือมิถุนนายพุดไม่ทราบ ต่อเวลา
เช้านายพุดจึงทราบว่าอ้ายแสงเป็นผู้ร้าย ถูกปืนตาย

รับสั่งกับพระยาศรีว่าให้หัวเมืองใหญ่ ๆ ทำคลังที่สำ-
หรับไว้อาวุธและหนังสือราชการสำหรับเมืองให้เป็นตึกเสีย
เพื่อจะได้กันไฟและอื่น ๆ ของจะได้ไม่สูญ ให้ทำเสีย
ทุกเมือง แล้วเสด็จขึ้น

เวลาที่มุ่งเศษเสด็จออก กรมหมื่นพิชิต พระองค์เทวัญ
พระยาภาสเผ่า อยู่จนเวลา ๒ ยามเสด็จขึ้น

รับหนังสือพระยาไพบูลย์สมบัติ ร้องเรื่องเงินค่าตลาด
ว่าขาดทุน จะขอพระราชทานลดลง ทรงเห็นไปให้พระยา
รองเมือง

รับหนังสือร่างประกาศของเจ้าพระยาภาณุวงศ์ถึง เมฆนั้น
เรื่องคนสั่งของหลวง
เรื่องราวพระสิทธิไชยบดีขอนา

วันที่ ๔๕๕๕ วัน ๑ ๑๖ ค่ำ ปีมะเส็งตรีศก จุลศักราช ๑๒๔๓
เสด็จออกบ่าย ๒ โมงเศษ ประทับพระที่นั่งเฝ้า
ทรงหนังสือราชการ อยู่จนเวลาบ่าย ๔ โมงเศษ ออก
ขุนนางที่พระเฉลียง เพราะขุนนางน้อย เวลาบ่าย ๕ โมง
เสด็จขึ้น

เวลา ๒ โมงเศษเสด็จออก พระองค์เทวัญเฝ้า รับสั่ง
อยู่จนเวลาบ่ายเสด็จขึ้น

มีพระราชหัตถ์ถึงเจ้าพระยาภาณุวงศ์ เรื่องที่จะให้ส่ง
ตราประกาศถึงพระยาสยามรพาทย์ และให้ประกาศที่จะ
สั่งของอย่าให้กตัญญูพระยาสยามไว้ ให้รับขึ้น ถ้ากดไว้ให้
เสียร้อยละ ๕ เอง ไม่ให้เสียของหลวง ส่งร่างตราไปด้วย

วันที่ ๔๕๕๖ วัน ๒ ๑๖ ค่ำ ปีมะเส็งตรีศก จุลศักราช ๑๒๔๓

เวลาบ่าย ๔ โมงเศษเสด็จออก พระองค์จรรุญเฝ้าทูล
เกล้าฯ ถวายผลมะนาวในการศพพระยาโคราชแล้ว พระยา
อภัยรณฤทธิ์เฝ้า รับสั่งเรื่องข้าวและฝ่น แล้วกรมหมื่น

ภูเรศเฝ้า พระศรีสุนทรถวายสัญญาบัตร ทรงเซ็น พระ
 ขาภาสเฝ้าถวายหนังสือพิมพ์ และเรื่องราวที่นายหว่างเก็บ
 เพ็ชรของบุตรพระยาภาสได้แล้วเอาไปขาย และคัดเพ็ชร
 จากรูปพรรณเสียแล้ว ปิดบังเสียไม่ให้เจ้าของทราบมีความ
 สงสัย ทรงเซ็นให้พระนายไวยชำระ

เวลา ๕ โมงเสด็จออกขุนนาง พระโทรเลขนำ
 มิสเตอร์เดวิซันกับหลวงนราธิกรฤทธิ นายเจิม ล่าม กราบ
 ถวายบังคมลาไปปรึกษาราชการสาย โทรเลขกับคอเวอน
 แมนต์อังกฤษที่เมืองร่างกุ้ง พระยาศรีนำพระยาพิจิตร
 กราบถวายบังคมลาไปบ้านเมือง แล้วเสด็จขึ้น เสด็จออก
 ทางพระที่นั่งเจ็ว พระองค์ทองแถมเฝ้า รับสั่งเรื่องทำหีบ
 และกล่องตลับหลังโมรา และอื่น ๆ อยู่ประมาณครู่หนึ่ง
 เสด็จขึ้นเสวย

เวลา ๒ ทุ่มเสด็จออก พระองค์เทวัญเฝ้า รับสั่งอยู่
 จนเวลายามเศษเสด็จขึ้น

รับหนังสือพระยาจำแสนเรื่องมองปะเทะมะมา บังคับ
 อังกฤษมาขอทำป่าไม้หน้าด่านเมืองตาก และจับผู้ร้ายตาม
 หน้าด่านด้วย พระยาจำแสนได้โต้ตอบว่า จะบอกลงมา
 กรุงเทพฯ ๆ ก่อน

พักทองภรรยาพระยาจำแสนขอพระราชทานให้พระยา
จำแสนกลับลงมา

วันที่ ๔๕๕๗ วัน ๓๓ ๖ ค่ำ ปีมะเส็งตรีศก จุลศักราช ๑๒๔๓
เวลาบ่าย ๓ โมงเศษเสด็จออก พระนายไวยเฝ้าถวาย
แผนที่วังสมเด็จพระเจ้าลูกเธอทอดพระเนตร แล้วเสด็จ
ไปประทับที่ห้องน้ำเงิน พอเวลา ๔ โมง มิสเตอร์ปีเอส
ฮามันต์ ผู้ว่าการแทนกงสุลฮอลันดาเข้ามาเฝ้าไปรเวต
ไม่มีกรมทำนนำ พระองค์ท้าวญำเฝ้าบนพระที่นั่งบรมราช
สถิตยมโหฬารห้องน้ำเงิน ตรัสอยู่ครู่หนึ่งแล้วกลับไป

ออกขุนนาง พระยาศรีอ่านบอกพระยาเสนาบอก
ข่าวราชการเมืองเชียงใหม่ว่า เมืองเชียงแจ้งมีหนังสือมา
ขอพวกเงี้ยวที่หนึ่งลงมาอยู่เมืองเชียงรายคั้น เจ้าเชียงใหม่
ตอบไปว่า จะมีสุภอักษรรลงมากรุงเทพฯ ก่อน กับได้ให้
พวกเงี้ยวถือน้ำพระพิพัฒน์และแจกเสื้อผ้าให้เป็นรางวัล กับ
เมืองมุน่ายมีหนังสือมาว่า มีผู้ไปบอกเจ้าเมืองอังวะว่า เจ้า
เมืองมุน่ายคบคิดกับเจ้าเชียงใหม่จะยกทัพไปตีเมือง ซึ่ง
เป็นเขตต์แดนพะม่า เจ้าอังวะจึงให้หาเจ้ามุน่าย ๆ ไม่ไป
เจ้าอังวะโกรธ แต่งทัพมารบเมืองมุน่าย ๆ จะสู้ กำลังน้อย
จะสู้ไม่ได้ ขอให้กำลังเมืองเชียงใหม่ไปช่วยบ้าง กับขอยืม

ปีนคาบศิลา ๒๐๐ ไปสู้รบ ถ้าชนะศึกแล้วเจ้ามุนาย
จะเข้ามาเป็นข้าขอบขัณฑสีมากรุงเทพ ฯ เจ้าเชียงใหม่
ได้ตอบไปว่า ถ้าเมืองมุนายคิดจะเป็นข้าขอบขัณฑสีมา
กรุงเทพ ฯ ก็ให้อพยพครอบครัวข้ามแม่น้ำโขงมาเชียงใหม่
แล้วเจ้าเชียงใหม่ เจ้าลำพูน ลำปาง แพร่ น่าน จะช่วย
ป้องกันต่อสู้ทัพองวะให้เต็มกำลัง

แล้วพระราชทานดิโปลมา ซึ่งพระราชทานตราภัก
ภรณ์แต่เมื่อพระเมรุยังมีได้รับดิโปลมา จึงพระราชทาน
แต่ พระองค์เจ้าดิศวรกุมาร ๑ พระองค์เจ้าศรีเสาวภาคย์ ๑
แล้วพระราชทานสัญญาบัตรให้เจ้าน้อยเทพวงศ์ เป็นเจ้าราช
ภาติกวงศ์เมืองเชียงใหม่ ๑ หนานจักรวาทเป็นเจ้าราช
สัมพันธวงศ์เมืองลำพูน ๑ พระพรหมภักดี เป็นพระยาวิเศษ
ภักดีเจ้าเมืองศรีสะเกษ ๑ ท้าวเจ้าเป็นพระภักดีโยธาปลัด ๑
ราช วงศ์ เป็น พระ พรหมภัก ดียกระบัตรเมืองศรีสะเกษ ๑
ราชวงศ์เป็นอุปฮาดเมืองภูเขียว ๑ ราชบุตรเป็นอุปฮาด
เมืองร้อยเอ็จ ๑ ท้าวสุริยเป็นราชวงศ์เมืองร้อยเอ็จ ๑ ท้าว
ทิศเกลือเป็นราชบุตรเมืองร้อยเอ็จ ๑ ราชวงศ์เป็นอุปฮาด
เมืองกมลาสัย ๑ ท้าวไชยกุมารเป็นอุปฮาด ๑ ท้าวจันท
กุมารเป็นราชบุตรเมืองสาละวันรวม ๒ พระเทียรฆราช
เป็นพระยอดเมืองขวางปลัด ๑ หลวงแพ่งเป็นพระเทียรฆราช

ขกระบัตร์ ๑ หลวงจำเริญเป็นหลวงอนุรักษผู้ช่วยเมือง
นครสวรรค์ ๑ หลวงพิพัฒน์เป็นพระรัษฎานุกุลภักดีปลัด
ฝ่ายจีนเมืองพิษณุโลก ๑ ท้าวจันทกุมารเป็นราชวงศ์เมือง
ยโสธร ๑ หลวงชมพอลาเวสเป็นพระประชาชลบาล
เจ้าเมืองสหัสขันธ์ ๑ แล้วเสด็จขึ้น

เวลา ๒ หุ้มเศษเสด็จออก พระองค์เทวัญเฝ้าอยู่จน
ยามเสษเสด็จขึ้น

พระราชหัตถ์ถึงกรมขุนบดินทร์ เรื่องการโรงพิมพ์ว่า
ราชกิจจานันเรศร้าง ไม่ได้ออกมาช้านาน เป็นการเสียพระ
เกียรติยศ เสียเงินมากนัก บัดนี้พระองค์เกษมสันต์รับทำ
ให้พร้อมกันปรึษาด้วยพระองค์เกษมสันต์ พระองค์สวัสดิ
จัดการตามควร

สำเนาหนังสือสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ ทูลกระหม่อม
พระองค์น้อยถึงอาลบาสเตอร์มอบอำนาจให้ไปจัดการนัก-
เรียนที่สกุลเมืองเยอรมัน

สำเนาหนังสือสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ ทูลกระหม่อม
พระองค์น้อยถึงเมชันให้ช่วยจัดการโรงเรียนกับอาลบาสเตอร์

สำเนาหนังสือสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ ทูลกระหม่อม
พระองค์น้อยถึงปักกินแปกให้ช่วยจัดการโรงเรียนกับอา-
ลบาสเตอร์

เรื่องราวหลวงพิไชยวารี หลวงชมพูพานิช ว่าเป็น
 ประกันพระวิสุทธิวารี ทำภาษีรังนก เมื่อพระวิสุทธิวารี
 ทำนั้น เขาก็ไม่ได้หุ้นส่วนที่ทำเลย พระวิสุทธิวารีตาย
 พระยามหาเทพเอาเขามาเร่งเงินภาษีรังนกนัก

วันที่ ๔๕๕๘ วัน ๔ ๕ ๖ ค่ำ ปีมะเส็งตรีศก จุลศักราช ๑๒๔๓
 เช้าวันนั้นเลี้ยงพระที่พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ไม่ได้เสด็จ
 ออก เวลาบ่าย ๒ โมงเศษเสด็จออกพระที่นั่งเขียว สุภรัตน์
 นำสะบงชงจรเข้ ที่จะพระราชทานพระสงฆ์ ๒๐ พระอาราม
 ตามเคยในวันวิสาขทุกปี เข้ามาถวายทรงจบ พระหัตถ์
 พระยาเทพเข้ามาเฝ้าทูลเรื่องเจ้าเชียงใหม่มีหนังสือมาให้
 พระยาเพชรพิไชย เอาหนังสือกับเงินที่จะเสียเรื่องความ
 มิสก้อกซ์ และเอาตัวมองช่วยกงลงมาส่ง แต่หนังสือนั้น
 ถึงพระยาเทพ แล้วพระนายไวยถวายบัญชีคนหัวหน้าชักนำ
 ทหาร และทูลเรื่องราชการในทหาร พระศรีสุนทรเฝ้าถวาย
 ร่างประกาศตั้งกรมและพระนามสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ
 พระองค์น้อย และประกาศตั้งกรมพระองค์เทวัญ แล้ว
 เสด็จขึ้น

เวลายามเสด็จลงพระพุทธรัตน แล้วเสด็จออกวัด
 พระศรีรัตนศาสดาราม ทรงจุดดอกไม้เพลิง แล้วเสด็จใน

พระอุโบสถ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ถาวรเทศนาปฐม
สมโพธิ แล้วพระยาศรีเฝ้าถวายหนังสือสมเด็จพระ
เวลา ๔ หุ่มนเสด็จขึ้น

มีพระราชหัตถ์ถึงสมเด็จพระว่า โปรดให้พระยา
เทพนำหนังสือเจ้าเชียงใหม่ถึงพระยาเทพเรื่องความมิส-
ก๊อชได้มอบเงินลงมาเสีย กับคุมตัวมองช่วยกงลงมาส่ง
(พระราชทานให้พระยาเทพไปถวายสมเด็จพระ)

หนังสือเจ้าเชียงใหม่ถึงพระยาเทพ ที่พระยาเทพนำมา
ถวายนั้นไปพร้อมกับพระราชหัตถ์ไม่ได้คัดไว้

สมเด็จพระถวายมาฉบับ ๑ เรื่องจัดการทำบุญ
และวางโรงงานจะเล่นในการทำบุญวันสิ้นพระชนม์สมเด็จพระ
พระนางเจ้าสุชนา กับจะเล่นในงานสมโภชข้างต่อไปด้วย

เจ้าพระยามหินทรฯจัดข้อเรื่องเจ้าเมฆินว่า นายอิมเลข
เจ้าเมฆินร้องสมัครเป็นไพร่หลวงโรงพิมพ์ ว่าเจ้าเมฆินเอา
นายอิมไปจำจองแล้ว เจ้าพระยามหินทรฯได้ให้ไปเชิญ
เจ้าเมฆินมาว่าความ เจ้าเมฆินไม่มาว่าได้ถวายฎีกาไว้ และ
ได้ถวายเรื่องราวข้อยผู้ว่าความแทนนายอิมด้วย

เรื่องราวนายอิมไว้ความ ให้ข้อยบำมำร้องว่านายอิม
สมัครเป็นไพร่หลวงโรงพิมพ์ หม่อมเจ้าเมฆินเอาตัวนายอิม
ไปจำไว้ตรงขุนทรงกรมเมือง มีความเดือดร้อนนัก

พระราชหัตถ์ถึงเจ้าพระยาสุรวงศ์ฯขอคนหัวหน้าที่ชักนำ
ทหาร ส่งบัญชีซื้อคนไป

พระนายไวยถวายนบัญชีซื้อคนหัวหน้าที่ชักนำทหาร ที่
ส่งไปกับพระราชหัตถ์

พระนายไวยถวายนบัญชีซื้อทหารสมัคร

หนังสือสมเด็จพระตอบเรื่องเจ้าเชียงใหม่เอาเงินมา
เสียความมิสักอกซ์ที่พระยาเทพนํ้าไปนั้น ท่านจะตอบไปยัง
กงสุลอังกฤษนั้น ท่านจะเอาชื่อพระยาราชเสนาใส่ไปด้วย
จะได้มั่นคง ด้วยพระยาราชเสนาก็มีมา

หนังสือกรมหมื่นนเรศฯตอบเรื่องที่เกรงฯทูลเกล้าฯ ถวาย
บิลว่าเกี่ยวค้างอยู่ ท่านได้ให้คัดบัญชี แล้วจะยื่นคลัง
พระยาศรีถวายนบัญชีเงินรูเปียที่เจ้าเชียงใหม่ส่งลงมา

วันที่ ๔๕๕๘ วัน ๕ ๕ ๖ ค่ำ ปีมะเส็งตรีศก จุลศักราช ๑๒๔๓

วันนั้นเลยงพระสงฆ์ที่พระที่นั่งอมรินทร์ ไม่ได้เสด็จออก
เวลาบ่าย ๓ โมงเสด็จออกในพระที่นั่งตามเคย พระยาพิศล
เฝ้าทูลเกล้าฯ ถวายหนังสือฉบับ ๑ ว่าด้วยอั้งยี่แล้วกลับไป
พระองค์สวัสดิ์เฝ้าทรงร่างประกาศตั้งกรม เวลาบ่าย ๕ โมง
เศษเสด็จขึ้นเสวย

เวลา ๒ โมงเสด็จลงพระพุทธรัดนทำวิสาขตามเช่นเคย
อย่างทุกปี แล้วเสด็จออกวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ออกทาง

อนันตสมาคม ทรงจุดดอกไม้เพลิงหน้าประตูวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ประทับในพระอุโบสถทรงจุดเทียนรุ่ง แล้วเสด็จลงมาหน้าพระอุโบสถ กรมราชบัณฑิต กรมพระอาลักษณ์ ลูกขุนข้าราชการกรมอื่น ๆ สวดบูชาพระแล้วเดินเทียน ครั้นครบสามรอบแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงจุดเทียนที่รายหน้าพระอุโบสถ แล้วโปรดให้พระบรมวงศานุวงศ์ จตุตามที่รายรอบตามพระอุโบสถ แล้วเสด็จบนพระอุโบสถ ทรงจุดเทียนที่นมัสการและเครื่องทรงธรรม พระเทพโมฬี ถวายเทศนาปฐมสมโพธิ เวลา ๔ ทุ่มเศษเสด็จขึ้น แต่เทศน์นั้นยังไม่จบ

รับหนังสือพระยาพิศพลาดด้วยจินคบิดกันตั้งทำอ้งยี่ มากนัก เห็นว่าควรจะปราบปรามเสียแต่แรก

พระราชหัตถ์ถึงเจ้านายนายด่านทำวัดพระศรีรัตนศาสดารามเตือนเรื่องวัดพระแก้วว่า การนั้นยังอยู่อีก ๖ ส่วน เท่านั้นให้เร่งทำ ถ้าผู้ใดทำไม่ได้จะไม่แล้ว ก็ให้มากราบทูลเสียจะได้ให้ผู้อื่นทำ ถ้าใครทำไม่แล้วจะทรงถือว่าผู้นั้น สูบฝิ่นมีไป ๒๓ ฉะบับ

วันที่ ๔๕๖๐ วัน ๖ ๖ คำ ปีมะเส็งตรีศก จลศักราช ๑๒๔๓

วันนั้นเวลาเช้า ๔ โมงเสด็จออกพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย เสด็จพระแล้วเจ้าพนักงานเชิญ พระบรมอัฐิพระอัฐิออก

สดับปกรณ์กาลานกาลเช่นเคยมาทุกปี เวลา ๕ โมงเศษ
เสด็จขึ้น

เวลาบ่าย ๓ โมงเศษเสด็จออก พระยานรรัตนไพฑูริย์ แล้ว
พระนายไวยไพฑูริย์ แล้วรับสั่งให้หาเจ้าปฤษฎางค์เข้าไปทรงรับ
สั่งเรื่องพระที่นั่ง แล้วเสด็จประทับในออฟฟิศ พระนายไวย
เจ้าปฤษฎางค์ทรงทอดพระเนตรแผนที่พระที่นั่งและจัดกะที่
จะวางสิ่งของ แล้วพระองค์ทော်ไวยได้รับสั่งเรื่องพระที่นั่ง
แล้วเสด็จไปประทับที่บนพระที่นั่งที่ยังทำอยู่ พระองค์ทော်
หม่อมเจ้าปฤษฎางค์ พระนายไวยตามเสด็จไปด้วย แล้ว
เสด็จกลับ เวลาเกือบย่ำค่ำเสด็จขึ้น

เวลา ๒ หุ้มเสด็จออกพระพุทธรัตนตามเคยเช่นวันก่อน
เวลายามเสด็จวัดพระแก้วทรงจุดดอกไม้หน้าวัดแล้ว เสด็จใน
พระอุโบสถจุดเทียนรุ่งแล้วเสด็จประทับหน้าพระอุโบสถ
ทอดพระเนตรเดินเทียนเหมือนวันก่อน แล้วเสด็จบน
พระอุโบสถทรงจุดเทียนทรงธรรม พระศรีวิสุทธิวงศ์ถวาย
เทศนาปฐมสมโพธิ เวลา ๕ หุ้มเศษเสด็จขึ้น

รับหนังสือพระองค์สวัสดิโสภณถวายขอทำหอราชกร
มานุสรหอราชพงศานุสรวัดพระศรีรัตนศาสดาราม

วันที่ ๔๕๖๓ วัน ๗ ๒ ๖ คำ ปีมะเส็งตรีศก จุลศักราช ๑๒๔๓

เวลาบ่าย ๓ โมงเศษเสด็จออก พระยานรรัตนไพฑูริย์ ทรง
พระราชหัตถ์ไปรเวตถึงทูลกระหม่อมพระองค์น้อย พระราช

ทานพระยานรรัตน์ไป หลวงสวัสดิ์เอาบานแพนงเข้ามา
ถวายทรงเซ็น

ประทับที่พระทวารพระยาโชฎีกะเฝ้า รับสั่งอยู่ครู่เสด็จขึ้น
เวลาบ่าย ๕ โมงเสด็จออกไปประทับที่สนามหญ้า ที่หน้าโรง
ทอมีพระยาเทพประชน พระยารองเมือง พระยารามกำแหง
ยืนเฝ้า แล้วเสด็จไปที่ขุนนางยืนอยู่ตรัสอยู่ครู่ แล้วเสด็จทรง
รถพระที่นั่งไปวังบูรพาภิรมย์ พระองค์เทวัญ กรมพิชิตขึ้นรถ
พระที่นั่ง ครั้นถึงวังจึงเสด็จลงจากรถพระที่นั่ง สมเด็จ
พระเจ้าน้อยยาเธอ เจ้าพระยาสุรวงศ์ เจ้าพระยามหินทร
ขุนนางหลายคนเฝ้าอยู่ที่หน้าตำหนัก ประทับตรัสกับเจ้า
พระยาสุรวงศ์หน้อยหนึ่ง แล้วเสด็จขึ้นบนพระตำหนัก แล้ว
เสด็จเข้าไปข้างในตรัสกับกรมสมเด็จพระสุตารัตน์ จนเวลา
ทุ่มเศษจึงเสด็จออกมาประทับตรัสกับเจ้านายและขุนนาง
มีพระยาภาส รับสั่งเรื่องตราที่ทรงคิดใหม่กับพระยาภาส กับ
สมเด็จพระเจ้าน้อยยาเธอพระองค์น้อย และเจ้านายประมาณ
สักครู่ เวลา ๒ ทุ่มเศษเสด็จกลับพระบรมมหาราชวัง

เสด็จออกในพระที่นั่ง กรมพิชิต พระองค์เทวัญ พระยา
ภาสเฝ้า แล้วเสด็จเข้ามาในออฟฟิศ แล้วพระองค์สายเฝ้า
รับสั่งถึงที่ทรงเป็นพระยอด และรับสั่งว่าจะเสด็จพระราช
ดำเนินประพาสทะเลในข้างขึ้นเดือน ๗ แล้วรับสั่งกับ

พระยาภาสเรื่องตราที่จะทรงให้พระยาภาสคิดทำจะออกเมื่อ ร้อยปี แล้วเปลี่ยนภรรยาพระยาภาส เอาของบหรี่ระดับ เพ็ชรถวายเป็นทอดพระเนตร ทรงซื้อไว้ เวลา ๒ ขามเสด็จขึ้น

รับหนังสือเจ้าพระยานุวงศ์นำหนังสือคอเรสปอนด์-
เดนเรื่องความหลวงสารภณท์ ๔ ฉบับ

๑ สำเนาหนังสือมิสเตอร์นิวแมนต์ถึงเจ้าพระยาภา-
นวนศ์เรื่องที่หลวงสารภณท์ไม่รับเงินทาสซึ่งเงินสัปเยกต์ไปวาง
เงินแล้วเอาทาสซึ่งเงินไปวางนั้นจำตรวน แล้วเขียนใน
ระหว่างที่ได้ไปฟ้องศาลทำการการดูถูกประมาทหมิ่น

๒ สำเนาหนังสือมิสเตอร์นิวแมนต์แจ้งความว่าเงินไป-
เกียตส์เปกต์มาวางเงินทาสชาย ๑ หญิง ๒ ที่บ้านหลวง
สารภณท์ ทาสว่าเงิน๑ซึ่ง หลวงสารภณท์ไม่รับเงิน ว่าเงิน
๑๑ ซึ่ง แล้วจับเงินไปเกียตส์ไปอาศัยบ้านพระยารองเมือง ต่อ-
ทราบว่าเป็นเงินสัปเยกต์จึงปล่อย ครั้นเขารู้ได้เรียกเงินเงิน
ไปเกียตส์ไว้ ๑๑ ซึ่งเป็นกลาง จึงมีหนังสือถึงพระยารองเมือง
จะขอวางเงิน พระยารองเมืองได้เรียกหลวงสารภณท์๑ เงิน
ไปเกียตส์ ๑ อี้ม่วง ๑ มาอ่านหนังสือของมิสเตอร์นิวแมนต์
ให้ฟังและถามปากคำ หลวงสารภณท์เอาสารกรมธรรมให้
ตระลาการดู พระยารองเมืองว่าเป็นความแพ่ง ตัดสินไม่ได้
จะเอาขึ้นเสนออุกขุนก่อน หลวงสารภณท์ไม่ยอมจึงไม่ตกลง

กัน แล้วหลวงสารภณทัตจึงให้ทหารเข้าแย่งซื้อเอาอิม่วงทาส
บนรถไปจำตรวน เร่งเงินตามอำเภอใจ

๓ สำเนาหนังสือมิสเตอร์กุลส์ถึงพระยารองเมืองว่า
จีนไปเกียดเอาเงิน ๑ ชั่งไปวางเงินทาส นายเงินไม่รับ บัด
นี้จีนไปเกียดนำเงิน ๑๑ ชั่งไปวางไว้ที่ศาลอังกฤษแล้ว เพื่อ
จะมีผู้มาฟ้องร้อง

๔ สำเนาหนังสือพระยารองเมืองแจ้งความฉบับ ๑
ความพิสดารแต่คล้ายกับหนังสือมิสเตอร์นิวแมนต์ มิสเตอร์
กุลส์ แต่ความพิสดารมาก

วันที่ ๕๕๖๒ วัน ๑๓๖ ค่ำ ปีมะเส็งตรีศก จุลศักราช ๑๒๔๓

เวลาบ่าย ๒ โมงเศษเสด็จออก พระยานรรัตนเฝ้า แล้ว
กรมพิชิตเฝ้า แล้วกรมขุนบดินทร์เข้ามาเฝ้าทูลเรื่องโรงพิมพ์
แล้วทูลออกแดดต่างๆ จึงรับสั่งให้ทำแข่งขันดูคนละใบ
ถ้ากรมขุนบดินทร์หรือพระองค์เกษมสันต์ถูกเงินน้อยจะ
โปรดให้ทำการ แต่ให้พระองค์สวัสดิ์เป็นผู้ดูแลตกเดือน
แล้วเสด็จขึ้น

ออกขุนนางพระยาศรีอ่านบอกพระยาจำแสนเรื่องมอง
ปะทะขอทำป่าไม้ ความคล้ายกับที่มีหนังสือทูลเกล้าฯ
ถวายมา ใบบอกนั้นมีราชการเชียงใหม่บ้าง แล้วเสด็จขึ้น

เสด็จออกทางห้องเขียว พระองค์เทวัญ หม่อมเจ้า
ปฤษฎางค์ เฝ้า รับสั่งเรื่องตราจักรับบรมราชวงศ์ศักดิ์ใหม่
เวลา ๕ โมงเศษเสด็จขึ้น เวลาทุ่มเศษเสด็จออก พระองค์
เทวัญเฝ้า ตรัสอยู่จน ๔ ทุ่มเศษเสด็จขึ้น

มีพระราชหัตถ์ถึงเจ้าพระยาภาณุวงศ์ เรื่องความหลวง
สารภณที่ถึงสุดอังกฤษมีมานั้น เห็นมีความ ๓ ข้อ

ข้อ ๑ หว่าาคุกศาลกงสุลอังกฤษและศาลพระยาวร
เมืองนั้น หลวงสารภณและทาสเป็นคนไทยไม่เกี่ยวข้อง
อังกฤษและจีนไปเกี่ยวเลย จะยอมให้ศาลอื่นไม่ได้
ต้องว่าศาลแพ่งเกษม

ข้อ ๒ ที่หลวงสารภณนัดทาสนั้น จะว่าวางเงิน
ที่ศาลอังกฤษแล้วนั้นไม่ได้ ด้วยไม่ใช่กระทรวงทั้งศาล
อังกฤษศาลพระยาวรเมือง และทั้งสองศาลนี้ก็ไม่ได้รับว่า
กล่าวให้เขา ถ้าทาสเขาหนีไปจะให้เอากับใคร จีนไปเกี่ยว
เป็นแต่ผู้รับพาทาสเขาไป จะหวงแหนไว้ไม่ได้ หลวง
สารภณเขาไม่มีผิด

ข้อ ๓ หว่าาจีนไปเกี่ยวดุกดีและรถหัก เพราะพาทาส
เขาไปจึงเกิดขึ้น จะต้องว่ากล่าวกันให้คิดตอบเขาไปเสีย

รับหนังสือกรมขุนบดินทร์เรื่องโรงพิมพ์ว่าราชกิจจาที่
ไม่ได้ออกเพราะไม่มีผู้ใดส่งความมาเรียง ถ้ามีผู้ใดส่งความ

ดังก่อน จะรับฉลองพระเดชพระคุณไป การซื้อของนั้น
ถ้าโปรดให้ใครเป็นผู้จัดซื้อ แล้วจะเบิกจากผู้นั้น จะได้
ไม่มีมลทิน แล้วคราวออก ๆ แอ๊ด ๆ

วันที่ ๔๕๖๓ วัน ๒๓ ๖ ค่ำ ปีมะเส็งตรีศก จุลศักราช ๑๒๔๓
เวลาบ่าย ๓ โมงเศษเสด็จออกพระองค์สวสด์เฝ้า แล้ว
พระองค์เทวัญเข้ามาเฝ้าถวายบานแผนก แล้วหลวงนาย
ศักดิ์เฝ้าถวายเรื่องราวของพระบริสุทธิโลหะไปรวต กรม-
หมื่นอดิศรถวายรูปเรื่องพระเมรุ พระยาศรี พระยารองเมือง
เข้ามาเฝ้า พระยาศรีอ่านบอกว่าข้างสำคัญลงมาถึงเมือง
สุรินทร์แล้ว เจ้าเมืองกรมการได้รับรองสมโภชข้างสำคัญ
แล้วพระศรีสุนทรเฝ้า เวลา ๕ โมงเศษเสด็จขึ้น

เวลาเกือบทุ่มเสด็จพระราชดำเนินทรงรถพระที่นั่งไป
ประทับวังบูรพาภิรมย์ สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์
น้อยเสด็จลงมารับเสด็จที่ข้างล่าง แล้วเสด็จขึ้นไปบน
ตำหนัก พระสงฆ์ ๖๐ รูปสวดมนต์ แล้วกรมพระราชวัง
เสด็จ วันนั้นพระบรมวงศานุวงศ์เสนาบดีขุนนางพร้อมกันที่
นั้น ครั้นได้พระฤกษ์สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอพระองค์น้อย
เสด็จลงไปทรงผลัดผ้าทรงแล้วเข้าสู่ที่ทรง พระบาท
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชทานน้ำพระพุทธรูปแล้ว
กรมพระราชวังพระบรมวงศานุวงศ์ผู้ใหญ่ไปประทานน้ำมนต์

ท่านเสนาบดีถวายน้ำมันต์ ครั้นแล้วเสด็จขึ้นมาประทับข้าง
บน ประทับอยู่จนเวลา ๒ ยาม เสด็จกลับพระบรมมหาราช
วัง วันนี้เป็นพระฤกษ์ขึ้นวังใหม่

รับเรื่องราวพระบริสุทธิโลหะว่าประมุขเงินภาษี ๕ อย่าง
เป็นไปรเวต

วันที่ ๔๕๖๔ วัน ๓๕๖๕ ค่ำ ปีมะเส็งตรีศก จุลศักราช ๑๒๔๓

เวลาบ่าย ๒ โมงเศษ เสด็จออกทรงพระราชหัตถ์และ
อื่นๆ แล้วหม่อมเจ้าน้อยเอาเงินของหม่อมเจ้าถัดในกรมหมื่น
ศรีสุเทพเข้ามาถวาย ว่าเจ้าของส่งไว้ให้ทุกเกล้า ๆ ถวาย
ช่วยในการพระราชกุศล หลวงสำเร็จพระขรรค์เชิญพระ
แสงที่จะพระราชทานต่างกรมมาถวายทรงเลือก แล้วพระ
ราชทานคืนไป พระนายไวยเฝ้า

เสด็จออกขุนนางพระยาศรีอ่านบอกเมืองขุขันธ์ เมือง
สังขะว่าข้างสำคัญมาถึงแล้ว ได้เลี้ยงพระมีการสมโภชข้าง
สำคัญ เวลาบ่าย ๕ โมงเสด็จขึ้น

เวลาบ่าย ๕ โมงเสด็จวังบูรพาภิรมย์ เป็นไปรเวต ประทับ
อยู่จนเวลา ๔ โมงเศษเสด็จกลับ

วันนี้ทรงพระราชหัตถ์ไปรเวตพระราชทานพร คุณหญิง
พัน ในการทำบุญวันเกิด

วันที่ ๔๕๖๕ วัน ๔๗ ๖ ค่ำ ปีมะเส็งตรีศก จุลศักราช ๑๒๔๓

เวลา ๒ โมงเศษเสด็จออก พระศรีสุนทรถวายพระ
สุพรรณบัตร ทอดพระเนตร และกระดามเหลือง กับพระ
สุพรรณบัตร และตีโปลมา สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอทูล
กระหม่อมพระองค์น้อย พระองค์เทวัญซึ่งจะเลื่อนกรม ทรง
เซ็นพระนามแล้ว พระยานรรัตนฝ่า พระศรีสุนทรเฝ้า เวลา
บ่าย ๕ โมงเสด็จขึ้น

รับหนังสือเจ้าพระยาภาณุวงศ์ ว่านิวเมนต์ให้มิสเตอร์
กุลส์เอาหนังสือตอบเรื่องทาสหลวงสารภณห์และมิสเตอร์
กุลส์พูดว่าเขาไม่ทราบกฎหมาย พระยารองเมืองก็ได้บอก
หลวงสารภณห์ ขึ้นทำข่มเหงและดูถูกและพูดเป็น การ
เกลียดเกลียดและส่งสำเนาหนังสือมีมาไป ๒ ฉบับ

๑ สำเนาหนังสือนิวเมนต์ที่มิสเตอร์กุลส์ถือมาชี้แจง
ความก็คล้ายฉบับก่อน และมีความว่าพระยารองเมือง
ได้รับว่า จะมีให้ใครเอาตัวทาสไป ได้รับดังนี้และเป็น
การผิดหรือถูกเขาไม่รู้ด้วย แต่พระยารองเมืองรับแล้ว
คอเวอนเมนต์ต้องรับด้วย

๒ สำเนาเจ้าพระยาภาณุวงศ์ตอบนิวเมนต์ฉบับแรก
เนื้อความเดิมตามพระราชหัตถ์ และพิสดาร และว่าขึ้น
ไปเกลียดจะเป็นความกับหลวงสารภณห์ ต้องฟ้องว่าหลวง

สารภณท์คุ้มคนมากลุ่มมุดจันโปเกียด จึงจะส่งฟ้องไป
ชำระศาลต่างประเทศ

วันที่ ๔๕๖๖ วัน ๕ ๗ ๖ ค่ำ ปีมะเส็งตรีศก จุลศักราช ๑๒๔๓

เวลาบ่าย ๒ โมงเศษเสด็จออก พระรจนาเฝ้าเรื่องพระ
แล้วพระองค์สวัสดิ์เฝ้า แล้วพระสุพรรณเข้ามาเฝ้า แล้ว
พระศรีสุนทรเฝ้าเรื่องพระนามสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ แล้ว
เสด็จขึ้น เวลาบ่าย ๕ โมงเศษเสด็จทรงรถพระที่นั่งไป
ประทับวังบูรพาภิรมย์ ด้วยวันนี้เป็นวันสวดมนต์ตั้งกรม
พระสงฆ์ ๑๐ รูปสวดมนต์ เสด็จขึ้นบนตำหนักประทับ
ตรัสกับสมเด็จพระเจ้าพระยา และพระบรมวงศานุวงศ์ ครั้น
พระสงฆ์สวดมนต์จบแล้ว เสด็จเข้าไปข้างในประทับตรัส
กับกรมสมเด็จพระสุदारัตน์ แล้วเสด็จกลับออกมา พระ
บรมวงศานุวงศ์และข้าราชการเฝ้า จนเวลา ๔ ทุ่มเศษเสด็จ
กลับพระบรมมหาราชวัง

รับหนังสือเจ้าพระยาสุรวงศ์ว่าพระยากาญจนบุรีถึงแก่
กรรมที่ยังว่างอยู่ กรมการในเมืองกาญจนบุรีก็ไม่มีผู้ที่จะทำ
การแข็งแรงได้ ขอพระราชทานหลวงมหาดไทยเมืองราชบุรี
เป็นพระยากาญจนบุรี

พระนายไวย ถวายบัญชีทหารที่ได้สักตราจักรหมาย
สำคัญ ไปรเวต สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอทูตกระหม่อมพระ

องค์น้อย กราบทูลว่ากงสุลฝรั่งเศสจะขอมาคูดังกรม ท่าน
ทรงตอบว่าจะกราบทูลพระกรุณาเสียก่อน

ไปรเวต พระราชหัตถ์ตอบทูลกระหม่อมเรื่องท่งกงสุล
ฝรั่งเศสจะขอมาคูดังกรมนั้น ไม่ขัดขวางอะไรโปรดให้มา

ทูลกระหม่อมใหญ่ว่าเสียใจที่เจ็บ จะไม่ได้มารับพระ
ราชทานตรา เพราะประชวร และที่จะไม่ได้มาช่วยทูลกระ
หม่อมน้อยเพราะประชวร และไม่เสียพระทัยในการที่ทูล
กระหม่อมน้อยจะรับก่อนนั้นไม่เป็นไร และถ้าหายเมื่อไร
จะเข้ามาเฝ้า

วันที่ ๔๕๖๗ วัน ๖ ๗ ๖ ค่ำ ปีมะเส็งตรีศก จุลศักราช ๑๒๔๓

เวลาเช้า ๒ โมงเศษ เสด็จทรงรถพระที่นั่งไปประทับวัง
บุรพาภิรมย์ เสด็จขึ้นไปบนตำหนักทรงจุดเทียนนมัสการ
หม่อมเจ้าพระธรรมมุนีศรีศาสดาถวายศีล ครั้นได้พระฤกษ์
สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์น้อยทรงปลดผ้าทรงขาว
เข้าที่ทรงประโคมพิณพาทย์เตร่สังข์พร้อมกัน พระสงฆ์
สวดไชยมงคล พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราช
ทานน้ำพระพุทธรมณต์ แล้วกรมพระราชวังและพระบรมวงศา
นวงส์ผู้ใหญ่ฝ่ายหน้าฝ่ายในเสนาบดีถวายน้ำพระพุทธรมณต์
พราหมณ์ถวายน้ำสังข์ แล้วเสด็จขึ้นไปบนตำหนัก พระบาท

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวประทับพระที่นั่งโอรน กรมพระราช
 วังพระบรมวงศานุวงศ์ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยเฝ้าโดยลำดับ
 พระศรีสุนทรโวหารอ่านคำประกาศ ครั้นประกาศจบแล้ว
 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรับสั่งให้หาสมเด็จพระเจ้าน้อง
 ยาเธอ เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ เข้าไปหน้าพระที่นั่ง ทรง
 รดน้ำพระมหาสังข์ทักษิณาวัตร ทรงเจิมพระราชทานแล้ว
 พระราชทานพระสุพรรณบัตรเลื่อนสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ
 เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์เป็นเจ้าฟ้าต่างกรม มีพระนามตาม
 จารึกในพระสุพรรณบัตรว่า สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้า
 ฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ กรมหลวงภาณุพันธุ์วงศ์วรเดช ทรง
 ศักดินา ๕๐,๐๐๐ แล้วพระราชทานตราช้างเผือกชั้นที่ ๑ ช่อ
 มหาวรรณและดิโปลมา และพระมาลาเศวตสูง ๑ องค์
 พระแสงผักทองค้ำลงยาราชาวดี ๑ องค์ พระขำมรงค์นพเก้า
 ๑ องค์ สายประคำเครื่องราง ๑ สำหรับ แล้วสมเด็จพระเจ้า
 น้องยาเธอ กรมหลวงภาณุพันธุ์วงศ์วรเดช ถวายรูปเทียน
 ทองเงิน กรอบดอกไม้วีณาทอง ขณะนั้นพระสงฆ์ถวายไชย
 มงคลประโคมพิณพาทย์แล้ว พระสงฆ์ถวายอติเรกพระพร
 ลากลับ แล้วพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จประทับโต๊ะ
 เสวยพร้อมด้วย พระบรมวงศานุวงศ์ท่านเสนาบดีพร้อมกัน
 ครั้นแล้วพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงสปีชพระราชทาน

พร แล้วสมเด็จพระหลวงภาณุพันธุ์วงศ์วรเดชถวายสปีช
 ตอบ เวลาเที่ยงเศษเสด็จกลับพระบรมมหาราชวัง เวลา
 บ่าย ๔ โมงเศษเสด็จออก พระยาโชฎิกพาถวายหนังสือ
 แล้วเสด็จขึ้นเวลาห้าค่ำ

รับหนังสือพระยาโชฎิกว่าลูกค้า ๓๐ คน พร้อมกันทำ
 สัญญาน้ำเหล้าเมืองจีนที่บรรทุกเข้ามาเสียภาษีร้อยละสาม
 แล้ว แต่ก่อนมาจำหน่ายขายก็ไม่มีผู้จับกุม บัดนี้มีผู้จับคน
 ที่ซื้อเหล้าเสียภาษีแล้วไป จนไม่มีผู้ใดอาจซื้อ เหล้าเหลื่อ
 ค้างมาก ดิดกันทำบายคุ้มที่กิ่งขีใหญ่และทำตัวให้เรือบรรทุก
 เหล้าไปขาย ถ้าผู้ใดจับลูกค้านายห้าง ๓๐ คนจะเป็นธุระ
 ว่ากล่าวให้

พระราชหัตถ์ถึงเจ้าพระยาสุรวงศ์ ทรงชี้แจงว่าพระยา
 โชฎิกมากราบทูลเรื่องจีนคิดกันจะทำตัวขายเหล้า การเกิด
 ขึ้นนี้เพราะห้ามไม่ให้เอาสุราจีนปนสุราโรง ห้ามดื่มประโยชน์
 ของเรา ฝ่ายเรารักษาประโยชน์เรา ลูกค้าก็รักษาประโยชน์
 เขา ให้คิดอ่านการประโยชน์เราให้ตลอด ได้ให้พระยา
 โชฎิกมาแจ้งความให้แก้ไข

เจ้าพระยาภาณุวงศ์ส่งหนังสือนิวแมนต์เตือนเรื่องความ
 อึมวงมะบับหนึ่ง และว่ายังไม่มีคำตอบ เพราะจะ
 รอให้ทาสร้องทุกข์ส่งเงินให้พ้นจำตรวนก่อนจึงจะตอบ

หนังสือนิวแมนต์ถึงเจ้าพระยาภาณุวงศ์เตือนว่าไม่ตอบหนังสือ และว่าหลวงสารภณต์เขียนอ้อมวงนัก

พระราชหัตถ์ถึงเจ้าพระยาภาณุวงศ์เรื่องหลวงสารภณต์กับทาส ให้บังคับไป ทว่าทาสไม่ร้องทุกข์ นิวแมนต์ก็ว่าเงินอยู่ที่เขา จะบังคับอย่างไรก็ได้ตลอดจนให้ศาลแพ่งเกษมรับเงินจากเขา ให้หลวงสารภณต์ส่งทาสมาว่าความก็ได้ จะบังคับอย่างไรก็ได้ ความนี้จะว่าที่กรมทำประเดี๋ยวนี้ก็จะแล้ว แต่เห็นว่าเป็นไทยศาลแพ่งเกษมจึงดี ถ้าเร่งเร็วก็เร็วได้ มิใช่ว่าจะขัดขวางไม่ให้ไปกรมเท่านั้นไม่ใช่ ให้เร่งบังคับไป ถ้าใครขัดเสนาบดีก็ผิด ให้เร่งบังคับเสีย

หนังสือเจ้าพระยาสุรวงศ์เรื่องมอญทหารปืนใหญ่ทำเรื่องรายขึ้นขอออกเวรไปทำมาหากิน ได้ให้พระอมรวิไสยเรียกคนเปลี่ยน คนที่เรียกมาได้ไม่พอเปลี่ยนรับราชการขอพระราชทานคนมาเป็นทหารปืนใหญ่ ๑๑๖ คนพอผลัดรับราชการ ส่งบัญชีคนที่พระอมรขึ้นรายคนคงมีตัวฉะบับ ๑ คนไม่มีตัวฉะบับ ๑ เรื่องรวมมอญฉะบับ ๑

พระอมรขึ้นบัญชีคนคงมีตัว คนไม่มีตัว ว่าคนน้อยนักไม่พอรับราชการ ถ้ามีการแห่และรับแขกเมืองก็จะไม่พอขอพระราชทานคนเดิม ๑๑๖ เป็นทหารปืนใหญ่

เรื่องรวมมอญทหารปืนใหญ่ รวม ๘๔ คนขอออกเวรผลัดเปลี่ยนกัน

วันที่ ๔๕๖๘ วัน ๗๕๖ ค่ำ ปีมะเส็งตรีศก จุลศักราช ๑๒๔๓

ทรงเครื่องใหญ่ที่พระตำหนัก เวลาบ่าย ๔ โมงเศษ
เสด็จออกพระนายไวยเฝ้า พระศรีสุนทรถวายสัญญาบัตร
ทรงเซ็นและร่างพระนาม กรมหมื่นพิชิตเฝ้า พระยาภาส
เฝ้าทูลเรื่องตราที่จะออกใหม่และถวายตัวอย่าง แล้วเสด็จ
ขึ้น เวลายามเศษเสด็จลงพระพุทธรัตนสถาน เวลา ๔ ทุ่ม
เศษ เสด็จออกวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เสด็จบนพระ
อุโบสถแล้วเสด็จลงมาหน้าพระอุโบสถ พระองค์ฉายเนติ
และกรมราชบัณฑิตย์ เดินเทียบปทักษิณพระอุโบสถ
ปฏิมาพระ เสด็จขึ้นบนพระอุโบสถ สมเด็จพระมาเฝ้า
รับสั่งกับสมเด็จพระ พระ ปลัดธรรมทินนะถวายเทศนา
ชาตวิรัช จบแล้วเสด็จขึ้น

มีพระราชหัตถเลขาถึงเจ้าพระยาสุรวงศ์ เรื่องทหาร
ปืนใหญ่ขอออกเเว และพระอมรวิไสยขอคน ๑๑๖ คน ได้
ทรงตรวจลูกหมูกองมอญและญวนที่สมัครเป็นทหารนั้นไม่
มีกี่คน ลูกหมูยังมีอยู่มาก ถ้าจะตั้งใครเป็นผู้ชำระก็เห็น
พอจะได้มาใช้ราชการอีก

รับหนังสือเจ้าพระยาภาณุวงศ์ว่า หลวงสารภณทัตพา
ทาสไปส่งพระเกษม และได้มีหนังสือไปถึงนิวแมนต์ให้ส่ง
เงินขึ้นมawangค่าตัว ส่งสำเนาหนังสือมีไปมาด้วย

สำเนาหนังสือเจ้าพระยาภาณุวงศ์ถึงมิสเตอร์นิวแมนต์ ให้ส่งเงิน ๑๑ ชั่ง ที่จีนไปเกียดวางไว้ม่า จะได้ส่งศาลแพ่ง และบังคับให้ถอดตรวจอ้อมวงในเร็ว ๆ และถ้าส่งเงินแล้ว จึงจะคิดตอบเรื่องทำโทษหลวงสารภณห์

สำเนาหนังสือมิสเตอร์นิวแมนต์ตอบ ว่าจะยอมส่งเงิน ๑๑ ชั่งมายังศาลกรมทำยังไม่ได้ ต่อทราบบว่าปล่อยอ้อมวงจึงจะยอม

วันที่ ๔๕๖๘ วัน ๑ ๓ ๖ ค่ำ ปีมะเส็งตรีศก จุลศักราช ๑๒๔๓

รับหนังสือเจ้าพระยาสุรวงศ์ พระบริสุทธิโลหะ มาแจ้ง ความว่าที่ปลัดและผู้ช่วยเมืองตะกั่วป่าว่างเปล่าอยู่ ขอพระราชทานนายสุตเป็นปลัด นายคำเป็นผู้ช่วย บัดนี้นายสุต นายคำเข้ามากรุงเทพ ฯ และท่านขอพระราชทานนายสุตเป็นปลัด นายคำเป็นผู้ช่วย

สมเด็จพระกรมพระ กะระยะทางที่จะเสด็จพระราชดำเนิน วังพระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าเทวัญ

หนังสือเจ้าพระยาสุรวงศ์ ตอบเรื่องลูกค้าจะตั้งโรงอ้วย อันกงษี ว่าเดิมได้ให้ออกตรวจจับเงินเอาหน้าสุราบนน้ำสุรา เมืองจีน ได้จับเงินที่ปนมาขังไว้หลายราย รายหนึ่งเจ้าพนักงานจับเงินโคขุนลงกับน้ำอาหานี้ไทยมาส่งโรงสุรา เจ้าพนักงานว่าเงินโคขุนลงเอาอาหานี้ไทยปนขายกับน้ำสุราจีน กงสุล

ฮอลันดามีหนังสือถึงกรมท่า ว่าจีนโคซุนลงเป็นสัปเขกต์
จีนแทงจับไว้เหตุไรได้โต้ตอบกัน และการตรวจน้ำสุราโรง
นั้น เป็นแต่ห้ามไม่ให้ปนกันขาย หาได้ห้ามการค้าขายไม่
ซึ่งจะตั้งโรงอ้อยอันกงนั้นนั้น ก็ไม่เป็นการต่อสู้โรงสุรา เมื่อมี
เหตุก็ต้องต่อสู้ และนำสำเนาหนังสือโต้ตอบเข้ามาถวายด้วย

สำเนาคำแจ้งความอำเภอก ทหารหลวงจับพนักงานโรงสุรา
ผู้ตรวจน้ำสุราจับจีนโคซุนลงผู้ขายอาหนี่ปปลอม

สำเนาคำให้การจีนโคซุนลงว่าเป็นจีนผูกปายสุรา ว่า
จีนมีชื่อเอาสุราอาหนี่เถื่อนมาขายส่งที่ตึกครั้งละ ๕ ครั้งละ ๖
ไห เขารับซื้อขายเหลืออยู่ ทหารโรงสุราเห็นอาหนี่เถื่อนที่
เหลืออยู่จึงจับเขามา

สำเนาหนังสือเสมียนตรากรมท่า แจ้งความมายังเจ้าสัว
แห่ง ว่าด้วยกงสุลฮอลันดามีมาว่าจับจีนโคซุนลงสัปเขกต์
ไว้ด้วยเหตุใด ให้ตอบมา

สำเนาหนังสือหลวงเจริญราชชนตอบขุนอักษร เสมียน
ตรา ว่าจับจีนโคซุนลงผู้ขายอาหนี่ปปลอม

สำเนาหนังสือมิสเตอร์บีเอสฮามเมล ผู้แทนกงสุล
ฮอลันดาถึงกรมท่าที่ส่งคำให้การจีนโคซุนลงเป็นจีนผูกปาย

วันที่ ๔๕๗๐ วัน ๒๓ ๖ ค่ำ ปีมะเส็งตรีศก จุลศักราช ๑๒๔๓

เวลาเช้า ๓ โมง เสด็จวังพระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์
เจ้าเทวัญอุทัยวงศ์ด้วยกระบวนราบ แล้วเสด็จบนตำหนัก

ทรงนมัสการสมเด็จพระวันรัตน์ถวายศีล พอได้ฤกษ์พระ
องค์เจ้าเทวัญทรงผลัดผ้าทรงขาวเข้าสู่พระแท่นสรง พระ
สงฆ์ถวายไชยมงคล เจ้าพนักงานประโคมพิณพาทย์แตร
สังข์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานน้ำพระพุท
ทมนต์ กรมพระราชวังและสมเด็จพระกรมพระ พระเจ้าบรมวงศ์
พระเจ้าราชวรวงศ์ และสมเด็จพระกรมหลวงพระองค์น้อย และ
ต่างกรม พระเจ้าน้องยาเธอที่มีพระชนมายุกว่าพระองค์
ท่าน ประธานน้ำพระพุททมนต์ สมเด็จพระเจ้าพระยาท่าน
เสนาบดีถวายน้ำพุททมนต์ พราหมณ์ถวายน้ำกรดสังข์ ครั้น
สรงแล้วพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จมาประทับพระ
ที่นั่งโสรณ ขณะนั้นพระบรมวงศานุวงศ์ ท่านเสนาบดี ขุนนาง
เฝ้าพร้อมอยู่ พระศรีสุนทรโวหารอ่านประกาศ ครั้นประกาศ
เสร็จแล้ว มีพระบรมราชโองการให้หาพระเจ้าน้องยาเธอ
พระองค์เจ้าเทวัญอุทัยวงศ์เข้าไปหน้าพระที่นั่งโสรณ ทรง
รดน้ำพระมหาสังข์ทรงเจิมพระราชทานแล้ว พระราชทาน
พระสุพรรณบัตรเลื่อนพระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าเทวัญ
อุทัยวงศ์ มีพระนามตามจารึกในพระสุพรรณบัตรว่า กรม
หมื่นเทเวศวงศ์วิโรประการ ทรงศักดินา ๑๕,๐๐๐ แล้วพระ
ราชทานตรามงกุฎสยามชั้นที่ ๑ ช่อมหาสุรธารณ์ และพระ
ราชทานพระมาลาเศร้าสะเทิน ๑ พระแสงผักทองคำ ๑

กาน้ำทองคำถาดรองมีตรามงกุฏ ๑ ประโคมไตรสังข์พร้อม
 กัน แล้วพระเจ้าน้อยยาเธอ กรมหมื่นเทวะวงศ์วโรปการ
 ท่านทูลเกล้าฯ ถวายต้นไม้ทองเงิน รูปทองเทียนทอง ตลับ
 ลูกมะเขือ พานรองเงินกาไหล่ทองใส่บุหงา ของชกกาเรส
 ผิงเพชรแล้ว ท่านถวายดอกไม้ธูปเทียน พระบรมวงศา
 นวงศ์ต่างกรมผู้ใหญ่ และพระเจ้าน้อยยาเธอที่มีพระชนม์
 มากกว่าท่าน และสมเด็จพระเจ้าพระยาเสนาบดี แล้ว
 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จเข้าไปข้างใน เสด็จอยู่
 จนเวลาเกือบ ๕ โมงเสด็จกลับพระบรมมหาราชวัง เวลา
 บ่าย ๓ โมงเศษเสด็จออก พระยาศรีเฝ้าอ่านบอกพระยา
 จำแสนบอกรายสักเลขเมืองตาก เมืองกำแพงเพชร เมือง
 นครสวรรค์ ฉบับ ๑ ว่าเจ้าเชียงใหม่และพระยาราชเสนา
 มีหนังสือมาว่า เมืองมุนายดีเมืองเชียงทองแตก เจ้า
 เชียงใหม่ยกขึ้นไปรักษาเขตต์แดน และพระยาจำแสน
 ก็ได้ตระเตรียมผู้คนไว้รักษาเขตต์แดน กับบอกพระยาราช
 เสนาว่าพะม่าตีเมืองหนายแตก เจ้าเมืองมุนายดีเมือง
 เชียงทองแตกจะข้ามลำน้ำโขงมา เจ้าเชียงใหม่ยกขึ้นไป
 รักษาเขตต์แดนแล้ว ฉบับ ๑ ว่าเมืองผาปูนมีมาไห้ไป
 เอาเงินค่าเรือจ้าง เวลาบ่าย ๕ โมงเสด็จขึ้น เวลา ๒ หุ้ม
 เสด็จออก พระยาภาสเฝ้าเวลาบ่ายเศษ

วันที่ ๔๕๗๓ วัน ๔ ๆ ๖ คำ ปีมะเส็งตรศก จุลศักราช ๑๒๔๓

เวลาบ่าย ๓ โมงเสด็จออก พระนายไวยเฝ้าแล้ว กรม
ขุนบดินทร์เฝ้าถวายเอสติเมตการโรงพิมพ์แล้ว พระวุฒิการ
เฝ้าถวายบัญชีทำบุญวันสิ้นพระชนม์ แล้วก็ปัดนลอฟตัส
เข้ามาเฝ้า แล้วพระองค์ทองแถมเฝ้า เสด็จออกขุนนาง
พระยาศรีอ่านบอกเมืองสุรินทร์ส่งส่วยและน้ำรัก และขอ
ตั้งพระมหาศไทยเป็นยกระบัตร และนำเจ้าภาติกงศ์กราบ
ถวายบังคมลากลับไปเมืองเชียงใหม่ พระนรินทร์อ่านบอก
เมืองเพชรบุรีว่าปลัดกรมการได้ตั้งพิธีแรกนา หลวงเขาพนม
บอกแล้ว แต่พระยาเพชรบุรีไม่อยู่ แล้วพระราชทาน
สัญญาบัตรทำจันทรกุมารเป็นราชบุตร ทำวไชยกุมารเป็น
ราชวงศ์เมืองสาละวัน ๒ ราชวงศ์ เมืองภูเขียวเป็นราชบุตร
เสด็จขึ้น วันนั้นหลวงสารภณท์ถวายเรื่องราว เวลาทุ่มเศษ
เสด็จออกกรมหมื่นเทวะวงศ์เฝ้า เวลา ๔ ทุ่มเศษเสด็จขึ้น

รับหนังสือท่านกรมท่า เรื่องทาสหลวงสารภณท์ว่าจัน
โปเถิดมาขอประกันอี่ม่วงทาสหลวงสารภณท์ ตระลาการ
ไปแจ้งความต่อท่าน ๆ ได้ให้ไปประกันกับพระเกษม จัน
โปเถิดได้ประกันไปแล้ว นิวแมนต์มีหนังสือมาว่าอี่ม่วง
ออกได้อย่างไร ท่านได้ตอบไปว่าปล่อยตามขอแล้ว นิว
แมนต์มีหนังสือให้เสมียนไทยเอาเงิน ๑๑ ชั่งมาส่ง ท่านได้

ส่งเงินไปให้พระเกษมวันนั้น พระเกษมจะได้ว่ากล่าวแล้ว และส่งหนังสือนิวแมนต์มีมา และท่านตอบสำเนาวิวแมนต์ ถึงท่านกรมท่าถามว่าอีม่วงออกมาได้อย่างไร และอีม่วงมีแผล ที่หลังเป็นรอยมาก สำเนาท่านกรมท่าตอบว่าปล่อยอีม่วงไป นั้น ปล่อยตามขอ และให้ส่งเงิน ๑๑ ชั่งมาวางค่าตัวเสีย และที่ว่าอีม่วงทาสถูกข่มเหงนั้น เมื่อวางค่าตัวแล้วอีม่วง จะพ็องนายเงินอย่างไรก็ตามแต่จะพ็อง

สำเนาหนังสือนิวแมนต์ถึงเจ้าพระยาภาณุวงศ์ส่งเงิน ๑๑ ชั่งและจะมีมาขอให้ทำโทษคนที่ทำโทษอีม่วงอีก

สำเนาหนังสือเจ้าพระยาภาณุวงศ์ตอบได้รับเงิน ๑๑ ชั่งแล้ว และนัดให้จีนโปเกียดค่าตัวอีม่วงไปว่ากล่าวกัน

เรื่องราวหลวงสารภณที่เรื่องทาส และว่าได้เอาทาส ไปส่งพระเกษมแล้ว พระเกษมปล่อยอีม่วงทาสเสีย และ ร้องว่าอายฝรั่งสักเป็นทาสเงินข้าราชการเกี้ยวค่าง ทรงเซ็น ว่าได้ส่งทาสต่อตระลาการแล้ว เมื่อทาสหนักก็เอาต่อตระลา การก็ได้ และเมื่อจะพ็องร้องเรื่องเงินค่าราชการ ก็ให้ พ็องที่ศาลพระเกษมไปให้ตลอด

เจ้าพระยาภาณุวงศ์ถวายหนังสือพระยาสยามรพาทย์ บอกข่าวต่างประเทศ ๓ ฉบับ คือวันที่ ๑๑ มาศฉบับ ๑ วันที่ ๘ เปริลฉบับ ๑ วันที่ ๑๔ ฉบับ ๑

เจ้าพระยาภาณุวงศ์ขอพระราชทานให้หลวงอร่ามเรื่อง
ฤทธิ์เป็นพระสินธุชลสงครามปลัด หลวงวิชิตชลไชย ผู้
เป็นหลวงอร่ามเรื่องฤทธิ์ยกกระบัตร์เมืองสมุทรสงคราม และ
ขอหลวงสุนทร ภักดีผู้ช่วยเป็นพระสิทธิศักดิ์สมุทรเขตต์
ปลัดเมืองสมุทรปราการ

หนังสือสมเด็จกรมพระว่าขุนอินทรคะเนสวน เจ้ากรม
ฉางป่ากบาตรมาแจ้งความว่าฝรั่งมาไล่ว่าจะทำโรงทหาร แล้ว
เจ๊กลูกจ้างเข้าไปยื้อแย่งของเสีย ท่านรับสั่งให้ไปบอกพระ
นายไวย ๆ ว่ากราบทูลแล้ว

พระราชหัตถ์ตอบว่าจะทรงสั่งให้ย้ายไปอยู่หลังโรงรถ
ก็ทรงลืมนำไป ให้จัดแจงเกลี่ยไถ่มัดผ่อนกันเสียก่อน ให้
รับสั่งกับพระนายไวยเสีย

หนังสือพระยาจำแสนเรื่องเชียงใหม่บอกไปว่าเมือง
หน่ายตี้เชียงทองแตก ความต้องกันกับไบบอกที่พระยาศรี
เอาเข้ามาก่อนถวายนั่น

คำถามสอบพระพลสงครามเมืองตาก เรื่องสร้างเงินผู้
ร้ายและเรื่องช้างมงคลคณะ

หนังสือนิวแมนต์มีมาส่งเรื่องรวมมองโอะพะม่ามาถวาย
สมเด็จกรมพระว่า เจ้าเชียงใหม่ให้ท้าวสิทธิมาจับลูกจ้าง
มองโอะ ซึ่งทำป่าไม้เมืองตากไป

เรื่องรวมมองโงะมาร้องที่กรุงสุทว่า ได้รับไม้ขนนก
 บาคลองแม่ดินและได้ทำสัญญาไว้กับพระอินทรีแล้วได้
 จ้างลูกจ้างไปทำ เจ้าเชียงใหม่ให้ทำวสิทธิมาจับลูกจ้างจ่อ
 เพลาะเกรียงกับข้าง๑ ไป ว่าไปตัดไม้ในป่าของเจ้าเชียงใหม่
 ลูกจ้างของมองโงะหนีไปหมด ไม่มีใครทำการ ว่ากลัวเจ้า
 เชียงใหม่จะจับไปอีก มองโงะขาดทุนถึง ๑๗๕,๗๒๕ บาท
 ขอให้เจ้าเชียงใหม่เสียให้

เรื่องราวพระยาร่วงซ้ายเมืองลำปางร้องว่าตระเตรียมของ
 จะลงมาถวายในการพระศพ แล้วมาพบเจ้านคร เจ้าราชวงศ์
 เมืองลำปาง เจ้าราชวงศ์ว่าถ้าพบเข้าจะฆ่าเสีย เขารู้ตัว
 หนีไปแล้ว เจ้าราชวงศ์รับทรัพย์ของเขา และของที่เขาค
 เอมามาถวายไป และคิดฆ่าเขา

วันที่ ๔๕๗๒ วัน ๕ ๗ ๖ คำ ปีมะเส็งตรีศก จุลศักราช ๑๒๔๓

เวลาบ่าย ๒ โมงเศษเสด็จออก พระยาเจริญเฝ้าทูล
 เรืองนายนาก ถวายฎีกากล่าวโทษขุนรอนราษฎรยริน แล้ว
 เสด็จออกอนันตสมาคม สมเด็จพระ พระองค์ทอง
 เฝ้า ทอดพระเนตรจัดพระที่นั่ง แล้วเสด็จขึ้น แล้ว
 ออกพระที่นั่งเขี้ยว แล้วพระยามนตรีเฝ้า แล้วเสด็จออก

ขุนนาง พระนรินทร์อ่านบอกเมืองราชบุรีว่าพระแสนท้อฟ้า
ปลัดตาย แล้วพระศรีสุนทรถวายดีไปมาพระราชทาน
หม่อมเจ้าประวิช ด้วยได้รับพระราชทานตราแต่พระเมรุ
แล้วเสด็จขึ้น ออกทางห้องเขียว กรมหมื่นอดิศรถวายรูป
เสด็จขึ้นเสวย

เวลาทุ่มเศษเสด็จออก กรมหมื่นเทวะวงศ์และพระ
นายไวยเฝ้า เวลายามเสด็จขึ้น

๑ รับหนังสือกรมหมื่นนเรศร์ เรื่องฐานบัลลังก์พระพุทธร
ปรางค์จะทำไม้ทราบว่าจะโปรดอย่างไร

๒ เจ้าพระยาภาณุวงศ์ถวายหนังสือว่า โปรดพระราช
ทานภูิกานายนากกล่าวโทษ ขุนรอนราญภัยรินมาให้ตรวจนั้น
เห็นว่าไม่ต้องชำระอีก เพราะพระยาเจริญได้นำกราบทูล
สมเด็จพระบรมฯ ทรงตัดสินให้นายนากเสียเงินให้โจทก์
พระยาเจริญจึงส่งขุนรอนราญภัยรินเร่งเงินตามคำตัดสิน และ
ที่ขุนรอนราญภัยรินผู้คุมทำแก่นายนาก ก็เพราะพระยา
เจริญสั่ง

๓ คำตัดสินความมองซิเออร์บุระไกฟ้องนายนากบิดา
นายเหมือนบุตรว่าลักเงินไป ๓๐๓ บาท สืบพะยานสม
ตระลาการศาลต่างประเทศรับมาแต่กรมมหาดไทยว่าส่งมา
แต่เมืองฉะเชิงเทรา จึงถวายสมเด็จพระบรมฯ ทรงตัดสินว่า

พะยานให้การสมคำโจทก์หา ให้จำเลยเสียเงิน ๓๐๓ บาท
ให้โจทก์ ความเป็นแล้วแก่กัน

๔ ทรงพระราชหัตถ์ให้เจ้าพระยาภาณุวงศ์ตัดสินตาม
ควรยุติธรรมเถิด

๕ หนังสือพระยาจำแนกความไข้ชุกชุมนัก ที่เมือง
ตากขุนหมื่นเมืองตาก เมืองพิไชย เมืองกำแพงเพชร ที่มาพึ่ง
ราชการก็เจ็บป่วยเป็นโรคบ่วงตาย ทั้งราษฎรชาวบ้านก็ตาย
มาก คนที่จะสักก็ไม่มีใครมี และเกือบเข้าระดูฝนแล้ว
ขอกลับลงมากรุงเทพ ฯ

พระราชหัตถ์ถึงเจ้าพระยาภาณุวงศ์ว่า เสาศิลาร้อยปีที่
จะทำให้เร่งทำเสีย

วันที่ ๔๕๗๓ วัน ๖ ๓๕ ๖ ค่ำ ปีมะเส็งตรีศก จุลศักราช ๑๒๔๓

เวลาบ่าย ๓ โมงเศษเสด็จออก พระองค์ดิศเฝ้าถวาย
หนังสือฉบับหนึ่ง แล้วพระองค์ทองกองก้อนใหญ่เฝ้าถวาย
บัญชีไพร่หลวงกรมวังนอก แล้วกรมพระคลังศุภรัตน์และ
กรมวังจัตวาสน์ และสิ่งของเข้ามาในพระที่นั่งบรมราช
สถิตย์มโหฬารทอดที่ และเจ้าพนักงานกรมวัง และกรม
ศุภรัตน์เฝ้าพร้อมกัน กรมสังฆการีพระวุฒิการนำพระธรรม
วโรดม พระราชาคณะถานานุกรม และพระสงฆ์ที่พามาที่จะ

รับสัญญาบัตร เป็นพระครูธานาเข้ามาในพระที่นั่งห้องเขียว
ทรงพระราชปฐิสน์ถากับพระพิมลธรรม แล้วพระศรีสุนทร
ถวายสัญญาบัตร ศุภรัตนถวายไตรตาลีปัตยศ ตลิตตตรา
และพัตรองบริกขารพระครูวินัยธรปาน เป็นพระครูวิหารกิจ-
จานูการ นิจกัตร๒ ตำลึง คงอยู่วัดสระเกษ ๑ พระปลัดชุ่ม
เป็นพระครูภัยโกษราชสังฆาราม นิจกัตร๒ ตำลึง คงอยู่
วัดเชตุพน ๑ พระสมุห์เฉย เป็นพระครูวินยาภิรต นิจกัตร
๑ ตำลึง ๒ บาท คงอยู่วัดมณีชลขันธ์ ๑ พระครูญาณโมฬี
เป็นพระครูรัตนโมฬี เจ้าคณะใหญ่เมืองไชยา ๑ พระปลัด
อยู่วัดราชบูรณะ เป็นพระครูสังฆปาโมกข์เจ้าคณะใหญ่
เมืองสวรรคโลก ๑ พระปลัดมั่ง เป็นพระครูธรรมโมฬี
เจ้าคณะใหญ่เมืองสงขลา ๑ พระปลัดเรือง เป็นพระครู
ญาณโมฬี เจ้าคณะรองเมืองสงขลา ๑ พระวินัยธรคง เป็น
พระครูวิสุทธิศีลาจารยวัตรกลาง เจ้าคณะใหญ่เมืองนครราช
สีมา ขณะนั้นพระสงฆ์สวดไชยมงคลขึ้นพร้อมกัน แล้ว
ถวายยถาสัพเพอติเรกถวายพระพรลากลับแล้ว กรมราช
บัณฑิตย์ถวายหนังสือ ทรงปิดทองแล้วเสด็จขึ้น เวลา
๒ ทุ่มเศษเสด็จออก กรมหมื่นเทววงศ์ไพบูลย์ เวลาเกือบ
๕ ทุ่มเสด็จขึ้น

รับหนังสืออินทรรยาพระอินทรเทพ ขอพระราชทาน
โทษอายอิน อ้ายจิ้นเหลียน อ้ายจิ้นหว่าง ผู้ร้าย ย่องเบา

ที่พระอินทรเทพจับได้ โปรดให้เขียนคนละ ๕๐ จำคุก
๒ ปี เกินกำหนดแล้ว ขอรับพระราชทานตัวอายอิน อ้ายจิ้น
เหลียน อ้ายจิ้นหว่าง ทรงเห็นว่าถ้าครบเกินกำหนดแล้วให้
ปล่อยไป

พระไชยยศถาบายัญชี ทอง เงิน ที่ใช้ในการพระศพ
สมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์ สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ
เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนาภิเศก

พิมพ์ที่โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร
นายพันธ์ ถักขณะสุต ผู้พิมพ์โฆษณา
๖๒๓ ถนนราชบุรี พระนคร

พ.ศ. ๒๔๖๕